

69-5

67_I(24-27)

Latvijas Satversmes Sapulzes stenogramas

7. burtniza

1920.

Satversmes Sapulzes isdewums

Krahjumâ pee A. Gulbja, Rigâ,
Suworowa eelâ 14.

L. V. 5719
nr. 19. 11. 50

7. burtņija.

Latvijas

Satwerfmes Sapulzes stenogramas

I. šefijas 24. šehde 1920. gada 26. augustā

(Atklahta plkst. 4.35 pehz pusdeenas).

Agrarās reformas likums (wispahreju debatu turpinajums).

Presidents J. Šķaķste: Satwerfmes Sapulzes šehde atklahta.

Turpināsees ta pati deenas fahrtiba — agrarlikuma apspreešana; bet tam deenas fahrtiba teef papildinata ar atbildi no kabinetu pufes us eefneegto interpelaziju. Šhi atbilde warēs tift peelaišta tika tad, kad buhs nobei-guschās wispahrejās debates par agrarlikumu. Wahrds peeder Sternam.

J. Sterns (sozialdemokrats): Augsti godatā sapulze! Latweescheem ir fakams wahrds: „Rad wadsis pilns, tad luhst“ un šhis fakamais wahrds ir peepildijees wairaf reises Latvijas wehsturē. Es neatgreesišchos tahlu a: pakal, bet atgreesišchos pee wadscha luhsuma, kas mums wiseem stahw labi a: minā, pee 1905. gada. Stahwollis tad bija loti nospeedošs, jo wadsis bija stipri peefrauts. Semneeku mahjas nahza weena pehz otras sem ahmura, jo nespehja maksat augsto renti. Strahdneeku algas bija loti semas. Kalpi dšihwoja flittakos apstahklos, nekā muhsu baronu sirgi, zuhkas un furi. Reisā ar to radās mums sinami zilweki, kas ir dauds nizinati, bet ari dauds slaweti. Parahdijās pirmee agitatori — sozialdemokrati, kuri guwa milsiġu peefrišchanu ne tikai pee strahdneekem, bet ari pee semneekem, jo stahwollis, pateescham, bij tahds, kahds us preekschu wairs nebija zeeschams. Ar šcho kustibu eefahfās zihna. Muishneeki, redsedami fawas teestbas apdraudetas, fauzu pehz kasakeem, draguneem. Sahfās represijas, jo domaja, ka šcho luhstoscho wadsi warēs nostutet ar waru. Jo wairaf represijas tika stiprinatas, jo leelaks naids auga tautā, lihds nahza sinams luhsums un likās, ka zara tronis lihds ar wisām neschehlibam fagruhs. Bet preeki bija par ahtreem. Winšch nahza atpakal un lihds ar to nahza atpakal muishneeku wara. No tad darija, tas mums wiseem stahw atminā: ne tikai strahdneekem, kuri fauzās par farkanajeem sozialisteem, bet ari peleteem baroneem, muhsu semneekem, bija us fawas muguras jaisbauda kasaku nagaika Zeetumi pildijās, asinis pluhda straumem. Es pats toreis fmaġu Rigas muhros un man nebij zeribas wairs redset deenas gaismu. Likās, ka latweeschu tauta un lihds ar to strahdneezibas idejas tifs ar kahjam fabradatas un nekad wairs neatjaunosees. Es neattehlošču wairs wifās breeimas; tās mums, leelakai dalai, wehl ir atminā. Lihds ar fisislam zee-

ſchanam toreifejee zeeteji zeeta ari moraliski. Ja toreif uſtahnjās baroni, tad mehš to ſapratām, jo tee fungi nefad naw pratuschi leektees, wini prata tīfai waldit. Bet lihds ar to radās nodeweji no muhſu tautas widus. Mums radās Needra un Weinbergs. Tee bija meefa no latweeſchu meefas un wini ſauza wehl wairaf pehz ſaratawam un afinim nekā baroni. Kur ſchee fungi nonahza, to mehš wiſi ſinam. Kad mehš jutām, ka eſam brihwā Latwijā, tad wini atmodās un newis weeni, bet winau pulzinaſch jau bij leelaſs: tee bij tee paſchi baronu rofaš puiſchi, kuri gribeja ſadragat Latwiju. Pehz tam nahza nomeerinajums, bet ko mehš redſejām tahlaſ? Nahza 1917. gads un wiſs toreifejais eeſahfās no jauna: ſagruwa zara wara un lihds ar winau ſagruwa ari muichneezibas wara, bet wai teem, kaš dſihwoja ſem ſcho fungu okupazijas un parahdija ſawu iſhto dabu! Pee manis paſcha eeradās katru rihtu wagars un paſinoja: „Tur un tur tew jaeet ſchodeen darbā un ja tu atteiſfees no ſchi darba, tad drihſ tu atradiſfees pee wehl labaka darba“. (Pee toreifejeem tā ſaukteem ſpaidu darbeem meſchā, waj pee zeku tihriſchanas). Un ja mehš praſam tahlaſ, ko ſchee fungi wehl gribeja? — Wini gribeja wiſas Latwijas tautas iſnihzināſchanu, jo wini redſeja itin ſkaidri, ka latweeſchu mugurkauli palika deenu no deenas ſtingrafi un wairš nelahwās weenmehr leektees.

Pehz wiſa pahrſihwotā, ko nupat iſhumā peemineju, eš domaju, ka muhſu ſtarpā newajadsetu buht domu ſtarpibam, ka mums no ſchi ſpoſa jaatkrataš. Bet deemſchehl, domu ſtarpibas ir un teem, kaš zihnu nefuſchi, janahſ pee ſlehdſeena, ka wineem ſchi zihna buhš jaturpina lihds galigai ſchis waras ſagrauſchanai. Zita zela naw. Wafar uſtahnjās wairaf runataji un ar ſkaitleem gribeja peerahdit, ziſ mums eſot beſſemneeku, ka ſemes eſot deefgan un tadehl nemas neeſot wajadſigs tiſ daudš zenſtees pehz muichu ſemem. Eš tā weenfahriſchs ſemneekš, kaš wiſu laiku dſihwojis uſ laufeem, ſinu, kā notika ſcho ſinu eewahſchana. Par to pareiſibu man ir ſtipras ſchaubaš. Kad winas eewahza? Winas eewahza tad, kad mums wehl Lejaſkursēmē bija Bermondta bandaš, un ja tai laiſā nahza un praſija, waj juhš gribeet ſemi, tad tee atbildeja, ka gribot gan ſemi, bet newis 7 pehdas, kuraš war ahtri dabut. Toreiſ neweens nebija pahrleezinatš, ka muhš galigi nenofpeediš. Sinas tika eewahktas ari wehlaſ, kad ſtahwofliš bija droſchakš. Waretu teikt, ka ſchis ir tāš pareiſdš ſinas. Bet ari toreiſ uſ ſcho ſinu eewahſchānu ſkatiſdš loti ſkeptiſki. Uri tagad wehl leela tautas dala netiz un wina newar tizet, ka leeta ir domata nopeetni. Ja mehš apſtatamees, tad redſam, ka bijuſchee bermondisti, kaš tai laiſā bija leelafee nodeweji, tagad ſpehlē pirmo wijoli, un tee zilweki, kaš pirmee pazehla Latwijas ſarogu, tagad teek wajati un noſtahniti par komuniſteem. Eš laſiju iſſuhtamo komuniſtu ſaraktā Linas Braſche wahrdu. Eš winau loti labi paſihtu. Wina bij pirmā, kaš weetejā pagaktā uſaizinja uſ Latwijas ſwehtku ſwineſchanu, kaut gan toreiſ bij jariſkē, jo tur bija bermondteeſchi. Somehr wina riſeja un tagad teek iſſuhtita. Tagad wina atrodas uſ robeschā un wina iſſuhta kā komuniſti. Ir wehl wairaf zilweku, kuri tagad ſlapſtas pa meſcheem. Ja par ko? — Par to, ka wini uſtahnjās pret ſpefulaziju; ka wini nofehra daſchus ſchihdus, kuri ſpefulēja ar zukuru, ka wini zukuru atnehma, iſdalija eedſihwotajeem un naudu eeguldija pagastu padomē; par to, ka, kad nahza muhſu landweriſti atpakal, ſpeesti no leelineeſkeem, diwi tika noſchauti no teem. Kaš winſch bija par komuniſtu? Winſch bij gan

fludinatajs, bet fludinaja kapehtë, jo bija leelš lihku pawaditajs. Otrs bij fainneeka dehlš, kas agraf deenejis Kreewijas armijā tā isluhtš. Ubi šchee zilweki tika noščauti tā komunisti. Eš domaju, ka neween teem, bet loti daudseem, kam bij kaut kahdi rehkini ar agrafeem waras wihreem, draudeja noščaufšana. Ja Latwijas sihsemneekš wifu to redš, kahda winam war buht pahrlēeziba? Ja wini redš to pašču, ko eš jau peewedu no Zihrawas pagasta: tee pašči zilweki, kad wahzeefchi bij 30 lihds 40 werstu attaglumā, pašludinaja, ka Latwijas naidu wini nenemot par pilnu, bet tikai par 50 kapeikam; kuri weda weseleem wesmeem galas un lopu pretim; kad gahja un usrahdija, ka tee ir nodeweji, tika atrastš, ka tee naw wis nodeweji, bet pašči suhdsetaji tika wajati — tad jajautā, kahda tur war buht ustižiba? Waj muhfu augstakās waldibas cestahdes to sin? Ja winas to sinatu, tad buhtu brihnumš, tā winas to peelaišč? Ja winas nesin, tad atkal brihnumš, jo wina peenahkums buhtu par to sinat. Tapeh3 eš šaku, registra- zija, kas toreiš tika iswesta, naw pilniga.

Ja mehš štatamees weenfahrschi no praktiskās dšihwes, femiščki no Lejaskurfemes, tad mums jaredš, ka mums ir leelš semes truhtkums. Sahlot no paščas Palangas, gar wifu juhrmalu wisos krona pagastos ir loti daudš sihsemneeku. Ja tos ween gribetu apmeerinat, jau tad nepeetiftu ar weetejam muischam, no furām wišem pahrejeem buhtu jaiseet, jo tās muischas jau tagad ir eenemtas. Rahdā muischā agraf dšihwoja 30 nomneeku. Tagad ta ir isdalita un tajā dšihwo tikai 20 zilweku. Tā tad jau 10 ir palikuschi pahri. Wairakās weetās dšihwo pa simteem zilwekeem un tik daudseem tur nebuht naw eespehjamš dšihwot. Teem wišem wajaga semi, bet winas naw. Muischas pa leelakai dalai ir pilnas. Ja nemšin wisus datuš, tad redšesim, ka mums semes tik daudš nemas naw.

Wafar latgaleetis Rindula kungs fazija, ka Latgalē esot semes truhtkums. Tas ir pareiši. Eš ari esmu dšihwojis Latgalē un sinu, kahdi tur apstahkli. Agrafee runataji aishrahdija, ka mums semes peeteekofchi un ka pee muhfu muischneeku semes dališchanas neefot wajadsigs kertees. Tas ir nepareiši. Lihds ar wifu scho pee mums nahl partijas no labās pušes un ar daschdaschadeem lihdsleem mehgina aishahwet muischneezibu. Bet eš gribu wajzat, kur juhs eeweetofeet tos bessemneekus, kas gribēs semi? Eš nedomaju, ka bessemneeki un sihsemneeki ir kaut kahdi spekulanti un ka winau rolās ir milšigi kapitali, ka wini spehji pašči usbuhwet sew ehkas. Ja wineem grib dot semi, tad lihds ar to wineem wajaga peeschkirt muischu zentrus, kur dšihwot. Semi wini waretu apstrahdat dalās. Ja juhs to negrošifeet, tad wisš šchis leelais agrarreformas projektš, kuru juhs istaiseet par siloni, paliks tikai par knišli. Warbuht, labi tā spreesi pilsehtneekeem, kuri naw fatikuschees ar semneeku dšihwi, bet tee, kas dšihwo us weetam, redš stahwokli pawifam no zitas pušes.

Mehš dštrdejām te usstahjamees wahzu preekščstahwjuš: baronu Firkšu un Schiemana kungu. Barons Firkšs usstahjās ar mums pašhtamo preekščsilumu, kurfch jau kahdreiš tika isdalits starp agrarkomifijas lozekleem. Tagadejais semkopibas ministrš, buhdams wehl agrarkomifijas preekščseh-detajs, toreiš mums zehla preekščā tamlihdsigu projektu. Toreiš wina projektu noraidija. Ja tagad ar scho projektu nahl barons Firkšs, tad par to naw ko brihnitees — tas ir dabigi. Mehš sinam, ka muischneekeem patihf

waldbit, jo wini waldbit jau peeraduschi un barons Zirfss ari aistahw sewi. No otras puses — kahdas intereseš wansch aistahweja? Waj tās bija bessemneeku intereseš, ka muischneekem atstahjamaš muischu leelafās dalas? Es domaju, ka ne. Tur naw tahdu zilweku, kas eetu sweschu fungu kalpiba un kas pahrdotos par lehzu wirumu. Bet, deemschehl, mums tahdi ir. Schee fungi peeweda wefelu rindu peemehru, ka tas esot walstij apdraudoschi, ja semi sadalischot un es to saprotu, jo wini aistahw sawas intereseš. Tomehr ta shtgruntneekam man jaleezina pretejais, jo pehdejos gados leelgruntneeziba ir nokritusi us pehdejo. Virmais eemelis bij kolonizacija. Schi kolonizacija pahrwehrtu agrafos augligos tihrumus par nesahlu laukeem. Tad nahza kara laifs, kur wiseem spehkeem bij japaklausa Wahzijai, jo baroneem islikas, ka wini pee Kreewijas newares noturet sawas priwilegijas. Tagad azumirkli scho fungu wairs nepawisam naw un saprotams, ka wiss ir nogahjis lihds beidsamam. Weenigais glahbejs no bada war buht muhsu bessemneeks, shtsemneeks. Ja wansch dabus muischas semi, tad wansch ari strahdas, to mehš redsam jau no peemehreem, kur lauki ruhpiigi teef apstrahdati. Kur pehrn eesahfa semneeks tifai ar 4 sirgeem, tur tagad winam ir 34 un lauki atrodas tif skaita stahwokli, ta nekur. Mehš dsirdejdm ari baljis, ka bessemneeks neprotu strahdat un esot ari par slinku. Kahds zeenijams funks isfazijas, ja us laukeem esot wehl kahds godigs zilweks, tad tas esot fainneeks; shtfainneeki wisi esot kanschas bruhwetaji. Par scheem wahrdeem es waru tam fungam no sirds pateistes; semneekam pascham knapi ir maifes ko ehft, kur wehl ko kanschu bruhwet! Paldees, warbuht, reis shtsemneeki to eewehros.

Ta tad weeniga iseja no schi stahwokla ir ta, ka mehš nemehgina wisi taift us agraras reformas masus eelahpinus, bet iswedam to pamatigi un dodam tautai dalu, kas winai peenahkas, laujam tai strahdat. Pilsonu awises pilditas ar multigeem artikeleem: kahds brauzis us sapulzi, sajuhminajis tautu, taifjis daschadas rezoluzijas; isnahf ta, ka tee sapulzejuschees esot aitu bars, kas neta nejhdsot, bet tif ejot tur, kur auns tos wed. Ne, mani fungi, es pateizos par scho komplimentu, tas ir loti raksturigs! Mehš finam, ka tagad semes atsawinaschanu neprasa wis wairs mihtinos, bet gan pagastu padomes un pat apriaku padomes. Laikam tur wisur sehsh mulka zilweki, kas neta nejhds; tur laikam wisur farkanais sozialists winus wada pee pawadas? Es domaju, teem zilwekem pascheem ir prahts un wini sin, ko wini dara.

Wakar te nahza Paulufa funks un loti lehnâ toni pamahzija, ka newarot tif strauji, tif ahiri fertees muischam flahft, bet palehnam un pamafam, jo darbs jau neefot sakis, agrarreforma nepamuks, ja schogad winu nebeigs. Waj tad nahfamu gadu nebuhs laika? Ta war runat zilweks, kas ir pahdis, bet ta newar runat bessemneeks, kas gaida pehz semes, un strahdneeks, kas zeesch badu. Mehš esam sehdejuschi tif ilgi, ka ir apnizis sehdet un tomehr Alberinga funks — tas patš, kas bij par preekschsehdetaju agrarkomisija — usdroschinajds nahft ar preekschlikumu scho projektu atraidit un sahft winu atkal no jauna. Es gribetu prasit, waj schee fungi doma, ka muischam bessemneeka un shtsemneeka pazeetiba nebuhs gala. Juhs domajeet, ka us wadft war fraut un fraut un tas muischam neluhjis. Schis jautajums naw bessemneeku un shtsemneeku jautajums, tas ir wifas Latwijas jautajums. Latwiju iswest no bada us dsihwi spehji tifai pamatiga

agrarreforma. Rà mehš redsam, mums laikam nebuhš zitas išejas, fà wadjahš eet pa to zelu, pa kuru ir jau eets. Eš patš fà sozialdemokrats, kas pahrzeetis wifas schis mozibas, sinu, ka no muischneefeem naw sagaidama schehlastiba. Wini, nahkdami pee waras, neschehlos ari juhs. Daschš labs no wineem ir rehkinajees ar jums tapat fà 1905. gadà. Ramehr schee muischneefi waldis, newar buht brihwàs Latwijas. Wini fata, ka mehš gribam iseet us laupischanam. Waj ta ir laupischana, ka mehš prasam to atpafal, kas mums nolaupits?

No schejeenes wif runataji fazija, ka 100 gadus atpafal latwju tautai efot nolaupita seme un tee tagad dibinotees us likumu. Warbuht, fungi, preefch jums tas ir likumigi — preefch mums tas naw likumigi. Mehš lihds schim neefam likumus isdewusch, bet gatawojamees tos isdot un ja mehš tos isdosim, tad isdosim tahdus, kas ir preefch mums taisnigi. Ja mehš nedosim taisnibas likumu, tad zeetis, fà jau aistradhiju, neween strahdneeziba, bet, warbuht, ne weenam ween ees tà, fà muhsu zeenitam ministru presidentam Umana kungam, kad winam bij janem saka pastalas un jabehg. (R. Ulmanis no weetas: „Eš patš ar faweem sahbafeem behgu!“). Rahdreis behgt ir wefeligi. (Smeekli). Eš domaju, starp jums, fungi, ir loti dauds tahdu, kas behgusch. Uzumirkli man naw walas un naw wehrts wifus pee wahrda fauft.

Ja juhs sawu iswediseet zauri, ja juhs atdoseet muischneefeem privilegijas un atstahfeet wezo raugu, tad es esmu pahrleezinats, ka jums, fungi, tik dauds prahta un spehjas nebuhš, fungus pahwaret un tos sem sawas pahtagas nospeest. Wineem weenmehr bijusti sawa griba un waj tad muhsu mihkftee latweefchu pilsoni domà buht tee gudree, kas to ismahzis. Uleef tikai weens — nemt zihnu us saweem plezeem un to turpinat. Mehš to turpinasim lihds galigai uswarai. Tee, kas naw ar mums, ir pret mums un pret Latwijas tautu. (Applausi pa kreisi).

Presidents J. S f a k s t e: Wahrds peeder Liebtalam.

R. Liebtals (bessenneeku agrara saweeniba): Godatee deputati! Ir sinams, ka, kas nenahf ewoluzijas zela, tas nahf un tam janahf rewo-luzijas zela. Latwijas semes ruhkeem, wismasaf leelakai winu dalai — bessenneefeem, nebij eespehjams tikt pee sawas semes ewoluzijas zela, to wineem leedsa winu bahrgee leelfungi. Tapehž wini gaidija un sagaidija scho brihdi, kad semi wini sanems newis ewoluzijas zela, bet gan rewo-luzijas zela. Schis likums, fungi, ir rewoluzionars likums — peenemeet to. Zil stipra bija scho latweefchu semes ruhku dsina pehž semes, to mehš redsam no ta, ka weena dala muhsu tautas brahlu, es gribetu fazit — ta stiprafà dala atstahja sawu mihloto dsimteni, ar asaram azis atgreesa winai muguru un gahja sweschumà, gahja us Brasilijas prerijam un Sibirijas tundram, lai atrastu tur to, ko dsimtenē wini newareja atrast. Nosahgeja preedi, sehdaš us zelma wahrda pilnà nosihmē un sahfa radit gluschi tapat no zelma, fà ir radita muhsu walsts, bes lihdsfleem un gluschi ne no kaut fà. Tas pee-rahda, ka muhsu tauta war buht lepna, ka muhsu tautai ir stiprums, muhsu tautai ir radoschš spehš. Ja nu schi dsina pehž semes kahdreis bij leelaka nekà mihlestiba pret dsimteni, tad juhs wareet eedomatees tās pahrzeestās firdsahpes, kad tee laudis gribeja dabuht sawu semes stuhriti un wini to newareja dabuht. Schodeen ir peenahzis tas brihdis, kad mehš gribam un

waram fanemt sawu mums nolaupito semi atpafal un fanemt wiau rewoluzijas fahrtâ, rewoluzijas zela, jo schis lifums ir sinamâ mehrâ rewoluzionars.

Tad mehš warefim ussauti scheem tautas brableem, kas atstahja ar firdsesteem sawu dsimteni, newis no zara trona augstumeem, to teiza kahds pasihstams deputats Peterpils walsis domê, bet mehš faufsim no muhsu tautas trona augstumeem: „Nahzeet atpafal, juhs, kas bijât isfraiditi ar waru, kas nedabujât sawu dsimto semes stuhriti! Nahzeet atpafal, jo mehš gribam buht lungi muhsu dsimtâ semê! Mehš gribam un waram paschi dot lifumus, bes minoritatu un muishneezibas palihdsibas.“ To mums wadjadseja saprast, un ja mehš to saprastu, tad mehš isdotu lifumus paschi un ne ar to 17 balsu palihdsibu.

Mums leel preefschâ eet wiseem sinamo ewoluzijas zelu, t. i. samakfat, atstahjt u. t. t. Schai sinamâ ewoluzijas fahrtibâ wadjadseja eet dauds agraf. Ja muhsu muishneeziba buhtu tahfredsigafa, ja wina nebuhtu atla, tad wina buhtu gahjusi ewoluzijas zelu dauds agraf, kâ to, peemehram, darija Danijas leelgruntneeziba, dodot semi, apmeerinot semes gribetajus. Wina nebuhtu peelaidusi eet scho rewoluzijas zelu. Bet jums labi pasihstama muhsu muishneeziba, schis feodalâs waras stiprums un waras fahre: wina neislaida semes wairumu no sawâm rokam. Katrs lifums tika wispirms nofuhstits us (norahdidams us bijuschâs brunneezibas sahli) schejeeni, lai prasitu ko teiks muishneeziba, kurai peeder semes wairakums. Bes schis muishneezibas freewu laikâ netika islaists neweens lifums, pat netika mainits neweens lifuma burtis: Tee bija eemesli, kapehz muhsu muishneeziba turejâs til stipri pee semes, lai gan winai jau bija dots stingrs brihdinajums 1905. gadâ. Tas bija pirmais brihdinajums, kâ tâ leetas palikt newar. Scho pirmo brihdinajumu muishneeziba saprata tikai pa dalai un saprata tikah, kâ nu ir peenahzis laiks iskaust muhsu meschus, pahwest tos sawâs kabatâs, nofstiprinat ar wiseem lihdselleem sawu stahwokli ahrsemes un ari sche segt, tâ sakot, to plaisu, kas bija radusees 1905. gadâ.

Ja mehš apffatam waldbibas lifumprojektu, tad tas, man leekas, atgahdina Kreewijas zara Aleksandra II. semes reformu ar ismakfu. Dewa semneefeem semi us ismakfu, bet muishneezibai turpretim atstahja leelus muishu zentrus, leekas semes platibas ar wiseem mescheem. Juhs redseet, lungi, zif aplama bij ta reforma, jo drihs ween pehz tam nahza wisadi semneeku nemeeri, wisadi „bunti“ ar wisadam efekuzijam, pehrschanam un schauschanam. Ja tur tas tâ notizis, tad mehš jautajam, waj juhs sche gribeet darit tâpat? Lai gan neatstahjt til leelus zentrus, tomehr muishneezibai kâ tahdai semes teef atstahz 300 puhrweetas. Man leekas, lungi, tas nebij, naw bijis un ari nebuhs tas pareisais zelsch, ja mehš pa to eesim. Es safu simtkahrt ne, jo tee resultati, kuruš mehš redsejam Kreewijâ, ir mums wiseem preefschâ. Man leekas, tagad, kur Kreewijâ tâs muishas ir sadalitas, warbuht, togad us wiseem laikeem ir jaatsihst, kâ ta reforma nebija pareisi iswesta. No wisa fazitâ juhs redseet, kâ mums ir jakeras pee preefschâ listâ lifuma pahrspreeschanas un peenemschanas tahdâ weidâ, tahdâ winsch mums zelts preefschâ, jo zita zela naw. Par scho lifumprojektu, ar masu isnehmumu, stahw diwi schi augstâ nama sektori, stahw strahdneezibas preefsch-stahwi, stahw darba lauschu, massaimneeku un bessemneeku preefsch-stahwi, isnemot itai tos mafotos un atmafotos bessemneekus. (Smeekli sahle). Es eju wehl tahlaf un safu, kâ neween schee diwi sektori, bet ari labâ pusê ir

jaudis, kas stahw par scho likumu. Es domaju, ari tur wisi naw muischnee=libas peekriteji, jo schis jautajums, mani fungi pa labi, schis muischneezibas semes jautajums ir tas jautajums, kura mehs waram atrast kopeju walodu, jo mehs wisi no muischneezibas esam pehrti weenlihdfigi stipri, ka fainneeki, ta bessemneeki. Ta tad wesels prahts mums saka, ka wajaga sneegt rofu un eet brahligi kopà schini jautajumà, eet brahligi, newis ka to saka Ulberinga funks, bet eet kopà diwatà, nenemot starpà trescho rofu, kura muhs mehginàs atkal skaldit un, warbuht, waldit. Taisni tapehz mums jalikwidè wisa muischneezibas semes platiba wisa wifumà, neatstahjot muischneefeem ka tahdeem neweenu pehdu. (Sauzeens no weetas: „Septinas pehdas!“). Manis pehz septinas pehdas!

Uf wiseem aifrahdijsmeem, sewischki no muhsu muischneeku puses, no barona Girksa, ka no tam zeestu muhsu kulturelè fainneeziba un muhsu materiallee apstahkki u. t. t., uf teem es waru tikai atbildet, ka mehs labpraht Latwijas pilsonim — ne baronam Girksam, bet pilsonim Girksam — eerahdisim wina leetofchanà tik dauds semes, zil buhs wajadsigs preeksch razionelas preekschihmigas fainneezibas, tikai ar nosazijumu, ka juhs apnematees scho fainneezibu wadit ta, ka no tam nezeestu walsts interesees. (S. Meierowizs no weetas: „Naw folts!“).

Sahlak — un schis buhs tas galwenais — ar schi likuma peenemschanu, kahds winsch mums likts preekschà, mehs buhsim loti dauds eeguwuschi pa labi un pa treisi. Pa labi mehs busim eeguwuschi to, ka wisa muischneezibas wata tiks likwideta un teef isnihzinata uf wiseem laikeem. Pa kreisi — to newar deesgan augsti nowehtet — mehs buhsim eeguwuschi tikdauds, ka mehs buhsim issitufchi loti stipru trumpi no rokam galejeem kreifeem, kas stahw ahrpus schi nama. Ja mehs to nedaram un muischneeku semes likwidajam wisa wifumà, tad mehs sagatawojam zelu, un netikween zelu, bet dodam popularu materialu tai galejai kreisai strahwai, tas stahw ahrpus schi augstà nama. Schis materials, schis trumpis tad tiks isleetots pret mums, pret scho augsto namu, pret pastahwoscho walsts eekahrtu. Rungi, schis eeguwums, ja mehs to dabujam, ja mehs to iwedom, tas ir wisleelafais, tam naw nekahda zena par augstu. Tas materials, ko mehs tad atstahsim galejai kreisai pusei ahrpus schi nama, tas materials ir teescham populars. Winsch tiks ismantots un kahdreis, warbuht, klahis galda. Ja mehs paskatamees, kahdà zelà muischas eeguhtas, tad redsam — eekarofchanas, dahwinafchanas waj lehnu zelà. Lehni tifa doti ka sinama atlihdfiba naturà un pehz sinama laika lehnu fungi pateiza: „Tas ir mans!“ Pehz tam tifa usfakititas leelas nomaffas, ko matfajuschi fainneeki par zentream, un tee rentneeki, par kureem Ulberinga funks gauschas, ka wini esot wairaf maffajuschi nekà fainneeki. Tas ir taisniba. Wisi zentri ir samafati, neeestaitot nemas tos meschus, kas ir ismantoti. Tad, mani fungi, ja tas kahdreis notiftu, tad es netizu, waj buhtu mums peeteekofchi argumenti, ka to atspehtot.

No loti zeenijamà Pauluka funga runas es isnesu tahdu sajuhtu, ità semneeku preekschstahwi baiditòs, ka ari wineem wareschot atnemt semi, pehz tam, kad muischneefeem buhschot wisa seme atnemta. Schis schaubas ir weltas. Ta tas nebuhs, jo semes reformas nostiprinafchanai atteeziga likumdala buhs japareds tahds modus, ka fainneeku leelafas mahjas tiks sadalitas starp wiseem gimenes lojekkeem un ar to buhs raditi Latwijas walsti weenas schkiras laudis un weena faula armija, kura buhs stipra un spehzjiga.

(A. Rihve no weetas: „Uš preešču armijas laikam tad nemas newajadsēs?“)
Laikam wajadsēs gan!

Mani fungi, es beigšču. Bet es greeschos pee jums ar weenu loti leelu, war fazit, luhgumu waj usdewumu: dodeet semi bessenneekem, manis pehz dsimtsleetosčanā, manis pehz aprobeschotā privatihpashumā, kā par to spreedis pati tauta ar sawu referendumu, bet dodeet semi ahtri, jo tauta — bessenneeki gaida us to ar nepazeetibu. Jafaka, ka manam preeščhrunatajam daudš taišnibas: ja tas wadsis ir pilns, tad winsch war luhst. Nelaušim tam luhst, darišim tā, kā to praša walsis interesēs. Kad kara wadonis wed sawus pulkus isschiroščā zihnā, tad winsch raksta us sawa karoga, ka no schis zihnās atkarajas tahlakais tehwijās liktenis. Tapat schodeen mums te jafauz, ka no schi likumprojekta atkarajas tahlakā Latwijās walsis un tautas labklahjiba un tas ir japeenem (Applausi pa freisi).

Presidentis J. Tščakste: Wahrds peeder Meierowizam.

S. A. Meierowizs (semneeku saweeniba): Loti zeenitee Satwerfmes Sapulzes lozeklu fungi! Pee ahrtahrtigi šwarigā jautajuma — agrarlikuma apspreeščanas, wišpahrejās debatēs trijās deenās semēs reforma apskatita loti plaschi. Ir runats par wehsturi wišpahri, par Latwijās un muišneezibas wehsturi atšewišķi, par Biltijas semu eefahrtu, par agrarlikuma sozialo un politisko puši, beidsot pat ar runam „par lihku pawadiščanu, par bagatām šaimneeku meitam, par preešču sahgeščanu Brasiliajā un par sehdeščanu us šwekaineem zelmeem Sibirijā“. Utkaujeet, fungi, ka es no sawas pušes ussweru to, kas lihds šchim sinamā mehrā pakzis neis-teikts, proti: kā agrarreforma tikusi išwesta dšihwē muhsu kaiminu walsis. Loti zeenitais agrarkomissijas referenta kungs fazija, ka neesot jarehšmajās ar to, ko ahrfemēs darot, un ka mums jaleesot waditees weenigi no sawas ihpatnejās pšchikas. Es newaru Gailišcha kungam peekrist, jo es esmu pret to strauša politiku, kas eebahsch galwu Saharas tukšnešcha smiltis un neleekas finot, kas noteek pahrejā pasaulē, jo schahda politika nowed pee katastrofas. No kaiminu walsim, par kurām es runašču, es isšlehdju Kreewiju; us tureeni es negribu skatitees, jo tur ir išwesta sawada agrarreforma, un es domaju, ka neweena partija schai augstā namā wina neaišstahw. Es apskatišchu galwenām fahrtam trihs pamatprinzipus un tee buhtu šefošchee: 1) privat- resp. dsimtsihpashums waj muhscha noma, 2) semēs fonds un wina šastahdiščana un 3) atlihdsibas jautajums. Apskatit, kā minetee trihs agrarreformas pamata prinzipi išwesti dšihwē muhsu seemelu un deenwidus kaiminu walsis — tas ir išsumā manas schis deenas runas objekts. Par pahrejo, zil es noprotu, šhini augstā namā leelu domu starpibu naw. Sawu usdewumu es aprobeschoju ar Somiju, Jgauniju, Yeetawu un Poliju, pirmkahrt, tapehz, ka šchinis iščetrās walsis agrarlikums ir peenemts wišbeidsamā laikā, proti, pagaijuschā un šhini gadā, un, otrkahrt, tapehz, ka agraree likumi, kas peenemti muhsu kaiminu walsis, ir wišradikalakee un progresi-wakee. Zitās pasaules walsis progresa sinā lihdsiga agrara likuma naw.

Wišpirms daschas ihšas peesihmes par šcho likumu wišpahrejo nofrahšu. Es newaru nosaukt Somijas likumu par agrarlikumu šchi wahrda pateesā nosihmē, kaut gan winsch Somijā par tahdu teek saukts. Schis likums peenemts martā un septembri. Martā peenemts pamatlikums, septembri „eewadlikums“. Ubi šchee likumi aptwer loti masu dalinu no agrarreformas, jo tee weenigi nosaka fahrtibu, ka rentneeki, kas dšihwo us muišču semēs, war pee-

speedu kārtā eepirkti šcho semi no lihdsšchinejeem ihpafchneekceem. Somijas likums neregulē bešsemneeku stahwofli un atstahj leelgruntneezibu spehla, kaut ari pahrgrositā weidā. Winsch peenemts no tagadejā Somijas parlamenta, kura politiskā fisionomija ir schahda: no 200 deputateem 40% jeb 80 deputati ir sozjaldemokrati, 60 zentra partijas preekščstahwji, kuri kauzas par semneeku saweenibu jeb agrareescheem, un 60 labā spahrna deputati. Likums peenemts no koalizijas: ar 80 sozjaldemokrātu un 60 zentra partiju balsim.

Polijas likums atščkiras no pahrejeem ar to, ka pee wina loti ilgi strahdats, kamdehl ari schis likums ir no wiseem likumeem, kuri peenemti schajās ischetrās walstis, wišpamatigaki isstrahdatais. Winsch atščkiras wehl ari ar to, ka priwatihpafschuma teesibas eeturetas ar wišām konsekwenzem.

Leetawas likums ir aqumirklī sawā tapschanas stadijā. Lihds schim isdotas 2 likuma dalas, proti, 26. un 30. juliā, pee kam pirmais ir speziels likums, kursch regulē semes isdalischanas kārtibu kareiwjeem, bet otrs likums nofaka semes atšawinaschanas un semes fonda radischanas kārtibu. Tadehl runat par kaut ko galigu un wefelu atteezibā uš Leetawas agrarlikumu wehl naw eespehjams.

Igaunijā isdoti diwi likumi: no pagahjuschā gada 10. oktobra un no sch. g. 16. aprila. Pirmais ir Igaunijas semes likums un otrs nofaka schi likuma eeweschānu dšihwē. Igaunijas agrarlikums ir peenemts ar parlamenta sozjalistiskā wairakuma balsim, tapehž ka Igaunijas katwersmes šapulzes wairakums fastahw no sozjaldemokrateem un tā šauttās darba partijas, kura peesleenas pirmem.

Behž schi ihšā wišpahrejā pahrskata pahreju pee pirmās tefes par priwatihpafschuma prinzipa eewehroschānu muhsu šaiminwalstu agrarlikumos.

Pats par fewi šaprotams, ka priwatihpafschuma prinzipš, isnemot Igaunijas likumu, kur behdejā laikā mehš ari redšam teekšmes to eewehrot, ir wišās zitās walstis peenemts. Somijas likums noteikti paštrihpo, ka priwatihpafschums pastahw spehla un ka dšimtsihpafschuma teesibas ir atteezinamas uš jaunām šaimneezibam, kaut gan peelaisch ari ihpafschumu nomaschānu, ja kāhds to wehlas. Bet, eewehrojot to, ka seme ir pehrkama par 1913. gada zenam, tad neweens semi nerentē, bet to nopehrk, jo isdewigal ir pirkt par 1913. gada zenam, nekā winu rentet pehž tagadejām tirgus zenam.

Tāpat priwatihpafschuma jehdšeens noteiktis Polijas likumā, kursch škan tā:

„Polijas republikas semes kārtibai japamatojas uš štiprām, wefeligām un intensīwi produzet spehjjigām šaimneezibam, kuras nodibinatas uš priwatihpafschuma pamateem.

Tā ari Polijas agrarlikumā priwatihpafschuma institutš paleef spehla.

Kaut gan Leetawas agrarlikums wehl ir štipri negataws, tomehr priwatihpafschuma ideja winā ir jau noteikta. Proti 26. juliā likuma 12. pantā šazits, ka eeguhto semi war pahrdot waj atdot zitam weenigi ar waldibas šinu. Tahlak 13. pantā atšihmeti gadijumi, kur beš waldibas atlaujas peelaischama ihpafschuma pahrdoschāra, atdoschāna u. t. t. Šaprotams, ka tahdas operazijas naw eespehjamas ar nomas semem. Tā tad Leetawā priwatihpafschums teef atšihš.

Igaunijas likumā par priwatihpafschuma prinzipa eewehroschānu naw wehl nekahdas škadribas un patreifejais schis leetas stahwoflis Igaunijā ir šefošs: 10. oktobra likuma 15. pants nofaka, ka walstis semes fonda semi isdod laukšaimneekceem muhscha leetoschānā massaimneezibu weidā ar manto-

ſchanas teeſibam. Tapat ſchi likuma 18. pants noſaka, ka teem, kureem ir blaſus nodarboſchanas, ſeme dodama muhſcha leetoſchanâ. Beidsot ſchi 1919. gada 10. oktobra likuma pehdejais 28. pants pareds, ka likuma ſa- tiſkâ iſweſchana dſihwê nododama brihwawſtis waldibai. Igaunijas waldiba turpreim dibinadamâs uſ likuma 28. pantu eefneedſa ſatwerfmes ſapulzei preeſchlikumu, ka teem, kaſ diwi lihds trihs gadu laikâ labi apſtrahdâ teem peeſchirto ſemi, pehdejo war eeguht par priwatihpaſchumu. Scho waldibas preeſchlikumu Igaunijas ſatwerfmes ſapulze ſch. g. 16. aprili ir peenehmuſi. Tâ tad jakonſtatê, ka ar 1920. gada 16. aprila reſoluzijas peenemſchanu Igaunijas ſatwerfmes ſapulze atſinuſi priwatihpaſchuma teeſibas uſ ſemi, ziteem wahrdeem, ari Igauniâ noteel ewoluzija — no muhſcha nomas uſ dſimtsihpaſchumu. Likums, kaſ regulê pahreju no dſimtsinomâs uſ priwatihpaſchumu, naw Igauniâ lihds ſchim wehl iſſtrahdats, bet atrodas paſchlaif agraro leetu komiſijâ. Jameklê eemeſli, kapehz tif ihsâ laikâ, proti, weenâ puſggadâ notikuſi ſchahda ewoluzija, kapehz Igaunijas ſatwerfmes ſapulze atraduſi par wajadſigu, neſtatotees uſ to, ka wina ſawâ pimatnejâ likumâ bij paredſejuſi weenigi muhſcha leetoſchanu, peelaiſt pahreju uſ dſimtsihpaſchumu wiſmas teem, kaſ diwu lihds trihs gadu laikâ fahrtigi ſawas ſemes apſaimneekojuſchi? Schoſ eemeſlus atrast naw ſewiſchki gruhti. Tas galwenâm ſahriam iſſkaidrojas ar to, ka beſſemneeki, kuri ſemi ſanehmuschi uſ nomu, wiſeem ſpehkeem zenschas pahrwehſteeſ par ihpaſchneefeem un Igaunijas ſatwerfmes ſapulze. klauſidama tautas baſti, ir peelaiduſi eephe- jamibu pahreet no muhſcha nomas uſ dſimtsihpaſchumu. Negribu tuwat iſtirſat — jo uſſtatu to par Igaunijas eeſcheju dariſchanu —, kâ ſchi zihna noriſinajuſeeſ ſtarp tureeneſ partijam un ſahdâ weidâ tautas maſas pee- ſpeeduſchas groſit likumu tani wirſeenâ, ka jaatteizas no muhſcha nomas un japahreet uſ priwatihpaſchumu.

Konſtatedams, ka muhſu ſaiminwalſtis ſeemeloſ un deenwidoſ ſawos agrarlikumos dſimtsihpaſchuma teeſibas uſ ſemi atſinufchas, atlauſchoſ ana- liſet, kâ mums wajadſetu ſtatitees ſawâ likumdoſchanâ uſ ſcho neapſchaubami ſwarigo leetu.

Ja mehſ eſam ihſti demokrati, tad atlauſim, lai tauta pati paſaka, kâ wina grib ſemi ſanemt: waj par dſimtsihpaſchumu, waj uſ muhſcha renti. Wakar kahds runatajs aſſrahdija, ka muhſcha noma eſot nepeezeefchama, lai nowehrſtu ſpekulaziju ar ſemi. Man uſ to jaatbild, ka beſ muhſcha nomas ir wehl dauds ziti zeli, kâ nowehrſt ſcho ſpekulaziju, atſihſtot priwatihpaſchuma inſtitutu. Behrſina lungs it pareiſi aſſrahdija, ka waldibas projekta 10. pa- ragrafs apzehrpot priwatihpaſchuma teeſibas, noleedsot brihwu tirgoſchanos ar ſemi. Pareiſt, mehſ arweenu eſam atſinufchi un wehl tagad ſtahwam par to, ka ſpekulazija ar ſemi ir noleedsama. Tâ tad motiws, ka ar muhſcha nomas eekahrtu nowehrſchama ſpekulazija ar ſemi, neiſtur kritiſas, jo ar ſinameem eerobefchojumeem tas panahkams ari pee dſimtsihpaſchuma eekahrtas. Tapehz, ja juhs ſtahweet uſ demokratiſkeem prinzipeeem, tad atlauſeet, lai tauta pati nolemj, waj ta wehlaſ ſemi par dſimtu, waj uſ muhſcha nomu. Ja juhs ſcho manu weedokli atſihſteet, tad ſchini ja:atajumâ mehſ weegli ſapratiſimees. (Sauzeeni no kreifâs puſes: „Lai tauta tad ari pati iſſchir, waj par maſu, waj beſ maſas!“).

Otra leeta, par furu ſche tif dauds runats, ir ſemes fonds un winâ

eetilpstofchâs semes. Es scho jautajumu apstatischu tahdâ pat kahrtibâ, kâ pirmo, eefahkot ar Somiju.

Somijâ naw semes fonda. Tur weenigi pastahw tâ fauzamais „walsts naudas fonds“. Somijas lifums atsihst tiklab widejo, kâ ari leel- un masgruntneezibu. Scho eefahrtu Somija nosauz par fawu agraro lifumu, kurfch stipri kopets no Skandinawijas walstim. Lai apmeerinatu rentneekus, tâ fauzamos frombauerus, waldiba wineem issneedi aisdewumus no walsts naudas fonda, lai ar teem frombaueri waretu eepirft semi no lihdsffchinejeem ihpafchneekem.

Polijâ ir semes fonds un schis semes fonds fastahdas no daschadu weidu semem. Lifuma 4. pants nosafa:

Rolonizazijas un parzelazijas semes irahjumam teef peestaititas sefoschas semes:

- a) walsts semes ihpafchumi (rentejas semes un majorati);
- b) semes, peefawinatâs us lifuma pamata t. i. bijuschâs waldoščâs dinastijas waj tâs lozektu semes ihpafchumi;
- c) semes, peederoschas miruschai rotai (garidsneezibas, biskapu, kapitulu, klosteru, bajnizas muischas un zitu garigu eestahschu semes) pehz ihlibghanas ar pahwesta sehdekli;
- d) nefadalitâs garidsneezibas un klosteru semes;
- e) semes ihpafchumi, kuri eepirfti kara laikâ par kara laikâ eespefuleto naudu, un semes, kuru ihpafchneeki ar semi ņpetulê.“

Ta pascha lihuma 6. pants semes fondu paplaschina ar sefoschu semju kategorijam:

Lifums atstahj teefibu leelgruntneekem paturet tikai tâs muischas ehkas, kura jaimneekojâ ihpafchneeks waj wina gimene, pee tam gimene, kura neiņdalijâs preefch 1. janwara 1919. gada, teef eestaitita par kopibu. Personigâ ihpafchumu norma, kuru newar atņawinat, kâtrâ nowadâ teef aprobeschota no 60 lihds 180 ha, pee kam masakâ norma teef isleetota pilsehtu un ruhpneezibu zentru tuwumâ. Tikai bijuschâ pruhschu okupazijas dafâ un austrumu semes norma, kur to walsts interejes prasis, tiks pagaidam paleelinata lihds 400 ha. Ihpafchumi ar nepareiju jaimneezibu, kuri raschoschanai kaitigi, teef ņpaidu zetâ pilnigi atņawinati.

Weidņot ņpaidu zetâ teef atņawinati pret atlihdsibu ari tee ihpafchumi, kuri pehdejo 5 gadu laikâ mainijuschu wairat nefâ 2 reijes ihpafchneetu, isnemot mantoščanas gadijumus.“

Pehz Polijas lifuma naw atņawinami sefoschi ihpafchumi:

Art. 9. Newar tikt atņawinati no walsts pagaidam lihds kamehr rodas jauni apstahkti un isnehmumu gadijumos jaimneezibas, kuras rascho sehklas waj nodarbojas ar lopkopibu, bet nodibinatas lihds 1919. g. 1. janwarim, tâpat ari jaimneezibas peeschiramas pee augstakâ tipa jaimneezibam, kuru eefiņeschana, bes schaubam, istaisa walsts wajadsibu un no ņwara preefch semkopibas. Wairumu un scho jaimneezibu leelumu iffatrâ nowadâ noteiz ņpezieli riņtojumi.

Tâpat ehkas, kuras nestahw teeschâ ņakarâ ar jaimneezibu, teef atstah-tas ihpafchneekam kopâ ar semes gabalu.

Resumejot peewestos lifuma iswillumus, jaņafa, ka winâ ņihki ufflaititas semju kategorijas, kas eetilpst fondâ, paredsetas neatņawinamâs kategorijas, atsihstot nepahrprotami priwatihpafchuma weedokli un atlihdsibu. Es sinu, ka pret Poliju no kreifâs pufes ir stingri aisspreedumi un tas projektis, ko leef preefschâ deputats Tirkis, leelâ mehrâ lihdsinas Polijas agrarlitumam.

Dauds liberalaka ir agrarâ lifumdoščana muhsu tuwakâs kaimiau semes. Apstatisim tagad semes fondu leetawâ. Pehz lifuma § 1:

Leetawas republikas labā atšawinami:

- a) Privatām personām peederoschi mešči, kuru platība pahršneedj 25 desetinās;
- b) purwi un kuhdras seme;
- c) atklasti uhdeni, neišfiktosčas upes, slapjas weetas un eseri;
- d) semeš slahnu bagatibas, mineralu uhdens platibas un wina eksploatazijas noderigas semeš platibas."

Ta pašča likuma § 2. nosaka;

„Majoratu, lešnu ihpašchneku muiščas, Kreewijas zara laifā dahwatas atšewišchām personam, kā ari zitas nekustamas mantas, ar kurām winas ihpašchneki rihšojās pehž Kreewijas waldibas instrufzijam, teef iſsludinatas par Leetawas repulikas ihpašchumu (lihdj ar wišu tur ešoscho mantu un inventaru)“.

Weidsjot Leetawas likums „par semeš iſdalischānu kareiwjeem“ § 4. nosaka, ka.

„Šchim wajadsibam atšawinamas:

- a) ar augstas waras ſinu wiſas bijušās Kreewijas waltis semeš;
- b) ſpaidu zekā priwatihpašchneku seme, kureem peeder no 300 lihdj 800 deſ., no pirmajeem 15⁰%, no otrajeem 30⁰%.

Ziteem wahdeem ſafot, ſchis Leetawas likums atstahj ihpašchnekeem ſinamūs deefgan prahwūs zentruš, proti, ſemafai kategorijai paleef 255 deſetinas (300 deſ. — 15⁰%) semeš. Manas frafzijas beedrs Paulufa kungs aifrahdija uš to, ar ſahdu ruhgtumu muhſu seme ſkatas uš muišchneezibu. Man gribetos teift, ka Leetawas tautas naidš pret Polijas muišchnekeem naw masaks, ja ne leelaks nekā Latwijas ſemneeku naidš pret Wahzijas muišchnekeem muhſu ſemē, un tomehr Leetawas likums atſinis zentruš. Atšawinaſchanas ſahrtiba Leetawā noteifta ar 30. julija likuma § 3., kurſch ſkan tā:

„Šaſkanā ar 1. un 2. §§ seme ſkaitas atšawinata tad, kad winas ihpašchneeks ſanem rakſtu, kurā ir mineta weeta, semeš ihpašchiba, platiba un ſinots, ka wina teef atšwabinata no pahrwalditaja waj ihpašchneefa. Ramehr tahdu rakſtu ihpašchneeks waj pahrwaldneeks naw ſanehmis, tikmehr wiſch ſkaitas par ſawas ſaimneezibas pilnteeſigu ſaimneeku, dara wišu darbu un iſleeto wišu eeguhto ſawā labā; no pirmās paſinoſchanas deenas par wina ihpašchuma pahrſchānu Leetawas republikas labā wina teeſbas uš ſemi iſbeidsas“.

Tā tad iſdarot semeš atšawinaſchanu, Leetawa likuſees waditees no ſaimneezisheem motiwdeem tanj ſinā, ka netiktu trauzeta semeš intensiwitate, ſamaſinata apſtrahdajamās semeš platiba un nezeestu semeš raſchigums. Lihdš ar to jaſonstatē, ka Leetawas ſatwerfmes ſapulze nenostahjas uš ta ſtahwokka, kuru eenehmusi Igaunijas ſatwerfmes ſapulze: ſemi papreekſch pahrnemt waltis pahrſinā un tad tikai iſdalit. Šcho panehmeenu Leetawas ſatwerfmes ſapulze naw turejuſi par wajadsigu atkahrtot, bet eeweduſi ſawā likumā zitu prinzipu: eetilpinat ſemi paſapeniſki semeš fondā, ſakarā ar peepraſiju-meem pehž tāš.

Man wehļ atleef analiſet Igaunijas likumu atteezibā uš semeš fondu. Igaunijas semeš likuma § 1, kurſch preeemts 1919. g. 10. oktobri, par waltis semeš fondu nosaka ſekoſchu:

„Waltis semeš fonda radišchanai teef atšawinatas par waltis ihpašchumu wiſas Igaunijas robeschās ešoschās muiščas un semeš, kuras apihmetas Baltijas ziwillikumū 1864. g. iſdewuma 597. paragrafā, lihdš ar pee winām peederigo un derigo laufſaimneezibas inventaru, neraugotees uš to, waj taš buhtu peederigs muiščas ihpašchneekam waj rentneekam.

P e e f i h m e 1: Afsawinafchanai naw padotas:

- 1) pilsehtam, labdarigâm un sinatnissâm eestahdem, aprinkeem un pagasteem peederigâs muiſchas un semes;
- 2) semes gabali (Landstellen, ziwillikuma § 597. p. 5.), furi nepeeder brunneezibas muiſchu ihpaſchneefem;
- 3) no kapsehtam, baſnizam un klosterem eenemtâ seme lihds ar winâm nepeezeeſchamo semes platibu;
- 4) muiſchas rentneefam peederigais weenas muiſchas inventars, ja rentneefs pirms 1918 g. 11. nowembra pats faktiski uſ rentes lihguma pamata muiſchâ ſaimneefojis un ja winſch naw brunneezibas muiſchas ihpaſchneefs;
- 5) baſnizas muiſchu un ſemju turetaju inventars.

P e e f i h m e 2: Ja bijuſcheem semes turetajeem teef peeſchirta seme apſtrahdafchanai, tad wineem teef atſtahts jaunâs ſaimneezibas eerihkoſchanai wajadſigais dſihwais un nedſihwais inventars."

Œhi panta 1. peefihmes 2. punktâ atſauzas uſ ziwillikuma § 597. p. 5., tapeh3 atlauect man to nolafit peh3 freewu tekſta, fursch man paſchlaif pee rofas, un ſkan tâ:

„отдельные, не составляющие цѣлой вотчины, поземельные участки. (Gutsabteilungen, Landstellen).“

Wef ſchaubam, Igaunijas likums, kâ es jau aſrahhdiju, ir radikalakais no wiſeem pafaules agrarlikumeem un tomehr ari ſchis likums nepeelaiſch to ſemju atſawinafchanu, kuras uſſkaititas ziwillikuma § 597. p. 5., proti, tâ ſauftâs „Landstellen“ jeb „Gutsabteilungen“. Gribu atſihmet wehl to, ka ewoluzija, furu man bija tas gods konſtatet Igaunijas semes likumâ, atteezibâ no muiſchu nomas pahreeſchanas uſ dſimtſihpaſchumu, nepahyprotami redſama ari neatſawinamu ſemju kategorijas pawairoſchanas tendenze: dſihwes iſteniba iſrahdas ſtiprafa pat par likumu un peefpeeſch pehdejo ewoluzionet pat eeniſto muiſchu zentru leetâ. Tapeh3 ari Igaunijas likums noſafa, ka agrakee ihpaſchneefi, furi ſemi paſchi leetderigi apſaimneekojuſchi, war to turpinat darit uſ preeſchu, nemas nebaididamees no ta, ka ſchee zentri waretu iſwehrtees par tâm „breefmigâm hidram“, kuras, peh3 daſchu manu zeenijamo vreeſchrunataju domam, buhtu ſpeh3igâs pat apdraudet wiſu tautu. Mana pahrleeziba ir ta, ka latweeſchu tauta ir tif ſtipra, ka nedaudſee un neleelee muiſchu zentri winu nu gan ne maſakâ mehrâ newar apdraudet.

Beidsot apſkatu par teſi „semes fonds muhſu ſaiminu walſtis“, man jatgreeschâs uſ wakardeenâs fehdê notikuſchâm aſâm debatem, kuras Zeelena kungs, runadamâs ar ahykahrtigu temperamentu un latweeſcheem nepeemih-toſchu entuſiaſmu, polemisedamâs ar manu frakzijas beedri Alberinga kungu, ſtarp zitu iſteizâs, ka Alberinga kungs eſot ſtipri ſamelojees. Œs buhtu pahrdroſchâs ja teiftu, ka Zeelena kungs runaja netaiſnibu, jo, apſtatot leetu peh3 kodola, jaatſihſt, ka abi deputatu fungi runajuſchi pateefibu. Pateefi, Alberinga kungs aſrahhdija uſ to, ka muiſchneefem Igaunija atſtahjot 450 lihds 1000 puhrweetam semes. Uſ to Zeelena kungs atbildeja, ka tas neeſot taiſniba, jo tahda likuma Igaunijâ neeſot. Taiſniba ir Zeelena kungam tif tahtu, ka tahda likuma pateefi naw, bet ir gan atteezigs waldibas rihkojums, fursch noſafa, ka semes fondâ naw eetilpinamas 450 lihds 1000 puhrweetas, kuras atſtahjamas lihdsſchinejo ihpaſchneeku leetoſchanâ lihds tam laifam, kamehr likums buhâs galigi iſlehmis jautajumu par muhſcha nomu waj privatihpaſchumu. Œewehrojot ahtro agrarreformâs ewoluziju Igaunijâ, ſewiſchki tendenzê pahreet no muhſcha nomas uſ dſimtſihpaſchumu, Alberinga kungs

ari paredseja drošchu eespehjamibu, ka pagaidam atstahatās 450 lihds 1000 puhrweetas pateesi paliks ari turpmak par lihdschinejo apfaimneekotaju priwatihpashumu. Lihds ar to pawisam weenfahrschi nostaidrojas tas, ka ne Alberinga kungs, ne Zeelena kungs naw melojuschi, bet neapgabshams paleef faktis, ka Zgaunija 450 lihds 1000 puhrweetas ir atstahatas lihdschinejo ihpashneeku apstrahdashana un leetoschana. (Z. Zeelens no weetas: „Do es jau wafar teizu!“) Tu, tad ir labi!

Mehs pahrejam us trescho jautajumu — tesi par atlihdsibu. Pats par fewi saprotams, ka Somijas likums, stahwedams noteikti us priwatihpashuma pamata, atsiht nepahrprotami ari atlihdsibu par eeguhto semi. Likums Somija scho atlihdsibu regulē sekoscha kahrtā:

„Ihpashneekem japahrdod bessemneekem seme pehz 1913. g. zenam, bet meschi pehz 1913. lihds 1920. g. zaurmehra zenam. Semes un meschu eepirshchana bessemneekem wajasigo naudu aisdod walsts.“

Nebus ari neweenam pahrstiegums tas, ka atlihdsibas leeta tikpat nepahrprotami skaidri atrisinata ari Polijas agrarlikuma. Lai par to pahroleezinatos, atlaujeet juhs eepafihstinat ar Polijas 1919. g. 10. julija likuma §§ 4.g, 8. un 12., ka ari ta pascha gada 22. julija „Rihkojums par semes reformas dsihwe isweschanu“ II. dalu, „Atfawinaschana un atlihdsiba“. Minetei likuma panti skan ta:

Art. 4. g. „Ihpashumi waj ihpashumu dadas teef atfawinatas spaidu zeka pret sinamu likuma paredsetu atlihdsibu. Likums ari nosata semes maksimumu, kursch teef atstahats katram no solwarku — muischu ihpashneekem un tapat ari maksimumu, kursch jaatstahj ihpashneekam jewischkos walsts nowados. Vee atfawinaschanas pehz eespehjas tiks peetureta tahda kahrtiba, ka eepreesch tiks parzeletas nolaisstas waj no kara nopositās samneezibas un tas, kurs serwituti netika notahrtoti.

Art. 8. Kahrtibu, noteikumus un zenu, ka augschminetei ihpashumi pahreet walsts peederiba, nosata atteezigi rihkojumi.

Bes grunts zenam teef ari spezieli takteti isdewumi par atteezigo atfawinajamo semju apschichanu (sehflu) un apstrahdashanu. Atlihdsiba par peelikto darbu un sehflu, ka ari par meioraziju teef ismaksata pehz pilnas wehrtibas.

Art. 12. Parzeletas grunts pahrdoschanas zena teef takteta lasana ar grunts ihsto raschoschanas wehrtibu.

Pastahwigo samneezibu ihpashneekem, kuri grib pirkt jaunu daku, jasmassa bes eerunas skaidra nauda aptasetā zena, turpretim bessemneekem, kuri apmetas kolonijas un vundurischu samneezibu ihpashneekem, kuri peepehr femi lihds normal, tiks atlauts daudsgadigs kredits ar amortizajias teesibam.

II. Atfawinaschana un atlihdsiba.

Atfawinaschana pret atlihdsibu isbara ta apgabala semes pahrwalde, kuras rajona atfawinamais ihpashums atrodas.

Katram ihpashneekam teef dots 30 deenu garsch terminsch labprahtigai semes pahrdoschana semes pahrwaldei. Pehz schi termina notezeschanas semes pahrwalde rihkojas pehz likuma un taisa lehmumu. Ihpashneekam ir teesiba esneegt galwenai semes pahrwalbei apelaziju 30 deenu laika, skaitot no spreeduma isfludinaschanas. Tas pats atteezas us ta semes gabala robeschu apstribdashanu, kursch teef atstahats ihpashneeka leetoschana.

Apgabala semes pahrwalde atlahta sehde nospreesch atlihdsibas maksu, kura teef preeschā likta no taksazijas komisijas. Vee taksazijas ir teesiba lihdsalibu nent ihpashneekam un esneegt sawus preeschlitumus. Ispirshchanas zenai jabuht us pusi masakai par turgus zenu atteeziga apgabala. Ehtas, peederoschas yee samneezibas un usbuhwetas pehz 1919. g. 1. septembra, teef ispirstas pehz zenas, tahda tam bija usbuhweschanas laika.

Meliorazijas darbi, mahfligas apmehsloschanas isdewumi, lauku apstrahdashanas darbi, sehjumi, tas tifa isdariti pehz 1919. g. 1. septembra teef aptaseti pehz zenam, kuras bija apstrahdashanas laika.

Dšihwais inventarš un kuštamais ihpašchums naw atšawinajami.

Lihdšās ar ihpašchuma taššešanu teef ari taššetās nodewās un zitas preekščrozibas, kuras guš uš atšawinajamās semes, tāpat ari nomneefu patehriņi nomās semē gadijumā, ja wina teef atšwabinata no nomās pirms nomās išbeigšanas. Nomās kontraktu war ušsazit gada laikā. Šahdā pat šahriā teef tašjeti šerwituti.

Par paradeem uš atšawinamās semes walšis neš atbildibu tīfai taššetās jumās leelumā.

Gadījumā, ja hipoteku paradi buhtu leelati par atlihdšibas mašsu, leeta teef nodota teefās išmeklešanai.

Atlihdšibas šuma, šahkot no išpirkšanas termina, neš ihpašchneekam augšus 4% gadā.

Ihši šakot, šā taš jau bija šagaidamš, Polijā atlihdšibas leeta, pehz tam, šad šikumdeweja eestahde nepahrprotami bij noštahjušees uš priwatihpašchuma prinzipa, ir išwesta ar to pašchu konsekwenzi:

Veetawā atlihdšibas jautajums naw wehl nošahrtotš; paredšets tīfai taš, ša atlihdšiba tīš noteikta ar špezielu šatweršmes šapulzeš lehmumu. 26. julija šikuma § 7. šcho jautajumu atrišina šekofši:

„Atlihdšibu semes ihpašchneekem, šā ari par to, šahdās atteezibās walšis buhs ar jaunajeem ihpašchneekem, šareiwjeem, lems šatweršmes šapulze.“

Ur leelatu intereši mehš waram peegreestees Igaunijai. Rā tad Igaunijā štahw ar atlihdšibu? Labi šinamš, ša Igaunijās šozialdemokrati gahja wehlešchanu zihnās šem lošunga: „Šemi mehš atnemšim beš atlihdšibas!“ Bet Igaunijās šatweršmes šapulze 1919. g. 10. oktobra agrarā pamata šikuma 10. lihds 12. p. nošaka šekofcho:

„III. Par atšawinamo šemi un inventaru išdodamā atlihdšiba.

§ 10. Atlihdšibas išdošchanu par pirmā paragrašā apšihmeto atšawinamo šemi un tahdā gadījumā ari atlihdšibas leelumu, šā ari beš atlihdšibas atnemamo šemju kategorijas nošaka atteezigs špezialšikums.

§ 11. Pee atlihdšibas noteikšanas par dšihwo inventaru par pamatu ņemamas 1917. gada tirkus ženas.

§ 12. Par nedšihwā inventara ženu tīš škaitita ta laikā žena, kurā atteezīgais preekšmets eegahdais. Ja inventarš ir nowezojees, tad no wina ženas teef atrešhinats šinamš diššanas prožents.“

Šā tad redšamš, ša pat tur, kur šozialisteem noteikts wairakums, šeme naw atnemta beš atlihdšibas. Uš Igauniju mehds atšauktees šewiškši freišais špahrnš šā uš šwehtu peemehru, tapehz eš ari tuwaki pee winaš uššawejos. Runajot par atlihdšibas jautajumu Igaunijā buhtu wehl jaaišrahda uš šikuma 9. pantu, kurušch nošaka, ša atlihdšiba teef dota ari par šaudeju meem, šafarā ar lausteem kontrakteem, šahdi no atšawinašchanas želtoš wīnu ihpašchneekem. Uri par to ir paredšeta warbuhteja atlihdšiba, šura nošakama ar špezialu šikumu. 9. pants škan tā:

„Par šchi šikuma §§ 5. lihds 8. apšihmeto šihgumu un peenahkumu išbeigšchanu pirms laikā wajadšibas gadījumā war tīft peepšreesta atlihdšiba. Atlihdšibas leelums tīš noteikšis ar atteezigu špezialšikumu.“

(Šauzeens no kreišās pušes: „Warbuhteju!“). Ša warbuhtiba top par pilnigi konkretu leetu, luhdšu weenigi wehl mašleet pazeetibas. Rā jau aišrahdiju, 28. paragraš ušdod šchi šikuma išwešchanu dšihwē waldibai un 16. aprili peenemā šikumā: atlihdšiba ir jau peeteekofši škaidri noteikta.

Šchi šikuma § 2. nošaka, ša atšawinato semes ihpašchumu un ehfu wehrtibas tašfazijai par pamatu leekami brunneežibas išdaritee šemes no-

wehrteschanas dati un tafßazija ifdarama uf fcho nowehrtejumu widejä fßaidra allifuma pamata. Nahkofchais § 3. paredß, fa atßawinato ihpaßchumu un ehfu wehrtiba aprehinama ar 5%, kapitalifejot nowehrteto widejo tihro atlikumu, kurai sumai teef peeßkattitas: a) meßchu kuliurdarbu wehrtibas, kuras ifdaritas pehz 1900. g. un b) noßufinaßchanas meliorazijas darbu wehrtibas, kuras ifweßtas pehz ta paßcha 1900. g. Beidsot likuma § 5 ftan tä:

„Uß atßawinateem nekufßameem ihpaßchumeem ingroßetos paradus uf-nemas walßts.“

Öß ziteju fchi likuma galwenafos paragrafus: 2., 3. un 5.

Vahrejee noßafa tehnifkus fihkumus. No fchi materiala leeta katra finä ir fßaidra, proti, fa ari Igaunija par atßawinatäm femem winu agrafeem ihpaßchneekeem atlihdsibu iffneeds, jo pateffi naw tahdas femes paßaulë, kuras, nepastahwot pilnigi komuniftifkai eefahrtai, waretu buht runa par femes atßawinaßchane bes atlihdsibas. Öaprotams, fa wehleschane zihnä tä Igaunijas, tä ari Latwijas fozialdemokrateem wajadßeja eet ar loßungu, fa wini atnemß femi par brihwu. Öas bija finams folijums, ar kuru wajadßeja eet zihnä, jo to praßa partijas programa, bet ifnemot Kreewiju naw paßaulë femes, kur seme buht atßawinata bes atmafßas. Öapehz ari Igaunijä, uf kuru labpraht mehds atßauftees, newareja atteiftees no atlihdsibas prinzipa. Ra tas tä ir, to es peerahdiju ar fakteem, kuras ari jußß newareet tulßot zitadi tä es, jo likums paleef likums. Atlihdsibas jautajumu newar iffchirt ar juhtam, ari fche janostahjas uf leetifchka stahwoßka. Mußß walßts ir weena kategorija laußchu, kuras eenihßt: ta ir muifchneeßiba. Öaudßi domä, fa wina ir janofoda, jo ta ir darijußi dauds launa, un fods paßtahwetu eeffch tam, fa wineem femi atnem par welti. Protama leeta, ja muifchneeßiba ir wainiga, tad wina ir jaßoda, tomehr ar atreebibas fodeem, kahduß neweenä paßaules walßti nemehds leetot, mehß te rihtotees newaram. Atlihdsiba par femi ir wajadßiga. Öas mums jaatßihßt. Öapat mums jaatßihßt hipotetuß paradu, faß uf atßawinatäm muifcham ingroßeti. Öee mußß walßtij jaufnemass, jo mehß neefam leelwalßts un ari ne komuniftifka walßts, tä, peemehram, Kreewija, fa waretu anulet kapitaliftifkai eefahrtai peemihßofchass atteeßibas. Mehß redßeßäm no nupat peeweßteem peemehreem, fa bes atlihdsibas seme nekur naw atnemta, ifnemot weenigi Padomju Kreewiju.

Ur to es efmu fawu fchis deenass teefcho uf dewumu weizis. Man atleef wehl iffazit fa was domas par dascheem jautajumeem, kuras wakar fchini augßtä namä ifzehla daschi runataji. Behrfina kungs wakar apgalwoja, fa mums nebuht neefot jabaidass, lai panahßtu de jure atßihschane, atßawinat muifchu femes bes mafßas. Winßch ufßtahdija kaut kahdu teoriju ftarp nazionalifaziju un priwatihpaßchumu. Öß fchis teoriyas pamatus newareju labi ifpraßt, grißu tiffai faßit weenu, un proti, fa ahrfemeßß nebuht neßkattifees weenaldßigi uf to, waj pee mums noteef femes atßawinaßchane bes mafßas, resp. nazionalifazija waj fozialifazija, jeb waj mehß atßihßtam priwatihpaßchuma teeßibas. Ja ahrfemeßß naw atßinufchass Padomju Kreewiju de jure, tad tapehz, fa tur neatßihßt priwatihpaßchumu. Uri uf mums ahrfemeßß ftatifees, waj Latwijä ir fozialiftifka jeb komuniftifka, waj demokratißka walßts eefahrtä. Mußß atßihßß de jure tiffai tad, ja pee mums bußß pilßoniffka eefahrtä. Leelwalßts atßihßt weenigi tahdu walßti, kura bußß tahda pat eefahrtä, fa wißä Wafareiroßpä. (Kalmiñch no weetas: „Mehß ahßtraß efam atßihßti nekä Kreewija?“) Ja jußß domajeet, fa mums atßihßchane gaidama foßpä ar Kreewiju,

tad juhs, Ralnina funks, loti maldatees. Mehš to panahškim ahtraf, wajaaga tikai pafehdet un pagaidit. (Sahlè fmeekli un applausi.)

Veidsot man janostaidro wehl weena leeta. Nesinu, ar tahdu noluhku šche teef runats, ka semneeku šaweeribas preeššstahwi, Ulberinga un Pauluka fungi, šabotejot agrarlifumu un gribot šcho likumprojektu itkà pabahšt sem salà galda. (Sauzeens no kreifàs pufes: „Pareift!“). Sewiški nefa=protamu ušbudinajumu issaufufchaš no Ulberinga funga eefneegtàs tešes, kuraš galwenàm fahriàm atšpogulo to, par to wišif strihdas jau 3 deenas, proti, pirmfahri, par priwatihpašchumu waj muhscha nomu; otrfahri, par semes fondu un, treschfahri, par atlihdsibu. Naw šo šchaubitees, ka wišpahrigàs debates ir domatas preeššch tam, lai noškaidrotu nefaprašchanoš un Ulberinga tešes eefneegtàs, lai wajadšigo šaprašchanoš ahtraf panahštu, peenemot tàs weenadi waj otradi. Ja juhs šchahdam usstatam peekrihteet, tad juhs nedrihšsteet interpelet tešes par tahdàm, kaš grib panahšt likuma pabahšchānu sem salà galda. Mehš wišif gribam dot semi teem pašcheem bessemneekeem, furi pehž winas alkst. (Sauzeenu no weetas: „Par naudu!“) Ja, par naudu, jo mehš stahwam par priwatihpašchuma tešifam un juhs ari toš atšifheet ja ne, šchodeen, tad wišmas pehž efšcheem mehnefšcheem. (Sauzeens no sozjaldemokratem: „Waj juhs par to efšet drošchi?“) Par to waram buht drošchi, juhs pašchi par to pahrlēezinafatees. Juhs gan šoleet semi par brihwu, bet šcho folijumu neweens newar ispiłdit, jo neweens, isnemot komuniftus, newar atteiktees no paradeem, kaš uš semi gul un tautai wini ir jafamafšā. Semes likums ir Latwijas sozjalàs eefahrtas pamats. Ur semes reformu mums jarada tahdi apstahkli, kaš Latwijū dara štipru. Trihs pamata -prinzipos mums ir domu šarpibas, bet tamehr mehš winàm tiškim pahri un atradišim isēju. Lehmmumu mehš isdosim un bessemneeki semi dabūs. Rā juhs, tā ari mehš witeem semi šolam un teem to ari dosim. (Štipri applausi.)

Prešidents J. Š f a k s t e: Wahršs peeder Janšonam.

Jr. J a n š o n s (neatkarigais bessemneeks): Augšti godatee Šatweršmes Šapulzes lozeklu fungi! Dašchi runataji, kaš issazijās par agrarjautajumu, pa leelafai dalai atšauzās uš wehšturi. Dašchi mekleja winu 1200. g., dašchi šweedru laikā, dašchi no dšimtbuhschānas atšelfchānas laika, dašchi atkal aifgahja uš Tebas zeleeem un atrada tur to šchaufmigo ššinksu, kaš atmineja, no ka mums Latwijā rodas maise. Šs gribetu ari pakawetees pee wehštures, bet šakarā ar agrarjautajumu es newaru šchis wehštures šahlumū tiš tahlu rašt. Man šchheet, ka muhsu agrarjautajuma wehštures pirmšahkums negul tiš tahlu, kà to dašchi runataji domā. Tee, kaš domaja par Latwijas agrarjautajumu, pirms tas bija peenehmis agrarreformas weidū, pa leelafai dalai dšihwo muhsu šarpā un šchini leetā nekahds šewišchš wehšturišš atšlats naw wajadšigs. Winu darbs bij wairaf problematiškas dabas, bes pateefas isredšes uš iwefchānu dšihwē. Reala agrarreforma škuwa tikai tad, kad, kà Behršina funks wakar issazijās, tee laudiš, no kureem domaja, ka wini prot tikai no mehšleem maišif radit, atmineja mišklu par patšahwigo Latwijū. Še gul agrarreformas pirmšahkums, jo tikai radijušchi patšahwigo Latwijū, mehš radijām pamatu, uš kura warejām zeret iswest agrarreformu. Man šchheet, ka pat Bermondta laikā dašcham labam no teem kungeem, furi tagad tiš karšti aistahw šchi agrarā likuma prinzipus, wehl nebij škaidrš, waj agrarreformu wišpahri warēs šahdreif Latwijā iswest. Mehš atzeramees, ka dašcham

frakzijam pat wehl pa seemas ſwehtkeem 1919. gadā nebij ſawas agrarās programās. Tā tad tīfai peh3 bermondteefchu aifeefchanaš mehš jutām, ka ſeme nu ir muhfu, ka mums nu ir taš pamats, uš kura nu warejām realifet domas, kuraš bijām ſaiſtijufchi ar kahdreifeju agrarās reformas iſweſchanu Latwijā. Atſkatotees atpaikal uš to, kaš bija, iſhſteni ſafot, wehſturifkaiš widuš laifmeiš Latwijas agrarās reformas wehſturē, mehš redſam, ka tur Satwerfmes Sapulzes wehleſchanu agitazijas laikā politifko partiju runataji ſapulzēs warēja ſolit til droſchi un daudš, ka radās klaufitajeem pahrlēeziba, ka nekaš Latwijas politifſkeem darbineekeem naw tīf ſtaidrš kà agrarjautajums. Runataji ſolija: agraro reformu ſanahtot Satwerfmes Sapulzei iſwediš ahtri un uš reiſi, bet kad Satwerfmes Sapulze ſanahza, tad ſchoš ſolijumus iſweſt dſihwē nebija wiš til weegli. Tiflihdš agitaziju teorija ſadurās ar dſihweš iſhſtenibu, tad wiſa ta jautā paredleſchana uš reiſi ſaſchkhda. Man ſchkeet, ka pee agrarā jautajuma mehš wišpah3 bijām kehruſchees no pahraf teoretifkaš puſeš un maſaf eewehrojufchi dſihweš praſſi, atteezinadami to par daudš uš Latwiju weēn, neſaſtanodami to ar to, kà taš teef daritš tablakā paſaulē. Ur ſcho paſchu domu tīfa ſtrahdatš ari pee deklarazijas, kuru gaidija tauta peh3 Satwerfmes Sapulzes ſanahtſchanaš. Deklarazija iſnahza tahda, ka winu peh3 daſcheem mehginajumeem iſdabut zauri tomehr wajadſeja atraidit, jo wina nebij dſihwei peemehrota, wina bij pahraf teoretifka. Pahrejot pee agrarā likuma iſſtrahdaſchanaš, man ſchkeet atkal pahraf ſtipri paſtrihpota teoretifkà puſe. Praſtiifkà puſe tur daudš maſaf eewehrota. Man kà beſſemneekam jaſafa, ka tagadejaiš agraraiš likums nedod beſſemneekeem to, to wini no ta zereja peh3 teem ſolijumeem, kahduš wineem ſawā laikā tīf bagatā mehrā zehla preeſchā wehleſchanu agitazijas. Schiš likums naw tīf pilnigš un noteifti ſtaidrš, kà beſſemneeki to zereja. Winā eweſti daſchi prinziipi, kuri beſſemneekeem gruhit ſaprotami. Man ſchkeet, ka Latwijas agrarreformas pamatideja arweenu bijuſi apgahdat beſſemneeku ar ſawu ſemeš ſaimneeziibu. Bet paſtatotees agrarā likuma projektā, mehš tur tomehr neredſam, ka beſſemneekš buhtu noſtahditš pirmā weetā. Eš gribetu atgahdinat, ka daſchi runataji mums atkal un atkal ſafa, ka ar ſcho likumu teef atzeltas wiſaš wezās priwilegijas, teef lauſta muifchneeziibaš wara un iſnihzinataš feodalāš atleekāš. Beſſemneeki tā uš to lectu neſtataš; wini tomehr ſchaubas un ne-parakſiſteeš wiš ſem katra no ſcheem wahrdeem. Muhfu ſemeš fonda nodibinaſchanaš likums ſahkaš ar druſku zitadeem wahrdeem, nekā beſſemneeki to wareja gaidit. Te truhſt fiſiſtā ſemeš gribetaja — beſſemneeka pawifam, bet pirmā weetā ſche figurē daſchadaš juridifkaš perſonaš un inſtituti. Tā tad te jau ir atmeſta ta pamatideja, kuru kahdreiš wehleſchanu agitazijas leetoja pirmā weetā, t. i. wišpirmā weetā beſſemneeku apgahdaſchana ar ſemi. Tablak mehš atrodam 2. punkta 1. peefihmē, kur fiſſetš, ka ſemi un muifchaš neaſawina ſinamām labeerihzibam, ušnehmumeem u. t. t. Scho ſemju platibaš ir loti leelaš un noteiftu normu tam naw. Schiš ſemeš atkal nepeekriht fiſiſkeem ſemeš gribetajeem, bet atkal juridifkām perſonam un daſchadeem inſtituteem. Taš ſinamā mehrā, ja mehš runajam par priwilegijam, aiſrahda uš to, ka priwilegijas tomehr wehl paſtahw, neſkatotees uš to, ka ſafa, ka mums nekahdu priwilegiju waiuš nebuſchot. Pee ſcho ſemju peederibaš un normu noteiſchanaš beſſemneeki netiſš, jo tāš ſtahw ahruš fonda. Beſſemneekš warēs runat lihdiſi tīfai tur, kur dalis fonda eeejoſchāš ſemeš. Waj ta naw priwilegija uš beſſemneeku rehkina? Schai likumprojektā ſpihd zauri priwi-

legija, kas weenai lauschu kahrtai atšawina wišu, turpretim otrai lauschu kahrtai neatšawina nefa. Ubas šchis lauschu kahrtas ir Latwijas semkopji.

Feodalās atleekas esot ištāustas. Par tām mehš lašam 2. panta otrā peesihmē, kur stahw rakstīts:

„Wišas atšawinato muišchu un to agrako ihpašchneeku teesibas un prašbas atteezibā uš semem, kuras no šchim muišcham šawā laikā atdalitas un pehz šchi likuma 2. panta peesihmes 1. netop walsts semeš fondā eestaititas, pahreet no šchi likuma spehla nahtschanas deenas uš Latwijas walsti, peenahkumi turpretim tīfai apmehros, kahdi paredjeti atteezigos likumos par atšawinatām semem.

Tā tad jau atfal kaut kas tahds, kas pagaidam šaitiis ar gruhtibam un tadehl pahreet uš walsti. Tas patš ir ari 9. pantā paštrihpots.

„Wišas teesibas, kas šaititas ar atšawinato ihpašchumu, pahreet uš Latwijas walsti, bet peenahkumi turpmal aprahditos apmehros.“

Tad 12. pants, kur eet runa par klauscham, pašafa:

„Uš atšawinatās semeš esochee: a) realee serwituti (weetejo likumu 1103. un turpmakee p. p.) un tamlihdšigi apgruhtinajumi Latgalē (Preewijas likumu krahjuma X. sehjuma 433. un turpmakee p. p.) paleel spehla, zikstht tee netrauzē semeš leotoschānu un dalischānu; b) personigee serwituti un apgruhtinajumi ar atšawinatās semeš pahrneischānu walsts pahriņā — atzelli.

Pehz ta man šchēet, buhtu leeki fewiškli paštrihpot, ka privilegija un klauschas, kas bij šaititas ar semi, preešch bessemneekem buhtu atzeltaš. Tas naw ihsti weetā. Stiprakais arguments, kuru peewed šchi likuma aistahwešchānai, ir tas, ka ar šcho likumu muišchneeziabas wara tiffshot šalausta uš muhšchigeem laifeem. Atkaijeet mums ari par to šchaubitees. Mašafais, man leekas, ka tīf stipri sozjalistiskās semeš reformas likums naw peemehrots wāhrdos isteiktām domam par muišchneeziabas waras šalauschānu. Mums no muišchneeziabas waras ir peeeetamas tīfai tās personas, kuras atrodas šche. Bet laudis, no kureem atkariga Latwijas atsihšchāna, škatas, tā mehš apeesimees ar šcheem muišchneeziabas preešchstahweem. Waj mehš apeesimees ar wineem kā ar kulturelas walsts lihdsšpilsoneem, waj isrehkinašimees tā leelineeki. Bet tam muišchneeziabas wairakumam un galwenam spehšam, kas atrodas ahrpus muhšu semeš, ar šcho stipri sozjalistisko likumu tairni top dots eerozis rokā tahlakai agitazijai un tahlakai werwešchānai pret mums. Samdehl man pašafa, ka atšauttees uš šcho likumu tā uš fewišklu zihnas lihdsekli par to, kas war buht un kas newar buht, naw ihsti weetā. Ja mehš par kaut kahda fewiškla likuma isdoschānu pašaudetu drošhibu, waj eespehju tift pee patstahwigas de jure atsihtas Latwijas, tad mums šagai-dama wislabakā gadijumā federazija. Man šchēet, ka federazija, lai kahda ari wina nebuhtu un no kureenes ari wina nenahktu, atwedis pee mums šwešchus laudis un tad mehš zeetisim ari par to prinzipu, kursch tīf fewiškli teel propagandets (man pilnigi nefaprotams, aif kahdeem eemesleem), t. i. dsintsrente, jo šche šwešchee laudis, kuras kaut kahda federazija atwedis pee mums, eekafēs wina no mums wairakahrtigā leelumā, nekā mehš to paredšam.

Šanemot kopā wišu teikto, man wehl reiš pašafa, ka beš patstahwigas Latwijas mums nederēs nekahds agrarreformas likums. Tadehl es šazitu no šawas puses, ka mums jaatmet teoretiskais radikalisms, kursch eeleets šchini likumprojektā un jaatgreeschas atpakal pee mehrenibas, kahdas ir ihstās bessemneeku teekšmes, kas ir wina ihstās pašibas. Bessemneeks

nekad naw peeprasijis kautkahdu nazionalisaziju, sozialisaziju waj konfiskaziju, naw peeprasijis demofratisku prinzipu peemebrošchanu pee sawas walstis pilsoņeem neweenadā mehrā kahdas idejas ismehginaschanas dehl, kura ihstenibā nedod walstij neweena no šwarigakeem pahrwaldes prinziņeem. To bessemneeks ņekad naw prasijis. Winsch til ir prasijis, lai tam dod jo drihsat wina pascha šaimņeezibu, šawu faktinu, šawu semes stuhriti un garantiju, ka winam tas paliks neatnemamā ihpashumā. Bet ja mehš isdosim agrarreformu ar tahdeem prinziņeem, kuruš newaretu atsiht tās walstis, no kurām stiprā mehrā atkarajas muhsu walstis de jure atsihschana, tad mehš ar to nododam šawu agrarreformu. Tad bessemneeka wehleschanaš eeguht šawu semes stuhriti un garantiju, ka winsch to paturēs neatnemamā ihpashumā us wiseem laikeem, naw nodroschinata. Neprasidams nazionalisaziju un sozialisaziju, bessemneeks ir šazijis, ka juhtas stiprs deesgan, lai neko nenemtu par walti, un man jafaka, ir ari gudrs deesgan, lai šaprastu, ka walstis, kas buhweta us netaisnibu, ir ehfa us smiltim. Tadehl debatēm turpinotees mums wajadsetu atmet tās teoretiski-šchabloniskās runas par prinziņeem, kas tagad preefsch mums ir utopijas, un jadod bessemneekeem tas, ko wini grib, t. i. šawu semes šaimņeezibu, garantejot to ka neatnemamu ihpashumu patšahwigā Latwijā. Tad mehš buhšim pildijuschi šawu augstako usde-
wumu. (Applausi).

Presidents J. Šchakste: Wahrds peeder Bruscham.

M. Bruschis (demofratu šaweeniba): Augstais nams! Katram laikmetam ir šaws wehsturiskais usdewums un peenahkums. Ja šchis peenahkums neteek ispildits, waj tas teek ispildits netaisnigi, tad winsch weenmeh'r rada nemeeru un ruhgtumu tautā. Pee pirmās isdewibas šchis tautas nemeers lauschas us ahru un zenschas eekarot sawas teesibas. Pehz brihwibas pasludinaschanas Baltijā pagahjuschā gadu simteni ari latweeschi eeguwa tās neleelās Franzijās rewoluzijas eekarotās zilweka brihwibas, latweeschi tās šanehma pret šawām semes ihpashuma teesibam, jo latwju tauta tika atšwabinata bes semes. Šchis apstahklis, šaprotams, šazehla nemeeru un ruhgtumu pee latwju tautas un tauta ar šcheem apstahkleem nekad naw apmeerinajusees. Šchis ruhgtums wehl wairak pawairojās, kad muischneeki mehginaja apweenot semneeku semes daschās masās muischās, peeweenojot tās pee muischu semes. Šapat wini panehma ari labako šaimņeezibu semes, dodami pret tām daudš šlittakas muischu semes. Wiš tas šazehla dabisku ruhgtumu ari bes sozialdemofratu agitazijas, jo agrakos laikos, kad wehl nepastahweja sozialistu agitazija, šchis nemeers dabiski ispaudās pee latweescheem. Man lai buhtu atlauts atsihmet tikai weenu faktu, kas norišinajās 1883. g. Tani laikā notika šaswehrestiba pret Wirgas Dischtruhtes majorata ihpashneeku, kursch tika noschauts un šaswehrestiba beidšas ļoti tragiski. Jo špilgtati šchis nemeers izzehlās 1905. gadā. Toreis wehl ar waras lihdselkeem isdewās apšpeest šcho nemeeru, bet netaisniba netika nowehrsta. Pawisam otradi, šoda ekspedizijas Latwijā šcho ruhgtumu pawairoja ar to, ka taisni šchinis šoda ekspedizijas muischneeziba špehleja noteizoschu lomu. Tagad leelais Eiropas karsch ir radijis pawisam jaunus apstahklus. Wezā dsihwes eekahrta ir palikuschi par wehsturisku faktu, kursch dsihwē wairš nekad neatgreesisees, un weltas ir to pilsoņu puhles, kas pee ta gribetu atgreeslees. Muhsu preefschā tagad ir jaunš wehstures posms ar jauneem losungeem un starp šcheem losungeem ir prasiba pehz taisnigas

agrarijautajuma nokahrtošanas, kas isteizās wahrdos: „Semi darba tautai!“ Lai to waretu sasneegt — wajadīgās radikalās reformas.

Gešch kam lai pastahw šchis radikalās reformas? Mums ir jalikwidē wifās latifundijas un jalikwidē winās no šaimneezistā un politiskā redzes stahwofla. Rā sinams, leelgruntneezibai nebij un naw tikai ekonomiska nosihme, bet winai ir stipra politiska, un abas šchis waras ir lauschamaš, lai winās nefad neatgreesos. Tas ir weens no pirmem losungeem, pirmem pamata noteikumeem, kas ir eewehrojami pee semes jautajuma iischkiršanas. Latwju tautai ir pastahwigi bijušas leelas teefmes pehz semes, un tā fa wina šchis teefmes newareja apmeerinat dsimtenē, tad ta bij speesta izjelot us ahreeni. Mehš redsam latweeschu pluhdus us Kreewiju, Sibiriju un pat Ameriku. No otras puses mehš nowehrojam, fa Latwijā noteef šweschas kolonizācijas tā ar kreewu, tā ar wahzu elementeem. Sa buhtu otra prasiba, kas katrā finā us wifseem laifeem nowehrschama un winās atgreeschanās nefad nebuhtu wehlama. Tā tad latwju seme buhtu peeschirama Latwijas pilsonem un newis kahdeem šwescheem eenahzejeem-kolonisteam. Azumirkli ir isdewigs brihdis preesch reformas isweschanas, jo pehz leelā Siropas kara leelgruntneeki pa leelakai dalai šawas šaimneezibas atstahjušch. Winās neteef waj nu nemas apstrahdatas, waj teef apstrahdatas tikai no rentneefeem. Tā tad šcho azumirkli wajaga isleetot un nokahrto semes jautajumu šaskanā ar laika prasibam.

Pee šchis semes reformas pirmās jautajums, kas izelas no ekonomiskā weedofla, ir tas, waj masgruntneeziba spehs apgahdat pilsehtas un armiju ar maisi no pahrtiku? Se eestati ir daschadi. No kreisā spahrna aishrada, fa leelgruntneeziba wispahri ir wairaf spehjiga rashot, nekā masgruntneeziba. Winās preeschstahwis, pee mums labi pasihstamais profesors Balodis, scho ideju aishtahw. Rā stahw pee muhsu apstahkleem ar leelgruntneezibas un masgruntneezibas rashoschanas spehjam? Muhsu wal-diba, kas par sneegtām sinam ofiziali atbild un kas apstahklus pasihst, raksta šawa agraristikuma 7. § paškaidrojumā, fa Latwijas muischas aramo semi peenahzigi neilmanto, wispahrigi, fa leelšaimneeziba newar šazentsees ar masšaimneezibu un tapehz massšaimneezibas pawairojamas us leelšaimneezibu rehina. Tadeht ari Latwijā muischas jadala, jo tad lihds schim neapstrahdata seme tiks razioneelaki apstrahdata. Tā tad wal-diba mums dod škaidru garantiju, fa, eewedot radikalā agrarreformu, šadalot leelgruntneezibu masgruntneezibās, mehš nerishejam, fa muhsu pilsehtas un armija netiktu apgahdatas ar pahrtiku. Uri apaschkomisija šchis jautajums aiskustinats un tāpat no wifu partiju stahwofla, no sozialdemokratu un ari sikhsemneeku puses tika aishahdits, fa schini finā mehš nekā nerishejam un fa masgruntneeziba spehs wairaf rashot nekā leelgruntneeziba.

Tagad ir jautajums, zif tahlu iswedama agrarijautajumā radikalā reforma. Mums preeschā stahwoščais projekts atrodas us ta radikalā weedofla, kuru eenem sozialdemokratu frakzija. Sozialdemokratu liders apgalwoja un stingri ustur losungu, fa ne pehdu semes neatstah muischneefeem un par atfawinato semi nenemt nekahdu atlihdšibu. Tas ir sozialdemokratu losungs un tas ir ari iswests muhsu agraristikuma projektā. Kad mehš tagad jautajam, kuri ir tee motiwi, kas noweduschi sozialdemokratu pee schi losunga, tad pirmām kahrtam pee scheem motiweem peeskaitami wehsturiskee. Muischneeki semi nonehmuschi, Baltiju eekarodami, par brihwu, tā tad wini

nepar par semi dabut netahdu atlihdſibu. Otrahrt, pee daschadàm waldibam, kahdas Baltijà pastahwejuschas, ir loti leela dala no semes wineem peedalita par daschadeem nopelneem bes kautkahdas atlihdſibas. Tauta ſchos apstahklus sinadama instinktiwi prasa, lai wineem seme tiktu atnemta bes atlihdſibas. Rà tahlako eemeflu peewed to, ka reakzija waretu tift weenigi tad isnihzinata, ja muifchneeſibu pilnigi ismestu no semes. Weens no motiweem ir, ka tauta nespehi par semi ſamalkat un naw eespehjama dſihwes atjaunofchana, ja tauta par semi atdotu ſawus beidsamos lihdselkus. Sozialdemokrati negrib dot muifchneeſeem lihdselkus, lai wini ar ſcho lihdselku palihdsibu newar atkal eewest reakziju. Schee motiwi teef paſtiprinati ar loti daudſeem ſakteem, ſewiſchki ſihmejotees uf reakziju. Teef atgahdinati 1905. gads, 16. aprila putſchs, tad Strika romantiſkais plans par ordena nodibinaſchanu, Zehſu zihnas, Bermonda aſera u. t. t., u. t. t. Tautai ſchi ideologija loti ſaprotama, winas linijas ir taiſnas un logiſkas. Nu izſelas waizajums, waj semes jautajumu war weenigi iſſchirt no wehſturifka un no tautas materialas labklahjibas ſtahwolla jeb waj ir wehl kahds zits weedoklis, no kura mums buhtu apluhjojama semes reforma. Ja ir kahdi ziti weedokli, tad kahdi tee ir, pehz kureem mums buhtu jarihfojas waj, maſakais, buhtu jazenſchas rihkotees pee semes reformas iſweſchanas?

Mani kungi! Wiſeem ir ſinams, ka ahrſemneeki, kas interefejas par Latwijas walſts patſtahwibu, kas informejas par winas politiſko ſtahwolli, wiſi, kas nahf uf Latwiju, waj nu wini greeſchas pee waldibas, waj pee priwatam perſonam, pirmà weetà prasa: „Rà juhs iſſchirſeet agraro jautajumu?“ Ugrarais jautajums pee wiſam kulturelam tautam ir noſkaidrots ſakſana ar winu dſihwes uſſkateem. Ugrarà eekahra ſinamà mehrà noteiz wiſas tautas paſaules uſſkatus ſihmejotees uf ekonomiſko dſihwi. Tà tad, kad keramees pee agrarà jautajuma iſſchirſchanaš, newar buht runa tika par tautas materialo labklahjibu un wehſturifſeem ſakteem ween, bet mums ir ari jaapluhko ſchis jautajums no wiſpahrigà, politiſkà un etiſkà weedokla. Wiſas kulturelas tautas, kuras interefejas par Latwijas tautas likteni, ſkatas un gaida, kà tiks iſſchirts agrarais jautajums un ſamehrà ar to winam tad ari buhs ſinams, kahds ir politiſkais credo, kas walda pee latweeſcheem. (Schedes tahlaku wadiſchanu uſnemas wizepreſidents A. Petrewiſs.) Wini ſkatas uf agrarà jautajuma iſſchirſchana kà uf muhſu politiſko gatawibu; zif tahlu mehš buhſim gatawojuſchees ſawos politiſkos uſſkatoš, tif tahlu tas ari atſpoguloſees agrarà likumà. Ja mehš apſkatom ſcho likumu no walſtiſkà ſtahwolla, tad pirmais jautajums, kas kriſtu ſwarà, ir tà ſauktais de jure jautajums. Kad mehš gribam apſpreest agraro jautajumu no walſtiſkà redſes ſtahwolla, tad wiſpirms buhtu jadomà, ka waldiba nems wiſdſihwako dalibu pee ſchi faktora noſkaidroſchanaš. Bet par noſchehoſchanu jaſaka, kà to ari ſawà laikà atſina ſozialdemokrati, ka waldiba agrarà jautajumà iſturas deesgan paſiwi. Kad no dascham ſrakzijam tika apſpreests no ſchi katedra de jure jautajums, mehš nowehrojàm leelu domu ſtarpibu un mums truhka autoritatu ſinu par to, kà faktiſki ſtahw ar de jure jautajumu ahrejà politiſkà. Mums bij teefiba ſagaidit, lai waldiba ſhini ſwarigà leetà eenemtu ſtahwolli un dotu materialus, kahdos ſakaros ſtahw de jure ar agrarjautajumu. Lai gan waldibai ir dotas leelas preeſchrozibas, katru reiſi nemt dalibu debatēs ahrpus rindas, tad tomehr waldiba klaht buhdama, to dſirredama, bet jautajumu no faktiſkās puſes nenofkaidrodama, katrà ſinà

nepilda ņawu usdewumu un neinformē muš. Ko gan mehš no winas waram praft. Mehš dsirdejan ari daschadus statistiskus usfkatus, kas tika peewesti no daschadu partiju lidereem. No wrenas pušes ņinoja, ka ņemes peetiks, no otras pušes — ka ņemes nepeetiks. Waj nebuhtu bijis wajs dsigs par ņcho jautajumu dot isteiktees waldibai, jo no kureenes lai mehš ņmelam ofizialas ņinas, ja ne no tās.

Tāpat pee ņemes jautajuma Jgaunijā bij gadijums, kad usstahjās ahrleetu ministrs, bet winsch neusstahjās tā ministrs, bet tā ņemneeku ņaweenibas ņrazijas beedrs un nerunaja par ahrleetu atteezibam. Šchis ņinas, kuras buhtu no ņewiņchi leela ņwara, mehš neeņam dabujuschi, un tadehl, lai waretu usstahtees un spreest no walsis redses ņtahwofka par agrarlikumu, mums naw eespehjams operet ar ofizialeem dateem, kuruš gaidijām no waldibas. Mums atleef spreest ar wejela zilweka prahtu. Mehš newaram lepotees ar daudš labwehleem, jo leelakā antantes dala, zil mums ņinams, isturas ne ņewiņchi labwehligi pret mums. Sewiņchi tas bij redsams beidsamās Amerikas un Franzijas notās. Bes ņchaubam, muhsu de jure atsiņchana atkarajas no wiņa austrumu politikas jautajuma atriņinaschanaš. Kad jautajam, kas ir kardinalpunkts, kapehž naw ņafneegta ņapraschanaš ar austrumeem, tad jaatbild, ka tas ir ahrņahriejais radikalisms Kreewijā. No ņchi ahrņahriejā radikalisma Wafareiropas kultura neka negrib ņinat un behg tā no leetuwenā. Zil ilgi komunisms waldis Kreewijā, to neweens newar noteikt. Tomehr walda pahrlēeziba tā ņchai augstā namā, tā ari wiņas kulturelās walsis, ka ņaules muhschs komunismam nebuhs peeschkirts un ja nu Kreewijā leelineezisms tiks likwidets, tad, ņaprotams, tur nahks waldiba, kas nodibinafees us priwatihpaņchuma pamateem. Ja nu reis tas tā buhs, tad mehš ņcho ņawu agraro likumu peenemot wiņai radikalā weidā, kursch, tā jau ņaziju, tani paņchā laikā atspogulos ari muhsu politisko credo, palikim wišradikalakā tauta Eiropā. (Walsis pa freiņi: „Agrarais jautajums Kreewijā netiks grofirts!“). Tas wiš war buht, bet masakais, ja winsch tiks kufstinats, tad ne us ziteem tā weenigi us priwatihpaņchuma pamateem. Wišmas leeta ņtahw tā, ka par to mehš tagad spreest newarom. Neapschaubams ir fakts, ka lihds ar leelneeziņma bankrotu Kreewijā muhsu radikalisms buhtu til leels, ka winsch pahrspehtu wiņas zitas kulturelās walsis.

No otras pušes Baltijas peekraņtei ir ņawa wehsturiska nosihme; winai ir ņaws wehsturisks usdewums. Šchis wehsturiskais usdewums pastahw eeksch tam, ka mehš atrodamees leelzela malā starp austrumeem un reetumeem. Ja nu muhsu de jure atsiņchana nahks, waj winai buhs janahk no reetumeem un pahrgrositeem austrumeem, tad iszelsees jautajums, waj wini atsiš muš de jure, ja mehš kultiweņim til radikalus pafaulēs usfkatus, no kureem tee behg tā no leetuwenā. Tā tad jautajumā par de jure atsiņchānu, ja tas, warbuht, ari nestahwetu direktā ņakarā ar ņemes reformu, katrā ņinā ņchis radikalisms war teikt ņawu wahrdu un dabut ņinamu nosihmi pee jautajuma isņchirņchanaš.

Tahlak mehš pee agrarlikuma par daudš paņtrihpojām ņawas materialās interesēs, ņawu egoismu. Mehš negribam apgahdat weenigi beņsemneekuš ar ņemi (Walsis pa freiņi: „Uri muishneekuš!“), bet mehš ņawā ņinā ari gribam ar ņcho likumprojektu atreebtees par agrako netaiņnibu. Ja nu mehš eedomajamees, ka ņchi netaiņniba nodarita 28 generazijas atpafal (Walsis pa freiņi: „Behrngad! Okupazijas laikā!“), es domaju wišpirmā ņahrtā to

netaisnību, kas notika 700 gadus atpakaļ, tad es domāju, ka mums nebuhtu eemešļa, ja mehš šawus semneekus jau tā waram apgahdat ar semi, ka mums semes peeteek, tad mums naw eemešļa atnemt eespehjamibu apstrahdat semi teem, kureem seme Latwijā jau agrak peederejuši. Tā tad atnemt muišneekseem wifu semi lihds beidsamai pehdai nebuhtu eeteizamš. Tas ir par radifalu un šchahdu atsinumu mehš newaram akzeptet.

Tagad pahreeschu us akuteem jautajumeem, kas te jo špilgti apgaismoti. Wišpirmā kahrtā te eet runa par priwatihpašchumu. Priwatihpašchuma in-situta šahkums šakriht ar zilwezes, kulturās šahkumu un kultura isbeidsas tur, kur isnihzinats teek priwatihpašchums. Kreewija noder tam par gaischu peemehru. Kreewijā, kur tagod priwatihpašchuma instituts isnihzinats, kul-tura nowesta lihds nullei. Tā Kreewija ir preeksch wehstures laimiga, tur-pretim preeksch sewis nelaimiga seme, kura iswedusi dšihwē leelo sozialisazijas eksperimentu, kas war noderet zitām tautam par atbaidošchu paraugu. Ja, šhis eksperiments ir tit leelists, kahds wehl wehsturē naw peeredsets — warbuht Kinā, par kuru mums naw škaidri wehsturisku datu. Ja nu mehš apskatam, us šahda šahwolka atronas Satwerfmes Sapulzes frakzijas attee-zibā us priwatihpašchumu, tad mums škaidrs tas, ka sozialdemokrati priwatihpašchumu neatšihst. Par to naw ko runat, tas ir fahs, ar kuru mums jarehkinas. (Šauzeens pa kreisi: „Pilnigi pareisi!“). Bet ir šawadi, ja no pilsoniskām partijām usstahjas pret priwatihpašchumu. Darba partijas liders Behrsina kungs runaja par priwatihpašchumu, bet mehš pehz wina špree-dumeem netitām škaidribā, waj tas atšihst priwatihpašchumu waj ne. Wišsch runaja par kaut kahdu absolutu priwatihpašchumu un ari par nopelnitām wehrtibām us priwatihpašchumu, bet noteiktu šahwolki neenehna. Ra wišsch atšihst waj neatšihst priwatihpašchumu, par to wišsch nerunaja. Tomehr pee agrarjautajuma isšchiršchanas tas mums ir no ahrfahrtigi leela šwara. Šif-dauds Behrsina kungs gan atšihst, ka obligazijas esot leelafais launums, kas kaitejot priwatihpašchumam. Behrsina kungs šala, ka tašot obligazijas us priwatihpašchumu, lihds ar to mehš radam priwatihpašchneekseem nastu, kahdu wineem naw eespehjamš nest. t. i. maksat prozentes par obligazijām. Zeeni-jamee kungi, tee, kas tašfa obligazijas un newar maksat par winām pro-zentes, newarēs ari šamaksat renti, kahda wineem tiks uslikta pehz Behrsina kunga domam, waj nu ta buhtu uslikta no sozialdemokratu, darba partijas waj kahda zita weedofka, jo semi par brihwu neweenam, tomehr, neweens nedos. Ra weena waj otra persona, kas tašfa paradus, newar šamaksat šawas prozentes, ir ikdeenišķla parahdiba, no kuras mums nemas newajaga kautretees, un kuru newaram usstatit par priwatihpašchuma launumu. De-mokratu šaweeniba šahw us ta weedofka, ka galwenā ihpašchiba, kas peemiht priwatihpašchumam, ir ta, ka mehš to waram ismantot kā kredita objektu. Waj ta buhtu seme waj pilšehtas mahja, mehš waram tašit us šcheem imo-bileem paradus (Šahlē štipri šmeekli), t. i. eeguh kreditu un ar kredita palihdsibu, mani kungi, juhs sineet, ka mehš waram šawas kulturās usde-wumus labak weikt, nekā bes ta. Lai nebuhtu teoretiški ar to janodarbojas, es gribetu norahdit us starpibu, kahds šawā laikā pastahweja un pastahw wehl tagad starp Kreewijas un Baltijas semneekseem. Mehš šinam, ka kreewu semneeks, eebrauzis pilšehtā, newareja dabut ne 5 kapeikas kredita, turpretim latweešchi kā semes ihpašchneeki tahdu kreditu baudija un ar kre-dita palihdsibu teescham muhšu semes ihpašchneeki kulturelā šinā atrodas us

augstakas pafahpes nekà Kreewijas. Var to divas domas newalda. Tà tad katrà sinà priwatihpafchums kà kredita objekts ir weens no galweneem kulturās spehkeem muhsu ewoluzijas wehsture. Mehš waram aprobeschot priwatihpafchumu, zif tahlu mehš gribam un kà mehš to gribam. Demofratu faweeniba ect us wifceem fompromifeem fchini sinà, bet nemt no priwatihpafchuma kredita spehju mehš eefkatam par leelatàs priwatihpafchuma preefchrozibas atnemschanu, no kuras atfahptees newaram. Nefkatotees us to, ka fchis kredita objekts dod eefpehju attihstitees augstakai kulturai, winsch dod ari eefpehju nofahrtot daschus fareschgitus jautajumus fozialà dšihwè. (Sehdes wadifchanu pahrnem presidents J. Tschafste). Rà sinams, priwatihpafchums kà tahds representè sinamu wehrtibu; mantojuma gadijumos, ja tas naw priwatihpafchums, us kuru newar taifit paradus, tad semi dabus weenigi weens pehznahzejs un ziti paliks tutfchà. Turpretim ar kredita palihdšibu pee mantojuma dalifchanaš ir eefpehjamš ari zitus manti-neekus apgahdat ar materialeem lihdsfkeem tà, ka wini war labaf apmeerinat sawus peenahkumus un kulturelās wajadsibas nekà tee, kas it neka naw dabujufchi. Tad wini ir wairaf spehjigi nodroschinat un eefahrtot dšihwi, nekà tad, kad nedabu pabalstu. Pabalsta nedabuschana ir netaifniga, jo tika weens dehlš manto tehwa fweedrus, ziti turpretim paleef tutfchà. Kas fihmejas us nepelnitam wehrtibam, par kurdam runaja Behrsina kungs, tad, ja fchini jautajumà tiktu atrasta kahda likuma forma jeb redafzija, kas mineto jautajumu eetebrptu sinamàs normàs, tad demofratu faweeniba nebuhtu pret fchis wehrtibas pee-augschanaš eerobefchofchanu. Schis jautajums ari apspreefš agrarkomifšija. No demofratu faweenibas winsch tika pabalstits, bet tika tapehš, lai dotu fonkreitu likuma paragrafu, pehž kura fchi wehrtiba waretu tikt aprobeschota. Ur deklaratiwa rakstura panteem mehš neefam neko fafneegufchi.

Tad otrs kardinaljautajums ir par befmakfas atfawinafchanu. Befmakfas atfawinafchana ir tamdehl eeteikta, ka tauta nespehž famakfat par semi un tomehr semi grib dabut. Tas ir tahds motiws, kas no etifkà stahwofka fkatotees neiftur nekahdas fritikas, jo lihds ar to, ka mehš peefchfirtu semi bef atlihdsibas un dotu eefpehjamibu fanemt wehrtibu, ko zilweks tuhlin nespehž famakfat, mehš tihscham modinatu tautà instinktiwas teefmes pehž fwefchaf mantas patwarigas peefawinafchanàs, kas stipri ifplatitas pee leelineeefceem. Tautas morale ar to zeefch. Echodeen mehš nemam muifchaf un semeš, bet riht nemfim mahjas un inwenturu (Smeekli). Tà tad naw robeschaf, jo tiklihds mehš peelaischam weenu, tad, bef fchaubam, feko ari otrs. Mehds atfauktees us tautas gribu. Mani kungi, preefch dascham deenam man bij eefpehja noklaufitees apafschkomifšijas finojumu par flawendàm resoluzijam, kas ifneftas no tautas un peefufhtitas Satwerfmes Sapulzei kà materials. Kas fihmejas us fchim resoluzijam, tad man jafaka, ka lai gan winaf fastahditas pehž finamas fchablonaf, tomehr spihd zauri leetas, kurdam peefchftrama leela nofihme. Kad fchis resoluzijas tika zeltas preefchà apafschkomifšija, tad mehš ftarp zitu atradàm ari praifbu, ka ne tika seme bef makfas atfawinama, bet atfawinams bef makfas ari inwentars un nododams beffemneeku leetofchanà. Tà tad juhs redseet, kungi, tiklihds mehš peelaischam semeš atfawinafchanu bef makfas, tauta prafa fpert foli tahlaf, prafa ari zitu ihpafchumu atfawinafchanu bef makfas. Nur ar to mehš notifsim, tas ir ftaidri redfams. Ur leelu gandarijumu es waru fonftatet,

ka pee rezoluzijas nolastšanas sozjaldemokratu lideri isturejas loti noteikti pret to un lihds ar to atšina, ka wisa tautas teefmes naw eefpehjams apmeerinat. (Peefihme pa kreisi). Pawisam otradi. Es faku, sozjaldemokrati nepeefriht, ka tahdas teefmes waretu tift apmeerinatas. (Peefihme no Trafuna). Tizeet man, Trafuna kungs, ka es priwatihpafchumu efmu nostahdijis par tahdu, kas stahw weenmehr teefcha farara ar kulturās attihstibu. Kas sihmejas uf demokratu faweenibas weedofli par besmaksas atfawinafchanu, tad man jafaka, ka demokratu faweeniba ir eenehmufi tahdu weedofli — atlihdsinat par wifu to muischu semi un wispahrigi par muischam, kuras eeguhtas pirkšanas zela. Ra jums wiseem sinams, tad no wehsturiska weedofla apgalwo, ka seme eekarota un muischneeki winu panehmufchi fawā ihpafchumā. Tas nefaskan ar pateefibu, jo mehš flaidri sinam, ka feodaliska laikmeta seme netika nodota priwatihpafchumā, bet tikai leetoschanā pret sinamu renti, kas neisteizās toreis nauda, bet isteizās sinamā atlihdsiba preefch semeš apfardsibas, t. i. lehnu ihpafchneeks jeb feodals bij speests par sinamu semeš apgabalu maksat waj dot walstij karafpehku un tikai sem tahdeem nosazijumeem teem tika peefchirta seme. Ar laiku schis nodewas atfrita, tomehr seme un muischas palika agrako leetotaju rofās un pahwehrtās par ihpafchumeem. (Liehtals: „Peefawinajās!“). Demokratu faweeniba faka: Mehš waram atlihdsinat tikai tās muischas un semeš, kuras faktiski eeguhtas pirkšanas zela, jo tikai tā mehš waram ufluret priwatihpafchumu institutu wina teefibās. Turpretim ihpafchumu, kurfch peederejis walstij un kurfch nodots no walsts leetoschanā pret sinamu atlihdsibu, tiklihdschi atlihdsiba atfriht, walstij ir teefiba schis nenopirktais muischas nemt besmaksas atpaka. Tapehž demokratu faweeniba faka, ka tikai par tām muischam, kuras eeguhtas pirkšanas zela, war atlihdsinat.

Spreeschot par agrarjautajumu no etiska redses stahwokla mehš atduramees uf waras jautajumu. Ir taisniba, mani fungi, mehš efam fawā semē pilnigi noteizeji. Wisa wara atrodas muhsu rofās un mehš isleetojam fcho waru isdodot likumus, kā mehš tos atrodam par wajadsigu.

Au ir jautajums, zil tablu un kā mehš waras jautajumu gribam fapraft no etiska weedofla. Waj mehš waram nostahtees uf ta redses stahwokla — kam wara, tam taisniba? Waj mehš waram teift: „Mums wara ir dota un tapehž mehš nonemam muischneekeem semi lihds pehdejai pehdai?“ Mums te naw dauds ko gudrot. Gaischu peemehru mums dod leelais pafauls karfch. Wilhelms II. eelauschotees ar brunotu waru Belgija, kurfch fpreeda tāpat: „Wara ir taisniba“, ari winsch wehleja fawai tautai labu; winsch to gribeja nostahdit iszilus stahwokli, padarit winu par fungu tautu, tadeht winsch eebruta Belgija un gribeja ismantot to fawu mehrku safneefchanai. Mani fungi, juhs sineet, kā leeta beidsās. Ar to momentu, fur winsch fcho wiswahzu kultiweto un no daudseem wahzu juristeem atfihto juridisko diziplinu isleetoja, wisa pafauls fazehlās pret winu un winam wajadseja karu pafaudet. Nebuhtu winsch fawu waru tik neleetigi welti walstis, deesin kā tagad Eiropa isfatitos. Ja mehš nostahjamees uf schahda redses stahwokla un fakam: „Mums wara ir dota, mehš waram wifu semi atnemt besmaksas“, tad darit mehš to waram, bet waj tas no etiska stahwokla attaisnojams, tas ir zits jautajums. (Gebildumi no sozjaldemokrateem). Ja jums etiskais stahwoklis nepatihf, tad nemeet moralisko stahwokli, bet man negribetos tizeet, ka juhs waras jautajumu gribeet isfchirt tikai ar brutalas

waras palihdsibu. Sewischki riffanti tahdi usskati ir preefsch masàm tautam. (Sauzeens: „Preefsch masàm frakzijam“). Manis dehl ari preefsch masàm frakzijam. Es saku, ahrkàhrtigi riffanti preefsch masàm walstim, jo tiklihdš winas kultiwè brutalàs waras spehku, tad winu brihwibai, kulturai un patstahwibai newar buht ilgš muhschš. Urween atradisees gribetaji, kas taifni muhsu maso Latwiju, kura atrodas leelzeta malà, gribès peešawinatees. Tapehz nostahtees us redses stahwolka, ka waras awotsz par brutalais spehks, mehš nedrihštam. Ja muhsu taifniba nebuhs labaka par agrako netaisnibu, tad labaki Latwijai nebuht — tahdas balsis atskan ahrsemès. Tà tad riffet ar agrarlikumu tif radikalà formà, kad mehš to neesam peespeesti darit, jo mehš waram wišus šawus bessemneekuš rpeemerinat ar semi, mums newajaga. Kadehl mums isleetot waras lihdselkus? Kapehz neatstah ari semi teem Latwijas pilšoneem, kuri to ilgafu laiku apstrahdajufchi? Es šaprotu, ka daudsi no wineem ir strahdajufchi pretwalstistu darbu. Tos mehš šodam un šodisim, preefsch tam ir likums un to ihpašchumus mehš katrà sinà rekwišesim. Tos mehš panemšim bes atmaksas. (Peesihme pa kreisi: „Ša ir brutala wara!“). Nè, tas ir walstisks redses stahwolks. Muhsu augstafais ideals ir muhsu walsts, jo nefur tautas griba neatšpogulojas tif špilgti kà walsts šatwersmè. Tadehl walsts stahdama pahri wišeem ziteem mehrkeem.

Šagad es pazelu jautajumu: waj mums jabihstas no muišchneeku reakzijas? Ja, mums ir jabihstas no muišchneeku reakzijas tif ilgi, kamehr mehš buhšim netaisni. Kamehr mehš došim šchai reakzionarai muišchneezibai netaisnibas eerozi rokà, ar kuru wina warès operet pee leelwalstim ahrsemès un šawas netaisnibas peerahdit, tikmehr wini weenmehr atradiš paklausigas aušis un tani qadijumà breešmas preefsch Latwijas ir leelakas, nekà kad mehš toš eerošchus wineem rokà nedodam. Šchis netaisnibas eerozis ir tas, ka mehš teem atnemam wišu winu mantu. Tahduš apstahklus Wakareiropa nezeetis un ar to mehš Wakareiropas šimpatijas nešafneegšim. Muhsu de jure atšihšhana ar to — es negribu teikt, ka tas ir patš galwenais motiwš — netiks weizinata.

Šagad es wehl gribu ihšumà atgreestees un resumet šchoš muhsu trihs strihdigos jautajums, kas usmesti un par kureem tif daudš runats. Kas šihmejas us priwatihpašchumu, tad tur ta leeta tiktahl noškaidrota, ka atšewiškšas rezoluzijas isnešt un par to wehl daudš runat nebuhtu wajadsigs. Galwenais ir, waj muišchneekeem dot teesibas ari us šinamu semeš platibu. Še domas wišwairat škaldijàs newiš aif ta eemesla, ka tas buhtu muhsu eššistenzes jautajums, bet galwenà kahrtà tamdehl, ka mehš gribam nostahtees us atšewiškška weedokla un buht radikalai. Štahwolks ir tahds, ka mehš beidšamàs komištjas sehdeš par šcho jautajumu šprešdami, dširdejàm pat no sošialdemokratu lidereem, ka wineem prinzipà buhtu weeglaki leetai pahreet pahri, ja seme muišchneekeem tiktu peešškirta orà dalà, t. i. pee semeš peešškirtšanas. Ar to es šaprotu, ka prinzipà pret to wini naw, lai gan šaka, ka tam nepeekrihtot, tad galu galà atradisees eephejamiba ari šcho leetu nošahrtot. Ar wahrdu šafot, jautajums naw tahds, ka wišch beigu beigàs newaretu tift iškširtš.

Beidšot atleef jautajums, waj mums ir jabihstas no pašchu tautas. Zeenitee fungi, mehš šinam, ka tikpat agrarfomištjà, tà ari no šchis tribines sošialdemokrati un darba partija apgalwoja, ja mehš atšahšim muišchneekeem semi, tad tauta šazelsees kà weens wihrs un nonems ne tifween muišchneeku,

bet ari wišas šaimneeku semeš. Mani kungi, waj leeta stahw tif kauni? Es gribu atgreestees pee tautas rezoluzijam, par kuram jau runaju. No šchim rezoluzijam islobijās ne tikai jautajums par kustama ihpaščuma atšawinaščanu par maksu waj bes maksas, bet winās atšpogulojās wehl zitas leetas. No šchim paščam rezoluzijam mehš starp zitu redsejam, ka tauta grib, lai muiščneeziba tiktu nostahdita us weenlihdšiga stahwokla ar semneekem. Ja wiš femneeki tiktu apghadati ar semi, ka tas ir paredsets, tad wini ar stahwokli buhtu meerā. Baiditees par to, ka tauta mušs noslauzis, ja mehš atstahšim muiščneekem semi, no mušfu stahwokla štatotees naw wehriš. Latwju tautai ir leela teekšme pehz šawa katiina, šawa stuhrišča semeš. Mehš šinam, ka mušfu latwju tauta ir indiwidualiste un priwatihpaščuma peekriteja. Ja mehš stahjamees pee mušfu agrarreformaš. likuma, tad mums jadod tautai seme priwatihpaščumā un ja kaħds wehlaš, jadod ari ilggadejā leetosčanā. No dateem, kas atrodas mušfu rokās, naw paredšams, ka waretu nemeers zeltees. Man jašata, ka taišni tas peespeeda sozialdemokratuš mainit šawu taktiku semeš jautajumā. Sozialdemokratija ir ta, kura par šawu idealu leef newiš massaimneezibas, bet gan leelgruntneezibas. Bet tauta sozialdemokratuš peespeeduši no leelgruntneezibam atšazitees un wini redsedami tautas teekšmes us priwatihpaščumu, bij peespeesta padotees tautas špeedeenam. Un reiš tautas intereseš wiraš us šcho puši, tad pee apmeerinaščanas ar semi newar buht runa par kaħdu šazesčanos un noslauziščanu, tas buhtu ne-logiški.

Tika ari usstahdits no sozialdemokratu pušes kaħds loti interesants jautajums, šiħmejotees us mušfu kreditjautajumu atteezibā us ahršemem. Rā šinams, tad mehš bes ahršemu palihdšibas šawu walsti newarešim usbuhwet. Mums ahršemēs palihdšiba tagad ir peesčkirta, un jadomā, ka nahlotnē bes fatišmes ar ahršemem un to kredita newarešim istišt. Kaħds sozialdemokratu liderš apgalwoja, ka kredita špeħju mehš šasneegšim tad, kad mehš buššim nodibinajušči eekščejo stabilitati tautā, bet ne us šaut kaħdu priwatihpaščumu respektesčanu waj muiščneeku šaudsesčanu. Kas šiħmejas us stabilitati un tautas gribu, tad pehz manām domam ši stabilitate neteek lausta ar to, ja agrarlīkumu ne tahdu mehš išwedam, ka wišč ir paredsets mušfu projektā. Tauta nefazesšees. Mehš waram buht drošči, ka kreditjautajums ir labaf un droščať realisejams, ja mehš nostahšimees us priwatihpaščuma un taišnibas pamateem, bes kureem neweena Wakareiropas tauta naw atraduši par eespeħjamu weizinat kulturelo atihštibu. No demokratu šaweenibas es eesneedšu šekofču pahrejas formulu:

„Pahreedama us pantu lašičanu, Satwerimes Sapulze atihši, ka agrarreforma išwedama tahdā zela, ka priwatihpaščuma teekšbas pehz eespeħjas respektesjamas. Ugrateem semeš ihpaščneekem atihštamas teekšbas us weetejo šaimneezibas semeš platību. Par atšawinato semi maksajama atlihdšiba un seme peesčkirama us priwatihpaščuma teekšbam, waj us semeš peepraštaju welesčanos dšimtsleštosčanā, waj nomā ar teekšbam wehlať eeguht šcho semi par priwatihpaščumu“.

Prešidents J. Šč a k š t e: Wahrds peeder Rudewizam.

U. R u d e w i z s (sozialdemokrats): Še beesči atškan balšis, ka iščkirot agrarreformu mehš nedrihštam waditees no juhtam. Sem juhtam teek šaprašta atšaušččanās us wehšturisko zihau un sozialo netaišnibu, kaħda waldijūši Latwijā starp muiščneezibu un starp latwju tautu. Šo dara parasti tee, kuri šawufahrt šajušminajas par priwatihpaščumu. Es domaju, ka tas, šo te

šauz par juhtam, nemas naw juhtas, bet reali fakti, jo newar šaukt par juhtam atšaukšanos us zihnu ar muischneezibu, kura reisi no reises ispaudusees rewoluzionaräs kustibäs ar loti realu pamatu. Ja jautajumi, kuri pažehluschees kahdä kustibä naw isschirti, tee radijuschu realu pamatu nahkofchai kustibai. Šapat war notikt ari tagad. Neisschkirot agrarreformu tä, kà tas apmeerina tautas wairakumu, war palikt loti reals pamats turpmakam kustibam. Wiš ir weenis prahtis par to, kà agrarais jautajums ir ari plaschs politisks jautajums Latwijä; tas ir jautajums, ap furu grosijusees zihna par waru. Šcho waru ilgu laiku šawäs rokäs turejuš muischneeziba, bet latwju tauta zentusees šcho waru šalaušt. Bet buhtu nepareiši runat par agrarjautajumu tikai kà par soziali-politisku jautajumu; tas ir wehl kaut kas zits, kas loti masä mehrä teef aiferts. Rad par agraratteezibam runaja kahds no semneeku šaweenibas runatajeem, ja nemaldos, Pauluka funks, tad wišch zentäs leetas nostahdit tä, kà agraree apstahkli ir tikai sozialee apstahkli un kà tas, kà mums te ir darischana ar wahzu muischneezibu, nekriht šwarä. Šs tam newaru peekrist. Šs gribetu teift, kà agrarjautajums Latwijä ir ne tikai soziali-politisks, bet ari nazionali-kulturels jautajums. Šapat ari zihnai, kas ap wiinu norišinajusees, peemihšt spezifiska nosihme tamdehl, kà mums ir darischana ar wahzu muischneezibu. Utgahdinasimees, ar kahdeem lihdselkeem šchi muischneeziba ir zentusees šawu waru nostiprinat un paturet. Wina apšinigi ir isgahjuš us katras nazionaläs kulturaš, us katras zitas tautas, kura naw wahzu, isnihzinaschanu. Us nihnako apspeesta tikusi neween tikai katra brihwakä doma, bet latwju nazija kà tahda. Lihds ar to pašchos dihglos tika apspeestas wišas täs ihpatnibas, kahdas mums kà tautai ir un bes kuram nefahda kultura naw eedomajama. Šs brihnos, kà semneeku šaweeniba, kura beeschi weetä un neweetä mehds leelitees ar šawu nazionalismu, šhini šwarigä momentä to aismirufuši un apšinigi noklusē. Mums par to ir jarunä tadehl, kà mehš pret šawu gribu ešam ari kà tautiba nostahditi šhini wehsturiškä zihnä pret muischneekem un tamdehl, kà par to nerunä tee, no fureem waretu to šagaidit (Applauš par freiši). Vai atzeramees tikai, kà latweetis weenmehr ir bijis nostahdits kà semakais radijums, lai atzeramees okupazijas laiku, kà tur wišs, kas isgahja us kulturaš stiprinaschanu, ir tizis isnihzinats. Ir isnihzinatas pat techniskas grahmataš, literatura, ar wahrdu šalot, wišu, kas ir raksturigs preekšč muhsu nazionaläs kulturaš, okupazijas wara ir isnehmušt laukä pehz weetejäs muischneezibas norahdijumeem. Šapehz galigi nepareiši ir, ja mehš šhini gadijumä runajam tikai par sozialee momentu, kà Pauluka funks teiza, un šafam, kà muhsu agraree apstahkli ir gluschu tahdi pašchi kà zitas semēs. Šä tas naw, bet gan tamdehl, kà ne tikai politiskee un ne tikai sozialee, bet ari wišpahr wehsturiškee un kultureli-nazionalee apstahkli kopä nemot bijuschu par zehloni tam leeläm zihnam starp muischneezibu un starp pahrejeem Latwijas eedšiwotajeem. Nemot wehrä wišu to, mehš šapratisim, kà te naw tikai weenfahrschas šajuhčas ween, no kuram mehš leekam waditees, bet ir reali fakti, kuri gul tautas psichologijas pamatos. Ša „taisnibas apšina“, par furu te runaja no semneeku šaweenibas pušes, kà muischneekem jaatstahj šawa dala semēs, jamatšä par pahrejo semi un privatihpašchums jadedflarē muischneezibas interešes, tautä naw un newar buht. Peewedišču weenu konkretu peemehru, kas to raksturo. Rad okupazijas laiki beidsäs, tad, zeenijamee lungi, daudsi no jums bij klaht, kad noahrdija daschus peemineklus, kuri atgahdinaja okupazijas un muischneezibas waras laikus. Šauta to weenprahtigi

attaisnoja un šaprata. Un tahdus peemineklus, kuras mehš ar leelu šajuhšmu no-gahšam, juhs gribet uszelt ar teem muišchu zentreem un 300 puhrweetam. Tas rund pretim wišai Latwijas tautas psihologijai. Muišchneežiba to waru, kura winai bija rokās, tureja tif neatlaidigi un ar tahdu isnihzibu weda karu pret latweešchu tautu, ka wina nekad naw apšpreedusi par kahdas dalas atdošchanu no šawas waras, par peekahpšchanos, jo wina šaprot, ka katra peekahpšchanas nošihmē sinamu politisku pašnahwibu. Wini naw nostahjušchees us ta redšes šah-wokla, us kura nostahjušchees muhsu pilsoniba, kura šaka, ka ar to, ja mehš muišchneežibai atstahjam sinamus semes gabalus, ar to mehš winas waru nostiprinam, bet mehš winas waru buhšim jau šalausufchi. Nemot wehrā tās wehturiskās zihnas, kuras ir norišinajušchās us tihri realeem pamateem, agrarās reformas preekšgalā mehš waram, ja gribam, nostahdit tilai weenu lošungu, tas ir — muišchneežibas waras galiga isnihzinaschana. Bet tani weetā mehš redšam, ka priwatihpašchums paleef špehkā us wišeem laikeem. Otrs jautajums ir, preekšch ka priwatihpašchums paleef špehkā? Jau daudš deenas te lausch šchēhpūs un Brušcha kungs pat aisgrahbjoschos wahrdoš tehloja priwatihpašchumu, ka ar to kultura ešot šahfufeseš un ar to kultura ari beigšchotees. Man jakonstatē, ka tee, kas to šaka, naw šapratuschi waj negrib šaprast, kahdā noluhkā ir isstrahdats no waldibas likums, no kureenes nemtas ari no semneeku šaweenibas ešneegtas pamatteseš rezoluzijas weidā. Behršina kungs ari oponeja loti škaiti sem-neeku šaweenibai, bet weenā weetā wišch, azimredšot, nebij to šapratis, ka semneeku šaweeniba deklarejusi priwatihpašchuma teesibas preekšch tam, lai waretu eedot bešsemneekeem semi par priwatihpašchumu, bet ne dšimtsleeto-šchanā. Nē, semneeku šaweeniba ne tamdehl deklarejusi priwatihpašchuma prinzipu. Utbildi us to dod semkopibas ministra Zelmina lunga paššaidro-jums pee waldibas likuma punkteem, kur weenā no wineem ir teiktš, ka „šinama semes gabala atstahšchanu praša jau pati likumā (§ 1) deklaretā semes priwatihpašchuma atšihšchana u. t. t.“ No tam: juhs waret redšet, ka semes atstahšchana muišchneežibai praša priwatihpašchuma deklarešchanu, tāpat ari šamalkašchanu par semi newar išwest beš priwatihpašchuma deklarešchanas. Bet nekahdā šinā tas naw wajadsigš preekšch semes atdošchanas us priwat-ihpašchuma teesibam bešsemneekeem.

Kas atteežas us jautajumu par dšimtsleetoschanu waj priwatihpašchumu, tad ap šcho jautajumu nebij šchēhpi jalausch. Ja mehš weenotos par sinamu konketru šaturu un weenotos, ka us semem, kuras pahrees bešsemneeku leeto-šchanā, netiks peelaišta nepelnita semes rentes peeaugšchana, ja buhs taišiti eerobeschojumi, par kureem eet runa 10. pantā, tad mums galu galā nebuhs no šwara, kā seme škaitas -- privat- waj dšimtsleetoschanā, tad strihdus grošitos tilai ap nošaukumu. Sozialdemokrati praša, lai leetu šauktu winas ihštā wahrdā. Ja tahdi eerobesčajumi tiks eewesti, tad naw motiwu, kam-dehl to šaukt priwatihpašchumu. Tā tad newiš tamdehl teef paredšets un deklarets priwatihpašchums, ka tas wajadsigš bešsemneekeem, bet kamdehl, lai atrastu „taišnigu islihdšinaschandš“ prinzipu ar muišchneekeem. Rahda liktena ironija, ka wišu to, kas notizis garajā Latwijas weštures periodā šafarā ar priwatihpašchuma teesibam us leeleem semes gabaleem, pamatus, us kureem muišchneežiba balstijās wišu laiku, mehš gribam deklaret taišni tai momentā, kad eet runa par muišchneežibas waras šatreekšchanu. Šapehž

mums ir leelas ņchaubas, waj no ta agrarprojekta, kurâ ir eeliktis ņhis prinzipis, warēs kas isnahkt.

Se tifa runats par to, ka agrarkomisijas eefneegtâ projektâ neefot noteiktis prinzipis. Tas sinamâ mehrâ ir taisniba. See prinzipi ir tahdi, kahdi wini wareja buht, eewehrojot komisijas fastahwu. Komijas fastahws ņawufahrt ir tahds, kahds ir Satwerfmes Sapulzes fastahws: tur zihnas daschadas partijas, bet noteikta wairuma neweenai naw, katra grib eelikt projektâ ņawus eefstatus. Tadehl ari noteiktis prinzipis naw iswestis. Bet to waretu islabot un sozialdemokrati no ņawas puņes to isdaritu loti weegli, ar dascheem pahrlabojumeem pantos. Tâ tad, ja agrarkomisijas projektâ naw pilnigas konsekwences, tad tas ir loti weegli isflaidrojams, bet galigi nesaprotams ir tas, ka ņhi konsekwenze prinzipos nepastahw pee weenas partijas. Un ņhajâ agrarâs satwerfmes projektâ nekahdu noteiktu prinzipu naw. Paschâ pirmâ teikumâ, par furu jau bija runa, ir priwatihpaschuma teesibu deklareschana us semi. Tahlakos pantos nahkt ņho teesibu eerobeschofchana. Priwatihpaschuma teesibas us semi grib aprobeņhot leelâ mehrâ jau ar to, ka leelu dalu no semes domâ atnemt un isdalit. Tâ tad prinzipu flaidribas tur naw. Ja eedomajamees, ka us ņhi likuma pamata kahds no muischneefem greesifisees pee teefas un ņuhdsesees par to, ka atņawina wina muischu, ka teef pahrfahpts likuma pirmais pants, kurfch aisiht teesibas us priwatihpaschumu, un wina muischa ir wina priwatihpaschums, tad es newaru eedomatees to juristu, kurfch nemsees ispreest, kuram pantam taisniba: waj tam, ka priwatihpaschums paleef, waj tam, ka seme war titt atņawinata? Weenigais tâ tad, kas ir pareis, ir islihgums no pascha ņahkuma lihds galam. Tas ir weenigais prinzipis, ko war ņaklatit walidibas likumprojektâ. Zitu prinzipu tur naw. Kas atteezas us Bruschas kunga prinzipeeem, kurfch ņazija, ka priwatihpaschums jaatņiht tapeh3, lai waretu taist paradus us semi, tad logiski nemot isnahkt tâ, ja jau tagad us muischu semem mums ahrsemēs ņakrahjuschees tift leeli paradi, ka meh3 winus newareņim nomaksat, ja atņazitees no teem mums neifdofees, tad Bruscha kungs eteiz jau pee laifa kertees pee jaunuu paradu taifņichanas us semi. Ja atstahim pilnigi brihwas rofas teem, kas semi dabus, tad redseņim, ka nahkofchâ gadâ, ja ne ņhajâ paschâ, semes tiks pahrdotas, eekihlatas un tahdâ kahrtâ weenâs rofâs ņakrahsees atkal leeli semes ihpaschumi. Tâ tas ees tahlak un tahlak un tahlak us pehz dascheem gadeem meh3 nonahņim pee ta pascha, fur eņam bijuschi agrarreformu iswedot. Tâ tas buhtu pehz Bruschas kunga prinzipeeem. Tâ tad meh3 newaram ņaklatit walidibas agrarâs reformas likumprojektâ neweenu flaidru prinzipu, bet gan diwus tahdus, kurus, ņkatotees pehz apstahleem, war istullot daschadi. Sinamos apstahklos war peegreest leelatu wehribu tam, ka seme jaatņawina, bet zitos, ka wairat jaewehro priwatihpaschuma teesibas. Wiņs galu galâ atņarajas no labprahtigas weenoschanâs. Mums wajagot agrarreformu isņkirt us semneeku ņaweenibas prinzipu pamata tamdehl, ka to prasot taisnibas prinzipis. Ja tâ, tad jajautâ, ar kahdu olekti ņhi taisniba teef mehrota. (P. Kalninsch no weetas: „Ar semneeku ņaweenibas olekti!“). Saprotams, ar semneeku ņaweenibas olekti un ar ņho olekti wina grib mehrot ari agrarjautajumu politisko nosihmi, kahda tam lihds ņchim bij muischneeziabas rofâs, kura to isleetojusi kâ eerozi ņawas politikas dsihņichanai wiņâs weetâs. Tagad semneeku ņaweeniba grib dabut ņhis teesibas ņawâs rofâs. Ari winai preeksch tam ir politiski motiwi. Muischneeziabai atstahjamas 300 puhrweetas semes

un par pahrejâm semem famaffajams. Schee motiwi ir politiskas dabas un, galwenais, tas ir islihgšanas prinzijs ar muischneezibu. Semneeku saweeniba ar scho grib wisu waru pahrneht sawâs rokâs, wina grib darit to, kas lihds schim ir bijis. Lihds schim walddija muischneeziba un darija wisu sawâs interesês. Tagad, turpretim, grib walddit semneeku saweeniba. Ka semneeku saweenibas agrarpolitika naw nekahdas skaidribas, par to leezina mums Zelmina kungs sawâ paslaidrojumâ pee walddibas projekta 7. punktâ, kur fazits: „Latwijas weenigâ selta raktuwe ir winas aramâ kahrtâ. Latwijas muischas scho aramo kahrtu peenahzigi neismanto. Wispabrigi leelfaimneezibas newar fazenstees ar massaimneezibam“. Tas ir wiseem pasihstamais uffkats un mehš par to jau sinam. Tahlaf winsch raksta par 300 puhrweetam: „300 puhrweetas leelâs falmneezibas ar ehkam, inwentaru, fâ ari peeteefoschu kapitalu un beeschi plascham lauffaimneezibas sinaschanam, kuras ir bijuscheem leelgruntneefeem, paschlaif walstij sewischki wajadstigas u. t. t.“ Tâ tad mehš sche wiszaur neredsam prinzipielas skaidribas. No weenas pufes tas faka, ka Latwijâ nodibinamas masgrutneezibas un nepahyprotamâ kahrtâ winu leelums teef apshimets uf 60 puhrweetam. Tai paschâ projekta 2. pantâ ir fazits, ka 300 puhrweetu leelâs muischneeku semes ir wajadstigas. Skaidri redsamis, ka te ir meleschana pehz argumenta, pehz tâs toisnibas, kura wajadstiga semneeku saweenibai. Schi semneeku saweenibas taisniba newar buht latwju darba tautas taisniba, kahdu prasiss tee bessemneeki, kuri grib sawas faimneezibas eerihkot. Pat tahdi motiwi aif mateem teef peewilkti flahht, lai attaisnouu scho semneeku saweenibas taisnibu, ka muischneefeem wisu semi atnemot radischotees jauna schkira proletareeschu! Turpreetim pehz arimetiska aprehkina uf katram muischneekam atstahjamâm 300 puhrweetam war nodibinat 5 massaimneezibas no 60 puhrweetam, tad paliks 4 proletareeschi masaf. Tas motiws pilnigi nedibinâis. Trafuna kungs no latgaleescheem un daschi ziti aifrahddija, ka katrâ sinâ mums wajagot isbehgt no naida un ja mehš gribam meeru, tad wajaga tâs paschas taisnibas interesês peeschkirt muischneefeem 300 puhrweetas semes un par pahrejo semi famaffat. „Waj juhs gribeet meeru waj faru?“, jautâ Trafuna kungs un ari Alberinga kungs to wairakkahrt atfahrtoja. Winsch fazija, ka wifas schkiras un kahrtas mehš gribam isnizinat, mehš gribam wiseem weenlihdshu, brihwibu, brahlibu un draudshu. Wiss tas tifa fazits, lai peerahditu, ka gadijumâ, ja mehš muischneefeem semi nedosim, mums draud pilsonu karsch un jatnas zihnas. Tas ir pilnigi maldigs eeskats, ja atzeramees, kahds ir schim zihnam bijis pamats. Pirmkahrt, priwatihpaschuma teefibas uf leeleem semes gabaleem un tas, ka seme peederejusi wahzu muischneezibai, kura lihddâs sozialam antagonismam ir radijusi wehl nazionalo antagonismu. Szait, ka scho pamatu isnihzinaschanu radiss jaunu pilsonu kuru, ir augstakâ mehrâ smeekligi. Tahlafais arguments, kuru peewed, ir tas, ka mehš esam kulturâs tauta un lai mehš nostahstos blakus wifam Wakareiropas kulturâs semem, mums atkal jaastahj muischneefeem sinama dala semes aif teem pascheem motiweem, par fureem jau runaja. Es turpretim faku, ja mehš spehsim wifâ semê isnihzinat katru spehku, kursch muhsu kulturas pamatus grib fatrizinat, tikai tad mehš nostahsimees blakam Wakareiropas kulturâs tautam. Wet ja mehš atstahsim dihglus preetsch muhsu kulturâs isnihzinaschanas, tad mehš nekad netiksim lihdsi kulturelam semem Wakareiropâ. Kas atteezas uf beedeschanu ar sinameem politiskeem fareschgijumeem,

tad tas pastiprina to, to jau agrar ņaziju, ka agrarreformas iņweņšana ir wjadņsiga ņināmām partijām aif daņheem politiņkeem noluhkeem, taiņni aif egoiņtiņkeem ņņkņiras noluhkeem un newiņ aif taiņnibas un weenlihdņibas prinzipeem, jo wiņas kulturelās semēs ņtatifees tiftai uņ to aktiwo un lopejo tautas ņpehku, ka hds Latwijā buhņ, ņtatifees uņ to, zif wiņņch ir ņtiptis, zif patņstahwiĝs un zif stabihs. Bet walņts newar buht stabihs, ja wiņa peelaiņch dihgltis, kuri ņņho stabilitati zentifees iņnihzinat. Tā tad, apņlatot wiņus toņ argumentus, kuri teef ņozialdemokrateem zelti no ņemneeku ņaweenibas puņes, lai peerahditu, ka teefņham ņemes reforma jaiswed tahdā garā, kā to leef preeņņhā ņemneeku ņaweeniba, jaņala, ka tee neiņtur nekahdas kritikas; pat apņņinigi teef nokluņets tas, kas weemehr un wiņur tizis daudņinats par ņozialām un naziionalām daschadibām. Tas teef darits ar noluhku tāpat, kā ar noluhku Alberinga kungs mehginaja peerahdit, ka mums ņemes par dauds un tapeh3 ari waram muiņchneekem ņemi atņstah. Pamatojotees uņ Alberinga kunga peeweņteem ņtattkeem, iņnahk tā, ka mums ņemes paleef pahri Es newaru apgalwot, ka tas naw pareiņi, bet agrarņomisiĝā un apafņņkomisiĝā, kur tika zelta preeņņhā ņtatistiĝka, tāpat ari no pagaidu waldbibas ņemkopiņas ministra Kalnina kunga iņrehņinatņs un tika konstatets, ka mums ņemes par maņ. Turpretim Alberinga kungs ņata, ka wiņas ir par dauds, jo warot besņemneekem dot ņemi purwos, lai tee tiftu nokluņinat; warot dot ņemi ari kraņtos, lai toņ nolihdņina un dot laust zelmus. Latweeņchu ņemneeki eņot tahdā zelā pee ņemes tiftuņchi un no tam wineem neefot jabihņtas. Tā teiņts, ka latwiu tautas labā ihpaņchiba ir zelmu lausņhana un ņweedru leeņhana. Es jautaschu Alberinga kungam, waj wiņņch teefņham neņin, pee kahdeem apņstahkeem notikufi ta kraņtu nolihdņinasņhana un zelmu lausņhana? Ta ir notikufi wehrdņibas apņstahklos, apņstahklos, kur zelmu lauseji bija ņpeesti to darit. Loti rakņturigi ņazija Pauluka kungs, ka par priwatihpaņchumu newar buht runa pagahntē tapeh3, ka paņchi ņemneeki ir bijuņchi ihpaņchums muiņchneekem. Tā tad taiņni tas priwatihpaņchums, kuru juhs te aifņstahweet un zildinajeet, ņhini gadijumā priwatihpaņchumus uņ leeleem ņemes gabaleem, ir bijis tas neņwehrs, kurņch ir apriĝis katru zitu priwatihpaņchumu, kas meginajis parahditees wiņam blafus. Te parahdas ta eika, par kuru runaja Bruscha kungs. Wiņņch teiza, ka priwatihpaņchuma atneņņhana ar waru no etiftā redņes ņstahwofka naw peelaiņchama. Katra priwatihpaņchuma noleegņhana atteezibā pret muiņchneekem neefot peelaiņchama. Es, turpretim, teiņņchu, ka ta naw waras leetofhana, bet ta ir aifņargaschanas tapeh3, ka leeleem priwatihpaņchumeem uņ ņemi peemihk ihpaņchiba apriht ņawu tuwafō un ja mehņ runajam par priwatihpaņchumu wiņpahri, tad jakonstatē, ka neweenam wiņa ihpaņchumu, warbuht iņnemot Padomju Kreewiju, naw atnehmufchi ņozialdemokrati. Somehr zif naw to miljonu zilweku wiņas ziwilņetās pafaulēs malās, kureem wiņņch ir atnemts bes atlihdņibas un kuri pahrwehrņti par proletareeņheem. To dariĝis ir leelaiņ priwatihpaņchums. Tā tad tas prinziptis par priwatihpaņchumu, kuru juhs te zildineet, ir ar leelām pretrunām un par wiņu nepawifam newar teiņt, ka wiņā ir tift dauds etiftas un kulturelas wehrtibas. Bet waj mehņ, ņozialdemokrati, ņhini gadijumā uņstahdamees pret to ņakaribu, kahdā ir deklarets priwatihpaņchums waldbibas agraprojektā, gribam noleegt priwatihpaņchumu Latwijā. Nebuht ne! Mehņ eņam par to, ka ņaimneekem un ņemneekem wiņu ņeme ir atņstahjama priwatihpaņchumā. Uzimredņot, mehņ netaiņamees noleegt, bet gribam to leelo priwat-

ihpafchumu, kurfch ir bijis mafata aprijejs un kulturās postitajs — noleegt. Un to mehš darām ne atreebibas, ne usbrufšchanas noluhkos, bet aifšar-gafchanas noluhkos. Aifšargajotees no feodalās muifšneezibas neswehra, kuras priwatihpafchums wifu semju wehstures finamos periodos ir publejees apriht wifu, kas tam zelā stahjās.

Muhfu preefšchlitums tā tad war buht weenigi tas, pahreet pee komifšijas agrarās reformas likumprojekta apspreefšchanas pa panteem bef kahdām resoluzijām, bef tam rofoluzijām, kuras te zensčas islikt prinzipus, kuri isteikti waldibas agrarās satwerfmes projektā. Nestatotees us to, ka fchee prinzipi jau pafchi par fewi ir pretrunigi, wini runā ari preti weens otram un peespeesch meklet taifnibu islihgšchanā. Tikai ar fcho weenigo prinzipu war isflaidrot agrarās satwerfmes likumu. Wišs, kas te teef runats, teef darits apsinigi, lai nolufchetu fwarigakos jautajumus. Ja eet runa par dšimtsihpafchuma ismantofchanas eerobefšofchanu, kuru mehš gribam likumā paredset, tad leeta grosas tikai ap nofautumu. Ra latweefchu beffemneefkos, strahdneefkos un semneefkos buhtu tahda taifnibas fajuhta un tahda apstahflu ispratne, ka muifšneefkeem jaatstahj 300 puhrweetas un seme japehrt, tam fchee kungi pafchi netiz. Us ta redses stahwofla, us kura grib stahwet wairafums no pilsonifštam partijām, war nostahtees tikai tahda tauta, us kuras gul wehl pagahtnes lahstis, kas atgahdina, ka par winu wehl walda muifšneezibas wara. Juhs gribet nolikt tautai blakam muifšneefku muifšchas un fazit: „Juhs wehl neefset drofchi“. Bet ja tautā radufees dauds maf patstahwibas ideja un teefme nostahtees us fawām kahjam, tad wina us juhfu aifstahdi-jumeem un beedefleem neklaufifees. (Applausi).

Presidents J. Šchafste: Debates par agraro likumu turpinafees riht plfst. 4. pehz pusdeenas. Sapulze flehgtā.

(Sehdi flehdsj pulstiten 9.30).

I. f e s i j a s 25. f e h d e 1920. g a d a 27. a u g u s t ā.

(Atklahta plkst. 5.40 pēc pusdeenas.)

Agrarās reformas likums (višpārēju debatu turpinājums).

Prezidents J. Čakste: Satversmes Sapulzes šēde atklāta.

No sociālās likumdošanas komisijas ir vienāzīs preekshlīkums, lai pagaidu noteikums par darba nespejīgu mahklineeku, finatneeku, rakstneeku un skolotāju pabalstīchanu nodod arī wīnas zaurlukofchanai. Šchis likums tīfa jau nodots dīwām komisijam. Waj buhtu kahdi eebildumi, ja šcho likumu nodod arī šchāi komisijai. Ja eebildumu naw, tad p e e n e m t s.

Jr eenahkufčas dīwas telegramas. No Rapuneem, kura ščan tā:

„Pateizos par laimes nowehlejumeem. Sawu pirmo swehtību šuhtu Satversmes Sapulzei un lihds ar sawu katoku tautu luhdsu Deewu wīnu wadit pa taisnības un pateesības zeku kā weenigo, kas wed pee tautas labklahjības.
Rīgā. Bīskaps Antonius.“

(Applausi). Otrā telegrama ščan:

„1920. gada, 26. augustā šapulzejušchēs Ludsēs aprīntā skolotāji luhdja mani wīnu wahrdā jums, augsti godatā šapulze, isteikt šawu preeku un pateizību par tām puhlem, kuras juhs peelikufchi skolu un skolotāju materiālā šahwolta ušlabofchanai. Ludsēs aprīntā skolu waldeš preekšchēdetajs Swīkīns.“

Turpināseš debates par agrarlikumu. Wahrds peeder Satversmes Sapulzes lozeklim Jrbem.

R. Jrbē: (kristīgā nazionalā šaweenība): Augsti godatē Satversmes Sapulzes lozekli! Katram šinams, ka neweenā dšihwes nosarē naw tikdauds grehkots pret taisnības šajuhtu kā agrarā šozialā eekahrtā muhsu semē. Wairaki runataji no šchi katedra jau apgaismojufchi to wehštures gaismā un daschadās wariāzijās mehginajufchi arī šchis eekahrtas attīhstības gaitu attehlot, tomehr gala īfnahkums wīseem weens un tas patš, ka leelumleelā dala no Latwījas semneezības gaida, lai wīnas prasības, kuras ir dabīškas un morālīškas, taptu apmeerinatas; lai wīna tīftu pee šawas semēs. Kas par gadufimteneem kā šmaga netaisnība ir īšjufts tautas pšichē, tas wīš tagad gaida agrarjautajuma īššchīrīchanu, lai peenahktu wīšam tam gals un lai šchis jautajums taptu īššchīrts šastanā ar pašchas tautas taisnības prasībām. Wīšas partījas šchīni jautajumā ir weenis prahtīs, ka šchis jautajums īšchīrams tā, ka seme dodama katram, kas uš šawu roku wīnu grib apstrahdat. Jo drihsaf mehš to weīšim, jo labaki. Šīf domas šchēlas un pat šīpri

škelas par to, ka hds buhs taisnibas kriterijs, ka mums to semi dot. Pee ņheem taisnibas prinziņeem, kuri zelti preeņņhā, gribu tuwaki apstahtees.

Weens no ņheem taisnibas prinziņeem, kurfņh ir isteiktis agrarās komiņijas preeņņhā liktā projektā, un atrod aiņņtahwjuņ gan referentā, gan daņņhoņ runatajoņ no kreiņā ņpahrna, tas ir taisnibas prinziņis, kurfņh ir wehņturiski motiwets ar wehņturisheem notikumeem gan ņenakā, gan wiņtuwakā pagahtnē.

Motiwī, kuri isteikti pret muņņhneeziņu, winas kahtu un atņewiņņkām perņonam, tee mums naw neweenam ņweņņi un no kaņra ari teeņ pahrdņihwoti. ņņhis taisnibas prinziņis, ko mehņ waram ņaukt par atreebiņu, jeb noņauzot to parlamentariņņaki par rewansņas prinziņu — waj tas buhs taisnibas kriterijs, ar kuru mehņ waram ņtahtees pee agrarā likuma iņtirņaņņanas? Ja winu waretu ņaukt par taisnibas prinziņu, tad tikai atteeziņā uņ tām perņonam, kuras ir eeguwiņņas nelikumigi paņņas, waj winu preeņņtetschi. Rā mehņ to wareņim ņaukt par taisnibas prinziņu, kaņ gribam atņawinat ņemi beņ maņņas no teem, kaņ ņemi ir likumigi eeguwiņņi: pirkuņņi ar ņawu kapitalu, waj ar ņawu darba ņpehtu. Wiņņemē un kurņemē tahdu ņemeņ ihpaņņneeku buhs nedaudņ, turpretim Latgalē ir leelumņ muņiņu, kuras ir pahrgahjuņņas beidsamos 60 gados zitu rokās un paraņtā kahtā — pirkņņanas zelā. Kahts mums buhs atņawinaņņanas likums, kurfņh teeņ projektets beņ maņņas? Kahts buhs taisnibas prinziņis, taisnibas kriterijs, ja mehņ ņho rewansņa prinziņu peemehtosiņ pilnigi? Newar buht domu ņarpiņas par to, ka ja kahts ir pret walņti noņeedņees, tad ir teesā un administratiwas eestahdeņ, kaņ nem winam teesibas gan uņ winā ņemi, gan uņ winā mantu. ņho taisnibas prinziņu mehņ iņleetot newaram.

Otrs prinziņis ir tas, kurfņh iņņlaneja galwenām kahtam no teem runa-tajeem, kuri naw meerā ar ņhi agrarlikuma projekta pamata prinziņeem. To mehņ waretu ņaukt par kultureli-teesisku taisnibas iņjuhtu, jo runataju mehrkis galwenām kahtam bija tas, lai muņņu taisnibas iņjuhtu waretu ņaņņanot ar tām walņtim, kuras kulturelā ņinā grib eet uņ preeņņhu un ne atpaņal. Pee ņheem taisnibas jehdņeeneem tuwaki paņawedamees, eņ gribetu iņzelt daņņas parahdibas no paņņas tautas pņiņees, lai mehņ waretu nodņilinatees ņhai jautajumā un noņtahtees uņ paņņas tautas taisnibas iņjuhtas weedokla.

Birmā parahdiba te jau bija mineta, bet ne iņzelta, un ta ir, ko mehņ ņauzam par latweeņhu ņemneeku teesmi uņ ņemi kā ņawu ņemi. Katram, kaņ ir nowehrojis latweeņhu ņemneeku winā darbā, nebuhņ ņweņņas tās domas, kuras ir isteiktas neween literaturā, aprakņtitas un apdņeedatas. Tās ir nomanamas muņņu ņemneeka dņihwē, kur mehņ redņam, ar kahtu dedņibu, ņirņnibu un laimibu wiņņņ keraņ pee ņemeņ ņtuhriņņa, kuru wiņņņ drihtņi ņaukt par ņawu ņemi. Kad preeņņh 60 gadeem weena dala no latweeņhu ņemneeziņas eeguwa teesibas kahtu ņemeņ gabalu ņaukt par ņawu, tad tomeht ta bija maņakā dala un leelakai dalai bija welti jagaida, kaņ nahņņ laiks, kaņ ari winas teesimes peht ņemeņ peepildisees. Toreiņ muņņu ņemē nebij iņredņes, ka ņhis laiks tik driht nahņņ un ņhi leelakā dala paņlausiņa weenam otram agentam, kurfņh ņawoņ uņņawuņmoņ liņa wiņņrakņtu: „ņeme, ņeme!“ . Peeņeizās wairaf ņemeņ gribetaju, nekā tās bija, nemaņ nepraņot, kur ņeme atrodas. Wairaf nekā 20.000 gahtja uņ muņņu kaimineem, toreiņejo Wiņebņņas gubernu, muņņu Latgali un ari uņ tahlakām Kreewijas gubernam, uņ tā ņauzamo ņilto ņemi — Deenwidfreewiju, uņ ņņas gubernu, uņ tahlo Sibiriju.

Wiſeem ir ſinamš agents, kurſch aizinaja uſ Braſiliju, un bija laudiš, kaš ari winam klaufija. Te mehš redſam Latwijas ſemneeka teeſmes uſ ſemi un redſam, ka taš ir ſtiprakas par dſimtenes ſaitem. Koloniſtu dſihwē taš ir nowehrojams. Kara laiķā eš eſmu apmeklejiš loti daudz latweeſchu kolonijas un tur wareja redſet, kā dſejneekš ſaka, ka „ſaldi ſehrigas ir ilgoš, kaš ſaiſta toš ar dſimteni“. Bet mehš redſam, ka teeſmes pehz ſemes ir ſtiprakas. Kad runa eet par to, waj wini newehlaš greeſtees atpakał uſ dſimteni, tad atbilde ir weenmehr, ka, ja wini waretu eeguht dſimtenē ſemi par ihpaſchumu, tad i runa par to newar buht, tad wini eſot gatawi doteeš uſ dſimteni. Weenš otrš wehl peechilda, ka wajadſeſhot wehl kaħdu laizinu uſlawetees, lai likwidetu ſawas leetas. Šhiš teeſmes uſ ſemi kā ſawu ſemi ir latweeſchu ſemneekā un kad mehš ſtahjameeš pee ſchi likuma zaurſtatiſchanas un jautajam, waj ſchiš teeſmes ir eewehrotas, tad mehš redſam, ka ſchiš likumš nedod nefahdu atbildi. Winſch pilnigi nokluſē, waj ſemkopiš, furam ſemē wajadſēš eelikt wiſu ſawu kapitalu, wiſu ſawu darba ſpeħtu, wiſu ſawu energiju — waj winſch ſcho ſemi warēš ſaukt par ſawu. To likumš nokluſē. Ugrarā likuma autori aiſbildinas, ka taš eſot blaķuš jautajums un ka par to warot weenoteeš wehla.

Zeenitāš damas un fungi! Taš naw blaķuš jautajums, taš ir prinzipliēš jautajums, waj kaħdš eelikš darbā to kapitalu un to energiju, kura weenu azumirkli wajadſiga preeſch wina nepeezeeſchamaš iſtiſſchanas; ja winſch eelikš eeſchā wiſu ſawu kapitalu un ſawu energiju, tad winſch raſchoš wairaf. Muħſu raſchoſchanaš apſtaħkt azumirkli ir taħdi, ka mehš wairaf pateħrejam produktuš, nekā raſchojam, kaut gan muħſu ſeme ir lauffaimneeziſka ſeme. Kā to pazelfim, ja nelikſim ſwaru kauſā to ſpeħtu, kaš ir latweeſchu ſemneeku teeſmē uſ ſawu ſemi. Tā mehš rekur taħlaf netikſim:

Pee ſchi jautajuma, kurſch jau deeſgan wentilets un pee kura eš negribu tuwaki apſtaħteeš, galwenaš ir jautajums par ihpaſchumu uſ ſemi. No ſchi jautajuma tad ari iſlobaš weenš pehz otra ziti jautajumi. Ja ſeme ir kā ihpaſchums, tad, protamaš, ta ir peħrkama un ir pahrđodama un par to maſtajamaš kaħram, kam ir teeſiba atmaſu dabut. Naw ari gruħtš wairaf taš jautajums, ził nemt kaħram waj ził atſtaħt, jo mums buħš janofaka wiſpirmš maſſimalāš normaš, kaħdaš buħš muħſu lauffaimneezišā, un tad warēš nemt tił taħlu, ził taħlu ſchiš normaš atkaus. Ja mehš ſcho jautajumu iſſchēiram otradi, ka ſeme naw priwatihpaſchums, tad, protamaš, atfal leeta ir ſkaħdra, — tad nemamaš wiſš un wiſeem. Tad newar wairš noteizejš buht ne ſabeedriba, ne ari kaħda paſchwaldibaš eetaħde; tad war buht noteizejš tiłai walſtš un nekahdā ſinā priwatperſona. Waj ſeme ir priwatihpaſchums waj ne, taš taſchu ir pamata prinziplš, ap kuru wiſi ziti groſaš. Taš mums jaiſſchēir wiſpirmš un jaiſſchēir poſitiwā noſihmē, kaſkanā ar latweeſchu ſemneeka teeſmem uſ ſemi kā ſawu ſemi, kā dſimtiſihpaſchumu. Ja weenš otrš wehlaš ſemi ari uſ dſimtišnomu, tad neſinu neweenu un neſmu dſirdejiš taħdaš bałiš, kaš buhtu iſteikufchāš tam pretim; lai nem un dara taħdā weidā, kaħdā winu wehleſchanaš top peepilditaš. Pret to neweenam nebuhtu ko eebilſt.

Jr wehl otra teeſme latweeſchu tautā, kura ſhini likumā ne tiłai naw paredſeta, bet kurai wehl grib nemt pat eſiſtenzeš teeſibaš. Taš ir moralifkaš teeſmes pehz ſkaħdraš un godigaš firđš, taš ir teeſmes, kaš iſteizaš, iſweidojaš un kriſtaliſejaš religijā. Šhiš wahrđš, protamaš, naw popularš

un tomehr te mums jarehinas ar tautas wehlechanos. Rad schi gada agrâ pawafari tika pahrweidota muhsu basnizas eefahrta us paschnoteifchanas pamateem, tad tika islaidstas listes, lai wisi, kas wehletos peederet pee basnizas, peerastitos. Isnahkums bija tahds, ka pahri par 90% ir gribejuschi peederet pee basnizam. (Sauzeens no freifas puses: „Tif dauds naw!“). Ja juhs wehlatees datus — wareet dabut. Schi registracija tika iswesta us laufeem. Draudse pat wehlas, ka schis teefmes tiktu wehl tahlafi isweidotas. Draudses, resp. basnizas ehlas un seme lai netiktu atnemtas, bet tam japaleef pee basnizas, lai ufturem kalpotajus. Basnizas ehlas zehlusti tauta, waj nu pati ween waj ar zita palihdsibu. Winas dabujuschas palihdsibu waj nu no walsts, ka tas bij pee pareistizigeem; waj wina dabuja palihdsibu no zentralas pahrwaldes, ka tas bija pee katolu basnizam; waj tas nehmuschas palihdsibu no fewischka fonda, ka tas bija pee luteranu basnizam; waj tas zeltas ar palihdsibu no ahreenes, ka tas ir ar sektem. Basnizai teef nemtas ekfistenzes teefibas pat tur, kur kalpotajus wajadsetu ufturet. Kalab? To wislabaki sin schi likuma pirmautori. Nesinu, waj wini grib, lai muhsu seme pahrwehrstos par misijas lautu, lai nahktu misionari no austrumeem, reetumeem, waj no zitureenes. Es sche gribu uswehrt tikai to, ka tauta statas us scho jautajumu. Man agrarkomifija nahzas aifrahdit, ka scho tautas preekschtahwu sinodes weenbalsigi isnesa resoluziju, ka draudschu, resp. basnizas ihpaschumi wisumâ paleef pee draudses, nenosafot par wineem leetofchanas weidu. Toreis tika eebilsts, ka scho preekschtahwu domas neefot tautas lozeklu domas. Tad tika no draudschu padomem, no sinodes presidija islaidsti preekschrafti rewidet wina preekschtahwu isteiktas domas, waj tas fastan ar tautas lozeklu isteiktam domam, apprasot tautas lozeklus un lai nebuhtu pahrpraschanas, katrs lai dotu preeksch tam sawu parastu. Isnahkumi, kuri lihds schim mums peenahfuschchi, ir ne no wisam draudsem, un ne pilnos apmehros, tamdehl ka schis rihojums tika dots tikai daschas nedelas atpakal. Isnahkumi ir sekofchi: Kursemê no lautu draudsem ir eenahfuschchi parastu no 45.310 zilwekeem, no kureem 3.900 issakas, ka basnizas seme ir atnemama bes maksas, 164 atturejuschees, waj ari isteifuschchi domas, ka seme atfawinama pa dalai, un pahrejee isteifuschchees par to, ka sinode ir lehmufti, ka draudschu ihpaschumi un wina seme ir paturamas wisumâ ka draudschu ihpaschumi. Ta tad isnahf procentes aprehkinot: 8,25% grib, lai atnem un 91,75% — lai paleef. Ufturejuschos ir tif mas, ka naw wehrts par to runat. (Sauzeens no sozialdemokrateem: „Loti apschaubami!“) Parastus warat redset. (Sauzeens no weetas: „Mahnit peespeedu fahria!“).

Presidentis J. Tschakste: Es luhgtu neleetet schahdus wahrduš, tas ir gluschi neparlamentariski!

R. Irbe (turpina): Widsemê eewahfts 41.901 parasts, no kureem 2.502 ir par to, lai semi atfawina bes maksas un 39.390 ir lai ta paliktu pehz sinodes lehnuma. Ta tad 6% ir par atfawinaschanu un 94% pret to. Tas ir tautas teefmes, kuras isteiktas schajos skaitlos un schis likums grib laupit wineem ekfistenzes teefibas. Schi taisnibas isjuhta, kahda kristalifejas eefsch latwju semneeka sfaidras firds, naw eewehrota schai agrarlikuma projektâ. Ja mehš stahjamees ar schahdu taisnibas kriteriju klah, tad ari moralifkee spehki, kuri wajadfigi preeksch katras fabeedribas un wehl waitraf preeksch. tautas un walsts, tee janem wehrâ tif swariga jautajuma isfchirfchanâ. Ja schis diwas teefmes, latwju semneeka teefmes us semi ka us sawu

semi, ja winas eeguhšanas zelsch buhtu jastanā ar wina taisnibas isjuhtu, tad winsch waretu fazit: „Sa seme, us kuras es stahwu, ir mana“ un winsch waretu lepni fazit saweem kaimineem un ari ahrwalstim: „Sa ir eeguhsta taisnā zelā.“ Zif dauds par scheem prinzipa jautajumeem.

Wehl us weenu jautajumu es gribeju eebilst, kas ir zitas dabas. Tas ir tās baschas, kuras tapa sche isteiktas un kuras pat ar skaitleem mehginaja pamatot: waj semes peetiks wiseem, kas winu wehlas. Zif dauds mums ir pareisu statistisku datu ar skaitleem? Es domaju, ir tif dauds, zif mums ir semes kopplatibas, turpretim, zif lauffaimneeziiski derigas un nederigas semes, par to mums noteiktu skaitlu naw. Ja schee dati nemti Kursemē un Widsemē no statistiskās pahrwaldes pirmis kara, tad wini sinamā mehrā buhs pareisi; ja wini nemti tagad, tad wini buhs subjektiwās dabas, jo wifos atmatos, kuri kara laikā netika apstrahdati, bet kur agrak bijuschas druwās un plawās, kur tagad atrodas fruhmi, waj to war skaitit par lauffaimneeziiski ismantotu? Se mehš waram mehrot ar subjektiwu mehraulku. Latgalē, ja tee dati ir tahdi, tahdi atpogulojas us kartes otrā istabā, tad jafaka, ka daudšās weetās tee nefaskan ar pateesibu. Seef peewesti dati, ka Latgales semelos atrodas dauds meschu, kamehr pateesiba tif dauds winu tur nemas naw. Rahdus 15 waj 20 gadus atpakal leela dala no wineem ir padarita par druwam un plawam. Zif dauds semes ir lauffaimneeziiski ismantojamas un zif ne, par to mums naw noteiktu datu.

Otrs, zif dauds mums bessemneeku, kas semi wehlas. Ir registreti 43.000 bessemneeku, kas peeprasa galwenām kahrtam weenu waj diwu sirgu semes, bet naw minets, zif dauds no scheem semneekem tagad apfaimneeko semneeku semi un zif dauds muischu semes, kura tiks eeffaitita semes fondā. Waj winu buhs us pusi waj wairak, to newar sinat lihds tam laikam, kamehr nebuhs noteiktu datu. Ja mehš scho skaitli Kursemē waj Widsemē pawairojam par 50% waj 100%, tad mehš gan runajam par skaitleem, bet to newar skaut par nopeetnu rehkinaschanu. Sa ir spehleschanās ar skaitleem. Gelams mums naw noteiktu datu, zif semes ismantojamas lauffaimneeziiski un zif ir semtopju, kas apstrahda to semi, kas neteef atfawinata un kas teef atfawinata, tilmehr mehš ar scho skaitlu palihdsibu wehl neko noteiktu newaram teikt. Mehš waram tifai taisit wispahreju flehdsenu.

Danija ir pusotrreis tif masa seme kā muhsu un winā trihs reis wairak eedshwotaju. Danija galwenā kahrtā ir lauffaimneeziiska seme un tomehr tur semes peeteef. Rā ir ar mums? Pirmis kara neweenam naw sweschi tee apstahli, ka ari preesch muhsu leelfaimneeziibu un widus faimneeziibu faimneeziiskām sistemam darba spehta Widsemē un Kursemē nepeetika. Ar katru jaunu pawasari wjadseja suhtit agentus, ja ne pascheem braukt us Leetawu un Latgali, waj us Kreewiju, lai dabutu schurp lauffstrahdneekus. Latgalē, turpretim, semes bija par mas. Wineem wjadseja izselot, waj, kā jau mineju, par lauffstrahdneekem us schejeeni, waj kā semes razejeem, kahdi wini pasihstami, us zitām Kreewijas dalam, pat lihds Amuras apgabalam. Nemot pirmis kara apstahklus un salihdsinot tos ar tagadejeem, waretu teikt, ja tif dauds mums buhtu eedshwotaju kā preesch kara un buhtu ta pati semes apstrahdaschanas sistema, tad semes buhtu deesgan, ja latgaleeschi nemtu tufschās weetas Kursemē un Widsemē, tad, warbuht, kahda dala truhktu. Tagad pehz wiseem kara notikumeem un wifām nelaimem, kas nahkuschas pahr muhsu semi, jafaka, ka schini jautajumā mehš esam tanis lai-

migajos apstahkos, ka winas peetiks, jo daudsi ir krituschi, stiprafee no muhsu tautas: daudsi ir bijis kara wehtru, furas winus prasijuschas par upureem. Bes tam kara laika dsimstiba ir diwreis masaka ka mirstiba Kursemē un Widsemē. Waj pee behgleem, kas klišti plaschā Kreewijā, waj tur buhs dsimstiba leelaka bijusi nekā mirstiba, to sin katrs. Waretu wehl eebilst, ka lihds ar behgleem nahks daudsi emigrantu, kuri aishgahja agraf gan peespeestā kahrtā, gan ari paschi kā kolonisti, kuru ilgas ir atgreestees us dsimteni, ja til buhs eespehjams te guht sawu ihpaschumu. Wini nahks un apweifsam winus, kad wini nahks, bet naw jaaismirst, ka bija muhsu semē kolonisti, kuru wairs nebuhs, kuri pa dalai aishbraufuschi, un kuri wairs neatgreestees; bija ari, kas zitadi nodarbojās muhsu semē. Sewischki eeredni, kuri agraf pildija eerednu weetas, bija galwenā kahrtā zittautibas, winu leelums ari wairs neatgreestees atpafal. Ar to, ka nahks wairaf atpafal, neka ir isbehguschki, mehš newaram rehkinatees tā, ka to skaitis pahršneegs to kolonistu skaitu, to eerednu skaitu, kas darbojās agraf muhsu walsti, jo wineem nebuhs eespehjams šche dabnt weetu til plaschos apmehros kā agraf. Us tahdu tautas paleelinaschanos mehš nedrihstam zeret wismas tuwakā nahkone.

Behz tagadejam statistiskām sinam, kuras gan wehl naw pabeigtas, isnahk, ka eedsihwotaju ir 400.000 masak nekā pirms kara. Kur tagad mums ir daudsi masak eedsihwotaju un kur mehš gribam pahreet us sihksaimnezibam, kas prasa daudsi wairaf darba spehta peeliskšanu, kā lai mehš tagad waretu rehkinatees ar to, ka nu wairs semes nepeetiks, ka tās buhs par mas? Ar to mehš nekahdi newaram rehkinatees, eekams mums naw par to noteiktu statistisku datu. Lihds schim mums semes peetiks, lai katrs apstrahdā, zil ween winsch war. Un jo wairaf winsch apstrahdās, jo buhs labaf.

Presidents J. Tschafste: Wahrds peeder Rihwem.

U. Rihwe (semneeku saweeniba): Zeenitee Satwerfmes Sapulzes lozekli, kungi un damas! Stahjotees pee agrarā jautajuma apstatiskanas, wispirms newaru neatishmet ar leelu gandarijumu to, ka par paschu swarigako jautajumu, par agrarā jautajuma kodola sapraschanu mehš esam wisi skaidribā. Tas ir jaatsihmē ar leelu gandarijumu, jo schis debates ir sinams leels peeminellis tam, ka agrarā jautajuma atrisnajuma wajadsibu mehš esam wisi labi sapratuschki. Sewischki skaidrs tas buhs, ja mehš atzeresimees, ka nesen atpafal schina leetā nebija weenprahtibas. Ar scho jautajumu mehš wisi saprotam individualu masgruntneezibu nodibinaschanu, kas ir leels pilsonibas triumfa gahjeens pret kopsaimneezibu. Kopsaimneezibas prinzijs — komuna lihds ar schim debatem gul satreekts. Schai augstā sapulzē naw wairs neweenas balsis, kas pazeltos par to, ka mums wajadfigs eerihkot kopsaimneezibas, sabeihrisku semes apstrahdaschanu u. t. t. Kungi, zil nesen katrs weens, kas usdroshinajās usstahtees pret schahdu kopsaimneekofchanas kahrtibu, tika usskaitis par reakzionaru — tas bija melnais, tautas intereschu nodewejs. So mehš esam dsirdejuschki 1918. gadā, kad dibinajās Tautas Padome, un wehl wehlfak un ja mehš tagad tahdas balsis nedsfirdam, tad tas usskatams kā leels pilsonisko partiju uswaras gahjeens. Newaram neatishmet ar leelu preeku, ka mums ir tagad pilniga weenprahtiba agrarjautajuma ischkirchanā (No freisās puses: „Sifai tahdā tempā us preekschu!“).

Kas mums friht swarā pee agrarjautajuma ischkirchanas, tās ir trihs

leelas pamatnodalas: 1) mums vajadzīgs radīt semes fondu, 2) kā šho semi isleetot un 3) kā šho reformu iswest. Tās ir trihs leetas, ar kurām Satwerfmes Sapulzei janodarbojas un no kurām pirmā data mums ir preekščā. Šhis jautajums ir par semes fondu. Pirmās datās debatēs ir iswirfiti trihs atfewiškēi jautajumi, pee kureem ir kawejušchees wiši runataji. Tee ir: 1) waj agrarreformā iswedama us priwatihpašchuma waj dšimtsleetošchanas teesibam, 2) waj atstah lihdsšchirejeem semes ihpašchneekem sinamu normu waj ne un 3) waj isdarit atfawinašchanu par maksu waj bes tās. Tee ir atfewiškēe jautajumi, pee kureem apstahjās wiši runataji. Naw ari jausfwer, ka pilsonibas domu gahjeens ir tas, ka teesifkeee prinzipi, kas pastahw kulturelās walstis, jaetur ari pee mums. Un ja mehš iswedam agrarreformu, tad ta jaiswed us leelgruntneezibās rehkina (Saugeens no weetas: „Lai dšihwo muišchneeziba!“). Eš gribu teikt, lai wina nedšihwo un gribu teikt wina efselenzei baronam Firkšam, ka mehš neefam aismirfufchi 16. aprili Leepajā. Mehš neefam aismirfufchi ari Zehsu kaujas. Wišu zeenibu pret teem, kas ir nolikufchi sawas galwas, zihnotees par patstahwigu Latwiju! Tas mums wifceem ir atminā. Mehš neefam aismirfufchi ari wifus toš planus, to muišchneeziba ir gribejufi iswest. Ur šho likumu wifām tām leetam mehš gribam pawilkt strihpu apakščā. Mehš gribam usstahdit bilanzi. Bet mehš neefam aismirfufchi ari leetas otro puši. Mehš atzeramees, ka pirmā maijā no weenas pufes kungeem notifa fewiškēas godinašchanas us Esplanades, bet us brahlu kapeem no teem neweens neaisgahja (Applausi pa labi). Mehš atzeramees, ka weens no sozialdemokratu partijas beedreem, kursch bija mans šihwakais pretineeks Sautas Padomē, Kurschewiza kungs, brauza us Maskawu un runaja tur pret demokratisko Latwiju (Applausi pa labi). Mehš neefam ari aismirfufchi to, ka balsojot par Latwijas neatfaribu, sozialdemokratu partija bija weenigā partija, kura newareja weenbalsigi par to nobalsot (Applausi pa labi un sauzeeni: „Rauns!“).

Sapehž, kungi, eš saprotu, kā weens no semneeku saweenibas preekschrunatajeem isteizās, ka mums šhis jautajums naw tikai šaimneezifks jautajums ween — tas ir ari politifks jautajums. No otras pufes nemot, winsch naw mums tikai politifks jautajums ween, par kahdu to grib nostahdit runataji no kreisās pufes — winsch ir mums reifē ari šaimneezifks jautajums. Mehš newaram nostahtees ne us weenu puši un teikt, ka tas ir tikai politifks jautajums, waj ari tikai šaimneezifks jautajums: preeksch mums tas ir reifē weens un otrs. Mums ir jaet pa zelu, kuru te itiu pareifi usstahdija Buschewiza kungs: mums jaet pa leetderibas zelu. Tifai konsekwenti tas jaiswed zauri. Jaatsihmē, ka Buschewiza kungs to negribeja darit. Winsch tikai norahdija mehrki, winsch tikai usfwehra zelu, pa kuru eet, bet tahlaf noswehrās no ta, kaut gan tas ir weenigi pareisais prinzipis, kuru mehš waram peenemt.

Kas attezas us preekščā efošho likumprojektu par semes fondu, tad jafaka, ka te apflehptā weidā ir darisšana ar diweem projekteem: weenu, kas eefneegts no agrarās komifijas, un otru, kas eefneegts no waldibas, nosaufks no Satwerfmes Sapulzes par „materialeem“ un nodots agrarās komifijas rihzibā. Tas ir kaunigs nosaufums, bet faktiski winsch pastahw, un wiši runataji schahdā waj tahdā weidā isteizās par abeem projekteem. Ja nepatihl tas, ka šho projektu sauza par waldibas projektu, tad war istift bes ta nosaufuma. War istift ari ar to, ja faka, ka winsch ir semneeku sawee-

nibas projekts; bet ari to es negribu leetot jo winsch naw semneefu saweenibas projekts. Tas ir demokratiskās pilsonibas projekts agrarā jautajumā. Talab pee wina ir jaapstahjas. Juhš newareet winam paeet garam, jo winā ir isteikti tee teesifsee prinzipi un kulturelee eeguwumi, ar kureem lepojas Wakareiropa.

Apstatot abus schoš projektus, mums jaapstata winu leetderibas prinzipi; mums ir no swara konstatet, kahdi ir tee apstahkli, kas mums buhtu no swara un us ko mums ir jagreesch wehriba.

Agrarjautajums ir usstahdits tā weens no swarigakeem jautajumeem. Daschi faka, ka winsch esot wisshwarigakais jautajums. Es gribu teikt, ka tas gan ir swarigs, bet naw weenigais swarigais jautajums, kas mums ir jaapspreesch. Lai buhtu man atlauts aistrahdit us dascheem peemehreem. Nemsim demokratiskā prinzipa jautajumu. Waj tas ir mafat swarigs tā agrarjautajums? Leekās, tas ir wehl wairaf swarigs. Paschlaif mehš ischskiram agraro jautajumu, bet demokratisko jautajumu esam jau sen ischskih-rusch. Gribu aistrahdit wehl us otru jautajumu, us muhsu armijas radishanas jautajumu, ari tas ir ne mafat swarigs par agraro jautajumu. Sawā laikā, kad gahja runa par armijas radishanu, iszehlās 16. aprila putschs un tas bija eemefls, kapehž Latwijai radās armija. Wifš kas stahw ar armijas radishanu fakarā, tifa usstaitis par loti swarigu jautajumu.

Ur scheem pahris peemehreem es gribeju pastrihpot, ka agrarjautajums ir gan swarigs, bet no ziteem swarigeem jautajumeem tas ir tikai weena dala. Mums ir weens jautajums, kas ir swarigaks par wiseem scheem jautajumeem, kas eet pahri par agrarjautajumeem — ta ir Latwijā pati, muhsu walstis, muhsu republika. Tas ir pats galwenais. Ischkirot weenu, otru jautajumu, mums jaskatas, tā tas atfauzas us muhsu walsti, us Latwijas pastahweschanu. Se mehš redsam, ka agrarjautajums ir tikai weena dala no wisshpahrejas Latwijas. Pee wina ischskirshanas mums jasklausas us paschu tautu, jasklausas, ko pati tautas balsis faka schini leetā. Otrs jautajums ir tas, ka mums ir jasklausas neween us to, ko faka muhsu tauta, bet ari us to, ko teiks zitas tautas, kuru sabei dribā mehš dshwojam. Ja mehš to nedarisim, tad isnahks tā, ka ja juhš runajot ar weenu otru usnehmeju, sakeet, ka tagad ir jaewed 8 waj 10 stundu darba laiks, tad winschjums war atbildet: „Kas jums par datu, tagad ir stundu brihwiba.“

Janem wehrā ari tautas, ar kurām mehš atrodamees satiksmē katru deenu. Tikai tai gadījumā, kad mehš buhtu pilnigi neatkarigi sawā saimneeziskajā un politiskajā patstahwībā, mehš waretu usstait, ka agrarjautajums ischskiramis tikai atteezībā us to, tā muhsu tauta us to skatas. Ja mehš buhšim saskanojuschi zitu walstu balsis ar muhsu walstis prasibam, tikai tad agrarjautajums buhš leetderigi ischskirts us paleefoscheem prinzipieem. Mums reis par wisām reisem naw jaaismirst, ka mehš wairs neefam Kreewijas guberna, pagastis waj prowince: mums jasin, ka mehš esam neatkariga walstis, kura teef no zitām walstim atsihta un kurai jawed tahda politika, kahdu atwehl paschreisejā starptautiskā situazija (Sauzeens no weetas: „Atsihti no Padomju Kreewijas!“). Ja, teescham, atsihti no Padomju Kreewijas. (Sahlē smeekli).

Ja mehš no scheem ijejas punkteem statamees us agraro jautajumu, tad mums dabigi zelas jautajums, kahdas isredsēs stahw mums preekschā, kad mehš ejam weenu waj otru wirseenu: waj pa to, kas eaturets

agrarmisijä, waj pa otro — demokratiski pilsonisto domu, kas eetehrpta waldibas projektä. Es nekaweschos gari pee pascheem priwatihpaschuma prinzipeer, par kureem mums schini litumä naw runas, jo te eet tikai runa par semes fonda fastahdischanu, bet ne par isdalischanu.

Otrs jautajums ir maksaschanas prinzipts. Uri tas ir nostaidrots. Mehš esam pahrleezinati, ka neweens to neuksfatis par eespehjamu, ka semi atkawina par brihwu. Mehš waram par to skaisiti isrunatees, bet tomehr galu galä, kã te weens runatajs isteizäs, „druszin tomehr jamafsã buhs“. Tã leeta weenmehr nobeidsas, jo maksat waj nemaksat neatfarajas no muhsu ekonomiskeem, bet ziteem apstahkleem; katrõ sinã ar teem mums ir jarehkinas, waj patihk, waj nepatihk. (Sauzeens no weetas: „Jarehkinas ar 17 balsim!“). Nã, lungi, te naw jarehkinas ar 17 balsim, bet ar dauds ko wairak. Tas sozialdemokratu kungeem ir skaidrs un ja naw tagad skaidrs, tad domaju pehz 17 mehnescheem tas wineem buhs loti skaidrs.

Kas atteezas us semes gabalu normu, kursch teef usskatits par wispahrejo jautajumu, pret kuru teef wehrstis wiswairak eerunu, tad man jaapstahjas pee referenta sinojuma. Referents atteezibã us scho leetu teiza juhsmigu runu, bet bija gruhti saprast wina runã motiwejumu schim litumprojektam. Es atlauschos isteiftees par Buschewiza funga motiwejumu, kursch mehginaja muhsu agrarjautajuma debates iswest us prinzipliela augtumã. Waj tas winam isdewäs waj ne, nesinu, bet, masakais griba winam bija. Pret to, ka tiftu atstahta lihdschinejeem ihpaschneekem semes norma, ir diwi eebildumi. Pirmais, ka nepeezeeschami isnihzinat muischneeziskã atleekas, lai nedotu pamatu reakzijas dihgleem. Otrs eebildums, ari no ta pascha Satwersmes Sapulzes lozeka, ir, ja atstahtu semi lihdschinejeem ihpaschneekem, tad lauzineeki spreestu, ka naw garantijas, ka neisnaht wehlat isrehkinaschanãs. Tadeht ir wajadstigs radit semneezibã tahdu pahrleezibu, ka wezã isrehkinaschanãs neatgreesisees, un ja mehš to semes gabalu atstahtu, tad tã pahrleezibas nebuhtu. Tee ir diwi eebildumi, kas tikuschi zelti pret otru prinzipu, ka sinami semes gabali buhtu atstahjami lihdschinejeem semes ihpaschneekem. Ja mehš semes gabalu atstahjam, tad tas neteef semes fondã eetilpinats.

Pret pirmo eebildumu, kas teef zelts no Buschewiza funga, lai nebuhtu pamats reakzijas dihgleem, man, zeenitee lungi, jafafa, ka muhsu sozialdemokrati ne weenmehr ir skatijuschees us leetu tã, kã to Buschewiza fungs ir zehlis preeskã; it fewischi wehleschanu laikã. Man ir pee rokas profesora Baloscha „Latwijas walsis nahotne pee labas un sliktas waldibas“. Schi grahmata ir isdota no Leepajas komitejas 1920. gadã. Wina, zil man jinams, tifa isleetota kã rokas grahmata wiseem teem propagandisteem, kas brauza apfahrt wehleschanu laikã un agiteja par sozialdemokratu wehleschanu listi. Es nepeegreesischos tuwal profesora Baloscha funga grahmatai, jo winas skaitli fabeedribai plaschi pasihstami. Ja es to daru, tad tikai tapehz, ka Buschewiza fungs atlahwäs few aisrahdit, ka waldibai, tahdu datu naw agrarã jautajumã, bet profesoram Balodim ir.

Profesors Balodis raksta sawã agitatoru rokas grahmata „Pee labas un sliktas waldibas“ 22. lapas pusẽ, ka Kursemẽ esot deesgan dauds semes, furu waretu dot bessenneekem: krona, mahzitaju un brunineeku semes fadalot, isnaht tif un tif dauds. Priwatmuischu Kursemẽ esot wehl wairak, tapehz ir wehl wairak semes un ja nõ tã 150.000 desetinãs atstahtu walsstij

un aprinka paraugu ņaimneezibam, tad atleek tīf un tīf daudš defetinu; beidsot wehl 250.385 defetinas paleek preefšch beffemneekem, kas „laikam“ peetiftu. Tā spreesch profesors Balodis zaur sozjaldemokratu zentralfomitejas isdewumu. Te ir konstatejums, ka ņawā laikā sozjaldemokratijai ir bijis tahds eefkats, ka mums ņemes ir peeteekofchi un warbuht wehl wairaf. (Peefihme no sozjaldemokrateem: „7 pehdas!“). Ir pilnigi pareisi, muiņchas ir jaatnem un jaetaifa aprinka un walfts paraugu ņaimneezibas. Tahlaf profesors Balodis 21. lapas puņē ņaka, ka newar atstahst muiņchneezibai ekonomisko waru; bet tahlaf wiņsch ir tīf ņehligš, un ņaka: „Protams, tapehž naw jabuht netaisneem pret wahzeeti, ja eewehro demokratisko prinzipu, muiņchneezibai war atstahst tahdu ņemes platibu, ņahda tai peenahkas ņamehrā ar eedsihwotaju ņaitu Wiņsemē un Kursemē, atņawinot wiņu pahrejo.“ Tā tad uņ demokratiskā prinzipa pamata war atstahst tīf daudš, zif to demokratiskais prinzipš peelaifch. (Peefihme no sozjaldemokrateem: „7 pehdas!“).

Man teef paņchlaif teiktš no sozjaldemokratu partijās weena lidera, ka atstahjamas 7 pehdas. Es atwainofchos wina preefšchā, jo ņchoreif gribu peegreestees zitam Satwerfmes Sapulzes lozeklim, ari no sozjaldemokrateem, Stujeneeka lungam, kurņch ir muņņu statistiskās pahrwaldes direktors un gribu ismantot tos datus, kuruš mums ņneeds ņchini jautajumā statistiskā pahrwalde. Man no teem ir iswilkums, no kureem es redsu, ka azumirkli apalos ņkaitlos mums ir Kursemē 7 miljoni puhrweetu ņemes un Wiņsemē 6 miljoni; tā tad kopņaitlis istaifa 13 miljonuš puhrweetu. Ja nu mehš peenemtu wiņu to, ko mums ņahdis preefšchā leetprateji, ka mums tahdu muiņchu leelihpaņchneeku dņimtu, kam buhtu jaatstahj ņeme ir 400 lihds 500, ja mehš nemam to normu, kas ir uņstahdita waldibas projektā, ņaut gan ņrafzijas par to naw wehl wiņumā isteifufchās, tad isnahf 275 puhrweetas pehž lihdsņchinejā kreewu mehra un 300 latweefchu puhrweetas ņa maksimumš. Ja mehš peenemtu, ka wiņas dņimtas dabū maksimumu, tad tas istaifa kopā 123.000 puhrweetas. Ja mehš aprehkinam, zif platibas tas istaifa atteezibā pret 13.000.000 puhrweetam, tad isnahf masaf ņa 1%.

Peegreestimees tahlaf demokratijas prinzipam par dņimtu daudsumu. Man ir israfkts no kreewu „Статистический ежегодникъ“ no 1916. gada un pehž ta dateem isnahkums ir tahds, ka Kursemē ir muiņchneezibus un eerednu 1,6% un Wiņsemē 1,5%. Tā tad juhš redseet, ka ja nem demokratisko prinzipu, kuru aistahw profesors Balodis, tad isnahf, ka muiņchneeku ir ņamehrā ar eedsihwotajeem 1,6% un tas ņemes dod wineem wehl masaf. So waretu aistahwet uņ juhņu paņchu datu pamata, bet es jau isteizos pilnigi noteikti, ņa mehš ņtatistimees uņ muiņchneezibu. Wiņu to es ņahkumā peemedu tabehl, lai raksturotu ņchos datus ar to paņchu autoru, kuru peeweda B:ņchewiza kungs.

Sagad par Buņchewiza kunga eebildumu, ka mehš newaram un nedrihņtam atstahst ņemi lihdsņchinejo ihpaņchneeku rokās, lai nebuhtu pamata reakzionareem dihgleem. Weena leeta ir ņaidra, ka ņchai jehdņeenā naw noteiktibas. Mums wajadsetu gan pee tās tift. Rahds ņaturs ir reakzijas dihgleem? Waj tas ir domats tā, ka pats ihpaņchneeks ir reakzijas dihgliš? Ja tā, tad mehš newaram par to domat pee agrarjautajuma, tad mums jarunā par to zitā weetā, ņa ar zilweku, kura eefkati neņaetas ar muņņu politiskeem eefstateem. Eefņch kam tad pastahw reakzijas dihgli? Laikam eefņch tam, ka ņemi atstahj. Bet ari juhš ņakat, ka lihdsņchinejee ihpaņchneeki war

dabut semeš gabalu tāpat lā katrs zits bešsemneeks. Tā tad prinzipā te nefahdas nelaimes naw. 60 puhrweetas pehz to eestateem, kas aistahw agrarkomissijas projektu, teem war dot. Nelaimē flehpjas eefch tam, kas ir pahri par šchim 60 puhrweetam, no 60 lihds 300 puhrweetam. Ja nu tā, tad isnahk, ka katrs weens, furam ir wairaf par 60 puhrweetam semeš, ir Latwijā leeks. Ja tas tā, tad atkaijeet man konstatet, ka te ir nefskaidriba, un ta ir skaisitajā frāsē „reakzijās dihgiti“. Ja meklē šaturu, tad ir nefskaidriba, kas ihsti te ir domats, jo rehšinot weenadi, otradi un treschadi nefskaidriba paleef.

Otrs pahrmetums ir tas, ka wajadsigs radit muhsu semneezibai garantijas, ka agrakee laikī wairs neatgreesifees un tapehz wajaga atnemi wišu semi; ja mehš to atstahjot, tad garantiju nebuhšhot. Mani eeskati ir preteji. Es tuhlin pahreeschu pee fakteem. Es neefmu paradis argumentet ar juhsmigeem wahrdeem un esmu loti pateizigs Buschewiza kungam par wina noteikto formulejumu, kas warbuht ir noteiktaks, nekā Ralnina kungs to wehlaš. Newar buht ne masako schaubu, ka tee, kureem seme teef atnemta, isleetos wišus lihdsfelks, lai atgreestu šew agrako waru, nemdami palihgā pat daschadus „putschus“. Tas ir pilnigi skaidri un šaprotami. Tas naw tomehr launums, to wini dara ari tagad un tahdu lauschu ir wefelas grupas. Launums meklejams ne eefch tam, ka wini agitetu pret Latwijū, bet eefch tam, ar kahdeem panahskumeem to dara. Ramehr wini agitē pret Latwijū bešfemem, pret to naw šo eebilst, bet ja mehš dodam wineem eemeslu agitet ar šefnem, tad štajwolkis kluhst bihštams. Šalab, ja mehš uštahdam jau-tajumu par to, waj ar leelafam waj masafam šefnem tee kungi warēs argumentet šawu stahwokli tad, kad wineem wiša seme buhs atnemta, waj wineem tas weens semeš gabals buhs atstahš, tad es esmu pahrlleezinats, ka ja tas, furam mehš esam atnehmušchi wišu ihpašchumu, ees un teiks: „Ich habe alles verloren, ich habe nichts mehr“, tad ari tas pats kungs Ralninsch, kas tagad tik labi šmejas, pateiks, ka tam nodarita wišleelafā ne-taisniba. Winsch to šazitu ari tad, kad winam atnemtu pat wasarnizu juhr-malā. Katrā šinā tad šefmes agitazijai buhs leelafas, ja winas buhs wairaf pamatotas. Tad, kad muischneeks ees un teiks, ka winam ir atnemts wišs wina ihpašchums, winsch warēs pateikt, ka tajā pat azumirkli Latwijā ir we-fela rinda ihpašchneeku, kureem seme peeder. Ja mehš negribam dot wineem eespehju tā teikt, tad mums wineem jaatstahj tilkdaufs semeš, zif ir lihds-schinejā šaimneezibas apmehrā, lai tas newaretu teikt, ka winam ir darits pahri. Es esmu pahrlleezinats, ka man sozjaldemokratus pahrlleezinat neif-dosees (Dr. Ralninsch no weetas: „Nu tad nezenschatees!“). Šo es ari nezenschos; wehlať es pateikschu, kapehz es to tagad runaju. Veenamšim, ka man neifdosees juhs pahrlleezinat. Es tikai konstateju us datu pamata, ka pehz lihdschinejā šamehra muischneezibas rihzibā paleef ne wairaf tā weens prozents no ta, kas winai tagad ir. Juhs atzeratees, ka agrarkomissijas referents široja, ka lihds šchim muischneezibai peederejuschi apmehram 52% no Latwijas semeš platibas; pehz agrarā šikuma, kuru ir eefneegusi waldiba un kuru ustur demokratisfā pilsoniba wišā wišumā, grib no teem 52% muischneezibai atnemt 51%. Šo pehdejo 1% neatnem lihdschinejeem muisch-neekeem tapehz, lai nedotu teem eespehju agitet ar šefnem pret Latwijū. Šchi weenas % dehl tagad teef turetas wišas tās leelās runas un wišas partijas, kas to aistahw, teef nošaufas par konserwatiwām partijam. Es

šaprotu, teem, kas šho jautajumu grib atrisināt, ir grubtas galvas un šaprotu itin labi, ka šozialdemokratu partijai ir jaaisstahw šaws redses stahweklis. Ja es buhtu šozialdemokrats, es ari daritu to pašču (Šmeekli), jo to praša partijas interesēs. Jums gan wajadsetu atmest usstahstees dehl šchis weenas %, atstahst partijas interesēs un pazeltees us walstiskā weedokļa. Ar šho weenu % juhs dodeet muišchneekem tikai wehl weenu leeku eerozi.

Juhs šafat, ka mums šchis jautajums jaišchkir no politiskā redses stahwokka, es šafu, ka ne! Šchis jautajums praša, lai pee wina išschkiršchanaš buhtu walsts gudriba — to praša politika. Šā tad, ja šozialdemokrati usškata šho jautajumu tikai par politisku jautajumu, tad wina maldas. Ko nošihmē atstahst weenai dalai — lihdschinejem semēs ihpašchneekem semi un otri wišu atnem, lai wehlaš dotu aikal to cīpakaļ, t. i. tāš 60 waj 70 puhrweetas. Ar to juhs panahšfeet, ka Latwijas pilsoniba šakaldisees diwos lehgeros. Ar to muišchneekem buhtu dots eerozis nostahdit ap šewi wairaf grupas, nekā lihds šchim. Šadehl mums šche jakeras pee wišu šozialdemokratu nodomu atmaškoschanaš, kas šlehpjas aif šchi jautajuma, lai mehš neatstahjam muišchneeku rokās wina idejas. Ja atnem no 52% 51%, tad atleel tikai weens prozents; tāpat, ja mehš nowilltu šwahrfus un atstahtu tikai pogas, waj tad tas nošihmē, ka mehš ejam kompromiša zelu ar muišchneekem, ko mums arween pahmet.

Lai buhtu wehl atlauiš konstatet, šā tas waretu atšauktees muhsu semēs eekšcheenē un no mums us ahreeni šarptautiskā šinā. Šad mehš waretu zeret, ka mehš neatraštu šaprašchanoš pee Širopas demokratijas, bet gan Mašawā, šā tas tika konstatets. Waj tas ir pareišais zekšch? Katram politikim wajaga buht škadri, ka ja mehš gribam pabalstu no šinamām semem, walstim un tautam, tad mums ir jafaklano muhsu rihziba ar wina demokratisko rihzibu. Un tikai tad, ja mehš juhtamees štipri, mums ar to naw jarehšinas. Katrā šinā eekšchejā politika semēs atnemšchānu neprasa, jo semēs ir peeteekošchi un pat wairaf — pahrpaleekošchi. Šš runaju par muišchneezibu, kas ir Widšemē un Kurfšemē, jo zitu datu man par nošcheloschānu naw pee rokās; šad štatistikā pahrwalde toš išdos, tad es runašchu tahlaš. (Šauzeeni no šozialdemokrateem). Redset, kungi, juhs ešcet neapraštigai un ja juhs ilgal padomatu par šaweem išteizeeneem, juhs buhtu ašprahtigai.

Kaš atteezas us šho jautajumu, šā škatas ahršemes us muhsu agrarreformu, tad mums beš politikškem motiweem kriht šwarā ari ekonomiskee. Škonomiskais špeedeens, ko išdarija šabeedrotee us Kreewiju, ir tas motiws, kas muhs peespeediš rehšinatees ar demokratiskem prinzišem, šahdi pašahw wišā kulturelā pašaulē. Ra tas tā noteek, to juhs waret redset pee wišām jaunām walstim, šā to wakar zehla preekšchā referents un mans partijas beedrs Meijerowiza kungs. Škonomiskee špaidi ir til aš un noteikti, ka ar wineem nerchšinatees newar. Mums ir redšams konkretš gadijums, ka šabeedriba Wafareiropā war darit ešpaidu us muhsu naudas kursu, ka wina war to nošit un tad par muhsu semo Latwijas naudu pirkt muhsu pašču wehrtibas un wešt tāš us ahršemem. Weenigi tad, šad mehš buhšim štiprakā walsts Širopā, mehš warešim ar tām norehšinatees. Šā tad mums jarehšinas ar šho šahwokli.

Šahlaš jafonstatē, ka ir daudš un dašchadas eerunas zeltas pret agraršomijās išštrahdato likumprojektu. Šo konstateja ari Bušchewiza kungs, ka likumprojekts neištur nekahdas kritikas un no otras pušes, ka naw wajadšibas

peh3 täs weenas % semes. Konstatejot to ir jaatsihst leetderibas prinzijs, kas prasa, lai eet kulturelu, bet newis atreebibas zeku. Ja mums jateesä muischneeki, tad preeksch tam mums ir teefas; nodosim winus tam, bet ne-nodarbosimees paschi ar teefaschanu. Zelas jautajums, kamdehl teef runas turetas un kamdehl no sozialdemokrateem tif asi teef kritifeta demokratifski pilsonifstä doma. Tam ir finans pamats. Juh3 sineet, ka bes Satwersmes Sapulzes lozefleem sozialdemokrateem ir ari ziti deputati, us fureem sozialdemokrati grib darit eespaidu, lai panahktu no wineem peekrifchanu.

Tahlat otra leeta ir ta, ka agrarkomifija sawä fastahwä naw fastanojus3 ar to frakziju fastahwu, kas ir Satwersmes Sapulz3. Ir skaidrs, ka te ir noluh3 darit eespaidu us Satwersmes Sapulzi, lai agrarkomifijas lihds-schinejais fastahw3 waretu pastahwet ari us preekschu. Ir gan skaidrs, ka Satwersmes Sapulze nees agrarkomifijas ast3, bet agrarkomifijai jarehkinas ar Satwersmes Sapulzes wairakuma domam. Tä tad ir eespehjami scho jautajumu isfchirt tikai us demokratifski pilsonifstä prinzipa pamata, jo tahds ir wairakums. Zitas isejas naw, ka tikai rehkinatees ar demokratifku ideju. Ir nepeezrefchami, ka agrarkomifijä teef rekonstrueta tä, ka prasa Satwersmes Sapulzes wairakums. Ta ir atbilde us jautajumu, kamdehl te teef turetas runas.

Sawelfot wifu fazito kopä, wispirms jakonstat3 tas, ka meh3 newaram aistahwet muischneezibu un atsiht winas eeskatus; bet no otras puses meh3 newaram aistahwet un atsiht to, ka agrarjautajums teef isfchirts tikai no politifstä un ne no leetderibas stahwofla. Meh3 newaram neatfih3, ka mums wajadsigs bessemneekus apgahdat ar semi, ka mums ir wajadsigs apmeerinat muhsu tautas taifnigäs prafibas; no otras puses naw eemefla wairot few eenaidneekus ahrsem3. Mums jamelle atwalstijati tur, kur wini ir bijuschi un newajaga west isolefchanäs politifu, kura nerekhinas ar tam walstim, kuras lihds schim ir rehkinajuschäs ar mums. Agrarjautajuma apfstatifchanas pirmais lasijums mums jabeids ar to, ka meh3 konstatejam finansus demokratifkus prinzipus. Waj wini attehloti tahdä waj zitadä weidä, wini ir konstatejami, un ja wini buhs konstateti, tad wini leekami agrarifkuma pamatos. Nepareisi un naiwi buhtu domat, ka te gribetu atbihdit agrarjautajuma isfchirfchanu un ka tas jadod atpatal agrarai komifijai. Prinzipi ir jakonstat3 un jaatsihst un, pee wineem turotees, ir jaapfkata wif3 likumprojekts. Tikai tad, ja meh3 buhsim pa scho zeku gahjuschi, meh3 buhsim zehkluschi peeminekli tai demokratifski pilsonifskai domai, kas pirmä eestahjäs par indiwiduelu fainneezibu radifchanu. Nepeeteef, ka meh3 usfakstam us papira radikalas frapas un radam sem3 fabrukumu; jaskatas ari us to, ka meh3 to, ko lemjam, waram iswest dsihw3. Ja meh3 eesim politifko kaislibu zeku, tad naw un newar buht nefas zits, ka tikai fainneezif3 fabrukums. (Semneeku saweeniba applaud3).

Präsident J. Schafste: Wahrds peeder Skalbem.

R. Skalbe (demokratu saweeniba): Auklaueet, zeenijamee lungi, ari man daschus wahrds teift par agrarjautajumu. Es neefmu spezialif3 schini jautajumä. Sche daschas deenas atpatal runaja zilweks, kuru es gribetu usfkatt3 ka spezialistu, tas ir Ulberinga lungs, agronom3, ilggadigs laufsfainneeks, zilweks, kas nodarbojas ar laufsfainneezibas jautajumeem. Bet scho fungu kreifä puje wifai flikti usfklausija. Ja spezialistu tif flikti usfklausä, tad ari es ka nespezialif3 waru drofchi runat. Referents teiza: „Aistafteet azis

pret rihteem, wakareem un seemeleem un peenemeet scho likumprojektu⁴. Lermontovs fakā: „No dšihwes kauša dšeram mehš ar azim aisseetām.“ Waj ari scho agraro bikeri mehš lai peenemtu afli ar aisseetām azim, par to man gribas ņhaubitees. Man gribas ņazit: „Kungi, eseet usmanigi ne tikai mafos jautajumos, bet wehl wairaf leelos dšihwes un politifkos jautajumos, kahds ir ņhis agrarais jautajums!“ Leela jautajuma preeņņhā mehš stahwam un usmaniba un apdomiba buhs ņhe wairaf ne fā weetā. ņhe ņhini augstā namā wifu laiku ņkan zauri itfā kahda neustizibas ņtihga. Leefas, itfā mehš newaretu deefgan labi weens otram ustizetees; no freifās pufes baidas, fā agrarais jautajums netifs isschirts deefgan radikali. Kungi, es domaju, ņshadai neustizibai ņhe naw weetas! Sterna funks teiza: ņhe ņehd 1905. gads. Us wifseem fofseem labā pufē, freifā un zentrā ņehd 1905. gada kustibas wadoni. Wini ir ari muhsu nazionalās kustibas wadoni. 1905. gads, nazionalās rewoluzijas gads eefihmeja muhsu neaifaribas kustibu, fura tagad ir ņafneegufi sawu peepildijumu. Zeenijamee kungi, es domaju, fā 1905. gads tautas intereses nenodos, bet tās aiffstahwēs muifchneezibas preeņņhā, jo tas ir gads, kas eefahfa radikalo zihnu ar muifchneezibu: 1905. gads eefahfa isnihzinat ņhis wanagu ligšdas. Tagad, mani kungi, naw laifs mahlet welnu us feenas, ņhis ligšdas ir jau isnihzinatas (Weegls nemeers pee sozjaldemofrateem). Sozjaldemofratijai bes ņhaubam ir leelas tehlofchanas ņpehjas.

Wajag aismirst pagahnti. Mehš ejam sem bailu pņhofes, bet waj ir weetā ņhis bailes? Juhs weenmehr baidatees par muifchneezibu, bet juhs ari fakat: mehš waram nolemt, mehš waram muifchneezibai atnemt semi, pilis bes kahdas atlihdsibas. Tā tad mums naw fo baiditees no muifchneezibas. Mehš nedaram wis to, fo waram, bet daram to, fo turam par teefiski atkautu. Kungi, mehš stahwam stary Ciropu un leelneeziņfo Kreewiju. ņhis likuma projekts naw ņkaidrš. Pehz leelineeku tendenzem mehš waretu atfawinat wifu semi, wifas muifchas bes atlihdsibas; ta ir leelneeziņfa programa. Ja juhs to gribeet peenemt, tad ejeet tahlaf un atfawinat ari namus pilņehtās, wifas fabrikas un usnehmumus, tad buhs ņkaidra linija. Tad mehš ņinasim, fā mums ir darifchana ar radikalu noteiktu sozjalifmu. Mehš newaram eenemt diwdabigu stahwolli, newaram nofahchtees ar weenu kahju astatifkajā Kreewijā, ar otru Ciropā. Es domaju, nofahfimees ar abām kahjam Ciropā. Nesajauksim prinzipus! Juhs paņhi atņihfeet, fā naw weegli atfawinat semi bes maksas. Ari leelineeki sawā laifā noraidija wifus Ciropas paradus un atteizās tos maksat. Tagad wini tos atņihst un folas samafsat. Atfawinat semi bes maksas ir tikpat neefpehjas, fā stahwu uskaphyt feenā. Mehš stahwam sem diweem eefpaideem — stary Kreewiju un Ciropu, bet mums naw jaaismirst, fā mums ir ari saws zelņch, pa kuru gahjuņi semneeziņba. Bija laifs, kad muhsu baroni jutās pahraf iņoleti un weeni: tad wini gribeja radit ņew blafus semes ihpaņchneeku ņņkiru. Seme tifa pahrdota. Tahdā zelā semneeki eeguwa semi ar paņhu ņweedreem, ar paņhu ņpehfu, samafņajot par katru semes pehdu. Us ņhi pamata nodibinajās ņipra semneeziņba, kas mums dewufi muhsu nazionalo kulturu, kas dewufi fomifarus Kreewijai un mums nazionalos wadonus un kulturās neņefjus. Semneeziņba bes ņhaubam ir muhsu ņtipratā ņņkira. Winas pagahntne ir tik ņpehzigā, tik ņpilgta, fā man leefas, mums naw eemefla no winas radikali nogreestees. ņhis tradizionelais zelņch mums tikai plaschafi jaiszehrt, winsch japaplaschana,

lai wisa tauta waretu eeguht few semi. Un zelsch us semi tautai ir swabads, jo muischneeziba, fungi, ir satreehta un wairs nezelsees. Ja nu mehš gree-stos pee tautas un prasitu, ka wina wehlas, lai tiktu isschirtis agrarais jau-tajums, man leefas, wina fazitu, ka wehlas semi par ihpafchumu, jo tikai tad, tad semes stuhritis winai buhs rokã ka ihpafchums, winai buhs drofme eelikt schaja semes gabalinã wifus sawus speklus, wifu sawu gribu un ener-giju ta, ka to ir darijis latweeschu semneeks, kurfch mums ir usrahdijs til spihdoschus panahlumus tautas kulturã, no kura ir isaudis plaschi sarotais tautas fokš. Gan schis fokš pehdejã laikã leefas itkã panihziš; tur, kur agraf spihdeja mirdoschi augli, tur tagad karajas ussawumi, papi-riſchi, proklamazijas. Schis proklamazijas warbuht par dauds ispuschko muhsu tautas fokū, bet nahšs wehisch, aispuchtis wifus schos papi-riſchus un tautas fokš isplehtis sawus spehzigos sarus un lapas brihwã gaisã, atballstidamees us sawam tradizionelam faknem. Es jau teizu, ka muhsu sozialdemokrateem ir leelas tehloſchanas spehjas. Wini aizina itkã us karu, wineem leefas, itkã larsch ar muischneezibu wehl nebuhtu iskarots. Demagogija ir atsihtama, ja wina teef isleetota preefch pateescham leela un ſtaista mehrka, ja wina mudina tautu us zihnu, kur zihna teescham wajadsiga; bet demagogiju demagogijas dehl es newaru atsiht, tapat ka sozialdemokrati newareja atsiht mahflu mahflas dehl. Schi mahfla, man leefas, teef islee-tota par dauds schini jautajuma, zitadi mehš labaki ſapraftos schai lectã. Juhs, fungi, gribeet radikali isschirt scho jautajumu: jo radikalat jo labak. Man leefas, radikalismã mehš rekordu newaresim wairs usstahdit, to ari jau usstahdijufi Padomju Kreewija. Sahlat par to mehš wairs newaram eet.

Man leefas, ka apdomiba sche buhs weetã. Es neschaubos par to, ka starp sozialdemokrateem ir reti ſkaidri un ideali zilweki, kuri grib preefch tautas wislabako, bet ſefas tam beeschi ween ir pretejas. Mehš ſinam, ka galejee kreifsee un galejee labee usfati daschreis spehlẽ weenz otram par labu, weens otru pabalsta. Ta tas bija sawã laikã, kad leelneeziſms bija Latwijã. Leelneeziſma kufstiba bija taini ta, kas dewa muhsu baroneem eerotſchus rokã usstahtees ar landeswehru pret latwju tautu ka pret kulturã pamatu isnihzi-nataju, fazit wifai pafaulei, ka wini ir weenigee, kas aisstahw kulturu un teefibas. Wini ari tagad grib buht tee, kas faka: „Mehš efam weenigee, kas aisstahw Latwijã priwatu ihpafchumu.“ Taini baroni ir tee, kas Latwijã priwatihpafchuma jehdseenu ſaschkobijufchi. Pee ta ir wainigi muischneeki, kuri weseleem gadu ſimteneem tureja tautu wehrdisibã, kurã zilweks peedereja muischneekam lihds ar sawu dſihwibu un mantu. Ur to wini nostahdija ihpafchuma jehdseenu us galwas muhsu semẽ. Ne zilweka teefibas, bet rupja wara winam bij par pamatu. Schahdu priwatihpafchumu tauta newareja ſapraft. Kas ſaschkobija schos tautas usfatus zits, ja ne muischneeki! Ari no muhsu pufes sche tila aisrahdits, ka priwatihpafchums efot pasihstams pee mums tikai 70 gadus atpakal. Sa ir tikai spehleſchanã ar teefibu ſajehgu-meem. Priwatihpafchums ir tikpat wezs, zif weza ir muhsu latweeschu tauta. Mehš ſinam, ka pirms wahzu eenahſchanas Latwijã latweescheem bija augsta un tihra kultura un brihws ihpafchuma jehdseens, dauds labaks, nekã tas, fo eenesa baroni, ſadulkodami teefibu jehdseenus, radidami sche katastrofu pehz katastrofas. (Sawzeens no kreifãš pufes) Altwainojeet, fo juhs fazijat, es nedſrdeju.

Presidents J. Šķafste: Es luhgtu, kungi, šawā starpā nesarunāties.

R. Škalbe (turpina): Šche teef zeltš jautajums, waj seme atšawinama par maksu, waj par wolti.

Bes šķaubam, walstš waretu atšawinat semi ari bes maksas, tas mums pilnigi ir eespehjamš. Bet šchi atšawinašhana bes maksas, es esmu pahroleezinats, mums nefahdā sinā neatmaksatos. Wišpirms priwatihpashuma jehdseeni Eiropā ir tā eeaudsinati, ka ihpashuma teesibas nepahreet us otru zitadi, tā pirtschanas zelā. Ja mehš domajam par walsti, mehš šcho prinzipu waram išwest, bet ja mehš domajam par teem zilwekeem, kas nosehdifees us šchis semes tā semes šaimneeki, tad man leekas, mehš newaram zitadi, mums ir japeenem maksas prinzijs. Ir seme jaatšawina par maksu. Bes tam, kungi, Latwijā neweens nedrihst neta nemt par wolti, jo šanemdami kaut ko tā dahwanu, mehš eeradisim štatitees un gaidit dahwanas un ko mehš materialā sinā winnešim, to mehš us šawām darba špehjam pašaudesim. Ur ko mehš esam tikufchi us preešchu? Ur to, ka mums gruhstās zihnās wingrinatas darba špehjas. Šchis darba špehjas mehš neatdosim par kaut kahdu walstš dahwanu semes gabalina weidā. Kungi, muišchneežiba ir šatrekta. Šagad ir laišs eefahrtot dšhwi us eiropējškeem teesibu pamateem. Žihnās laišs, man štaidri leekas, ir aiš muguras un ja wehš buhš kahdas žihnās, ja muišchneežiba gribēs muhš apdraudet, mehš tad šinašim, tā aišstahwetees, tāpat tā mehš to darijam 1905. gadā. Bet es šchahdu breešmu patlaban neredšu. Ja nu juhš muišchneežibu gribat radikali išnihžinat, tad neatliktoš nefas žits, tā glufchi weenfahrtšchi peenemt lehmumu, ka muišchneežiba israidama no Latwijas un ka winai seme atnemama, bet juhš tatschu to newehlatees. Un ir labak, ka mehš winus paturam sem azim tā šawas semes pilsonus, nekā wini išbrauz tā emigranti. Uri tā emigranti wini, apstahleem grostotees, war nahst atpafak; tā tad šchis bailes ir pilnigi neweetā. Bes šķaubam šlahpes pehz semes latwju tautā ir leelas, iššalkums pehz semes ir leels un mehš waram par šcho parahdibu preežatees, ka šchai jaunai šaimneežibai ir laba ehstgriba.

Bet tomehr rupja iššalkuma, kas wišu grib panemt, mehš newaram atšiht; weenfahrt, tas naw glihti un, otrfahrt, war wehderu šamaitat. Šapehž es domaju, ta atturiba ari šchini weetā ir wajadšiga. Šeescham, man bij drufku kauns, kad es dširdeju basnizkunu Šrafunu šche išškaitam tās šihstās semes puheweetas, kas peeder katrai Latgales lauku basnizai, un kuras nu ir itkā apdraudetas, itkā tās gribetu atnemt mašām weenteesigām lauku basniznam, kuras weenteesigi mihl latgaleefschu tauta. Man jafaka, kungi, man bij kauns un es domaju, ka šchis iššalkums pehz semes nebuhš tik leels, ka winšch neišgehrbs glufchi failas šchis lauku basnizinas. Jo ir tatschu patihkami, ka kahds šalkš tornitis pazelas pahri pahr eglem, behrseem, pašanineem un ka bes muhfu šihšām semes interesem ir kas leelaks, wišmas norahdijums us kaut ko leelaku. Kas šihmejas us muhfu luteranu draudsem, tad, bes šķaubam, mahžitaju mahju šaimneeki dabūs šchis mahjas few par dšintu. Bet es domaju, ka ari luteranu draudšes ložekleem, kas sehdejušchi kahdreiš basnizā, dšeedajušchi no wežās dšeesmu grahmataš un klaušijufchees, tā ehrgeles duhž, naw jaišgehrbj basnizas, par kūrām mums ir mihlas behrnibas atminas. Muhfu sošialdemokrateem ir leelas tehlošchanas špehjas. Wini wišus jautajumus šafeen weenā mešglā. Ir weens mešglš, kas štei-

dsigi atraisams, tas ir muhsu agrarais jautajums. Zitu ekonomisku jautajumu naw, ta tikai weenigi agrarais jautajums. Ja schis jautajums tiks atrisinats, tee ziti paschi no sewis atrisinasees. Pilsehtas raschoschana ir nopostita, juhs, strahdneeku preekschtahwi, efeit palikuschi sche leeki. Juhs redfeet semneeku fustibu us laufeem, juhs redfeet semneeku pamoschanos, kuri eet eefarot sew semi un zit sawadi, ka juhs neejat to zeku, kahdu juhs agrar gahjat ta pilsehtas strahdneeku wadoni. Juhs efeit pahrgahjuschi us laufeem un ejeet tihra semneezibas ideologija. Un newis ta semneezibas ideologija, kahdu mehsh pasihstam no Jura Allunana laifeem, bet ejeet pa freewisfeem zekeem, kahdi tika eenesti no leelineekeem. Juhs gribeet wifus latweeschus wataisit par „duschelneekeem“ (Applausi). Juhs gribeet, lai katram latweetim buhtu seme. Ja, kreews tas bes semes newar dsihwot. Ja kreewam naw semes, winsch mirst, jo preeksch kreewa seme ir nabagmahja. Latweetis us laufu darbeem skatas ta us amatu, kuru mehsh protam un kusch mums dod anglus, bet winsch naw weenigais: mums ir pilsehtas, mums ir juhra, ostas, brihwee amati. Lauksaimneeziba naw ta, kas muhs war eefahrkot. Juhs nospredeet preeksch katra latweescha 25 lihds 30 puhrweetas un gribeet szit: „Sche lai teef eefahrkota brihwas tautas zentiba!“ Ta ir, juhs gribeet eefahrkot winu 30 puhrweetas. Tolstojs saka: „Zilwekam waja-dsigs tikai 7 pehdas semes“, bet kahds zits paskatas un pasmejas un saka: „Zilwekam nepeeteef ne ar 7 pehdam, zilwekam ari nepeeteef ar 30 puhrweeam, zilwekam wajadsiga wisa seme, wisa pasauile un kur ir brihws zilweks ar sawu darbu, tur ir wina seme, tur ir wina pasauile“. Stary latweescheem naw neweena bessenneeka, stary latweescheem ir tikai zilweki, kuri grib semi tapehz, ka wini grib strahdat, tapehz, ka wini ir lauksaimneeki, bet newis tapehz, ka wini ir bessenneeki. Scheem jauneem lauksaimneekeem, kureem seme ir wajadsiga, wajaga semi dot un semes mums ir peeteekoschi. Scho jautajumu grib ischkirt ar dalischanu un faskattischanu. Mani lungi, man leekas schis jautajums naw ischkiram ar weenfahrschu aritmetiku. Laujeet, lai dsihwe eet sawu zeku, semes gribetaji buhs, bet nebuhs nopeetnu gribetaju. Nopeetni gribetaji grib semi par priwatu ihpaschumu, jo zitadi neweens semes stuhriti negribes eelikt ne sawu energiju, ne sawus sweedrus, ne zenteenus, jo latweetim ari zitur ir brihws zelsch walâ. Seme preeksch latweescha naw nedsh nabaga mahja, ne Jelgawas medus maife, kuru tuhlin war baudit, lihds ko winu nogreesch. Latweetis sin, ka seme prasa grubtu darbu. Seme ir ari wehrdsiga. Tapehz nespihlejeet, wifu tautu eelscha fainneezibas ideologija. Mums peeder walsts, mums ir walâ brihws zelsch us darbu. Laujeet winai iswehletees: waj palikt par lauksaimneekeem, waj eet us juhru, us amatu, waj iswehletees zitu zeku. Ir tautas, kuras $\frac{9}{10}$ dalas no sawas bagatibas eemanto us juhras. Juhs warbuht gribeet, lai tas $\frac{9}{10}$ dalas eet mums garam un paleef tikai tas, ko mehsh dabujam us semes. Bet mehsh waram dabuht diwreis til, ja mehsh tautas spehhus dalam: weeni strahdas us juhras, otri us lauka. Wirgatees naw ne masaka eemesla, ja mehsh nopeetni skatamees us fainneezisfeem jautajumeem. Ta tad dosim tautai brihwu zeku us brihwu darbu un schkirsim agraru jautajumu faskanâ ar Ciropas teesibu pamateem, neaismirsdami, ka bes agrara jautajuma ir ari ziti zeli us tautas fainneezisko un garigo labflahjibu (Applausi).

Presidents J. Tschakste: Wahrds peeder Kempam.

Jr. Kempis (Latgales lauschu partija): Rungi! Otro nedelu mehsh

runajam un runajam, otro nedelu klausamees un klausamees. Šchis runas mehš ņauzam par debatem par agraro jautajumu. Es domaju, ņungi, ņa mehš, ņas te ņehšam no daschadām frakzijam un partijam weens otu nepahrleezināsim. Mehš jau ņen te esam ņanahņuņhi ar noteiktām domam un noteikteem spreedumeem. Mehš waretu runat wehl diwas nedelas un ne pee ņahda jauna ņlehdsena nenahņsim. Es domaju, ņa ne Rlihwes ņungs pahrleezinās Mendera ņungu, ne kreisais spahrns pahrleezinās labo spahrnu. Mans preeņņlikums buhtu pahreet drihsaf pee ņhi ņikuma iņņņkirņhanas, jo brihdīs ir steidsosņs un mehš nedsihwojam wiņai meerigos apstahkos. Ja mehš ņhodeen noslehdsam meeru ar Kreewiju, tad tās nenosihmē, ņa pee mums ir meerš; ņatru azumirkli war notitt katastrofa. Paņchā tautā naw meera. Es runaņhu par to, ņo redsu Latgalē. Tur naw meera, tur noteek neņahrtibas ņā no waldibas agentu puņes, tā ari launi agitatori ņazel tautu. Tur laudīs gaidit gaida, ņo mehš iņneņsim no ņhis augstās ņapulzes. Laudīs gaida un, newar ņagaidit to momentu, ņad ņapulzes augstā wara teiņs un nosaizis par ņemes ņikumu. Seschus mehneschus agrarkomisiija ņrahdaja pee ņemes ņikuma, ņuru mehš warbuht wehl nepeenemņim, jo tur ir redsama sozialiszaiija, nazionaliszaiija, bet naw ta, ņas Latwijai ir wajadsigs. Tur ir punkti, ar ņureem mehš iņnihzinam wezo muischneeziibu un taiņam jaunu muischneeziibu; bet par to es nerunaņhu. Ja ņhis ņikums tittu iņwestis dsihwē tā, ņā wiņņ tagad ir lihts preeņchā, tad par muischneekeem nebuhs ne poli, ne wahzeeschi, bet weetejee latweeschi no balteeschu tautas dalas. Pee wiņa ņikuma ir wehl dauds darba, tadehl es loti luhgtu runatajus ņaihņinat ņawas runas, jo mehš weens otu nepahrleezināsim. Runat un wingrinatees dairunibā mehš wareņim nahkoschā laikā un buhs par ņo runat. Tagad mums drihsaf jaiņņkir lelais agrarais jautajums. Laudīs ir iņzeetuschees un iņwahrguņchi, gaididami darbu pee jaunu ņaimneeziibu nodibinaschanas. Beidsheet runas, dodeet iņzeetuņchai un iņwahrguņchai tautai ņemi un darbu!

Prezidents J. Šchafste: Wahrds peeder Aspasiijai.

Aspasiija (sozialdemokrate): Godajamā ņapulze! Es griibu taiņni atbildet us Rlihwes ņunga runu. Rlihwes ņungs nahza ar tii jauku runu, ņa nu esot reņs ņapraschanās galwenajā kodolā un iņteiza ar leelu brawuru ņawu preeku par to.

Ras winu usņlausijās un wareja buht tii naiws winam tizet, tās ari wareja ņahdu ņekundi par ņho ņapraschanos papreezatees. Bet tuhliit pehz ņhis jaukās ņapraschanās runas nahza usbrukums sozialdemokrateem. Schis usbrukums bija westis ņafarā ar brahlu ņapeem. Runaja par nizinaschanu, par nesweizinaschanu. Es negriibu aiseet personigi tahlu un teiņņhu tiiņai, ņa ta ir nepateesiba! Es waru peerahdit, ņa mehš esam wairaf zeenijschi brahlu ņapus nekā juhs. Man jaatbild direkti. Ja ņam ir tuwafas atteezibas ar brahlu ņapeem, tad tās ir kreisajam spahrnam, ne juhsu puņei. Waj juhs atrodāt par eespehjamu atsauktees us brahlu ņapeem, us teem, ņas ņawas aņinis lehjuņchi pret muischneekeem, tai brihdi, ņur juhs gribeet eewest wezo feodalismu? Rur juhs gribeet muischneekeem atdot waru? Tahdā stundā juhs runajeet par wineem! Waj juhs domajeet, ņa tās aņinis nekleeegs pret jumš? Winas wiņas buhs muhsu puņē, ņad mehš balsosim par agrarjautajumu.

Tii dauds par miruschēem brahleem. Tagad runasim par dsihwajeem

brahkeem. Es domaju, ka muhsu armijai ari schai jautajumà ir leelafš wahrds. Rà baroni, ar kureem juhs gribeet brahlibu, brihwibu un weenlihdšibu nodroschinat, kà wini isturas pret muhsu armiju? Mehš neefam aijmirfufchi fleedsoschu gadijumu. Starp wahzeefcheem bij teefcham tahdi, furi gribeja ar mums šaprastees, bet tee teef uf katra eelas stuhra no pahrejeem wahzeefcheem nolamati un kad fchee nolamataji teef teefati, tad wainigeem turpat teefas sahl teef pasneegtas pukes. Ja mehš palafamees winu organu „Rigasche Rundschau“, kahda tur ir šapraschanàs? Wini nosauz tur muhsu Satwerfmes Sapulzi par „Kinderstube“. Waj wini jau tagad, kur winu ekfistenze šwahrstas starp dšihwibu un nahwi, nejuhtas kulturtregeru lomà? Wini grib atnemt muhsu teatri, waj ta buhtu šapraschanàs? Ta buhtu šapraschanàs tikai starp kungu un kalpotaju. Warbuht juhs eedomajatees tahdu šapraschanos, kur muhsu kultura teef noniginata un wini usstahjas kà kulturtregeri. Ta buhs ta šposchà lapa muhsu wehsture, ta buhs ta deena, kad teef Latwijà eweests feodalifms no jauna, kad juhs peenemfeet sawu agrarlifumu. (Applausi pa kreisi).

Prezidents J. Šchafste: Wahrds peeder Bušchewizam.

U. Bušchewizš (sozialdemokrats): Man, deemschehl pee Rlihwes kunga runas šchoreis buhs loti mas jakawejas, jo reti kad Rlihwes kungs usstahjees ar tik mas materiala satura sinà kà šchodeen. Pee wina runas pakawefchos, lai apgaismotu tàs leelàs pretrunas, kahdas pastahw semneeku saweenibas frafzija. Interesantafš materiala sinà bij tas, ko fche zehla preefšchà ahrleetu ministrs Meijerowizš. Man nebij ihsti šaprotams noluhš, kamdehl tas tika darits, jo tas, kà isšchirts semes jautajums zitàs semes, war noderet kà šwarigs materials gan komištias darbeem pee projekta šastahdišchanas, bet masaf tas no šwara jau fche, pee projekta apšpreefchanas. Meijerowiza kungs bija tik laipns isšneegt man no wina nolafitos dokumentus, kamdehl ari es pee wineem drufku uskawefchos.

Rà jau Meijerowiza kungs šazija, Somijas agrarais lifums tika peenemts pagahjušchà gada dezembra mehnesi, pehz tam, kad Goltzs un Mannerheims bij galigi šatreefufchi Somijas sozialdemokratiju, pehz tam, kad tuhštstofcheem strahdneeku bij apšchauti un desmiteem tuhštstofchu sehdeja zee-tumos. Šaprotams, ka tahdos apstahklos newaram gaidit, ka semes jautajums waretu tikt isšchirts faut zil nopeetni pret Galtza un Mannerheima usfateem. Bes tam šchis jautajums Somijà bij wairaf waj miasaf isšchirts jau pehz 1905. gada, kad tika isdots lifums, kas normeja torpareem rentes augstumu. Zaur winu bij atnemta eefpehja Somijas semes ihpafchneefkeem eeraufst pehz sawas patikas nepelnito semes wehrtibu. Tagadejais lifums azimredstot ir tikai papildu lifums un nopeetnu nofihmi winam pefšchirt newar, kà to jau atfihmeja ari Meijerowiza kungs.

Ras atteezas uf Poliju, tad tur ir šapraschanàs ne tikai agrarjautajumà, bet wišà eefšhejà politika, šahkot ar polu muifchneezibu un beidsot ar polu semneezibu. Tas projekts, kas iswestš Polijà, ir apmehram tahds patš, kahdu mums lika preefšchà Latwijas muifchneeziba, un par kuru tà ustrauzàs Zelmina kungs, kad es winu agrarkomifšijà biju nepareifi šapratis un apgalwojis, ka winsch atfihstot to paschu, ko barons Firkš. Tà kà domu starpibas par barona Firkša projektu muhsu starpà neefot, tad pee Polijas projekta tahlaf uskawetees naw wehrtš.

Ras atteezas uf Leetawu, tad tur, kà sinams, noteifšchana peeder kristi-

geem semneekem. Pats par sewi saprotamš, ka tur, kur scho jautajumu is-
schkir fristigee semneeki ar garidsneezibu preekschgalâ, tas war tift isschirts
zitadi nekâ tur, kur garidsneeziba preekschgalâ neatrodas. To weetu, kur eet
runa par atfawinafchanu, Meijerowiza fungs deemschehl nenolafija lihds ga-
lam, neluhfojotees us to, ka es ar starpsauzeenu winam to atgahdinaju. Leela
dala no muifham, furas teef atfawinatas, teef Leetawâ atfawinatas bes maf-
fas, kâ tas tahlakâ teifumâ teifts.

Es domaju, ka noklufet to naw bijis Meijerowiza funga nodomâ, bet
tâ kâ zilweks, furam Meijerowiza fungs ir ustizejis atteezigos materialus
fawatt, ir eelzizis dalu par besmaksas atfawinafchanu eefawâs, tad Meijero-
wiza fungs laifam ir bijis tais domâs, ka tas, kas eelifts eefawâs, nepeeder
pee lifuma.

Ras atteezas us Jgauniju, tad tur pee Meijerowiza funga atkal zehlu-
fchees pahpratumi. Winfch apgalwoja, ka Jgaunijâ priwatas muifchas ne-
esot eefkaititas semes fondâ, turpretim taifni Jgaunijâ wiſas muifchas un
pat wiſas no brunneezibas ihpafchneekem nopirkâtas mahjas ir atnemtus
muifchneekem un eefkaititas semes fondâ. Warbuht schis pahpratumš ari
ir zehlees zaur materiala wahzeju wamu.

Râ jau wakar attehloja Meijerowiza fungs par agraro eefahrtu, da-
schadas walstis to isschkirufchas daschadi. Winfch aifrahdijsa sche tifa us
4 walstim, bet tikpat labi wareja eet tahlak un aifrahdit us Daniju, kur seme
teef pirka par pilnu wehrtibu; kapehz neaifrahdit us Franziju, kur semneeki
rewoluzijas laifâ bes maksas fanehma fawu semi un ktru muifchneeku, kas
pretojâs wineem, pakahra pee tuwafâ fokâ? Sche peemehri ir daschadaka
fatura un loti dauds, ſtatotees pehz apstahfleem, kahdos agrarais jautajums
isschirts. Tas wiſs wareja deret kâ labš materials komifijâ pee lifuma
ſastahdiſchanas, bet tagad mums jau preekschâ gataws projektš un runat
par to, kâ agrarais jautajums zitur isschirts, ir tagad pušlihds leeft.

Tahlak Meijerowiza fungs itin pareifi atfinâs, ka esot naiwi peenemt,
itkâ muifchneeku semes besmaksas atfawinafchana waretu nelabwehligi atfauk-
tees us muifu walstis atſihfchanu. Tif naiwi gan war buht wina partijas
beedrs Rlihwes fungs, bet ne ahrleetu miniftrš, kurfch ari fina to, ko pilfo-
nifkai ſchurnals „Ekonomifstš“ rakftidams, kâ Lloid Dſchordschš parlamentâ
apgalwojis, ka par Latwijas nahkotni newar buht drofchš, kamehr Latwijâ
wehl atrodas wahzu leelgruntneeki.

Mehš nesludinam pret muifchneezibu ſoda ekſpediziju. Tas, kas notifa
pehz 1905. gada no muifchneezibas pufes pret latwju tautu, naw peelaiſchams.
Mehš wedam zihnu ar kultureleem lihdselleem un paſchlaif gribam to ari
ifnihzinat ar kultureleem lihdselleem. No Meijerowiza runas es ſapratu, ka
pehz projekta agrarjautajams teefot isschirts ne pilſonifkâ, bet ſozialififkâ garâ.
Meijerowiza fungs pee tam runaja weenâ laidâ i par nazionalifaziju, i ſozi-
alifaziju. Rad uſſtahjas Nakela fungs ar tamlihdsigeem apgalwojumeem, tad
tur naw ſo brihnitees, bet kad to dara Meijerowiza un Pauluka fungi, tad
man leefas wajadsetu panemt atkal wezâs mahzibas grahmatas rokâ un pa-
ſſatitees wiſpirmš, kas ir nazionalifazija un kas ſozialifazija, eefams par to
runat. Tad ari buhtu finams, ka ſozialifazija ir kas zits, nekâ nazionalifazi-
ja, ka ſozialifazija paredš jau ſabeedrifku rafchofchanu, kas ſchai lifumprojektâ
naw domats, jo nazionalifeto semi paredsetš ifdot galwenâm fahrtam priwat-
apſaimneekofchanai.

Meijerowiza kungs aifrahdija, ka mums esot domu starpibas trijos kardinalos jautajumos pee schis likumprojekta apspreeschanas. Meijerowiza kungs un tapat ari Rlihwes kungs bij tajas domas, ka mehš daschos jautajumos waretu weenotees, bet ja Rlihwes un Meijerowiza fungi buhtu fefojusch Pauluka fungam, tad wini sinatu, ka domu starpibu naw trijos jautajumos ween, bet ka ta eet dauds tahlaf. Pauluka kungs bija loti atklatš un ta ir loti laba ihpafchiba pee katra politika, jo tas dod eespehju leetu pareisi isfchirt, tapehž ari pee Pauluka funga runas ir wehrts drufzin ilgaf pafaweetees.

Pauluka kungs aifrahdija, ka agrarjautajumus jaisfchir ne no juhtu stahwokla, bet ar prahtu un pehž fatura — fas tautai labs un fas launs. Es ar leelu sinkafribu gaidiju, fas pehž Pauluka funga eestateem buhs tautai tas labais un fas tas launais. Birmais bij, ka labs esot „lehnam pahrtiltu“, nefad nepahrsteigtees un peerahdijums esot — Roma. Man leetas, ka Pauluka kungs ir drufku aismiršis wehsturi. Taisni Romà, par kuru Pauluka kungs tà fajuhfminajàs, agrarjautajums netifa uf reisi no brahsteem Grafcheem radikali isfchirts un resultatà reformatori tifa no leelgruntneefkeem apkauti, reforma isnihzinata, leelgruntneeziba triumfeja un Roma aifgahja bojà.

Tas motiws — lehnam pahrtiltu — Romà tà tad nebij weetà. Launs, proti preefch tautas, fajija Pauluka kungs, esot tas, ka atfawina muifchneefkeem wifu semi; tapat launs esot, ja atfawina semi bes mafas, un beidsot — ja atzel wifas muifchneefku prasibas pret semneefkeem, tad tas ari esot preefch tautas launs. Kapehž? Pauluka kungs uf to atbild: tahdehl, ka wifš tas runà pretim pastahwofcham teefifkam normam, proti, nofazijumeem par priwatihpafchumu. Kas tad tas par launumu, ja mehš radam wezo normu weetà jaunàs normas? Uri fche Pauluka kungs dod atbildi un faka: redš, ja atnem muifchneefkeem wifu semi, tad naw garantiju, ka tas nenoteef kahdreif ari ar muhfu faimneefkeem. Tas ir launs tà tad preefch faimneefkeem. Tà tad no faimneefku weedokla top spreesiš fche par tautas interesem un proti, no leelo faimneefku interesem, jo par massaimneefku intereschu aifkerschanu no likuma, fas paredš jaunu massaimneezibu dibinafchanu, protamš, newar buht runas. Sche Pauluka kungs loti pareisi atbild — deemschehl, Rlihwes kungs isgahjis, to tad ari winsch dabutu dšrdet —, tà semneefku faweeniba isfchir jautajumu par walšis interesem, proti no leelfaimneefku weedokla. No fchi weedokla semes reformu apspreeschot klufst flaidras ari turpmakàs semneefku faweenibas prasibas.

Kad semneefku faweeniba apgalwo, ka ir jamakšà par semi, tad, protamš, tahdehl, ka nemakšajot tagad muifchneefkeem waretu kahdreif nemakšat ari faimneefkeem, ka atnemot priwatihpafchumu muifchneefkeem waretu kahdreif atnemt semi ari faimneefkeem. Schi ufstahfchandas atfewisfchtas grupas intereses ir faprotama. Uri mehš neufstahjamees wifas tautas wahrda, jo tad es neru natu tagad Rlihwes un Pauluka kungeem pretim. Mehš ari isejam no atfewisfchu fchiru weedokla un fchi fchira ir strahdneefku fchira. Sa ari prafa, lai winas stahwoflis tiftu nodroschinats un ta nu ir ta nelaima waj laime, ka strahdneefku fchiras stahwoflis war tift uflabots tika ar fabeedri fkeem lihdsleefkeem, pazelot fabeedribas labflahjibu un nodroschinot to pret wifam ismantofchanas teefmem no atfewisfchu priwatu personu, grupu waj fchiru pufes. Wifš tas, fas padara fabeedribu resp. tautu stipru pret minetam ismantofchanas teefmem, nahf strahdneefkeem par labu.

Wiss tas, kas nakt sabeedribai par labu, nakt kuram katram par labu, kurdz leel sabeedribas interesēs pirmā weetā. Turpretim, ja išejam no tās ideoloģijas, kuru atēhloja šche Pauluka kungs, tad pirmā weetā nakt ne walstis, ne tautas, bet atsewischkas grupas un priwatas interesēs. Rā jau faziju, wislabat war šaprast un nostaidrot domu starpibas, ja mehgina šaprast to stahwokli, kahdā atrodas otra puse. Kas notiktu, ja wiss norisinatos pehz Pauluka semneeku šaweenibas projekta? Baluhklosim: muischu wairs nebuhtu, buhtu tikai semeš ihpashneeki, kureem peederetu 300 puhrweetas un ne wairaf. Wiss toš waretu peelihdsinat muhsu leelajeem šaimneekem. Taktu pastiprinata tā tad leelšaimneeku grupa ar muischneeku epigoneem. Semneeku šaweeniba ari nenoleeds — jo Rlihwes kungs to jau apstiprinaja —, ka šchi jaunā leelšaimneeku grupa aismiršt to, kas wina bijusi, nefad newarēs. Tā tad winas zenteeni ifees — dabut atpakaf, kas wineem reis bijis. Ša buhs tā tad reakzionaru grupa. Mehš, sozialdemokrati, gribam tās nodibinaššanas nepeelaist. Pehz juhsu projekta turpretim šchai reakzionarai grupai teef atstahta ne tikai seme, bet teef wehl maksats un ta teef nostiprinata materialā šinā, bet ta špezigakā ir ta waditaja. (Rlihwe: „Juhš gribeet šafkaldit!“). Pareisi — negribam radit reakzionaru grupu, kuras astē juhs eeseet. Šas naw ne tautas ne sabeedribas interesēs un preefsch ta mehš ari neefam dabujami. Bes tam, apstahklem mainotees, šchi grupa ar šawām reakzionarām teefsmem war kluht par zentru, ap kuru pulzesees wisi Latwijas demokratišas eenaidneeki un tā waretu apdraudet ne tikai semeš reformu, bet ari tās mahjas, kuras juhs tagad, winu šargajot, welzeet muischam preefschā.

Muhsu un wisu sabeedribas interesēs naw stiprinat leelšaimneeku grupu ar jauneem reakzionareem elementeem. Runajot konkreiti par to, kas ir labš un launs, tautai šafaka, ka ir launs preefsch tautas, ja muischneezibai teef atstahtas šchis 300 puhrweetas, tadehl ka teef nostiprinatas tās reakzionarās teefsmes šaimneezibā, uš kurām balstijās Needra, juhsu šrafzijas beedrs. Labi turpretim preefsch tautas ir tās, ka teef atnemts muischneezibai wiss.

Otrs — waj ir labi, waj launi, ka muischneezibai maksā? Pauluka kungs aishildinajās, ka walstis to nemakšahot, bet semneeki, un ta esot semneeku priwata darishana, kur walstis newar eejauktees. Šš domaju, ja semneeki pašchi ari to maksatu, tad tomehr walstij tur dauds ko lihdsi runat un ja juhs teefchi prasifeet, kas nakt par labu walstij waj tautai, maksat waj ne, tad jums ari jaatsihst, ka — nemakšat.

Trešchais jautajums bija atteezibā uš priwatihpashumu: waj ta štiri- naššana nakt par labu, waj par launu? Še tika dauds motiwi peemešti, ka tas ir par labu un šamehrā mas motiwu, ka tas ir par launu. Preefsch maniš nosaukums naw no šwara, bet gan tas šaturs, kas aish nosaukuma šlehpjas un ja juhs nostahfatees pee šchi šatura, tad bes šchaubam, ir labi tas, ka priwatihpashuma teefibas teef eerobeshotas par labu walstij un tautai. Ša ir ari wehsturiskā attistibas gaita tagad wifās kulturelās walstis un atteezibā uš semi priwatihpashuma launums teef masinats tautas labā pee dsimtsleetosšanas. Uri šche pastahw tahlaf priwatšaimneeziba un priwata ihpashuma teefibas pat uš semi — winas leetoschanā —, bet atteezibā pret walsti tās ir eerobeshotas wispahribas labā.

Šas ir weens no motiweem, tadehl esam par dsimtsleetoschanu. Semneeku šaweeniba turpretim noet tih tahlu uš otu pusi, ka pat gimenu dahršinu un wasarnijas eeredneem teef peefschirti priwatihpashumā no walstis

femes fonda, fo pat weens no semneeku faweenibas beedreem, kas pasauli daudj maj redsejis, newareja neapsihmet par wisleelako aplamibu.

Otrs motiws, tadehl mehš fems peeschkirchanas jautajumä schkiramees ir fefofchs: Juhš gribeet semi dsimtsihpaschumä par maksu. Juhš gribeet uslikt nastas, kuras buhs totees leelakas, jo leelaka buhs atlihdsiba, kuru juhš peespreediseet muischneezibai. Muhfu prinzipš ir zitads — atdot semi bes maksas un islihdsinat starpibu starp wezajeem un jaunajeem fainneekem walstš nodewu zelä. Egot pa scho zelu logiski janahf pee flehdseena, ka ari teem, kuri fawas mahjas agraf eepirkufchi, wehl nenomakfatas ispirkchanas sumas atlaischamas. Rä redseet, domu starpiba starp mums un jums naw ischkirama ar mineto 3 jautajumu isnihzinachanu kompromisa weidä, jo tautas interesesh neupurē atfewischkas grupas interesem. Weens no diweem, waj nu fems jautajums teef no Satwersmes Sapulzes ischkirts pehz semneeku faweenibas preeschlikuma, isejot no neleelas fainneeku grupas interesem, waj pehz muhfu preeschlikuma, isejot no walstš un fabeedribas interesem.

Upstahli sche Satwersmes Sapulzē un sakarā ar to Latwijā ir tahdi, ka fems jautajumu ischkirchana leelä mehrā atkarajas no preeschstahweem, (Rlihwe no weetas: „Tautas wehletee preeschstahwi!“), kuri nahkufchi ar Latwijū, neteifschu garigā un kulturelā sinā, bet teeschā politiskā sakarā tifai ne ilgi — tee ir latgaleefchi. No scho preeschstahwju puses, tad wini eebrauja sche nahfdami no wehleschanam wehl ar to apsinu un prasibam, kas pastahw tautas mafās, manim eenahza preeschlikums jau tuhlin, waj zil ween ahtri eespehjams gahdat par wisas muifchu fems atfawinachanu bes maksas. Tagad tas no scheem pascheem preeschstahweem atkarajas, tā jautajums tiks ischkirts. Bet zil tagad wareja saprast no wineem, tad lifās, pehz winu domam naw leela nelaine, ja muifschneekem fems atstahj. Kas par to, ja Latgalē 20.000 semneeku paleef bes fems, wini dabuschot tās Widsemē un Kursēmē. Dabut wini warbuht dabūs gan, bet kahda buhs fajuhta teem bessenneekeem, kuri te Widsemē un Kursēmē paliks bes fems, redsot, ka ta teef atdota latgaleefcheem, kuru preeschstahwi balsojufchi par fems atstahchanu muifschneekem? Labwehliga ta fajuhta nebuhš un tas war radit nepatishkamus skatus. Tas patš atteezibā uf maksas prinzipu. Par fo wehl agrarā komisijā tika usstahditi no latgaleefcheem noteikti nosajizumi. Tagad atkal mehš dsirdejām no Rindsula kunga leetas, kuras war daschadi isfkaidrot. Ja maina fawus usfkatus un nodibina jaunū fraziju Janfona kungs ar fawu beedri, tad to mehš nopeetni nenemam, bet ja nahf preeschstahwi gandrihs no Latwijas weenas treschās dalas un maina fawus usfkatus, tad man jafaka, ka ta ir loti nopeetna leeta, kas war nowest pee loti nopeetnām sekam. (Rindsulis no weetas: „Kur tas ir bijis?“) Tad, tad Rindsula kungs man par to runaja, tad es winam tiku aifrahdijis, ka newar brukt ar peeri durwis, bet wajaga leztu darit nopeetni.

Semneeku faweenibas eefneegtä resoluzija ar tām seplindām tesem usfkata ma par eerosinajumu preesch jauna likuma. Es leeku tadehl preeschā to nodot pehz muhfu fahrtibas rulla 9. panta atteezigi komisijai, schini gadijumä agrarai komisijai, un pahreet uf likuma projekta apspreechanu pa panteem. Ja esmu pareisi sapratis Rlihwes kungu, tad noraidit scho likumprojektu neweens nedomā. Tapehz par eefneegto resoluziju spreest sche newar, tas ir atfewischkā likuma eerosinajums un pehz fahrtibas rulla tas nododams atteezigi komisijai.

Presidentis J. Tschafste: Wahrds peeder Zelminam.

Semkopiabas ministrs H. Zelminsch: Augsti godatee tautas weetneeki! Rur dsihwoja aiswehsturiskais zilweks — latweetis, waj wina preekschtezis bija neandertaleetis, Cro-Magnon'as zilweks, waj Jawaš pušzilweks — es nesinu. Utkausim to isschirt muhsu archeologeem un antropologeem. Bet jau preeksch 700 gadeem Bremenēs tirgotaji atrada Daugawgrihwā latweeschu zilweku — semtopi, kas pahrdsihwojis medneeka un nomada stabijas un nometees us weetas tā semkopiš. Es domaju, winsch jau no ta laika eesihdis ar mahies peenu mihlestibu us sawu semi. Winsch pehz semes weenmehr ir alzis un twihzis un weenmehr ilgojees, lai wina atfal reis eeguhtu. Amerikānu rakstneeks Dscheks Londonš jawā stahstā „Pirms Udama“ stahsta, ka mehš, kad šapnojām kahdu smagu šapni, tad, kad mums leekas, ka mehš krihtam no leela augstuma semē, pamostamees breefmās un nahwes bailēs. Dscheks Londonš domā, ka tās esot tahlas atminās no seneem, seneem laikeem, kad muhsu preekschtetšchi, behgot no eenaidneeka, lehza no šara us šaru, lai glahbtu sawu dsihwibu. Man leekas, ka latweeschu ilgās pehz semes ir tikpat wezas, tā šchi senā atmina no muhsu preekschtetšchu=pušzilweku laikeem. Ja tas tā, tad loti labi šaprotams tas nemeers un ruhgtums latweeschu zilweka dwehsele par to semes eefahrtu, kahda pee mums pastahweja lihds šchim laikam. Tās leelās zeribas, tās leelās gaidas pehz šawas semes latweeschu tauta ir likusi us Satwerfmes Sapulzi un praša, lai wina šcho jautajumu isschirtu. To šaprata ari Satwerfmes Sapulze. Satwerfmes Sapulzes agrarkomisišjas pirmā plenarfehde, lai apmeerinatu tautu un dotu winai šeno ilgu peepildijuma šolijumu, nolehma naht klajā ar agraru defiaraziju; wehlaft ta gribeja naht ar deklaratiweem agrarreformas pamata noteikumem un list tos preekschā Satwerfmes Sapulzei, lai pašludinatu tautai, šo wina war gaidit no Satwerfmes Sapulzes šchi jautajuma isschiršchanas šinā. Bet te šchai škaidrai leetai peeskahrās ittā kahda šweschā roka. Nahza tlacht nepatihlama peeskana. Wiši škaidree deklarazijas projekti, ari semneeku šaweenibas projekts, tika noraiditi, tā šaka—„pabahsti sem šalā tuhka“. Deklarazijas weeta tika wairaffahrt zelts preekschā no deklarazijas apaschkomisišjas „deklaratiwo noteikumum“ projekts, kas nebij wairs nekahda deklarazija, bet bija wefels agrarlifuma projekts, šuru agrarkomisišja wehlaft apšpreeda un tagad pirmo dalu ir eefneegusi Satwerfmes Sapulzei. Ahtrā želā, ahtrā tempo, nelaujot apdomatees ziteem tautas preekschstahwjeem, gribeja, tā wulgari Kreewijā issafas, „išpahtagot zauri“ šcho deklaraziju, peenemot wišus prinzipus ar weenas deenas nobalšojumu. Ja tas buhtu isdewees, tas nebuhtu nekās zits, tā atšihsta semes nazionalizazija, šura neisteiz to ilgu peepildijumu pehz semes, kas ir muhsu latweeschu dwehsele. Kad štrihdigo deklaraziju apšpreeschot bija pagahjis wefels mehneks, tad agrarkomisišja atšina, ka wairs naw wehrtis naht ar deklaraziju, bet nolehma apšpreeft agrarreformas pamata noteikumus un tad stahtees pee šifuma išstrahdaschanas. Deemšehl pehz tam es wairs newareju peedalitees komisišjā, bet, žil man šinās, agrarā komisišja stahjusees pee šifuma išstrahdaschanas, nepeenehmušt pamata prinzipus. (Šauzeens no weetas: „Šr peenehmušt!“). Tās man naw šinams, es nekur agrarkomisišjas šifumprojektā to neredsu. (Šauzeens no kreisās pušes: „Tad winsch naw pehz juhsu garšchas!“)

Presidentis J. Tschafste: Es luhgtu nemt wahrdu, bet ne til beeschji štarpā runat!

H. Z e l m i n s c h (turpina): Mana pahrleeziba ir ta, ja stahjas pee tiff swariga lituma fã agrarlituma apspreefchanas, tad bes pamatprinzipeem winsch newar tiff isstrahdats un wiss litums un wina atfewischkee panti naw pat kahds partiju kompromisa rezultats, bet gadijuma nobalsojuma rezultats. No schahda litumprojekta ari newar praftt weenibu. Bet litumam tomehr wajaga buht flaidram, wajaga sinat, kas ir domats ar katru pantu, tam wajag buht tahdam, ka katrs latweeschu zilweks, kas par to interesejas, wiau ari fapraftu. Rad mehß apftatam scho litumprojektu, tad redsam, ka winsch, fahfot ar otro pantu, fahfahw no weselas rindas Kreewijas pantu peewedumeem, es gribetu fazit — fawahrstijumeem. Ar to war tiff galã labi ja freetns jurists un tifa labß agrarlituma pasinejs, bet ziteem mirstigeem fapraft schos pantus naw eespehjams. Es atzeros eebildumus schai augstã fapulzẽ, kad nahza preefschã litums par dascheem pahrgrosstijumeem basnizas leetãß. Litumprojektu noraidija loti afã fahrtã muhsu wezais, es gribetu teift, sozialdemokratu „spezialists“ basnizas leetãß, Dehtena fungs, un teescham Satwersmes Sapulze peekrita winam, ka schis litums janoraida un nolehma, lai waldiba nahktu ar weselu faskanotu basnizas leetu litumprojektu. Latwijas jaunajai wilstij naw japeeturas pee nesfaitameem kreewu litumu paragraseem un naw jafkatas uf Kreewijas litumu sehjumeem, kuros atrodas nesfaitamee kreewu litumi. Schini agrarlituma jautajumã nedrihft buht zitadi. Ja mehß gribam isdot agrarlitumu, ja mehß esam grahwuschi wifu wezo eefahrtu, tad mehß, bes schaubam, waram atlaut few to lufufu isdot jaunu patstahwigu agrarlitumu, kas wiseem latweescheem: puhtu faprotams. Mums wajaga buht tiff dauds drosmei un duhschai, lai atraisitos no kreewu litumeem, furi mums wairs naw wajadfigi. Wisi schee biokratistkee paragrafi un punkti, man leefas, jaatmet un ka ir eespehjams istiift bes wineem, to peerahda waldibas litumprojekts, kuru peenehmuschas wifas pilsonistãß partijas, kas peedalas ministru kabinetã, weenbalfigi. Muhsu labakee juristi litumprojektu redigefjuschi un atradufchi par peeteefofchi flaidru bes kahdeem kreewu paragraseem un par peeteefofchu, lai muhsu jauno agrareefahrtu noteiftu un nostiprinatu. Es gribetu teift, ka mehß waretu eet wehl tahlat un muhsu jaunajai wilstij schis litums buhtu jaisdod fwinigas deklarazijas weidã, lai wifa pafaulẽ sin, kahdu agraro eefahrtu latweeschu semneeks grib redset fawã semẽ: lai wifa pafaulẽ reds, ka mehß esam spehjigi dot fawai tautai to, ka zitãm tautam naw. Fuhß, fungi, waretu jautat: fo tas nosihmẽ, waj semneeku faweeniba grib nobihdit agrarlitumu pee malas, prasidama, ka eepreefsch japeenem lituma pamata prinzipi, fã to eefneedstis mans frakzijas beedrs Ulberinga fungs. (Sauzeens no kreifãß pufes: „Gluschi pareisi!“) Gluschi pareisi? Es gribu apgalwot, ja latweeschu tautã 700 gadus ir gaidijuf uf scho agraro litumu, ja wina gaidijuf trihs reis septinas deenas, kuras jau pagahjufchas, kamehr agrar-komifija nodewufi gatawu litumu Satwersmes Sapulzei, tad es neschaubos, ka latweeschu tauta warẽß wehl gaidit tãß septinas stundas, kuras wajadfigas, lai Satwersmes Sapulze eepreefsch weenotos par lituma pamatprinzipeem. Pahrmest semneeku faweenibai tamdehl lituma nowilzinafchanu buhtu launprahtiba un zita pamata schim pahrmelumam newar buht.

Mans stahwoklus schini jautajumã buhtu tas, ka waldibas projektu es newaru aiftahwet tapehz, ka waldibas projekts ir no Satwersmes Sapulzes nodots fã materials agrarai komifijai. Bet mans gala flehdseens buhtu tas, ka Satwersmes Sapulzei agrarã jautajumã un agrarã lituma leetã jadod

kristalfkaidra atbilde Latvijas semkopim, saprotama wizeem, no kuras katrs latweetis reds, ka wina sapnis pehz semes ir peepildijees un ka latweeschu bessenneeks dabus sawu dsimto semi. Tadehl es peeweenojos sawa partijas beedra Ulberinga kunga eefneegumam, ta, eefams stahjas pee pantu lasifchanas, Satwerfmes Sapulzei jaweenojas par agraras komisijas agrara likuma pamata prinzipeeem.

Tagad es atlauschu few teikt pahris wahrduš atteeziba us staitleem, kas atteezas us agrara jautajuma isschkirshanu, kuri tika peewesti no wairafeem autoreem un tika apstriedeti itka neofiziali, itka isdomati. Sawā laika Behrsina kungs aishrahdija, ka esot sawadi deputati, kas weenreis runajot ka waldbibas preekschshahwi, otrreis ka deputati. Winsch aismirsa, ka winsch pats wairaf reises ir usstahjees ka apgabala preekschneeks un masaf reises ka Satwerfmes Sapulzes lozeklis. Es atlauschos fazit kahduš wahrduš ka semkopibas refora waditajs, lai peedotu teem staitleem, kuri ir muhsu rihziba, to wehrtibu, to pamatu, kurfch tika apstriedets un prasits.

Runajot par semes reformas pamatu, us kuru dibinotees reforma iswedama, reformas pamata jaleek pilniga Latvijas semju ismantoshana. Zitu dabifko bagatibu Latvija naw, ir tikai winas arama fahrta, muhsu meshi un wifš tas, ko meshš waram no aramas fahrtaš iswilinat. Mums wajaga ruhpetees par to, lai semes ismantoshana wisleelaka mehrā tiftu weizinata. To prasa tas apstahklis, ka lihds karam, kad bija normali apstahkli, kad raschoshana bij normala, muhsu semē truhka paschu wajadshbam lihds 10.000.000 pudu labibas. Meshš to nemanijam, jo lauzineeki bija paehdufchi, bet leelās pilsehtas eeweda truhkstosho labibu no Kreewijas. Tagad Widsēmē 30%, Latgalē 40% un Kursēmē 50% no wifas semes naw apstrahdats, tapehz ir no swara semes raschibu weizinat, lai leelo isruhklumu segtu. Es aishrahdishu wehl us weenu apstahkli, kas Latvijas semkopibai peemht. Rascha, ko meshš eeguhwam, ir sema. Latvija rascha no desetinās rudsu 64 pudi. Wahzija no desetinās 139 pudi, Anglija 148, Belgija 162, tas ir gandrihs 3 reis wairaf. Semes ismantoshane Latvija ari ir laumata nekā zitas walstis. Latvija no wifas semes aramas semes ir tikai ap 27%, plawu ap 30, nederigas semes 13 un meshchu ap 29%, kamehr Wahzija aramas semes ir 49% un Franzijs 59%, ta tad wairaf nekā puse. Seme peeder Latvija: priwatmuischam ap 48%, semneekem 39, walstij 10, un pahresem — fahrtu eestahdem, juridifkam un zitam personam apmehram 2%.

Kā lihdselkis zelt semes raschibu ir domata masgruntneezeba, kurai janahf leelgruntneezebas weeta. Behrsina kungs aishrahdija, ka ir wehl striedigs jautajums, kas ir eenesigats — massaimneezeba waj leelsaimneezeba. Starp zitu winsch gan ari fazija, ka tam leels respets pret agronomeem, jo wini raschojot no meshfleem — maisi. Man ka agronomam wehl leelats respets pret Behrsina kungu, ka winsch scho maisi ehd. Scholaitu statistika fkaidri rahda, ka leelsaimneezebas druhp un massaimneezebas wifur pawairojas us leelsaimneezebu rehkina. Danija, kura noder ka paraugs muhsu laufaimneezebai, no $\frac{1}{4}$ miljonu faimneezebam ir 137.000 shksaimneezebu, no kuram katra ir masaka par 15 puhrweetam. Wifas leelsaimneezebas schai fazensibas zihna newar turetees un masas faimneezebas uswar leelakas. Katra weza walsti, kur laufaimneezebas kultura ir teikusi sawu beigu wahrdu, walda massaimneezebas. Firkfa kungs aishshahweja leelgruntneezebu, teikdamš, ka massaimneezeba newar raschot graudus ispedumam. Masas faimneezebas

nekad newed uš tirgu graudus, winas baro ar teem lopus un pahrwehrsč galā, šweestā un zitos produktos, isleetojot tos leetderigaki. Kad dšihwe usfahš atkal normalu gaitu, mums jarehkinas ar to, ka pašu maizes ari uš preefsču mums nebuhs, maisti mehš eewedišim no ahreenes, ar laiku ari no Kreewijas, bet iswedišim turpretim daudš wehrtigakus produktus: gahu, peena produktus, olas un zitus, pehz Danijas parauga. Tomehr eš gribu aifrahdit, ja ari mums janoahrda leelšaimneežibas, lai raditu massaimneežibas, tad pirmā pahrejas laimetā, kur wehl pašahw leelš šaimneežifš fabrukums, mums no šwara katra dšihwibas spehšjiga šaimneežiba, fewiški, rehkinotees ar to, ka muhs jaunās massaimneežibas pirmā laifā wahrgš, wahrgš labi ilgi, winas walstij neko nedos, tās raschos tikai šawu pahrtiku. Šhini laifā, lai partikas frihle nebuhtu tif aša, mums no šwara atstahit pee-teekofchi stipras šaimneežibas ari bijušcheem muischneefem, tas ir—lihds 300 Latwijas puhrweetu jeb 275 tagadejās puhrweetas, eewehrojot to, ka wineem ir ehkas — domatas atstahit galwenā kahrtā tā šauzamās pušmuischas — inventars, kapitals un šaimneežifšas šinaschanas. Gewehrojot to, ka pee wislabakās gribas mehš nešpehjam semi tuhlin šadalit, ka to naw wajadsigš tuhlin šadalit un ka mums ir no šwara, lai seme tiftu peenahžigi apšaimnee-kota ar tagadejo inventaru, eš paredsu, ka buhs wajadsigš atstahit weenam, otram leelšgruntneefam atšawinato semi tif ilgi uš renti, kamehr radifšes tee-šča wajadsiba ščo semi šadalit. Pehž dateem, kas paššreis pee rokas, tahdu šaimneežibu, kurām wajadsšs atstahit semi, ir apmehram 500. War-buht to buhs ari wairaf, jo šinas ir loti nepilnigas un zaur muischu man-tošchanu tās ir šadaliušchās wairaku ihpašchneeku rokas. Ja mehš šchim 500 šaimneežibam atstahjam semi, tad no semes fonda nahf nost 137.500 puhrweetu. Bet ja peelaischam, ka tahdu šaimneežibu buhtu weens tuhš-stots, tad wajadsetu lihds 275.000 puhrweetu. Tās noeet nost no semes fonda, bet zaur to mums atklahjas ifredses, ka mehš waram ari turpmaf rashot.

Pahreesim uš jautajumu, kahds un žif leelš waretu buht šchis semes fonds. Eš atlauschos wispirms pakawetees pee teoretifšas pušes. Leeta ir ta, ka walidiba usflata par semes fondu ne tikai no semneefem un muisch-neefem apšrahdato aramo semi, bet usflata par semes fondu ari to semi, furu statistika šauz par laufšaimneežifšim šmantojamu: ganibas, plawas un kruhmus. Tahdā kahrtā fonsd, kursč tifa aprehkinats no referenta Gai-lifšča kunga, kursč, azimredšot, turejās tikai pee muischu zentreem, pee ara-mās semes, ir ahrkahrtigi škopi aprehkinats. Muhs rehšins rahda, ka semes fonsd ir daudš leelaks. Ras atteežas uš prasibu, lai mehš dodam katram bessemneefam tihru aramu semi, tad eš to waru usflatiit un nošaukt par tuš-šču zeribu, kura katru bessemneeku katrā šinā wediš pee wišchanās. Tahdu leiputrijū šagahdat katram bessemneefam walidiba naw domajuš. Tās naw ešpehjamš. Tad mums teescham semes truhtš un nekahdu reformu mehš eewest newaram. Mums nesen atpakal bija peeprasijums no kahda „apsi-nigā“ bessemneeka, kursč prasija, eewehrojot Latwijas atbrihwofchanu, ne tikai aramu semi, bet prasija ari inventaru; prasija, lai winam uzšel ehkas, lai dod rihžibas kapitalu, peeteifšams, ja tas nebuhtu ešpehjamš, lai isšneeds winam ahršemes paš ašbraufšchanai uš Kreewiju, kur wišch wišmaf waretu žihnitees par „ihsto“ brihwibu. Domajams, ka ahrleetu ministrija winam paš buhs isšneegufi, ja wišch pehz tahdas buhs greesees. Tā tad pee

femes fonda peefkaitams: plawas, ganibas, fruhmaji un wifs tas, ko nosauz par laulfaimneezibai derigu semi. No walfstikla weedokla raugotees mehš eefkaitam femes fondā aci „nederigās femes“, tahdas mums Latwijā ir lihds 12%, bet kuras Kursemes semneefem ir tikai apmehram 1%. Firfka kungs gan aifrahdija, ka tas zehlees zaur to, ka semneefem naw eedalitas kahpas, smilfchu klajumi u. t. t. Tomehr ari semneefem ir bijufhas „nederigas femes“, bet pateizotees kulturai ir pahrwehrstas par derigām. Tapehz ari „nederigās femes“ eefkaitamas fondā, zitadi mums pee nederigām semem buhtu japeefkaita un jaismet no fonda ari tās femes, ko fauz par grihfchla plawam, tas ir — muhfu sahlu purwi, kas pehz waldbibas eefkateem ir loti deriga seme un pehz muhfu masgruntneeku peedfihwojumeem labaka, nekā weenā otrā weetā mahlu kalns waj smilfchains ihrums. Waldiba ir nolchmuft ifdarit purwu ifmeklefchanu. Tahda ncteef Sedes — Salazes bafeinā, Leepajas tuwumā, Bahrtas upes un Leepajas esera, Alfwangas — Wentšpils, Durbes — Tadaiku un Lutanes esera rajonos. Jau tagad teef westi ifmeklefchanas darbi, kuri nowedis pee ta, ka buhs gatawi projekti, kad walfts warēs dot lihdsfelus, lai waretu tift ifwesti wajadsigee meliorazijas un ziti darbi. (Balfs pa freifi: „Pareifi: bessemneefem purwus — muifchneefem aramu semi!“).

Tad wehl es gribetu minet par muhfu mescheem. Muhfu meschi, kā finams, naw wifur noapaloti un fchur tur wehl atrodas meschu stuhri, kuras par mescheem pateefi newaretu faukt. Un fcho meschu mums ir tahds procentis, kahds falihdsfinot ar zitām walstim nebuht nebuhtu wajadsigs, jo mehš tatschu atrodamees Wakareiropas wahrtoš, pee juhras, un waram fawu semi dauds intensiwaki ifmantot. Meschu mums ir 29,43%, un fchis fskaitlis preefch mums ir par dauds leels. Wifem ir finams, ka mehš gribam fawas finanses buhwet uf mescheem; bet ja mehš eerihlojam labu meschfaimneezibu, tad ari tee 100.000 standarti ekfporta koku gadā, kuri nepeezeefchami muhfu finansu nostiprinafchanai, eeguhstami ari no dauds mafakas meschu platibas. Warbuht waretu eebilst, ka meschus ifzehrtot klimats topot faufs, upes un eseri paleefot beš uhdens, draudot nerafcha. Tas tomehr neatteezas uf muhfu semi. Muhfu seme mirkst uhdenoš — leetā un fneegā: gar Wakareiropu tek Golsa straume, deenwidwakara wehji muhfhigi dfen zilkonus pahr Baltiju uf Balto juhru un mums naw ko baiditees no uhdens truhkuma. Pamasinot muhfu meschu procentu, newar buht ne runas, ka ar to klimats pahrwehrstos uf flitto puft. Es gribetu, kungi, aifrahdit wehl uf weenu apstahkli, kuru mehš gribam ifleetot preefch muhfu femes fonda tuwakā waj tahlakā nahfotnē. Pee mums ir wefela rinda masgruntneezibu, kuras pahrfpehji tagad domatās normalās, t. i. 1 lihds 2 firgu faimneezibas. Mums ir 3 lihds 5 firgu faimneezibas, kurām ari wehlat nahfkees no fawas leekās femes atteiktees. Jaundš faimneezibas domatas tā darba faimneezibas, kuras apstrahdā pati faimneeka gimene ar fawu darba fpehku, lai no jauna neraditu nenodrofcchinato laulftrahdneeku-bessemneeku fchiru. Bet wezās, leelatās faimneezibas prafa algotu darba fpehku. Gribu aifrahdit uf dascheem dateem, kā pee mums laudis apgahdati ar semi. Peemehram, Widsemē pirms kara fskaitjās ap 600.000 lauku eedfihwotaju t. i. ap 120.000 gimenes un tikai 30.000 gimenem no winām bija fawas faimneezibas. Palita pahri 90.000 gimenes, kuras tā tad buhtu bijufhas bessemneeki. Winās bij pa dafai meestu un maso zentru eedfihwotaji, amatneeki, bet, galwenā kahrtā, bessemneeki-laulftrahdneeki. No

fchim pehz pirmskara skaitleem teoretiski aprehkinatam 90.000 bessemneeku gimenem tagad ir peeteikufchās us semi ap 19.000 gimenēs. Japeesthmē, ka fchee skaitli tagad newar buht glufchi pareisi, jo pirms kara eedfihwotaju bija dauds wairaf, nekā wīnu tagad ir palizis. Turotees pee wezā skaitla Widsemē paleef tomehr apmehram 70.000 gimenēs bessemneeku, kuras semi negrib un neprafā. Rezultati no fcheem skaitleem buhtu tee, ka jagahdā par peeteefofchu darbu fcheem bessemneefem-laufftrahdneefem. Ar to fchimbrifscham ari muhsu leelako 3 lihds 5 firgu fainneezibu pastahwefchana ir pilnigi pamatota un attaisnota. Grosotees apstahleem, attihstotees ruhpnēzibai, aisejot laufftrahdneefem us pilsehtam, us laufeem peenachš laikš, kad fainneeku stahwofkis paafinasees un wini newarēs few dabut strahdneekuš. Tad eefahftees fainneezibu fadrupfchanaš prozefš. Weenas leelaš mahjaš fainneekš-tehws atdos mahjaš faweem diweem dehleem; tee tās atkal fadalis, un beidsot apstrahdās semi tikai fainneeka gimene ar fawu darba fpehku. Šchi ewoluzija ir eestahjufees jau dauds weetās. Masakee fainneeki, kuri agraf strahdaja ar trim firgeem un algotu darba fpehku, tagad isteef pašchi ar fawu darba fpehku. Šchis fakts ir loti eewehrojams un leela dala bessemneeku, fewifchki tee, kuri agraf radās no fainneeku gimenem, dabūs semi fchahdā fahrtā un warēs tift apmeerinati ar to bes waldibas lihdsdalibas.

Šchee wifš minetee leelee semēs awoti ir taš pamats, kurfch dod eefpehju drofchi apgalwot, ka mums naw jabaidas par semēs truhkumu, ka mehš warefim apmeerinat wifas prafibas pehz, semēs ne tif ween tagad, bet ari tuwakā un tahlakā nahlotnē.

Es gribetu peewest wehl weenu ifeju, kura neatteezas us azumirfligo semēs jautajumu, bet kura ir tomehr loti wehrtiga. Pee mums azumirfli rafcho tikai 64 pudus rudsu no defetinas. Kreewijā, kur ir wehl masafa rafcha, tur wina bij 40 pudu no defetinas. Kad maisēs truhka, tad laudis ifzeloja. Tifa ifwesta wefela Sibirijas kolonifazija ar Seefchkreewijas semneefem. No Kreewijas semneefem ari Widufafija ir aifnemas loti leelaš platibas. Ja semneeka gimenei nepeeteef 64 pudu maisēs, bet wajaga 128 pudi, kas ir diwreis wairaf, tad winsch weenas defetinas weetā meklē diwas. Bet ifrahdas, ka ari no weenas defetinas war diwreis wairaf rafshot. Šchis semēs „fonds“ ari mums jatur preefsch azim un jaewehro, jo winsch war dot leelus rezultatus. Es gribetu, ka lauffainneekš ifteiktu rafchas leelumu ar apstrahdajamas aramas fahrtas kubifpehdu faturu. Ja finamu rafchu gribam dubultot, tad ir weena alga, waj mehš nemam diwas defetinas semēs un apstrahdajam wīnu 6 zollas dšili, waj nemam to pašchu weenu defetinu un apstrahdajam semi 12 zollas dšiki. Sem apstrahdafchanaš dšiluma es faprotu ari mehflufchānu un melioraziju. Stary zitu fchis jautajums war fihmeteēs us Latgali, jo tur wehl loti wahjas fainneezibas: wahjffch firdfifsch, strahdneeku buhtu peeteefofchi, bet dauds no wineem aifflifst pelnās un mahjās paleef tikai feeweetes un wezifchi, kas semi lahgā neapstrahdā, bet tikai rufchina. Leela dala eedomajas, ka wineem wajag wairaf semēs. Seefcham, Latgalē wina ir jadod. Nefskaitamos gadijumos paleefot fainneezibai pee weena firga ihfā laikā fche ir eefpehjams ifschkirt semēs jautajumu ar labafu semēs apstrahdafchānu pazelot, pat dubultojoj rafchu, t. i. plehfchoteēs ne plafchumā, bet rokoteēs semēs dšilumā.

Pahrejot us semēs fonda konkreteem skaitlu materialeem, es gribetu aifrahdit, ka referents Gailifcha kungs mineja kā fondu 2^{1/2} miljona puh-

weetas, bet Ulberinga kgs airahdija, ka ir 6^{1/2} milj. puhrweetu. Ra redsams, starpiba ir loti leela. Pehz weeneem dateem semes truhkst, pehz otreem seme paleef pahri. Ra parasts, pateesiba meflejama, issakotees banali, „selta widus zelā.“ Statistiskās pahrwaldeš wizedirektors Bokaldera kungs „Latwijas Sargā“ no šch. g. 25. augusta, peewed skaitlus, kas weenigi winam peecetami un usskatami kā autoritatīwi un isrehkinajis semes fondu konkreti us 5 milj. puhrweetu. Šchis semes fonds pamatots us ofizialeem statistiskeem skaitleem, kuri eeguhti no muhsu statistiskās pahrwaldeš. Es atwainojos par to, ka apgrubtināschu augsto šapulzi ar šauseem dateem, bet esmu peespeests to darit tadehl, ka wairaki runataji, starp ziteem Bruscha kungs, isteiza pahrmetumu, ka no waldibas naw doti ofiziali skaitli. Midsemē priwateem ihpāschneekēem peeder pawisam 3,088,288 puhrweetu. No šchim priwatu muišču semem eet nost semneefu seme un kwotes seme; paleef muišču semes 2,625,365 puhrweetas; atnemot meščus, furu ir 1,205,815 puhrweetu, paleef pahri 1,420,000; peeskaitot 31,500 puhrweetas walsis semes bes mešcheem, isnahf kopā 1,451,500 puhrweetas, jeb apalos skaitlos, pahrwehršot defetinās, 500,000 defetinās.

Kurfemē priwatmuischam peeder 1,029,377 defetinās; eet nost 427,977 defetinaš mešču, paleef pahri 601,400 defetinu, peeskaitot walsis semes bes mešcheem 83,229 defetinās, kopā isnahf 684,629 defetinās.

Latgalē wišas semes ir 1,270,810 defetinās. Rindsula kungs peeweda datuš, ka us weeni šaimneezibu isnah'ot zaurmehrā 8 defetinās. Pehz ofizialās statistikas Latgalē ir semneefu šaimneezibu 63,757. Skaitot us katru 8 defetinās, eet nost no kopškaita 510,056 defetinās. bes tam eet nost 1100 leelšaimneezibu muišču un šolwarķu seme bes mešcheem pa 60 defetinās, kopā 66,000 defetinās un 323.000 defetinu mešča. Paleef pahri 371,754 defetinās.

Saskaitot wišus 3 skaitlus kopā, pahrwehršot winus puhrweetas un eewehrojot to, ka nederigā seme ir rehkinata apmehra skaitlos, isnahf, ka wiša semes fonda kopplatiba ir apalā skaitli ap 5,000,000 puhrweetu. Tas buhtu tas fonds, ar furu mehš waretu manipulet. Ja mehš prašim, zif ir semes gribetaju un waj ar šchām 5,000,000 puhrweetam peetiks, tad dabušim šekofschu atbildi.

Latwijā ir loti maš eedšihwotaju. Us laukeem Latwijā dšihwo us weenas kwadratwerstes 25 eedšihwotaji, Ukrainē dšihwo 90, un Wahzijā — 140 us katras kwadratwerstes. Tā tad wišpahrigais eespaids ir tas, ka Latwijā seme ir loti wahji apdšihwota. Zif tad ir to lauschu, kuri ar semi apmeerinati un kureem semes newajaga? Lai šchos skaitlus dabutu, es peewedišču jaunos lauschu skaitišchanas skaitlus, kuruš statistiskā pahrwalde pašchlaif publizē par eedšihwotajeem Latwijā. Pirms kara Latwijā bija 2.250.000 eedšihwotaju. Par kareiwjeem gan wehl šinu truhkst, bet tagadejais šopejais eedšihwotaju skaitis Latwijā ir loti maš: 1.475.279. Pilšehtās skaita 408,614 zilweku, tā tad lauzineefu paleef 1.066.665. Agraf, preekšč kara, Latwijā bija 1.700.000 lauzineefu. Šagad paleef, neškaitot kareiwjus, no kureem, bes šchaubam, ari buhs dašchi desmiti tuhstosčhi lauzineefu, 1.066.665 zilweku. (No kreišās pušes: „Un behgli?“). Behgli wehl no Kreewijas nahf klahf un eedšihwotaju skaitis pawairošees, bet manipulešim pagaidam ar to eedšihwotaju skaitu, kuršč pašchlaif te ir. Zif zilweku ir apmeerinati un kas nepretendē us semi?

Widsemê masgruntneeku fainneezibu ir 31.565, bes tam, pehz pehdejâm sinam, ir 506 muishas un 594 pusmuishas; tà tad tif dauds fainneezibam ir fawi fainneeki un fawas gimenes.

Rursemê schee skaitli ir fetofchi: masgruntneezibu 38.942, 963 muishas un 606 pusmuishas. Starp zitu, gribu aifrahdit, ka muishu skaitâ ir ari mahzitaju muishas un leelaki semes gabali, kas naw brunineeku muishas, bet tomehr skaitas par muisham. Tapehz muishu skaitis sche ir leelaks, nekâ pehz agrafeem dateem.

Latgalê pehz statistikas naw, kâ Rindsula funks peeweda, 75.000, bet gan 63.757 massfainneezibas; bes tam 328 muishas un 770 pusmuishas.

Kad fatwelkam wisu kopâ, tad israhdas ka mums ir 134.264 masgruntneezibas, 1197 muishas un 1.970 pusmuishas, kopâ 138.031 fainneeziba. Ja rehlinam us katur fainneeka gimeni 5 zilwekus, tad ar semi ir apmeerinati no Latwijas lauku eedsihwotajeem 690.175 zilweki. Tas ir negaiditi leels skaitlis. Ja peenemam, ka teescham muhsu lauzineeki ir kara laika tad ismirufchi, tad ar semi apghadat tos buhtu loti weegli. Ja peelaidifim daschadas warbuhtibas, eeskaitifim behglus, kuri atgreesifees, tad schis skaitlis pawairosees, bet tagad winsch ir loti mas. Pawifam, kâ redsejam, mums ir 1.066.665 lauzineeki, no kureem ar semi apghadati ir 690.155, tà tad paleef ko apghadat 375.510 bessemneeku. Ja mehš scho skaitli dalam ar 5, skaitot pa 5 zilweki gimenê, tad mums wajaga semes preesch 75.303 gimenem. Tas ir pahrsteidofchi mas skaitlis, furu, ja muhsu statistika ir dibinata, buhs weegli apghadat ar semi. Sahdâ gadijumâ semes jautajums buhtu weegli atrifinams, un mehš waram apghadat ar semi wifus bessemneekus, nenogaidot, kad wini eegahdasees inwentaru. (No kreifas pufes: „Gimenê 4 lozekli!“). Es peenemu peezus tapehz, ka pateesiba winu ir ap 4, 7, tà tad leelaks pamats peenemt 5, nekâ 4, furu skaitli es ari peenemu, dibinotees us muhsu autoritates Bokaldera lunga aifrahdijsumu, kurfch atrod, ka pareisais skaitlis ir 5. Ja mehš nemam eeschâ latgaleeschus, furu gimenes lozeklu skaitis ir leelaks, tad schis skaitlis tuwojas ihstenibat.

Tagad es gribu apluhkot tuwaki weenu jautajumu, kurfch stahw sakarâ ar konkreto semes fonda un bessemneeku skaitli Latgalê. Likas, itkâ par to mums buhtu wisleelakas baschas, jo Latgale ir wiswairak apdsihwotais apgabals ar 40 eedsihwotajeem us weenas kwadratwerstes, kurâ semes bads arweenu hijis leels un jau agrak eedsihwotaji klijidufchi fweeschumâ meklet darbu un maifi. Bet israhdas, ka latgaleeschem paschu semes fonds ir 371.000 defetinu. Ja sadala scho semes fondu starp Latgales sifh- un masgruntneekem, ja peenemam, ka scho masgruntneeku ir 63.757, tad us katra massfainneeka gimeni, kurai ir jau, zaurmehrâ, 8 defetinas semes, isnahf klast wehl 6, gandrihs 7 defetinas no latgaleeschu paschu semes fonda. Sahdâ kahrtâ 63.000 schahdam gimenem buhs fawa seme pa 15 defetinu katrai, kas buhtu 45 puhweefas pehz wezeem latweeschu mehreem. Ja eewehro, ka Latgalê pa leelakai dalai fastopamas weenfirgu fainneezibas, ka lauffainneezibas kultura wehl loti sema, ka tai sinâ wehl dauds ko waretu darit, es newaru peekrist tam, ka semes jautajums Latgalê ir fewifchli afs. Taisni otradi. Agrak, kamehr mehš bijâm masak pasihitami, mehš domajâm, ka winsch tur naw tif afs, tadehl ka tur naw ihsto bessemneeku, bet sifhfainneeku apghadaschana, kureem kaut zil semes jau ir, naw tif steidsama. Wini, leelaks, war nogaidit pusgadu, waj pat gadu un palikt otrâ rindâ.

Tā mehš agrāfi domājām. Bet tad tīfa pazeltš semeš jautajums no laigaleefcheem Satwerfmes Sapulzē. Tomehr peewestee ūkaiiti mani nepahrleezina. (Balsis no latgaleefcheem: „Tee naw pareisi!“). Warbuht, wini naw pareisi, bet tee ir ofiziali ūkaiiti, kas tagad eenahfufchi, Bokaldera kunga dati. Un tomehr, ja rehkinafimees ari ar to ūaimneezibu ūkaiiti — 75.000, furu Rindsula kungs peeweda, ari tad mehš latgaleefchus warefim apmeerinat ar semi. Leeta grosas ap to, ka, ja wiūeem dodam semi, tad uf katru gimeni waram peedalit wehl klat 7 defetinas. Bet ja eedalat ūahdschu semi weenfetu ūaimneezibās, tahda weenfeta isnahf 10 defetinas leela waj wehl leelafa, tad, peh3 muhsu domam, ūahhda 30 puheweetas leela ūaimneeziba ir pagaidam pilnigi peeteefofchi preefch weena ūihūaimneeka. Nemūim toš, kuri ir ihsti ūihūaimneeki, kureem semeš ir masaf par tām zaurmehra 8 defetinam, un doūim tīfai wineem semi. ūahhdu ūaimneezibu buhtu no wiūam weena trefchdala (20.000 lihds 22.000). Iūdalot ūtarp winām wiūu Latgales fondu israhdas, ka uf katru ūihūaimneezibu isnahf beū tās semeš, kas winai jau buhtu, wehl ap 18. defetinas. Tas ir peh3 muhsu dateem. Bet peelaidiūim, ka ūihūaimneezibu ūaits pehdejā laifā ir peeaufsiš un ka fonda dati ir nepareisi, jo fondam, warbuht, ir peeweenota weena, otra neleela pušmuischa waj, kā juhš ūauzeet, ūolwarfs waj ferma. Warbuht, ūcho pušmuischu ūaimneeki negrib, lai winas ūadala maūūaimneezibās, warbuht, winu ihpaūhneeki ir tee paūchi latweefchu ūaimneeki. Latgalē semeš truhtst un latgaleefchi wehlaš, lai mehš dalamees ūemē, kas neatrodas Latgalē, tad war aifrahdit, ka mums tahda ir Kursemē, kur ūamehrā daufš semeš, un ari Widsemē, kaut gan masaf, kur ir daufš priwatfemeš. Tā buhtu iūūkiramš jautajums, kur nemt semi, ko dot latgaleefcheem. Latgaleefcheem buhtu jadod seme Kursemē un Widsemē tuwak pee latgaleefchu robescham. (ūauzeens no weetas: „Rapeh3?“). Wini to praūa, lai apmeerinatu labaf winu ihpatnejās praūibas walodas un religijas ūinā. (Sterns no weetas: „Mehš to nedoūim!“). Redūefim, mehš to wiūu peelaidiūim. ūs ar dateem gribu ufūwehrt, ka tīf aūas atteezibas semeš jautajumā nepastahw. Rad ūahūimees pee semeš jautajuma iūūkiranas, mehš warefim ari latgaleefchu semeš gribetaju praūhu ūkaiitu apmeerinat, dodot wineem semi no pahrejās Latwijas.

ūs gribu aifrahdit uf semeš fondu Latwijas pahrejās dalās. ūs peewediūhu ofizialus ūkaiitlus. No weenas puūes ir peeteiūūeef pawiūam 43.000 beūemneeku, kuri wehletos semi, no teem ap 3500 kareiwju. ūchee ir ūtatistiūi ūkaiiti, kuri ūawahkti pehrn un ūhogad lihds 1. martam. Kas atteezas uf ūcheem 43.000 beūemneekem semeš gribetajeem, tad gribu aifrahdit, ka daufš no wineem ir ūihki amatneeki un naw nekahdi beūemneekilaufūtrahdneeki, kuri wehlaš tīfai 2 lihds 3 puheweetas semeš ūawām wjadūibam. No otras puūes ūwarigs jautajums ir tas, ka reforma grib dot semi tīfai teem beūemneekem, kas uf semi jaw noūehduūhees, kureem ir jau inwentars. Mums wajaga dot semi tīfai teem, kas winu teefcham wehlaš apūtrahdat un newiš wehlaū no tās aifeet, warbuht, dūenot ar to ūpeulaziju. Mums wajaga tagad ruhpetees par to, ka fatra semeš pehda tiftu apūtrahdata, ka neweens ūirgš, neweens zilweūš, neweens arlš nestahwetu dihfā. ūs gribu aifrahdit, ka mums ūuhdsibas, ka semi nedotu teem, kuri peh3 tās buhtu praūijufchi, naw eenahfufchas, isnemot diwus, trihš gadijumus, kur ūuhdsibas eenahza no kareiwjeem, kuri atrodas paūchlaif kara deeneūā un furu prederigee naw paūchi laifā peeteiūūeef uf semi. Weena, otra ūuhdsiba

ir eenahfufi ari agrarfomifjã, bet wifas winas grosas ap daschadeem strihdigeem fainneeku rentneeku atteezibu jautajumeem. Bet es waru apgalwot, ka tahdu gadijumu, fur buhtu prafits pehz semeš, un mehš semeš nebuhtu dewufchi, naw bijis. Praktifkais rezultats semeš peeschkirfchanã ir tas, ka mumš Widsemẽ un Kursemẽ fchogad walstis muifchãs eerahditas 9626 fainneezibas fihrentneekeem un leelrentneekeem, bet no walstis pahrneemtãs priwatãs muifchãs, kuras muifu rihzibã, eerahditas 13.908 fainneezibas maseem dalu rentneekeem un 393 leelrentneekeem. Kopã tasã iftaifa tepat 24.000 fainneezibas. Tee ir tee faktiftee semeš gribetaji, furi semi prafija un ari to dabuja. Ir wehl loti dauds muifchu, kuras pati walstis apstrahdã. 135 pahrneemtãs muifchãs strahdã ar laufstrahdneekeem, tadehl ka nebij dalu rentneeku; daudf weetãs ari muifchneeki joprojam fainneeko ar laufstrahdneekeem. Tã tasã ir Disputes, Kuldigas un Wentšpils aprinkos un zitur, tapãt ari Widsemẽ, un nekahdu pretensiju no bessemneekeem, kureem buhtu faws inwentars un seme, naw. Ziteem wahrdeem, prafse ifschkthra semeš jautajumu positifi, un wifã semeš gribetaji paschlait ir apmeerinati. Ja ir wehl atftanas no mihtineem uf Satwerfmes Sapulzi, kuras wehl tagad ifftan fchad un tad no zitãs pufes, ne bessemneeku wahrda, furi ar semi faktifki apghadati, tad tasã ir panehmeens, furam ar praktikfo semeš reformas isweschanu naw fãfara.

Es tomehr gribetu aifrahdit, ka leeta tif optimistifki ifschktrama naw. Mehš rehkinam, ka laba dala bessemneeku ar inwentaru, pušgraudneeku un rentneeku weidã, atrodas tagad pee fainneekeem uf graudu un renti. Kad semeš wehl nebij, wini palifa drofchibas dehl pee fainneekeem, lai apstrahdatu semi lihds tam laifam, fãmehr wini to dabus. Kad seme tiks dalita, tad wini, bes fchaubam, atteiftees no fawãm pagaidu weetam un peeprafis semi. Zif leels ir fchis bessemneeku ftaits, naw sinams. Tad nahf wehl behgti un karawihri, fã ari gribes semi un kureem waldiba fawã likumprojekta ir paredsejuft sinamas preefchrozibas. Wini dabus pabalstus firgu un lopu eegahdaschanai. Wifã fchee trihs faktori semeš teefcho gribetaju ftaitu pawaitros un tadehl jautajums newar tift uffkatits par ifschkirtu. Bet mumš semeš fonds preefch tam ir peeteefofchi leels. Tad es wehl gribetu pastrihpot, ka fonds, fursch wajadfigs referwẽ palifufcheem bessemneekeem, buhs tasã fonds, fã radifees pee dabigãs masgruntneezibas fãdrupfchanas, fura newarẽs tahlaf pastahwet aif laufstrahdneeku truhkuma.

Manš flehdfeens par semeš gribetajeem buhtu tasã, ka waram drofchi fãzit, ka semeš gribetaju naw tif dauds, fã teef domats. Semeš fonds ari ir peeteefofchi leels, lai waretu semi folit katram bessemneekam, fã semi gribes un warẽs apstrahdat. Es gribetu uffwehrt, ka semeš reforma naw domata tã, ka katrs bessemneeks waretu fanemt semi, bet domata tã, ka tikai tasã warẽs semi fanemt, fã wiku teefcham apstrahdã, kam ir peeteefofcha eedfihwe, ar laifu uftrahtas fainneezifstas wehrtibas fã dšihws un nedfihws inwentars, furu winsch waretu ifleetot un fã kapitalu eeguldit fchinĩ semẽ. Tasã gan ir pilfonifks uffstats, ka zilweka fainneezifstã darbiba fãstahw ne tikai no mantu fãdalifchanas un patehreschanas, bet ari no rafhofchanas. Bet bes fchis rafhofchanas neweens bessemneeks semi newar eeguht.

Es, fungi, wehl gribetu aiffart daschus jautajumus, furi tika ifwirfiti debatẽs, fãfarã ar galweneem strihdus jautajumeem. Es trihs galwenos strihdus jautajumus pehz buhtibas neaifkerschu, jo, pehz manãm domam,

wini jau daudspuigi apgaismoti. Es gribetu peewest datus, kas sīhmejās uš atmakšas un semes ismakšas jautajumu. Ja nemaldos, Būšhewiza kungs teiza, ka waldiba naw neka darijusi pee wajadšigo datu wahššhanas. Ari agrarās statistikas apatšhkomišija naw warejusi datus šawahkt. Šika aisrahdišs, ka Wahzijas profesors, Balošha kungs, kas tagad šahw Latwijās deenestā, itā isšeizees, ka ismakšas šumas par semi šneegtos miljardos un Latwijās waltšs ar winām netiktu galā. Šas naw pamatotš. Š dateem, kas no semkopibas ministrijās no wišem aprinteem šawahkti, isnemot Šluskšes un Jaunšelgawas aprinkus, kuru arkwi wehl nebija peeeetami, waram redset, ka uš Widšemes un Kursemes muišham gul šefošhi paradi: uš Widšemes muišham: muišhneeku kreditbeedribas paradi 12.557.525 rublu, priwatšhipoteku paradi 23.780.465 rub., kopā 36.337.990 rub. Uš Kursemes muišham: muišhneeku kreditbeedribas paradi — 11.793.313 rub., priwatšhipoteku paradi — 11.801.504 rub., kopā 23.594.818 rub. Šasfaišot šhiš šumas kopā, wiši paradi, kas gul uš wišām Widšemes un Kursemes muiššham, isnemot Šluskšes un Jaunšelgawas aprinkus, istaiša 59.923.808 rub. Šeltā, jeb kreewu papiru rublošs, šahdi wini mums bija pirms šara. Šes šhiš šumas ir wehl ziti paradi markās un šweedru dahšderos. Wiššleelakais paradšs 3.000.000 marku leelšs taištšs uš brunneezibas muiššham. Wišu paradu šopsūma istaiša ap 75.000.000 rub. Šas atteezas tagad uš šho paradu, es nenemšhos špreest, jo neēmū finansišis, waj tas ir leelšs, waj mašš, bet škatotees no lauššaimneeka šahwofka paradšs ir neezigs. Šaprotamšs, nauda pirms šara bij wehrtigata, bet es gribu aisrahdi, ka muhšu semneeki, ari bešemneeki, kuri šehdišees uš semi, šaprot, ka seme ir kapitalšs. Ja semneeks dabūs šho kapitalu, wišš laidis to apgrošibā un prozentes par kapitalu šmeedamees ween šamakšās. (Peešihme no šozialdemokrateem: „Špirššhanas šumu waj atihššibu?“). Špirššhanas šumai wajaga apmehram šaetees ar paradu. Walsšij newajaga pelnit uš šho operaziju, bet wina newar ari šaudet. Ja mehš isrehšnam paradu uš puhrweetas, tad uš puhrweetas Kursemē isnahk 9 rub. 20 šap. šeltā un Widšemē 12 rub. 60 šap. šeltā. Muhšu semneeks, beš ššaubam, tišš galā ar prozentu, ja wiššš šho semi dabūs. Pagahjušhā gadā apgahdibas' ministrija peenehma rekwišizijas šahrtā no muhšu semkopjeem weenu miljonu pudu rudsu, neškaitot zitu labibu un aprehšinaja pa 8 rub. pudā. Uš tirgus šhi zena bij ne masak šā 108 rub. pudā. Pateizotees tam, labibu šlepeni isweda uš Latgali, zena bija wehl augštaka, pat lihšš 400 rub. pudā. Šā tad, masakais 100 rub. uš pudā muhšu semkopis naw šanehmis. Wiššš tos ir šamakšajis šā nodewas walsšij. Uš 1.000.000 pudu weenu pašhu rudsu šā tad semkopji weenā gadā ir pašpehlejušhi 100.000.000 rub. Pašrejššs labibas ir nodots 1.800.000 pudu par 6 lihšš 9 rub. pudā, kartupeku ap 700.000 pudu par 3 rub. pudā! Šapat tas ir ar lineem. Muišhu paradi preešš semneeka, šalihššsinot ar wina darba špešjam un kapitala ismantošhhanas špešjam, ir mašš. Es brijnos, ka profesors Walodis wareja taišit šahdu šlehššeenū. Šas man isleekas šā joks. Šas isššaidrojams, warbuht, ar to, ka šaktišti dati nebija šinami, tee rahda, ka tiš šliktas tās leetas naw.

Es gribu atlaut šew dašhus paššaidrojumus šawā labā uš daššhem aisrahdišumeem un maššem ušbrukumeem, kuri tišš taišiti no wairakeem runatajeem. Šarp zitu es gribetu atšihmet referenta Šailššha kunga ššaišto širšnigo eewadu, kurā wiššš šajuhšminajās ar to, ka semes reformas leeta

tikpat kà straume ir jaewada no inscheneereem dabiskà gultnè. Ja tas tà nenotiks, tad straume issfalos dambjus un aissfalos wisu proiam. Katrà finà semes nazionalisazija nefahdà finà naw schi gultne, un gultne waretu buht tikai priwatihpashums. Te es gribetu wehl reis pastrihpot, ka schis priwatihpashums jau tadehl ween ir wajadsigs, ka statistika rahda, ka ap 75%, Kursemè lihds 93% semes gribetaju ir isteifuschees, ka wehletos dabut semi dsimtà ihpashumà. Buschewiza funga runà bija eebildums, kursch naw nopeetni nemams schai augstà sapulzè; mihtinos gan mehds aifrahdit, ja semi nazionalise, tad paliks pahri nahkosham semneekam, tagadejam bessenneekam, wifs kapitalis, kuru winsch tad war eeguldit semè, lauffaimneeziabas rihfos u. t. t., bet ja semneekam kapitalis jaatdod par semi pee eepirfshanas, tad dsimtà seme winu tikai isputina. Tas ir pilnigi nepamatots apgalwojums, jo ir sinams, ka wisur parasta un ari Latwijà paredsama semes pirschana us ismaksu, un ismaksu newar dauds pahrfneegt, wismas pehz waldbibas projekta, tos paradus, kas tagad us semem gul. Un ja paradi jaatsihst, kà ari sozjaldemokrati to peelaisch, tad ari schee paradi buhs jafamaksà. Uri isdodot semi pee nazionalisazijas us muhscha nomu paradi tomehr buhs janomaksà. Tadehl muhscha nomas maksu newar buht un nebuhtu masaka, kà semes is-pirschanas maksu. Tad wehl weens aifrahdijums par labu nazionalisazijai — spekulazijas apfarošana — tika peewests no wairakeem runatajeem. Tagadejā waldbibas projekta ir weens pants, kursch spekulaziju pilnigi nowehrsch. Ja tas wehl naw deesgan — pantu war papildinat, ka, peemehram, teem faimneekeem, kureem ir 3 mahjas, 2 mahjas wajaga litwidet, lai teem paleef tikai weena, un tad tas buhs wehl radikalaki.

Pee schi jautajuma es apstahjos tadehl, ka pehz manam domam, pehz manas dsikas pahrliezibas agrarai eefahrtai jabuht skaidrai un weenà semè newar buht diwu daschadu sistemu. Ja atstahjam lihdschinejos ihpashumeekus kà priwatihpashumeekus, tad newar realist domu, ka to semi, kuru mehš dalisim, mehš dalisim dsimtsnomis leetoschanà. Tas issaufs newehlamus faimneeziiskus farschgijumus. Starp zitu es gribetu atsihmet wehlreis to faldod dseefnu, kuru mehš dsirdejām mihtinos pirms wehleschanam, un kuru mehš dsirdejām agrarà komissjā.

Uri tagad mums faka: „Kungi, juhs fakteet waldbibas likumprojekta pirmajā paragrafā, ka ihpashuma teesibas paleef spehka, kaut gan neweens to neapstried, bet 10. paragrafā juhs eerobeschojeet scho priwatihpashumu un ar to priwatihpashuma jehdseens saude fawu nosihmi — tas wairs naw priwatihpashums.“ Ne, kungi, semes nazionalisazija un walsts ihpashums ir weens, bet semes priwatihpashums — otrs. Nefahdi „apikatu“ knifi un ekiwoki neisfittis semneekam ar wina weselo ftatu no galwas jehdseenu par to, kas ir priwatihpashums un kas ir muhscha noma.

Tad es pahreju us Buschewiza funga diwām skaitstajām tesem, kuras ir loti weenfahrschas: „Ne pehdas semes un ne kapeikas atlihdsibas muhschneekeem!“ Tā laikam bij, ja nemaldos. Es gribu (No kreisās puses: „Maksāt!“), ja, es gribu atsiht un maksat tos paradus, kas gul us atfawinamām semem. Pee scheem diweem apgalwojumeem es gribu peebilst, ka wini ir noskaidroti wairaf, nekà wajaga. Es gribu tikai atgahdinat to, kas friht swarà zilwekeem, kuri grib buht eiropeschi. Es brihnos, ka ir kungi, kuri ilgafu laiku dsihwojuschi Wakareiropas atmosferā un tomehr naw usnehmuschi semi teesifkos pilsonifkos elementus, to teesifko fajuhu, ka mehš ne-

mas newaram zitadi runat. Ja mehs esam teesifsta walsts, tad buhsim Wafareiropas pilsoni; preefch teem, kas israhwufchees no komunistu apfahweeneem, newar buht runa par fahdu semes atmenschanu bes atlihdsibaš. Tas naw eespehjamš un man nekahdu zitu argumentu newajaga — peeteek ar scho fajuhtu. Tas jaatsihst katram teesifsti domajofcham pilsonim, kas negrib joprojam graut, bet ir spehjigs aptwert, ka winsch beidsot pehz notifufchafš rewoluzijas dšihwo teesifkš walsti. Man leekafš, ka jautajums ir fskaidrs. Saprafchanas stary diweem wirseeneem newar buht un man leekafš, ka tee daudsee fektoru, uf kureem sche aifrahdija, ir tikai diwi: weens $\frac{1}{3}$, otrs $\frac{2}{3}$ no Satwerfmes Sapulzes lozeklu skaita un jautajums ifschkirams ar balkofchanu. Man ir ta pahrlieziba, ka weena treschā dala, kura iswehleta no tautas un kura aifstahw kaut ko preteju, ta newar uswaret diwas treschafš dalas, kuras ari tauta fuhitujfi. Buschewiza kunga runā tika aifrahditš weens diplomatifskš jautajums, loti delikats jautajums, es gribetu fazit. Sozialdemokrati esot eegahjufchi uf wifu, uf ko tikai warejufchi. Agrarais likuma projekts, kas eefneegts no agrarās komifijas, esot tas leelafais, ko wini warejufchi dot. Ja tas neiseet zauri, tad teef wilktas konfekwenzes. Man gribetos fazit, ka teefcham kahdreif wajadsetu wilkt fchis konfekwenzes. No sozialdemokrateem peedalifchanos positiwā darbā mehs neredfam. Weenmehr tif dširdam draudus, draudus un atkal draudus; tee nekafas ar wineem, runajot weenfahrfchi, kš wista ar olu. Tas pehz manas dšilakās pahrliezibas nekemē walsts usbuhwi un agrarā jautajuma ifschkirfchanu, bet tikai kawē. Wehl es gribetu aifrahdit, ka tas bubulis, ar ko fewifchki nodarbojas sozialdemokrati, preefch pilstoneem, kuri dšihwo teesifkš brihwwalsti, naw nekahds hubulis. No 150 deputateem tikai weens ir barons. Ar baroneem mehs tiffim galā. (Trofknis sahlē. Presidents Tschakste fauz pee fahrtibas).

Beidsot, es atlaufchos daschus wahrduš personigā leetā. Buschewiza kungs kawā pirmā runā pahrmeta waldibai, ka ta neefot ifstrahdajufi agrarolikumprojektu un ka Satwerfmes Sapulze tadehl bijufi gruhā stahwofli, tāpat ari agrarā komifija. Pirms agrarā komifija bij fahfufi ifstrahdat sawu projektu, toreifejais semkopibas ministrs pasinoja, ka projekts jau ifstrahdats, tikai galigi wehl naw redigetš, bet pehz nedauds deenam tiks eefneegts Satwerfmes Sapulzei. Bet pehz tam pazehlās jautajums par skaito deklaraziju. Deemfchehl, atteezīgais eerehdnis no ministrijas bij tik naiws un bij notizejis fchai sinai. Winsch pasinoja pat prefē, ka likuma ifstrahdashana aifstureta, lai nogaiditu deklarazijā ifsakamos likuma pamata prinzipus un toš waretu eewest waldibas projektā. Tad tika nolemts no agrarās komifijas ifstrahdat patstahwigu projektu. Ar to jau waldibas projekts kluwa leeks. Bija fskaidrs, ka Satwerfmes Sapulze rihkofees pati pehz saweem eeskateem. Pehz tam nahza wehl waldibas maina un pirmā laikā loti dauds daschadu darbu. Pehz waldibas mainas tika wehl wahkts wajadīgais materials un projekts nahza gataws ar nokawefchanos. Winam leelas nofihmes wairs nebija. Un projektu teefcham, kš sinam, augstā sapulze nodewa agrarai komifijai tikai kš materialu. Tika apwainota pagaidu waldiba, ka ta neefot pee agrarolikuma neka darijufi. Gribu aifrahdit, ka taisni fchi augstā sapulze tomehr ir ifleetojufi wisplafchakā mehrā semkopibas ministrijas agrarleetu departamenta direktora Bauera kunga personigi ifstrahdato agrarprojektu. Scho projektu, kurfch ministrijā nebija wehl peenemts galigā redakzijā, Bauera kungs bija nodewis, gribetu fazit, ne sawas partijas, bet beedribas beedrim

Gailiſcha fungam, kurfch tad winu eenefa agrarkomiſſijâ un wiſâs winas apatſchkomiſſijâs un kurfch tagad laimigi gul muhſu preeſſchâ fâ agrarliſkuma pirmâ data. Tâ tad agrarlectu departamenta direktora iſſtrahdatais projektſ ir iſmantotſ no Satwerfmes Sapulzes agrarâs komiſſijas un tahdâ kahrtâ wiſſch ſawu labumu ir neſiſ.

Es gribu aiſrahdit uſ Buſchewiza kunga pahrmetumeem, ittâ lihds ar kabineta mainu no walddibas puſes buhtu notikuſi agrarâs komiſſijas ignoreſchana. Es gribu aiſrahdit, ka man perſonigi naw bijis tas gods, ſanemt kahdu uſaizinajumu uſ agrarkomiſſijas ſehdem, bet tahdi gan tiſg ſuhtiti bijuſcham ſemkopibas miniſtrim Ralnina kungam, kurfch tad uſ atteezigâm ſehdem eeradâs. Raſ atteezas uſ ziteem ſemkopibas miniſtrijas eerehdneem no agrarlectu un ſemju departamenteem un meliorazijas pahrwaldeſ, tad tee katreiſ uſ uſaizinajumu ir eeraduſchees, daſchreiſ pat wairaki eerehdni kopâ, iſnemot pahriſ gadijumuſ, kad ſehdes ſahkuſchâs, peemehram pullſten 11, bet pawehſtes ſanemtas tiſai pullſten 12. Es ar to negribu iſteikt nekahdu pahrmetumu waj apwainojumu pret agraro komiſſiju, bet mineju to tapeh3, ka man par to tiſa pahrmestſ. Gribu aiſrahdit, ka ſemkopibas miniſtrija weenmehr ir juhſu riſhibâ un wiſuſ datuſ, kahduſ juhſ mums praſiſeet un kahdi mums buhſ, mehſ doſim beſ kawefchanâs, Wehl gribu aiſrahdit, ka daſchreiſ gan eerafchanâs uſ ſehdem taiſni uſ minuti naw eefpehjama aiſ ta eemeſla, ka mums beeschi ir ſteidſigſ paſchu darbſ, pee kura jabuht klah, bet mums eerehdneem liſumdoſchanaſ eeſtahdes darbſ naw teeſchſ peenahkumuſ.

Tiſa aiſrahditſ wehl, ka pagaidu walddiba wainojama par to, ka wina naw agrarreformaſ leetâ neka darijuſi. Wina wiſpirms iſdewa ſawu agraro liſumu wehl toreifejâ miniſtra Goldmana kunga laiſâ. Peh3 ſchi liſuma tiſa nodibinatſ pirmaiſ ſemes fondſ, muſſchaſ pahruemtas un ſadalitaſ. Tagad Kurſemê un Wiſſemê ſtrahdâ 130 mehrneeku, Latgalê 35. Lihds 1. auguſtam Wiſſemê un Kurſemê ir ſadalitaſ kopâ 208 muſſchaſ, ar 161.553 puhrweetam kopplatibaſ; no tam eedalitaſ 3697 ſaimneeziſas un atſtabti 32 zentri, furi domati kultureleem paſahfumeem. Darbſ tâ tad ir eekahrtotſ un zeramaſ, ka ſchini gadâ tiſſ pabeigta 10.000 ſaimneeziſu eedaliſchana. Par Latgali wehl jaſaka, ka ta ir loti wehlu atbrihwota. Tur paſchulail ſtrahdâ 16 partijas ar 35 mehrneekeem, kuri eefahkuſchi ſahdſchu ſadaliliſchanu. Lihds ſchim ſadaliliſchanaſ preeſſchdarbi uſſahkti ſahdſchâs 68 ar 1534 ſaimneeziſam, 18 ſahdſchâs jau ſadalitaſ 378 ſaimneeziſâs, ſadalita weena walſtſ muſſcha, 84 fermeſ, iſdalitaſ 172 ſaimneeziſâs; preeſſchdarbi turpinaſ 16 muſſchâs, kurâ ir 104.820 deſetinu ſemes.

Weidſot, gribu aiſrahdit, ka Bruſcha kungſ pahrmet, ka walddiba naw dewuſi paſkaidrojumu de jure atſiſchanaſ leetâ, fura pazelta debatêſ, un ari ſtatitiſko datu leetâ. Es domaju, ka Meierowiza kungſ dewa peeteekofſchu paſkaidrojumu par de jure atſiſchana. Raſ atteezas uſ ſkaitleem, tad es buhſchu gan ar teem augſto ſapulzi apmeerinajis, pat apni3iſ.

Tad Sterna kungſ mani pahrſteidſa wiſaugſtafâ mehrâ, apgalwodamaſ, ka ja Firſka kungſ aiſſtahwot kahdu muſſchneeziſas projektu, taſ eſot ſaprotamaſ no muſſchneeku redſeſ ſtahwokla, bet ja ari Zelmiſch warot to paſchu aiſſtahwet, tad wiſſch to neſaprotot. Te newar wairſ buht maldiſchanaſ, te ir weenkahrſchâſ nepateſiſibaſ runaſchana. Es patſ ſtrahdaju agrarkomiſſijâ kopâ ar Sterna kungu un ko es aiſſtahweju, taſ wiſeem ſinamaſ, un taſ ir iſteiktſ ari agrarâs ſatwerfmes liſumâ, kaſ ir peenemtſ miniſtru

kabinetâ no wifu pilsonisko partiju preekshtahweem schi gada 2. augustâ. Es kâ ihstis semneeks esmu taisni lepns us faweem usstateem, us faweem pamata prinzipeem schai jautajumâ un winus aistahwu.

Mans gala flehdfeens tas, ka Latwijas walsts fainneeziskais pamats ir laukfainneeziba. Es negribu atfahrtot referenta Gailischa funga wahrduš, bet isteift toš, ko winasch no manis patapinajis, ka Latwijas weenigâ selta raktuwe ir winas aramâ kahrta. Wislabaf, pehz maneem usstateem, wiu spehj ismantot masgruntneeki — semeš ihpafschneeki, jo tee garantē wisleelako iswedumu us ahrsemem, un tas nodroschina waltij labwehligu walsts tirdsneezisko bilanzi. Tadehl, lungi, mans aizinajums buhtu kâ no latweeschu semneeka — dodeet Latwijas bessemneekem, tagadejeem strahdneekem, katram fawu dsimtu semi! (Stipri applausi).

Presidents J. Tschakste: Debates par agrarlikumu turpinasees otrdeen pulksten 5 pehz pusdeenas. Schodeen sehde flehgta.

(Sehdi flehds pulksten 8.40 min. wafarâ).

I. jērijās 26. jēhde 1920. gada 31. augustā.

(Atklahta plkst. 5.40 pēc pusdeenas.)

Agrarās reformas likums (wisparēju debatu turpinajums).

Prezidents J. Čakste: Satveršmes Sapulzes jēhde atklahta.

Deenas kārtība šai jēhdei — agrarā likuma apspriedes turpinajums. Naikšchais runatajs ir Alberings.

A. Alberings (semneeku šaweeniba): Augsti godatā šapulze! Daščas deenas atpakaļ no manis noturetā runa un eefneegtās tešes iššauza wehlaļ loti plašhās debates un loti garus aishrahdijumus par un pret tešem un prinzišpeem, kuruš eš šawā runā peewedu. Šomehr, ušstahjoteeš šchodeen atkal, man jaķonstātē, ka daudši no wehlakeem runatajeem, šewiſchki no kreišās pušēš, nebija, par nošchelošchanu, dširdejuschki to, ko eš teešcham teizu, bet loti plašhā mehrā atlahwuschki darboteeš šawai fantaišjai. Eš neatbildeschu šchodeen uš wišeem norahdijumeem, jo tee ir tik nešwarigi, ka atbilde uš wineem naw wajadšiga; bet tikai uš dašcheem lodoligakeem, ko weenš otrš no kreišās partijas wehlejās man peerakštit un uš kureem eš ešmu špeeštš atbildet.

Jaaisrahda, ka eš šawā runā aišstahweju wišuš toš prinzišuš, uš kureem stahw Satveršmes Sapulzē wišas pilšoniškās partijas. Runajot par šemeš fondu, man jašaka, ka atšihstu, ka fonda eeguhštams newiš konfiškazi-jaš, bet atšawinašchanas zelā par šinamu atlihdšibu, kuru war noteikt ar likumu waj zitadā weidā, kā taš atteezīgā likumā buhš paredšētš. Par šemeš atšawinašchanu un fonda radišchanu runajot, eš ušwehru, ka lihdšchinejeem šemeš ihpašchneekeem, warbuht, leelgruntneekeem, ir atšahjama šinama šemeš norma, šinama šemeš platiša. Šad eš ušwehru, ka šeme ir peešchirama bešsemneekeem, kuri to eeguhšt uš priwatihpašchuma teššibam, nenoleedšot ari teššibas dabut šemi dšimšleetošchanā, kaš to wehlaš. Pret to, lai lihdšchinejeem šemeš ihpašchneekeem tiktu atšahja šinama norma šemeš, tika loti noteikti runatš pretim. Šiša norahditiš, ka šemneeku šaweeniba un wišas zitaš partijas, kaš balšoſchot par šinamas šemeš normas atšahšchanu, itkā pabalštot ar to muišchneežibu, itkā peešchiroš muišchneežibai kaħdas priwileģijaš. Ja ar to muišchneežibai tiktu dotaš kaħdas priwileģijaš, tad neweenš no pilšoniškām partijam nebuhtu ušdrošchinaješ ušstahteeš no ſchi katedra ar tahdu preešchliumu. Mehš šaprotam ſcho leetu gluſchi otradi. Mehš do-
majam, ka atšahjot lihdšchinejeem šemeš ihpašchneekeem šinamu normu, mehš išnemam wineem no rokam wišuš eerotiſchuš; mehš pilniģi išnihžinam priwi-
leģijaš, kuraš lihdš ſchim bija un kuraš waretu kaħdreiš rašteeš.

Reisā ar to tika norahdīts, ka atstahjot šcho normu, peetruhfšhot semeš preefšch bessemneeku apgahdaschanas. Tur man atkal ir jaatsihmē tas pats, ko es jau toreif šaziju un ko apstiprinaja deesgan pilnā mehrā ofizialais preefšchstahwiš no semkopibas ministrijas, Zelmina kungs, kad es runaju par semeš referwi un par tām 6.000.000 puhrweetam. No ziteem runatajeem tika aisrahdīts us 1^{1/2} miljona puhrweetam, bet no semkopibas ministrijas tika norahdīts, ka šchi platiba war sneegtees pahri par 5 miljoneem puhrweetu. Man jaatwainojas un jaatsihst, ka newaru sneegt noteiktus un galigus skaitlus, ari maneem oponenteem tas naw eespehjams, jo tif sifku statistiku naw eespehjams dabut. Mehš newaram pilnā mehrā noteikt to platibu, kura waretu atrastees muhšu rihzibā. Tika norahdīts, ka ar sinamas semeš normas atstahschanu muischu ihpafschneeteem wareschot zeešt leelā mehrā bessemneeki. Es esot šazijis, itkā bessemneekeem newajagot aramsemes, bet peetifšchot ar to, ka došchot teem purwu semeš un zelmajus. Es tā gan netiku šazijis, bet es teizu gan, ka nahks laiki, kad ari tās semeš, kas tagad skaitas par nederigām semem, warēs išeetot. Tā tad ari šchis norahdijums pilnā mehrā atfriht. Pats par fewi šaprotams, ka man naw wajadšigs usstahtees ar statistišeem dateem; ar wineem jau nahza mans frakzijas beedrs, Zelmina kungs, kurfch peeweda datus, ka baschas par semeš truhkumu newar buht

Es esot pawifam aismiršis runat par Latgali, Man gribetos praft, waj teescham neweens naw dsirdejis, kad es runaju par 25.000 Latgales bessemneeku, kuri apgahdajami ar semi? Es sinu, ka leelākā dala no Satwerfmes Sapulzes lozkeem šchos manus wahrduš ir dsirdejuschu un ja kahds tos naw eewehrojis, tad tam ir bijuši wehleschanas tos nedširdet.

Tahlak man deesgan rupjā un, waretu teikt, preefšch Satwerfmes Sapulzes lozeka nezeenigā waidā usbruka weens no sozjaldemokrātu runatajeem, Zeelena kungs. Winsch norahdija, itkā es buhtu melojis un sneeđis nepareifas šinas par Jgauniju. Man nebuhs tur dauds ko runat, jo wina norahdijumi tika pilnā mehrā atspehkti no Meierowiza kunga, kurfch norahdija, kā pateesibā stahw agrarjautajums Jgaunijā.

Kad runaja par priwatihpafschumu, tika teiktš, ka priwatihpafschums teefot eewests preefšch muischneekeem. Te nu newar šapraft, kā war runat, ka eewedot priwatihpafschumu us semi, apgahdajot ap 80.000 zilweku ar semi, mehš aisstahwetu muischneezibas intereseš. Rā war buht runa par muischneezibas aisstahweschanu. Rā war buht runa par šcho 500 muischneeku pabalstifschanu, kad wineem atnem semi un atdod ziteem us priwatihpafschuma teesibam? Šchahdi apgalwojumi kategoriski jaatraidā, jo teem naw it ne masakā pamata. Gluschi otradi: mehš semi gribam peefšchirt bessemneekeem, lai ta teem paliktu us laiku laikeem. Noraidit wišas rentes preefšchrozibas mans noluhks naw; bet es gan sinu, kapehž sozjaldemokrati ar wifu krahsti usstahjas pret priwatihpafschumu. Wini to dara tapehž, ka wineem naw nekahdas intereseš dot semi kahdeem tur atfewišeem laudim, kā wini to lehmuschu šawos kongresos. Winiu intereseš ir, lai te buhtu tahda pat semeš eefahrta, kahda ir Padowju Kreewijā. Kad Bruscha kungs runaja par Padowju Kreewijas semeš eefahrtu, ja nemaldos, Kalnina kungs bij tas, kurfch šauza, ka ta semeš eefahrta, kas esot Kreewijā, esot ta ihstā. Mehš turpretim, domajam, ka ta naw ihstā un ka ta newar palikt. Mehš uffweram, lai seme tiftu dota bessemneekeem tā, ka wineem to newar atnemt, bet

sozialdemokrati grib, şaka un usşwer şawos kongresos, ka winu gala mehrkîş ir bessenneekeem semi atkal atnemt un padarit winus par tahdeem pat bessenneekeem, par tahdu paşchu proletariatu, şahdi wini tagad ir. Mehş grîbam, lai bessenneekeem seme palîktu uş muhşchigeem laikeem un lai wineem to nefad newaretu atnemt. Tapehş mehş atşîştam, ka seme dodama par priwatîhpaşchumu un ka muishchneekeem jaisnem wişî politîşkee un şaimnee-zîşkee eerotşchi no rokam, lai wini nefad kopâ ar sozialdemokrateem, waj labaf şafot, sozialdemokrati kopâ ar muishchneekeem, newaretu semi atkal atnemt. Mumş jaatnem eerotşchi kâweenai tâ otrai şchîrai. Sozialdemokratu intere-refêş naw, lai bessenneeki dabû semi; muhşu intereşêş, turpretim, ir, lai semneeşiba buhtu şîpra. Eş esmu semneeş, esmu semneeşibas preeşchştah-wîş un zîhoş par to, lai ta buhtu şîpra. Ja sozialdemokrati grib tam pretim runat, tad man ir dati, ar fureem eş waru peerahdit, ka winu gala mehrkîş naw semneeşibas şîprinaşchana. Juşş grîbeet eewest pee mumş to paşchu şahritibu, kas ir Padomju Kreewîjâ, un ne to, kas ir brihwâ Latwîjâ. Preeşch ta man ir peerahdijumi, parafşîiti no wairafeem Satwersmes Sapul-zeş loşekkeem. (Trofkîş pa kreîşî). Şînu, ka jumş taş nepatîf.

Preşîdentş J. Şchakste: Eş luhgtu laut runatajam runat!

U. Alberingş (turpina): Man ir peerahdijumi un eş nahşchû ar teem klajâ, warbuht, şchodeen, warbuht, riht; azumîrkli eş atrodu to par newajadşîgu, bet kad wajadşêş, tad eş to darîşchû.

Kâ jau aîşrahdiju, ja mehş par semi şamaşşajam, nefonşîşşejam winu, neaplaupam şînamu şchîru, tad kuram katram atkriht eemeşşîş şazîf, ka mehş eşam laupitajî. Pret laupitajeem war îşleetot şchêhpu, bet pret godîgu zîl-wetu pazelt şchêhpu newar. Ja juşş, kungi, grîbeet zelt şchêhpu pret semneekeem, tad taş şchêhşş jumş îşkritîş no rokam.

Runâ, ka agraro lîkumu îşşchîrot netaişnîgâ zelâ. Mehş muishchnee-keem aîştahjam şînamu normu semeş. To daram tîfai tapehş, lai muishchnee-keem nebuhtu teeşîbas teîft, ka mehş eşam wineem wişu atnehmuşchî. Mehş wineem wareşîm şazîf: „Tu eşî palîzîş tagad lîhdşîgş pahrejeem şemtureem“. Ur to wineem şchîş şchêhşş no rokam jau buşş îşnemts un şudîş eemeşşîş uştahteşş pret semneekeem. Eş negribu îlgi pee şchîş leetas pakaweteşş, jo te jau tâ daudş tîfa runatş.

Man jafaka, ka şînamee kungi par daudş uşbudînati; man uşkriht, ka eş eşot runajîş par weenlîhdşîbas, brahlibaş un taişnîbaş prînzîpeem. Ja, kungi, par to eş esmu runajîş, muhşcham runaşchû un wehletos, lai ari juşş, kungi, nahktu klajâ un runatu par to paşchu taişnîbu un weenlîhdşîbu. Eş waru ar dokumenteem peerahdit, ka jumş weenlîhdşîbaş newajaga, ka jumş wajaga şchîru naida; juşş grîbeet ne wîş bessenneeku un proletareeşchû şchîru maşînat, bet gan wehl pawairot. Mehş grîbam tâş maşînat un grîbam, lai bessenneeki tîktu peelîhdşînati şemtureem, bet juşu noluhşş ir zîş. Nahzeet klajâ un şafet, ka juşş negribet peelîhdşînat bessenneekuş turigakâm şchîram, bet otradi, juşş grîbeet no turigakâm şchîram winus at-tahlinat, lai tee buhtu muhşchîgi kurnetajî pret Latwîjâş walşî. Muhşu peenahkumş tapehş ir — peelîhdşîneet şematos laudîş augştakeem un newîş otradi, kâ juşş to grîbeet: radîf şchîru naidu. Şaprotama leeta, ja mehş to buhtîm panahkufşchî, tad sozialdemokrateem jalîkwîdejas un taş, luhk, ir jumş şchêhl. Şchêhl, ka tîf leelai partîjai buşş jalîkwîdejas. Ur agrar-reformas îşweşchamu dşîhwê sozialdemokratu pulzîni maşînaşees. Juşş ne-

gribeet lihdššhinejoš semneekuš — semturuš, negribeet dot lihdššhinejeem bessemneekēem eefpehju tapt lihdšigeem pahrejeem semtureem. Šchee ir galwenateēe prinzipi, uš ko mehš ešam pastahwejušchi un weenmehŕ pašahwešim.

Tika norahditš — eš atkahrtōju toš pašchuš wahrduš, ko mineja pagahjušcho reiši Bruscha kungs — uš to, ka gribot eewest Kreewijaš eekahrta. Mums sinamš, ka sozialdemokratu prinzipoš naw nodibinat maššaimneezibaš. Atliktōš eeteikt šcheem kungeem, sozialdemokrateem, pabraukt pa Kreewiju un tad redššš, waj wini wehl šaziš to pašchu, waj teikš, ka ta eekahrta ir štipra. Wajaga tikai pašlaušitees semneeku kuhdšibāš. Ja sozialdemokrati negrib tik tahlu braukt, jo wineem jabraukā pa Latwiju un janotur išaizinoščaš šapulzeš, tad paprašēet teem, kaš pahrbraufušchi no Kreewijaš, kaš tur dšihwojušchi un tureeneš dšihwi labi pašihšt. Eš ihsumā pateikšchu, ko wini atbildēš. Wini teikš, ka tās eekahrtaš šaimneeziba, kahda ir Kreewijā, nekad newar ušplaukt, jo semneekš, kŕam seme dota par brihwu, šlataš uš winu kā uš šlauzamo gowi, nem no tās wišu, ko ta azumirfli winam dod, jo wišch ir pahrlēezinatš, ka ilgi uš tās nefaimneekōš, Weenš otrš no kreewu semneekēem brauz šlepeni pee semeš ihpašchneekēem; winam jamellē tee šlepeni, jo zitadi komuna pakahrta winu pirmā kōkā, un peesola ihpašchneekam leelu naudu, lai tik pahrdod semi. Wišch to nenem par brihwu un šafa: „Eš gribu par winu šamafat, gribu buht drošchš privatihpašchneekš.“ Ja gribeet, eš waru zitet no laikrašteem un pehž tahdu zilweku išteizeeneem, kaš dšihwojušchi Kreewijā un ilgojaš tikt atpafat. Pee-mehram: „Kad atnahktu laiki un mehš no tagadejām muišchu atleekam dabutu gabalinu semeš par šawu ihpašchumu, mehš labpraht šamafatu pahrdewejeem winu pilnu wehrtibu.“ Taš ir semneeku wahrđš, tās šchirāš wahrđš, uš kuru juhš tik beechi atšauzatees un šakeet: „Ta šahw aiš mums.“ Ja juhš neašihšēet to prinzipu, tad wini nestahwēš par jumš. Mums šabritu strahdneeku naw, ir weenigi laukštrahdneeki un tadeht juhš gribeet toš paturet strahdneeku šahwofli, lai tee nekad nepaliftu par turigeem semtureem, bet par mašturigeem proletareešcheem, kŕi mešletu naidu zitu starpā. Taš, kungi, jumš neišdōsees, tās ir weltigas domāš un puhlēš. Mušhu semneeki, tagadejee bessemneeki, praša taišni to, ko eš te ušwehru. Wini praša: „Dodeet semi par dšimšihpašchumu, bet netaišēet uš mušhu rehšinuma zituš par nabageem, lai wehlaš mums nebuhtu jaatbild. Mehš šamafāšim par semi atteezigu mašhu, kahdu walšiš atšihšt, mehš gribam šcho semi paturet, lai uš wināš waretu strahdat rašchigu darbu. Rungi, taš ir winu noluhkš un tai noluhkā pagahjušcho reiši eš eefneedšu šawaš tešēš, kuraš lai iššauktu pahrrunu, lai waretu nahkt pee kahda gala šlehđseena.

Man ir japreezajaš, ka šchis tešēš šazehla loti paščaš debates un tagad mehš ešam škaidribā par to, kŕi šahw par Latwijaš un Latwijaš tautāš ušplaušchānu un kŕi ir pret winu un grib Latwijā redšet nabađšibu un poštu. Wini gaida, ka nahkš kahđš Latwijaš eenaidneekš, lai ar to kopā eewestu nabadšibu, no kuraš mehš gribam tik walā un ari tikšim.

Eš atkahrtōju, kungi, peenemeet agrarlikumu tā, lai wišch ir taišnigš preekšch wišēem un lai taš atnemtu muišchneekēem eerotšchuš, ka teem nebuhtu eefpehjaš kopā ar sozialdemokrateem atnemt to semi, kuru kahdreiš atdewušchi. (Šauzeeni pa kreiši: „Lai dšihwo muišchneeki!“ Applaušim).

Presidentš J. Šchafste: Man jasišo augštai šapulzei, ka šchini

fehde peedalas kahds Anglijas parlamenta lozeklis, kas 30 gadus ir bijis par parlamenta lozekli. Wirsch atrodas muhsu starpā un tas ir Mr. Lambertis. (Wehtrains, juhsmigi applausi). Wahrds peeder Gailitim.

M. Gailits (bespartejisko bessenneeku un massaimneeku grupa): Tautas preekschtahwi! Jau 6 deenas schini augsta nama turpinas debates par semes reformu. Schinis deenas atskan juhsu eewada runas Latwijas semes reformas likumam; tas juhsu runas, kuram bij buht leeldeenas swanu skanam latwu tautai, wehstit tai Latwijas walsts leelo augschamzelschanas deenu, paust to atpestischanas wahrdu, us kuru ta gaida muhsu tauta. Seme un tanta tizeja un tiz, ka winas preekschtahwi schini swariga brihdi atradis kopigu walodu tani jautajuma, kursch — par to taf wifas partijas, no weenas seenas lihds otrai, schini nama ir weenprahtigas — ir tas swarigakais Latwijas walsts dshwe, ir walsts pamata akmenis. Waj tas ir notizis? Waj ir peepildijuschas tautas zeribas? Es gribu tizet, ka 12. stunda juhs, tautas iswehletee, tomehr wehl atradiseet kopigu walodu, ka walti buhs muhsu naidneeku preeki, winu zeribas, winu tiziba us to, ka Latwijas semes reformas likums kluhs par naida un kildu abbolu Latwijas tautas starpā; par peedausibas akmeni, pee kura schahkelfees tautas weenprahtiba. „Rigische Rundschau“ rakstija, ka referents sem zihnas losunga esot atklahjis debates semes reformas jautajuma, ka sem schi zihnas karoga winas, deemschehl, laikam ari gan turpinaschotees. Ja, sem zihnas karoga teel westas debates Latwijas semes reformas jautajuma schini nama nu jau weselas 6 deenas. Ra starpā? — Latwijas tautas preekschtahwi starpā. Zihna par ko? — Par muishneeku preekschrozibam un teesibam teesifka, demokratifka Latwijas walsti. Baroni war preezatees, jo dshws taf wehl ir Rangara gars latweeschu starpā! Sautgoshi taf neatlaus Weestura idejam uswaru guht! Waj teescham wineem gawilet? Waj teescham uswaret, auglus nest winu schatana fehklai? Ne, tam nebuhs notikt! Es gribu tizet, ka 12. stunda apweenotais latweeschu semes spehks teiks sawu wahrdu, Lahtschplehscha sobens schkels pehdejo puhka galwu un atdos tautai winas mantojumu, winas semi; un pehz semes reformas likuma peenemschanas schini nama tauta waras brihwi uselpot. Tif tas war buht ihsts tautas wadonis, kursch tiz sawai tautai, kursch, peepildot apweenotu semes spehka zehlo gribu, iswed zihnu lihds galam, neapstahjas puszelā, neatlaufees eeaijatees us pusufwaras laureem. Tif tahdeem semes dehleem peederes tautas firds, winas nedalita ustiziba.

Meierowiza, Skalbes un Alberinga fungi! Ne us to es aizinaju sawa pirmaja runa, lai juhs aisdaritu auffs un azis ahrpasaules kulturai. Ne, es aizinaju juhs aisdarit auffs pret teem tschufsteem, kas nahk no „aishobeschas politikeem“ (Applausi) un grib seht schaubu fehflu sche Latwijas Satwerfmes Sapulze. Sche schini nama no schi augsta katedra buhs atskanet weenigi muhsu tautas preekschtahwi balsim ka latwu tautas newillotas, nemahflotas gribas paudejeem un isteizejeem, bet newis sweschu walstu sawtigu intereschu laba. Par strausa politiku Meierowiza funks nosauza rehkinaschanos ar tautas gribu, tizibu apweenotam semes spehkam — tautai. Ne, Meierowiza funks, ta naw strausa politika! Strausa politiku wed tee, kas neispradami sawas tautas teefsmes, netizedami winas spehkam, mekle atbaltu, glahbinu weenigi ahrpuse pee zitam swescham tautam. Tauta gruhws brihschos peerahdija, ka tas zelsch, kuru wina pati sawa dsila pa-

reisā šajuhā ispratust, ir weenigi ihstais zelsch. Neitralo joflu weetā ihsto atbildi dewa tautas spehts pee Daugawas un Zehsim teem, kureem swefchas, kaut ari mums draudsigās walstis, puhlejās eerahdit neitrālās joflās Rursemē un pee Gaujas. Jhsts tautas wadonis war buht weenigi tas, kas šaprot un sin, ka $\frac{3}{4}$ no uswaras noteiz tautas griba un newis tee, kas neti-3:dami tautas eefšhejam spehtam, meklē glahbinu ahrpus tautas, swaididamees šchurp un turp; kuri tikai tad šaprot, tur rodams Latwijas ahrejā un eefšhejā spehka awots, kad tauta pati peerahdijust, ko ta ar apweenoteem spehkeem spehj. Ko tauta spehj ar apweenoteem spehkeem, to Latwija ir peerahdijust wistuwakā pagahne un ne tikai Latwija, bet ari Jgaunija un nupat, pehdejā brihdi, ari apweenotā, demokratiskā Polija: imperialistiskā milfu freewu armija šabruta pee Warschawas; wina newareja šagraut apweenotās poļu darba tautas spehku. Mums jašin weenu par wisām reisem, ka Latwijas walsts stiprumu us ahreeni noteiz tas, zif wina buhs eefšheji stipra; bet eefšheji wina buhs tif stipra, zif weenoti, pareisi un pilnigi juhs šchini namā ispratifeet un isteitfeet likumos tautas zehlo gribu, winaš teefsmes; tā pratifeet weidot gultni latwju tautas straumei. Se newar buht weetas šchaubam, mehš nedrihštam isšchiroščā momentā bailigi klawitees, ko teiks weens otrs kaimiņsch, weens waj otrs ahrsemju preefšschahwis, jo pehdejee buhdami pat tuwi draugi muhsu tautai, tomehr newarš nekad šapraft latwju tautas ilgās, gribu un zehlās teefsmes tā, ka to spehjam mehš, latwju tautas iswehletee preefšschahwi. Weenā no pehdejām sehdem welti eeteiza mums weens no semneeku šaweenibas runatajeem daschadus Somijas, Polijas, Leetawas un Jgaunijas semes reformas likumprojektus. Šefpaids bija tahds, ka runatajs pehz eeteifschanas tos eefneegs presidijam, lai Satwerfmes Sapulze peenemtu šahdā no nahšochām sehdem winus preefšch Latwijas en bloc bef leefas galwas lausifchanas. Šchi klawifschana un eeteifschana man atgahdinaja tipus is šenās behrnibas, tos tipus, kurus tif glesnaini tehlojis Blaumanis šawās lugās. Utzeros, ka mahjās eebrauja „kaimiņsch“, attaisija lauschu istabā šawu „pindel“ un klawifstija eeteifschams weenu lafatinu šfaisstaku par otru: te baltu, te roščainu, te šarkanu — luhdsu pehz iswehles. Š apbrihnoju šfaisstos lafatus, bet paliku nefapraščanā, šamdehl „kaimiņam“ naw paunā latwju tautas wilnainites; kad jautaju, tad winsch teiza, ka latwju wilnainite neefot nedf pehrkama, nedf pahrdodama.

Ja, baronu kungi, juhs preezajatees par zihnu, kuru wed Satwerfmes Sapulze latwju tautas preefšschahwi šawā starpā. Par ko? — Par juhsu teešbam! Tomehr nepreezajatees par agru. Weens no semneeku šaweenibas runatojeem pareisi ašrahdija, ka mehš, latwju tautas iswehletee, ešam jau atraduschji ari šopeju walodu galwenos jautajumos un ja galwenos prinzipos ta atrasta, tad ari zitos mehš 12. stundā šapratifimees un nolifsim apweenoti šawu tizibas un ustizibas apleezibu latwju tautai šchini semes reformas likumā.

Mehš ešam weenis prahtis no weenas šeenas lihds otrai, ka Latwijas seme peenahlas šatram Latwijas pilsonim, kas to grib un war apšrahdat. Mehš šinam, ka Latwijas ekonomifšlais un tamlihds tautas labklawhibas pamats ir un buhs laufšaimneeziba, dibinata us raschochanu indiwiduelās massaimneezibās, darba šaimneezibās, šahdā weidā tad ari seme peefškirama latwju pilšoneem — bessemneekeem. Šchee 2 prinzipi nošaka leelgruntneezibu

likteni: leelgruntneeziabas Latwijä nekawejofchi ir likwidejamaš, šadalot lati-fundiju semes razionaläs darba mašaimneeziabäs un pehz noteiktas normas nododot darba ruhü — semkopju bešsemneefu rofäs. Uri ſche naw diwu domu muhfu ſtarpä. Mehš ešam weenojušcheeš un ſaprotam, ka ſemes reforma iſwedama radot walſtiš ſemes fondu, t. i. pahnemot atſawinato ſemi walſtiš rihzibä un ihpaſchumä, lai ſemes šadaliſchana un peeſchkirſchana waretu tiſt iſweſta dſihwë un pehz noteikta plana. Mehš ešam weenoju-ſcheeš, ka walſtiš ſemes fondä reſſaitamaš ſinamaš ſemju kategorijaš, neaiſſfarot ſemneefu ſemes, jo ar pehdejo mehš ſatrizinatu weenigi muhfu ſemes ſaimneeziſkoš pamatuš un ſagraujot deſmiteem tuhſtoſchuš labeerihkotu mašaimneeziabu neſtu weenigi launumu muhfu tautai, eemantojot nenofiš-migaš, neleelaš, iſkaiſitaš ſemes lupataš. Mehš ešam weenojušcheeš, ka pilnigä walſtiš rihzibä pahnemami wiſi meſchi, toš nešadalot. Bet ta taſ ir nazionaliſazija, no kuraš tä baidäš ſemneefu ſaweeniba! Jušš taſ meſchuš negribeet šadalit, bet atſahjeet toš pilnigä walſtiš pahriſnä un rihzibä. Tä tad nazionaliſazijaš prinziptom jušš, ſemneefu ſaweenibaš preekſchſtahwi, jau eſeet weetu atlahwuſchi ſchini likumä. Wiſoš ſchäiš jautajumoš domu ſtar-pibaš muhfu ſtarpä naw. Šapat naw domu ſtarpibaš par to, ko wiſi demokratiſkeem prinziptom pretim runajofchee ſemes reformu un laukſaim-neeziabaš attiſtibu kawejofchee ſchkehrſchli, ſlogi un zitaš waſchaš, kaš uſlikti muhfu ſemei, no täš janowel; wiſadaš preekſchrozibaš, priwilegijaš un t. t. ir jaatzeſ, bet kaš tad nu ir tee naida ahboli, par kureem teeſ muhfu ſtarpä ſchkehpi lauſti ſchini namä? Diwi no teem ir weltiti muſchneefu teeſibam Latwijäš walſti. Birmaiš — waj muſchneefkeem pee atſawinaſchanaš atſtaht waj neatſtaht noteiktu normu; otrš — atſawinat par maſſu waj beš maſſaš un tiſkai treſchäiš ſtrihduš ahbolš eetwer ſewi nahloſchä Latwijäš ſemkopja intereſeš, t. i. waj preekſchirt ſemi dſimtišihpaſchumä waj dſimtišleetoſchana. Par ſcheem trim ſtrihduš jautajumeem ir plaſchi iſteikufcheeš wiſu grupu un partiju preekſchſtahwi ſchini namä. Lai ari man tä beſpartejifko bešsemneefu un maſſaimneefu preekſchſtahwim buhtu allautš teikt pahriš wahrduš par ſcheem trim naida ahboleem.

Waj atſtaht muſchneefkeem ſemi pee atſawinaſchanaš waj neatſtaht? Uſ ſcho jautajumu eš atbildelſchu ar ſekofcho: Katram newainotam Latwijäš pilſonim, tä tad ari leelihpaſchneefam, kaš ſche ir nodarbojeeš ar ſemkopibu, un ja wiſch ir zitadi newainotš pilſoniš, ir teeſiba uſ Latwijäš ſemi no walſtiš ſemes fonda un pehz wiſpahrejaš preekſchkirſchanaš normaš, tä kuram katram zitam Latwijäš pilſonim, kaš dabüš ſemi no ſemes fonda. Ša buhtu teeſiſko praſibu taiſniga iſpildilſchana, par ko tiſt daudš runatš, par ko te tiſt daudš lauſtš ſchkehpu. Utmetot noſt wiſuš politiſkoš motiwuš, par kureem eš runaju ſawä pirmä runä un peeturoteeš weenigi pee leetderibaš prinziptom, mehš redſam, ka naw eeſpehjaš ſemes reformu iſweidot, rihkojoteeš tiſkai uſ labu laimi, peldot beš buram un beš ſtuhreš tä pa miglu. Mumaš ir noteikti jaſin, kaš un ziſt mumaš ir muhfu rihzibä muhfu ſemes fondä; ko, ziſt un tä mehš ar to waram leetderigi preekſch walſtiš apmeerinat. Pehdejaš ſemneefu ſaweenibaš runatajš atſinäš, ka agral uſdotaiš muſchneefu leel-gruntneefu ſkaišš no 450 waretu peeaugt uſ tuhſtoſchu un pat wairaf gimenem. Ša mehš ſche wehl diwaš, trihš deenaš debateſim, tad droſchi ween weenš otrš runatajš no labä ſpahrna beigäš atſihſeeš, ka to ſkaišš ir leelaš par 1000 un war pahrfneegt pat 1500 t. i. atſawinamo ſaimneeziabu ſkaišu, tä tad

atstahjot neatfawinatu sinamu normu ihpafchneefem, ar to neffaidriba teef eewesta likumā, ar to mehš ņhe likumā 1. dalā atnemam semes fondam nenoteiktu semes daudsumu, nesinot muhfu rihzibā nemamās semes kopplatibu.

Rlihwes kungs isteizās, waj teefcham esot wehrts tur tehret wahrduš pogu deht, ņwahrki tať muiņchneefem esot nowilkti. Man ne wiņai gribetos peeturetees pee Rlihwes kunga ņwahrku wilņchanaš peemehra; bet newaru neaifrahdit, ka ejot uš preefņchu pa Rlihwes kunga eeteikto pogu atstahņchanaš zelu, mums paliks ne wiš ņwahrki beš pogam, ko dot tautai, bet gan kaš lihdfiģš, warbuht, „Triņhkaš kaņtanam“. Mehš gribot papreefņchu atfawinat semi winaš lihdfņchinejeem ņaimneefem, leelihpafchneefem, radot ar to jaunuš beņsemneekuš, lai pehž tam atkal semi peefņkirot no wineem raditu maņņaimneekuš. Rlihwes kungs, ja juhš peeturefatees pee juhņu pogu atstahņchanaš metodeš, pee juhņu lihdfiģbaš, gan ari jumš buhš papreefņch janowelk ņwahrki noņt, lai waretu nogreeņt un atdot muiņchneefem tās pogāš. Neņinu, kā juhš zitadi to iņdarifeet? Kur juhš gribeet atstahť tās pogāš, warbuht, uš muiņchneeku meefāš? (Menders no weetaš: „Uņņhuš uš aņteš!“). Man leekāš, ka pehdejais ņofuš gan, warbuht, buhtu wairaf peemehrotš Durowam, neņā Rlihwam. Ja nu likumā nemņchanaš un doņchanaš ņahrtibu eeturetu tahdu, ņahdu praņa leetderiba, un ne tahdu, ņahdu wehletoš semneeku ņaweeniba, tad tuhlin kleeđš, ka noteekot nazionalifazija, ņozialifazija un konņifkazija.

Likuma projektu tahdā weidā, ņahdu mums to leef preefņchā agrarfomifija, diťte leetderibaš prinzipš, kurņch stahw par walts interefem un newiš par ņahdaš atņewiņhkaš ņchiras interefem. Par likuma otro dalu, t. i. par semes ņadalifchānu un peefņkiņchānu, mehš wareņim runat tad, kad wina buhš zelta preefņchā ņhi augstā nama labatņinumam; tad mums ari ņkaidri buhš jaņin, žif semes ir fonda, lai mehš stahjotees pee semes ņadalifchanaš un peefņkiņchanaš noteikti ņinatu, kā semi iņdalit, kam un žif dot. Se man atkal jaatgreeschāš pee ta paņcha, ko jau agraf eņmu uņņwehriš: jagreeschāš pee tautāš gribaš. Waj un žif semes mehš peefņkiņņim lihdfņchinejeem muiņchu ihpafchneefem likuma 2. dalā — to noteikš leetderiba.

Rungi no labā ņpahrnā! Juhņu lihdfņchinejā politika semes jautajumā ir ņtrauņa politika, juhš eebahņeet galwu semē un nedomajeet, kaš buhš tahlak. Ja semes nepeetiktu preefņch ņemkopjeem-beņsemneefem, tad juhš drihņaf gribeet to panemt weenam otram no tagadejeem rentneefem waj pat maņgruntneefem, neņā atņazitees no muiņchneeku apgahdaņchanaš ar semi wišpirmā ņahrtā un ar ņcho Judafa maņku juhš gribeet ņargat priwatihpafchuma wihgeš lapu?! Radot walts semes fondu, mums jarada wiņņch noteiktš. Mums ņkaidri jaņin fonda ņaturš un eefņaititāš semes platiba. Pret maneem ņkaitkeem tiņa taiņiti daņņhi eebildumi, tomehr atņpehtojis neweens winuš naw un pat Alberinga kungs nahza pee teem paņcheem ņlehđņeeneem: kur eš mineju 80.000 Ćimenes, kuraš buhtu tuwakā nahklotnē ar semi apgahdajamaš, tur Alberinga kungam iņnahza pat wiņāš 85.000 Ćimenes. Se man jateiz, ka latgaleeņņhi tomehr labaki ņaprot muhfu tautāš praņiģbaš, teefņmeš un waja-dņiģbaš, neņā semneeku ņaweeniba un tās lihdfņņrehjeji, un ka wini eet ņawu zelu ar leelaku konņekwenzi un logiņkaki. Wini nojausch, ka Latwija buhš jo ņtabilaka, jo leelaka dala tautāš buhš nodroņņhinata kā ņemkopji uš laukeem raņņhiģā darbā ņawāš indiwiduelāš darba ņaimnezibāš. Wini noteikti praņa

semi preefch wiseem Latgales semfopjeem, weenadas normas massaimneezi bu weidà. Semneeku saweeniba un ziti labà spahrna, kà ari dala zentra runataji no Widsemes un Kursemes eet zituz zelus: winu runàs ispaudàs tikai preeks par to, ka semes tautai nemaš tišdaudš newajadsefshot, karsch ejot lauzineekus isklihdinajis pa Kreewiju, un wini jau neatgreesifshotees atpakal.

Weens no kristigeem nazionalisteeem, kura runa skaneja kà kapu swans Latwijas tautai, isteiza pat ar sinamu gandarijumu to, ka dsinstiba slihdot us leju un ka latwju tauta drihfak eefshot masumà nekà wairumà. Tà tad runat par to, ka semes peetruhfshot, buhtu behrnifchligi. Rungi, ja juhs eefset scho sliideno zelu un puhlefatees wifu darit, lai semes gribetaju buhtu masak, lai masinatu raschiga darba spehku us semes — tas ir eespehjams, tà eespehjams tautu tai wirseend eewadit, ka sahtsees teescham behgšana no lauteem us pilsehtu — tad sineet, ka juhs welti tehrejeet wahrduš, deewodamees, ka eefset semfopju schkiras aifstahwi, ka gribeet to zelt. Nè, kungi, juhs to negribeet, juhs negribeet schai schkirai dsihwi darit us laukeem patihkamu, nodroschinat bessenneekus, lai wini nebehgtu us pilsehtu. Juhs gan skandineet us wiseem stuhreem par priwatihpafchuma swehtumu, bet neinteresejatees nebuht tahlaf par to, kas notiks ar Latwiju, ar Latwijas laufšaimneezi bu. Juhs karojeet pret skaitkeem, kuras es peewedu un taf newarejeet winus apgahst. Kamdehl juhs to dareet? Lai glinghtu muifchneekem — semes naidneekem — normu, kà jau aifrahdi ju, Albering kungs atfinds, ka wajadsefshot gan dot 85.000 gimenem semi, tuwakà nahkohnè t. i. 60.000 gimenem Widsemè un Kursemè un 25.000 gimenem Latgalè. Dirs semneeku saweenibas runatajs zentàs peerahdit, ka Latgalei pafchai peetifshot semes, lai Latgales semneeki tik ejot dsilumà. Man tomehr jateiz, ka par Latgali mums noteiftu datu naw un ka wairaf ustizibas pelna dati, kas nahk no pafchas Latgales preefchstahweem, kuri saka, ka Latgalè preefch 25.000 gimenem semes peetruhfshot. Tà tad mums buhs jadod schim skaitam gimenu, kam ir sawa eedfihwe, saws inwentars, seme Widsemè waj Kursemè. Nometinafim winus tur, tur seme stahw dihfà, lai ta nes auglus, swehtibu Latwijas walstij.

Es, kungi, newaru preezatees lihdsi, ka Latwijas tauta newairosees, jo sinu, ka muhsu tauta wairosees. Jarehkinas ar to skaitu bessenneeku, lauzineeku, kas bija preefch kara us laukeem, un kahds atkal buhs, kad dsihwofim normalàs fleadès. Ja mehš gribam walstifti domat, tad schis skaits lauku eedfihwotajeem janem wehrà pee semes fonda fastahdischanas. Juhs dsirdejat, ka Widsemè un Kursemè bija 1914. g. pahri par 1.100.000 eedfihwotaju us laukeem, no kureem tik nepilni 300.000 apgahdati ar semi, pee kam ari pehdejee ne wif strahdaja us dsimtàs semes, bet kahdas 10.000 gimenes no wineem strahdaja us rentetas semes. Mums atleet 160.000 gimenes bessenneeku (5 galwas us gimeni), kuras apgahdajamas ar semi. No schim 160.000 lauku bessenneeku gimenem es nehmu tikai pufi, t. i. 80.000, kuras tuwakà nahkohnè ar semi buhs apgahdajamas. Kas atteezas us tahlako nahkotni, tad man japeefriht Zelmina kungam, ka Latwijas semes fons ir lees un semes peetiks ar laiku wiseem, kas to gribes apstrahdat; bet waj mehš waram dot tagad bessenneekem nederigu semi, lai wini to pahrwehrtu par laufšaimneezi derigu? Waj mehš waram us tam 30 waj 60 puheweetam dot tikai 10 waj 20 puhweetas aramas semes un pahrejo plawas un ganibas? Nè, to mehš newaram, nedrihfstam darit. Mums buhs jadod preefch weena sirga apstrahdajamas šaimneezi bas 20 un preefch diwu sirgu —

40 puhrweetas aramas semeš, ne masaf, warbuht gan wairaf. Ugrardepartaments peeturas pat pee dauds leelafam aramas semeš normam. Isejot no ņhi weedofla, mehš nahkam pee ziteem ņkailteem, nekà tee, kuri teef peewesti no semneeku ņaweenibas. Tuwafà nahfotnè walfis zaur meliorazijas darbeem noņufinàs purwuš, pahrwahrtis toš, peemehram, Kursemeš tihreluš, warbuht, par derigam semem; pahrwahrtis ari, warbuht, Lubaneš klahnuš par derigu aramu semi un tà fondà nahks klaht derigas semeš platibas. Tas ir tomehr tahlafas nahfotnes darbs, kurfch newar tift weifts ne ņhogad, ne nahkofchu gadu, ne ari pehz diweem gadeem. Man neweens naw parahdijis un ari newar parahdit, ka mums buhs derigas semeš atlikums. Preefch ņchim 80.000 gimenem mums ir wajadņigas 3.990.000 puhrweetas derigas semeš, ja mehš peeturamees pee proporzijas, kahda noņkaidrojàs pee bessemneeku registrefchanas, kà tur ispauduņees tautas griba: $\frac{1}{3}$ wehlaš weena ņirga, un $\frac{2}{3}$ diwu ņirgu semi. Registrejuņchàs ir no 43.000 gimenem tift 12.000 uš weena ņirga semi. Mums ir wajadņigas 3.990.000 puhrweetas derigas, t. i. aramas semeš, plawu un ganibu Widsemè un Kursemè.

Tagad gribu peewesti, zif Latwijà ir tahdas semeš bes Latgales, jo Latgalei buhs jarehkinajas ar semeš truhkumu, ar semeš gribetaju bessemneeku atlikumu. Widsemeš un Kursemeš kopplatiba ir 4.527.840 defetinas, no kuras derigas t. i. aramas semeš ir: 1.268.384 defetinas, plawu un ganibu 1.431.978 defetinas. Schee ņkailti nemti no muhņu statistiņkàs pahrwaldes. No ņhis derigas semeš kopplatibas semeš fondà preefch bessemneeku apmeerinaņchanas mehš waretu rehņinatees ar ko? Tak ne ar wifu, bet gan no tàš jaatweņ pahrdotà semneeku seme, kà ari nepahrdotà kwotes un semneeku seme, jo pehdejà jau taf aifnemta. Pahrdotà semneeku seme Kursemè istaiņa 430.120 $\frac{1}{2}$ defetinas plawas un ganibas un 430.313 $\frac{1}{2}$ defetinas aramsemeš. Widsemè 304.708 defetinas aramas semeš un 359.376 $\frac{1}{2}$ defetinas plawu un ganibu. Klaht peefkaltot nepahrdoto kwotes un semneeku rentes mahju semeš, kuras aifnemtas no ilggadigeem rentneefkeem un bessemneeku apmeerinaņchanai maņ ko doš, un kuras platiba istaiņa ap 60.600 defetinu aramas semeš un ap 78.100 defetinu plawu un ganibu. Widsemè dabujam kopsuà atweņkamàs 795.600 defetinas aramsemeš un 877.600 defetinas plawu un ganibu, kuras platibas newar tift isleetotas bessemneeku apgahdaņchanai. Tà tad preefch bessemneeku apgahdaņchanas Widsemè un Kursemè war rehņinatees tuhlin tift ar 472.784 defetinam aramas semeš un 554.378 defetinam plawu un ganibu. Kopà 1.027.162 defetinas derigas semeš. Aramas semeš wajadņigs preefch 80.000 bessemneeku gimenem 2.660.000 puhrweetas, rehņinot 20 puhrweetas uš weena ņirga un 40 puhrweetas uš 2 ņirgu ņaimnezibas. Mums ir aramas semeš tiftai 472.784 reifinats uš 3 = 1.418.352 puhrweetas. Kopplatibà mums wajadņigs preefch ņchim 80.000 gimenem 1.330.000 defetinu derigas semeš, bet mums ir tiftai 1.027.162 defetinas. Pehdejaiz ņkailtis wehl ņamasinaņees, jo jaatņahj taf ir ņinamas platibas preefch daņņadàm walfis un ņabeedribas labeeribzibam un wajadņibam. Tà tad redņeet, ka derigas semeš platiba, kuru tuhlin waram dot, naw leela un mums jabuht ņkaidribà par to, kam, zif un kahdu semi mehš doņim: ar semeš fondu mehš newaram rihtotees iņņhehdigi. Lai neewestu galigu ņajukumu wiņà semeš reformas iņweņchanà, mehš newaram jau pirrà lifuma dalà ņiņfet muifchneefkeem atņahjamàs normas.

Bahrzeleet scho jautajumu, ja wansch jums tā pee firds peeaubsis, pee otrās dalas, kur buhs runa par semes šadalischanu un peeschkirchanu.

Gari un plaschi ustahjās te weens no fristigo nazionalistu runatajeem pret basnizu semju atfawinashanu. Es nepeederu pee basnizas eenaidneefceem, bet domaju gan, ka basnizas usdewums naw wis raschot semes auglus, bet pastahw gan eefsch ka zita. Ja juhs basnizas kalpotajeem dofeet semi, tad weens darbs zeetis. Zilweks war buht waj nu semes ismantotajs — semkopis, waj mahzitajs, bet nekahdā sinā newar schoš diwus amatus saweenot, jo katrs no wineem prafa weselu zilweku, wina pilnu darba spehku. Weens no galweneem eemesleem, man leetas, muhsu basnizas bankrotam tuwakā pagahtnē ir bijusi taisni scho diwu usdewumu saweenofchana. Tapeh3 es stahwu par to, ka semes basnizam atfawinamas un eeteiktu latgaleefcheem nepastahwet us pretejo, jo Kursēmē un Widsemē basnizu semes ir daudf wairaf nekā Latgalē. Winu fopplatiba istaifa 170.000 puhweetas. Nemehgineet mums usspeest, lai atstahtu schis leelās semju platibas to rihzibā, kuri naw aizinati preeksch semes ismantofchanas, bet gan preeksch zita darba. Te Pauluka kungs aifrahdija, ka lehnām, ar godu wajagot rihkotees. Hellada esot iswedusi semes reformu radikalī un esot aifgahjusi bojā, famehr Roma esot to leetu darijusi lehnām un ar apdomu. Es gribetu aifrahdit, ka ari Roma to sfinkšas mihflu, par kuru runaja Behrsina kungs, naw usminejusi, un ka ari Roma ir aifgahjusi bojā. Gribu aifrahdit us romeeti Sibiriju Grafchu, peewest wina wahrduš: „Juhš, Romas wihri, juhs šauz par pafaules waldneefceem, bet Romas kareiwjeem naw neweenas pehdas sawas semes!“ Tā tad pee agrarjautajuma atrifinaschanas peewest Romas peemehru gan bija wairaf kā neweetā. Romas walsts ir aifgahjusi bojā un winas pehzteze Italija no jauna stahw sfinkšas mihklas preekschā. Jums jafin, pee ka nowedufchas Italiā leelās latifundijas kā pahwesta, tā zitu rokās. Sagad Italijas waldiba peespeesta dot semei to, ko tauta prafija, ko ta nedewa tautai laifā un ko wina pati nem ar waru; dot to, ko waldiba neprata dot laifā bef šatrizinajumeem. Sibirijs Grafchs teiza ari to, ko te dsirdejām no Škalbes kunga mutes, ka mescha swehreem ir alaš, bet Italijas karotajeem peeder tikai plaschums un uhdens. Bet Sibirijs Grafchs teiza to zitā nosihmē nekā Škalbes kungs, un es domaju, ja mehš saweem kareiwjeem, gahdadami par muifschneefceem, atstahsim tikai plaschumu un uhdeni, ko es nowehlu gan teem Latwijas gareem wifā wifumā, kas tikai pehz teem zenschas un tos eeteiz, tad mehš Latwijas fargus nostahdisim ne us semes, bet gaisā un us uhdens, loti behdigā stahwolli; nostahdisim tos pehdejā weetā — pehz muifschneefceem, zihnā pret kureem wini sawas asinis lehjuschi. Juhš muifschneefceem, semes eenaidneefceem, gribet dot semi papreekschu! Tā nerunā latwju tautas preekschstahwi Satwerfmes Sapulzē! (Applausi). Us wiseem scheem eemesleem es kategoriski issakos pret semes atstahschanu muifschneefceem.

Bahrejot us atlihdsibas jautajumu, man jafata, ka katram Latwijas newainotam pilsonim jādod atalgojums pehz wina darba nopelneem. Ras atteezas us atlihdsibu par semi, tad no weenas sinamas sumas, par kuru runaja ari Rlihwes kungs, un kura kā waschas gul us muhsu semes, tee ir ingrofeteē hipoteku obligaziju paradi, no teem mehš newaresim atteiktees un par teem buhs jafamaksā. Bet ari te es gribetu zelt eerunas un teikt, ka mehš waram atlihdsinat schoš ingrofetos paradus tikai par tik, par zit

feme to spehji nest. Weens no semneefu faweenibas runatajeem mehginaja peerahdit, ka s'hee paradi nelahdu leelu sumu neistaiſot. Winsch isrehkinaja 9 rub. seltâ Kursemê un 12 rub. Widsemê us puhrweetas platibas. Sahlat winsch apgalwoja, ka semes ispirfchanas malka nebuhs'ot leelaka par nomas maffu. Kungi, 10 rub. seltâ pehz muhsu walutas istaisa 500 rub. Tit dauds buhtu jamakfa par weenu puhrweetu ingrosfeto paradu dsehschanu, kas rehki-not tifaï prozentus ween jau istaisa 22¹/₂ rub. gadâ no katras puhrweetas bes wiseem ziteem nodolfeem un kapitala deldeschanas. Es waru peewest kâ peemehru, ka walfis tagad isrentê semi, nemot kâ leetoschanas malku Do-beles aprinki tifaï 10 lihds 20 rublu no puhrweetas. Uslektot semei s'cho smago nastu, juhs gribeet winu wehl pawairot ar „taifnigas“ atlihd'sibas maffu muishneefeeem!? Ja tã, tad domaju, mamonom malkajamã suma buhs tit leelã, ka jaunee semkopji to nastu newarês nest un eestahsees atkal laiki, kur semkopis behgs no semes. Nê, kungi, schahdas nastas, schahdas wafschas meh's newaram peekaut uslikt Latwijas semei. Wifit leelee lauffaim-neezibru smazejos'hee apgruhtinajumi ir ar s'cho semes reformu janotihra no semes. Skaidra un tihra no wiseem apgruhtinajumeem-apaugumeem ir janodod seme Latwijas jaunajeem semkopjeem; ir janodod tihra ne wis tam-dehl, lai atkal no jauna s'chi seme apaugtu ar apgruhtinajumeem, no jauna ap'krautu to ar paradeem un obligazijam, kã to, ja nermaldos, eeteiza demofratu faweenibas runatajs, Bruscha lungs. Ja to nenowehr'isim, tad, man leelas, wifa semes reforma nebuhs ne grascha wehrtã. S'chi likuma treschã dalã mums jaewed tahdi noteikumï, kas issehgtu us preekschu katru schahdu waschu uslikschanas eespehjamibu us semes. Tas mums ir schini likumã janoleeds us wiseem laifeem. Zilweks war pirkt un pahrdot weenigi to, ko winsch war raschot, kas ir wina darba auglis. Semi, dabas bagatibas un dabas spehlu's winsch newar ne pawairot, ne pamafinat. Pee teem ir daliba arti wiseem teem, kas pehz mums nahks. Pahrdot to atfewischkãm personam monopolteefiba newar, naw teefibas, jo tas nosihmetu noleegt pahrejeem dsihwes eksistenzes teefibas, hadarot tos par wehrgeem. Tãpat kã us gaisu un juhru neweenam nenahks prahtã dot monopolu teefibas, tãpat monopola teefibas us semi un dabas bagatibam newar tilt pahrdotas katram, kam seme peesch'irta, ir jamakfa par semes kã raschoschanas lihdsfela leetoschanu fabeedribai sinama atlihd'siba-rente. Katram ir daliba pee schis semes, katram eed'schwotajam, katram pilsonim un wifaï darba fabeedribai ir teefiba us sawu dalu pee dabas gabala. Tã tad sinams nodoklis par semes leetoschanu peenahkas fabeedribai un s'cho nodokli, semes renti, weeglprahtigi kapitalisejot, pahrdot atfewischkãm personam newar. S'cho zelu eedami meh's neatminefim to mihllu, ko usdewa Sebu sfinksa; pa to zelu eedami meh's nonahsim turpat, kur nonahza Hellada, kur nonahza Roma un kur nonahza dauds zitas walfis. Pee schis mihklas, kã atrifinat semes jautajumu, stahwam neween meh's, tã's preekschã stahw wifas pasaules walfis. Seem, kas tit loti baidas no s'chi jautajuma is'sch'irschanas radikalã weidã un wifur reds tit sozialisazijas, nazionalisazijas un komunisma spoku, teem es gribu atgahdinat kahda walfis wihra wahrdu's, furu gan laitam neweens nepeesstaitis pee sozialdemokratu partijas, tas ir Wahzijas dsels'skanzlers Bismark's. Uri winsch stipri simpatiseja semes jautajuma reformatoreem, nepelnito wehrtibu un peeauguma semes rentes atfawinaschanai par labu fabeedribai un walfis, simpatiseja tit dauds, zit tajo's laikos tas nu bija eespehjam's. Us

scheem eemesleem mehş atraidam fatru atlihdşibu par monopola teefibu atfawinaschanu us semi un winas bagatibam muishneefkeem. Par schim monopola leetoschanas teefibam gan atlihdşiba peenahkas mumş no muishneefkeem, bet newiş wineem no mumş, jo tauta şhos netaişnos meşlus wineem mafşajufi gadu şinteneem par sawu semi. (Şauzeens no weetas: "Pareifi!"). Ja ingroseto paradu suma pahşneegt to, to peelaiştu walşis un şemes intereşes, ja şhi suma pahşneegt atşawinato şemes wehrtibu pehş preeşşkara takşazijas zara rubloş un apdraudetu muşşu walşis şaimneeşifto dşihwi, tad şho paradu atmakşaşchanas jautajumu mehş işşkirişim tã, tã to praşa şemes intereşes. Tad mehş işşkirişim şewişkã likumã, waj mumş leetderigakt işeet no şhiş ingroseto paradu şumas şeltã, waj şemes wehrtibas pehş preeşşkara takşazijas zara rubloş pahşrehşinot Latwijas walutã, tã tas peenemts Latwijas likumoş par preeşşkara paradeem. Mehş işşkirişimees tad par to şumu, kura Latwijas tautai buhş işdewigaka, ştatotees no şaimneeşifkã un leetderibas weedokla.

Nepeeteef ar to, ka mehş semi işdalam; nepeeteef ar to, ka mehş semi notihram no paradeem un ziteem apgruhtinajumeem un to atşodam şemes ruhkeem! Ne, şhi jaunã agrareekahrta mumş janostiprina; mumş japanahş, lai wina paşahwetu un paliktu ştipra ari us preeşşku, lai mumş pehş gadu şinteneem neatfahrtoş atfal tas patş un tautai nebuhtu atfal un atfal jaştahjas pee şhi şemes jautajuma işşkirişchanas darba. Rã jau aişrahđiju, şemei, winas bagatibam un dabas şpehkeem peemiht ihpaşşibas, kuras winu şkir no wişeem ziteem raşşošchanas lihdşekleem, kuri ir zilweka darba augfi. Mehş newaram işdot monopola teefibas us semi ne atşewişşam, ne juridişkam perşonam; mehş waram dot semi titai us leetoschanas teefibam, şhi wahrda plaşşakã noşimẽ. Noşauşim şhiş leetoschanas teefibas, ja gribeet, par dşimtsihpaşşumu, bet nekrahşim tautu, nekapişalişem şemes renti, maşşu par leetoschanu. Şhi makşã naw un newar buht paşahwiga, wina mainãş ar gadeem; wina atşarajas no tam, tã peeaug şemes eedşihwotaju şkaitş, usplauşft şaimneeşifkãş dşihweş labeerişzibas un daudş kaş zitiş. Ir aprehşinats, ka ja Seemelamerika buhtu şawã laitã işdewuşi şawas prerijas us 50 lihdş 60 gadeem leetoschanã, pat par welti, bet nebuhtu tãş pahşdewuşi atşewişşkeem uşnehmeem, şermereem monopolişpaşşumã, tad tagad atlihdşiba par şemes leetoschanu — şemes rente eenestu walşitij tahdas şumas, ka Amerikas pişşoneem wairs nebuhtu wajadşigş makşat preeşşku walşis işdewunu şegşchanas nefahđus zituş nodokluş. Şee daudşee mişjardi, kaş tagad şapluhş atşewişşku şermere un uşnehmeju kabatãş tã nepelnitaş wehrtibas, nahktu wişas walşis, wişas şabeedribas rişzibã un pişnigt garantetu Amerikas pişşoneem zituş nodoklu newajadşibu. Dodot semi monopolişpaşşumã ar teefibam to tablak pahşdot, apgruhtina ar paradeem un ar teefibam us şemes wehrtibas nepelnitu peeaugunu mehş panahşim to, ka tee daudşee şimtsuhşştoşchi Latwijas pişşonu neşemkoşji, kureem ir dala pee şhi dabas raditã raşşošchanas lihdşekla, şaudẽ şawu datu, şawu weetu pee dabas galda. Ja kađdş ruhşneeşibas waj tirdşneeşibas uşnehmutiş işplehşaş apdraudoşhã leelumã, tad winu tomehr war eerobeshot un apdraudet konkurenzi; bet ja weena rokaş teef apweenota şeme waj dabas bagatibas, tad katra konkurenzeş eeşpehjamiba işflehgta — wini, ihpaşşneeki, ir waldneeki un ziti ir winu. wehrgi. Jumiş leekas, ka ar rişkojumeem un notei-

fumeem jums isdosees lectu nostahdit tà, ka seme nefapluhdīs atfewifchku personu rokās. Ja mehš došim teešibu taišt obligazijas, to ceteiza Brufcha kungs, tad lihds ar semeš eekihlašchanu monopola teešibas uš semi nahš obligaziju ihpašchneeku rokās. Jums ir sinams, ka Rigā ir lifums, ka ebrejeem naw teešibas eeguht namuš. Somehr, nemot ilgafuš gaduš Rigas šaimneezifkā un ruhpnēezifkā dšihwē dalibu, eš pahrlēezinajoš, ka leels wairums Rigas namu faktifsi peedereja teem, kureem kreewu waldiba ņcho teešibu gribeja noleegt, jo hipotekas un obligazijas uš grunti un nameem bija winu rokās un nominalais ihpašchneeks bija tikai manekens. Ja juhs negribeet, lai latwu semneeks kluhtu par wehrgu un mamona kalpu, laut gan uš itkā fawas semeš, tad jums ir janoleeds semeš eekihlašchana un apgruhtinaščhana ar paradeem un nastam, tad juhs nedrihfkteet semeš renti kapitalifet un teešibas uš winu pahrdot atfewifchkam personam.

Juhs prasifteet, kā lai beš kredita, beš paradu taišifchanas jaunais semeš ruhkis keraš pee semeš ušlaboščanas darbeem? Rungi, te nu leeta ir ta, ka teešiba eekihlat semi beešchi nowedufi pee šaimneezibas nolaiščanas, ja atstahj wahrtuš walā neerobesshotai eephejamibai aifnemtoš kapitaluš semeš ušlabojumos neeguldit, bet gan ifleetot ziteem noluhkeem. Muhsu zenschanaš tal ir, lai wišš, kas tiftu no semeš nemts, tiftu preekšč semeš ušlaboščanas ifleetotš, eeguldits semē. Preekšč tam nebuht naw wajadsifš atlaut semi eekihlat. Kreditu war atklaht leetderigeem ušlabojumeem, meliorazijam kā tahdam, ifdarot tās sem kontroles, ņegt ifdewumus ņakarā ar ifmatkas, ar darba ifweščhanu un aprehknot, ka ifdotā nauda atmakšajama un zif ilgā laikā paradam uš ušlabojumeem jaatmakšajas un jabuht dšehstam. Šchahduš kredituš uš ušlabojumeem un eebuhwem atklahtjot, mehš ņekmešim laufšaimneezibu un panahkšim to, ka kapitalš tifs leetderigi ifleetotš, bet newiš welti ifschkeestš. Iņejot no ņchi weedokla, mehš, bešparteiiftee bešemneeki un maššaimneeki, puhlefimees ifwešt treschā lifuma dalā to, ka katra nopelnita wehrtibas peeaugščhana uš semeš peederetu walstij un ņabeedribai. Tas atteezinams ari uš pilņehtam. Mehš ņtahwam par to, ka semeš rente naw kapitalifejama un pahrdodama monopola ihpaščumā, bet ta ir walstš peederums. Nowehrtet un pahrdot mehš waram gan wišas tās eebuhweš, darbu un kapitalu, kas eelifti pirmatnejā semē, bet ne pašču semi kā dabas dahwanu.

Apšwerot wišu to mums janahš pee flehdņeenā, ka naw wajadsifš ņrihdetees par wahrdeem „dšimtsleetoschana“ un „dšimtsihpaščums“, bet mums jabuht ņšaidribā par to, kaħdu ņaturu mehš eelejam ņchiniš traufoš: waj mehš griban; eeleet dšimtsihpaščumā wezo Romas ņaturu, waj Latwijai peemehrotu jaunu ņaturu. Zif war ņpreest no runam ņchini augštā namā, tad leekas, war zeret, ka ņaturš buhs gan zits, un newiš Romas abfolutais priwatihpaščums. Ja tas tà, tad došim ņcho ņaturu un weltās wahrdu kaujās nelaušifim ņchkehpūs ap nošaufumu. Nošaufim ņcho weidu, toš noteikumuš, sem kaħdeem walstš doš semi ņemkopheem ar ņcho lifumu, ja gribeet, ari par dšimtsihpaščumu, ja tautas pšiche to praša un pee ņchi nošaufuma peeraduši. Bet mehš nedrihkstam leetot wahrdu „priwatihpaščums“, nepašinojot tautai to iħsto ņaturu, kuru mehš ņchini wahrdā eelejam. Šchini lifumā kā katra, kas teef peenemts no Satwerfmes Sapulzes, mums jarunā ņšaidra, noteikta waloda. Ja ņstarpibas ņaturā nebuhs, tad par wahrdeem mehš ņchkehpūs lauft neeefim.

Uf fcheem motiweem esmu peespeests kategoriski isteiktees pret tam pahrejas formulam, kuras te tika eefneegtas no semneeku un demokratu fa-weenibam kà pilnigi neskaidram un neisteizofham to, ko mums pehz fatura peenahftos eelikt fchini agrarlifumà. Neskaidribas nedrihft buht lifumà, kurfch ir fwarigakais Latwijas walfis lifums. Mehš nedrihftiam tautu mahnit, mums kà tautas iswehleteem jarunà gaischa un noteikta waloda. (Applaudè weena zentra dala).

Presidents J. F f h a f t e : Wahrds peeder Bابهرفام.

J. B a b e h r f s (Latgales semneeku partija): Augsti godatà fapulze! Pehz garajam, daschu reisi ar karsteem usbrukumeem, daschreis ar falteem prahia aprehkineem turetàm runam man buhtu mas ko runat, jo wairaf tapehz, ka es esmu pahrleezinats, ka fchis garàs runas wairs naw fpehjjigas pretejo pusi pahrleezinat un nostunt no ta punkta, ko ta eenehmusi. Ugiaràs reformas jautajums ir til fwarigs, ka katra partija, katra grupa, pat zilweks, katra atfewischa persona ir eenehmuschas stingru un negrosamu stahwokli un tapehz winas pahrleezinat, pehz manàm domam, ir pilnigi neefpehjama leeta. Es, fungi, negribu zeret, ka man weiktos juhš pahrleezinat un ja esmu nehmis wahrdu, tad weenigi tadeht, lai norahditu uf teem eemefleem, kuri ir speedufchi latgaleefchu semneeku partijas frafziju atteezibà uf muhfu preefchà efoscho lifumprojektu eenemt fewifchku stahwokli, bet newis maint usfkatus, kà to grib peerahdit sozialdemokrati.

Rà jau ne weens ween no eepreefchejeem runatajeem ir teizis, agrar-reformas lifums fchkiras galwenà kahrtà 3 dalàs, 3 dalàs uf 3 pamat-prinzipeem, uf kureem waretu buhwet wifu agraro fatwerfmi. Tas ir: priwatihpafchums waj dsimtsleetoschana, semes fonds un finamas semes normas atstahschana un atlihdsiba lihdsfchinejeem ihpafchneekem par atfawinamam walfis semes fonda semem.

Kas atteezas uf priwatihpafchumu, tad jaafirahda, ka fcho prinzipu winas pretineekem fewifchi gruhti apstrijdet. Wairaf grib zihnitees pret to sozialdemokrati, bet neweens no wineem naw peerahdijis, ka tauta fcho prinzipu noleeds. Mehš, fungi, efam fuhtiti fchury newis, lai isteiktu fawas domas, bet lai runatu ar tautas muti, un tauta prafa priwatihpafchumu. Uri sozialdemokrati fchini lifumprojektà nenoleeds priwatihpafchumu, jo, kà redsamš, semneeku semes neteek atfawinataš walfis semes fondam, bet teek atstahtas lihdsfchinejeem ihpafchneekem uf tahdam pat teefibam, kà lihds fchim, t. i. uf priwatihpafchuma teefibam. Tà tad, fapehz tas wajadfis. Es nefaprotu un neweens semneeks nefapratis, fapehz tas wajadfigš. Sozialdemokrateem tas, warbuht, wajadfigš tapehz, ka wini grib radit uf laukeem proletareefchus, uf kureem tee tad waretu atbalstitees. Tad es to faprotu. Bet ja mehš isfpreefcham til fwarigu jautajumu kà semes jautajumu, tad newar rehkinatees ar partijas labumeem, ar to, ko partija waretu eguht, bet jarehkinas weenigi ar walfis labumu, kà to jau aifrahdija Bufchewizš. Uri darba partijas preefchstahweem ne wifai weizas dsimtsleetoschanas atfepfchoschanas finà. Behrsina fungs atfauzàs uf priwatihpafchumu, grosfidams un krophodams wina jehdfeenu, bet galu galà tomehr nepateiza, waj darba partija balkos par priwatihpafchumu waj dsimtsleetoschamu. (Sauzeens no weetas).

„Par abeem!“). Ja par abeem, tad tas ir šaprotams un nebij vajadzīgs runāt viņu laiku par to, ka privatīhpaschums preefch tautas naw peenemams.

Rujajot par Behstina lungu kā darba grupas preefchstahwi jafaka, ka wiņsch sche ir suhtits no Latgales. Ja mehs nemam Latgali newis kā iskaistitu masu, bet kā weselu apgabalu, tad jafaka, ka wina stahw par privatīhpaschumu un tapehz Latgales preefchstahweem buhtu jarunā tikai tautas, bet ne šawa personiga waloda.

Otrs pamatprinzipis ir semes fonda nodibinašana un ar to saistita lihdschinejeem ihpaschneekem sinamas semes normas atstahšana. Runajot par semes fondu, mums, latgaleescheem, loti gruhti. Jau Kindsula kungs aistradija, ka latgaleescheem semes ir loti mas, un es ar loti leelu isbrineschanoš nolaušjos Zelmina kunga runu, kurich publejās peerahdit pretejo, ka Latgalē esot loti daudz semes un ka latgaleescheem semes mekleschanaš noluhkā nemas newajadseschot izzelot us zitureeni. Zelmina kungs suhtija mums weselu armiju skaitu, lai peerahditu, ka semes buhschot loti daudz. Es newareju to šaprast fewischki tapehz, ka Zelmina kungs ir tizis Satwerfmes Sapulzē ar Latgales balsim un tadehl winam gan buhtu jarehkinas ar latgaleeschu un ne šawas partijās usdewumeem.

Otra leeta, kas nesaprotama Zelmina kunga runā, ir ta, ka wiņsch šazija, ka neesot pahrlleezinats par to skaitlu pareisibu, kurus wiņsch zehla preefcha. Es negribu kertees pee scheem skaitleem, gribu tikai šazit to, ka mehs, isšpreešdami semes likumu, ejam us to, lai likwidetu muischneezibas waru, lai muischneeziba tiklu nostahdita ne labakā stahwokli kā semn:eki. Ja mehs nostahjamees us tahda redses stahwokla, tad mums buhtu weenaldisgi tee skaitli, kurus peeweda Zelmina kungs, jo, weenalga, mehs neatstahsim muischneekem wairaf semes kā semneeka widejās šaimneezibas normu, bet wisu pahrejo semes platibu atšawinašim walsis semes fondā. Kas atteezas us normu, kuru waretu atstahit lihdschinejeem ihpaschneekem, tad Latgales semneeku partija stingri stahw par to, ka muischu ihpaschneekem newar buht wairaf semes kā widejeem semneekem. (Šauzeens no kraifās pušes: „Zif tas ir?“). Tas buhs apmehram 23 defetinas, pehz tām sinam, kas ir semes leetu komisija. Komisija ir sinas, ka Kursēmē ir 39 defetinas, Widsemē 42, waj otradi, un Latgalē 8 defetinas, tad zaurmehrā isnahl apmehram 23 defetinas. Us to mehs isejam un Buschewiza kungs war buht meerigs, ka mehs šawus usskatus, to, ko esam folijuschki wehleschanas, neesam mainijuschki. Muhšu programā ir šazitē, ka ir atstahjama semes norma ne wairaf par 70 defetinam un kā redseet, mehs aisstahwam masaku normu. Tā tad mehs neesam šawu domu mainijuschki. Ja domu maina ir notikusi, tad ne us labo, bet us kreiso pusi un tas ir jums par labu.

Trešchais pamatprinzipis ir — atlihdsiba. Atlihdsibas prinzipis ir pa dalai isškirts pehz pirmā pamatprinzipa, kur mehs šakam, ka semes reforma iswedama us privatīhpaschuma pamateem, bet tas ir tikai prinzipis. Ja mehs pahrejam us atfewischkeem gadijumeem, tad jafaka, ka atlihdsiba ir peelaischama tikai tiktahl, ziktahl mums jaatlhdsina paradi us semem, un ari tur, kur seme eepirkta pehdejos gados. Par tām semem, kuras pahrgahjuschas mantoschanas zelā waj kuras dahwinatas, mehs atlihdsibu nepeelaischam un te es atkal šaku Buschewiza kungam, ka mehs šawus eeskatus neesam mainijuschki. (Peesihme no kreifās pušes: „Naw taisniba!“). Muhšu programā ir prasiba, ka seme isdalama us ilggadeju ismasu, no kuras sumam tiktu

norehkinati muischneeku paradi us semem un ka peelaischama atlihdjiba par semi, kura eeguhä pehdejös gados. Kas wehleschanu laikä bijis latgalä, kas dširdejis to, to mehš esam tautai soijuschi, tas nefazis, ka mehš esam sawus uffstatus mainijuschi. Tahdi ir muhsu fratžijas eeskati schajos trijos pamatprinzipos.

Ja mehš, eewehrojot schoš pamatprinzipus, pahrejam us to likumpro-
jektä dalu, kas gul muhsu preeščhä, tad mums ir jasafa, ka wina naw noteikta, naw škaidra. Mehš newaram buht ar winu apmeerinati wišä wisumä un tapehž pee atšewišcheem punkteem eenesifim pahrlabojumus, kas šaskanäs ar muhsu eeskateem un teem pamatprinzipoem, us kureem mehš weenojamees.

Starp runatajeem beeschi ween tifa fazits, ka jaaiswer azis us wifu to, kas atškan no ahreenes un jagreesch wehriba us to, kas noteek eescheenē. No otras pušes šaka otradi: jagreesch azis us to, kas noteek tur aif robesčas un masaf jadomä par to, kas noteek eescheenē. Mehš gribetu fazit, ka ir japeegreesch azis un japaweraš us to, kas noteek ahrpuš muhsu walšts, bet japaplešč aufis un jaklausas tautas balsš, kas škan muhsu semes eescheenē. Rā weens, tā otrs ir no šwara. Semes likums newar buht šastahdits tā, ka wišč nebuhtu šaskanots ar leelako kulturelo tautu prašibam, bet jo wairaf wišč newar buht nefaskanots ar muhsu tautas gribu.

Weens no runatajeem aishrahdija, ka ja mehš peelaischam muischu semju šadalischanu un atlihdjibas jautajumu iswestu tā, kà to wehlaš latga-
leeschi, tad ahršemēs zeltos leela agitazija pret mums un tai buhtu loti leelas šekmes. Es gribetu teikt, ka agitazija pret mums, pret Latwiju, ir westa jau lihds šchim un tiks westa ari us preešču. Rā ari mehš semes jautajumu neišškirtu, lai ari mehš atstahdu muischneekeem lihds 1000 puhr-
wectam semes, tad tomehr agitazija pret mums tiks westa ne tikai semes jautajumos, bet wišpahri kà pret walšti. Ari tagad, kad seme muischneekeem wehl naw atšawinata, ahršemēs teek westa pret mums agitazija. Es domaju, ka ar to agitaziju mums buhtu masaf jarehkinas, bet gan wairaf jaatwer muhsu aufis, azis, lai ušlaušitos tautas balsi, kas atškan walšts eescheenē, jo mehš šinam, ka neweena walšts nespehs otru glahbt, ja šchis walšts eescheenē zelsees šabrukums. To mums jau peerahdi a Kreewija. Kreewija 1917. gadā wilzinaja šatwersmes šapulzes šafauščhanu, lai papreešču isbeigtu šaru, wilzinaja šatwersmes šapulzes šafauščhanu tamdehl, ka negribeja naidotees ar šabeedroteem, jo šinaja, ka semes jautajums buhs jaišškir tā, kà to gribeja tauta un ne tā, kà to grib šabeedrotee. Un kas Kreewijā notifa? Notifa šabrukums, no kura winu neglahba un nespehja glahbt winu šabeedrotee. Es gribetu aishrahdit, ka us to pašu waretu ari nowest Latwiju, un no šchi šabrukuma agrarreformas išškirschanu wilzinot muhs neišglahbtu neweena ahrwalšts. Šapehž mums janostahjas us tahda zela, ka mehš pee šchi šabrukuma nenonahktu. Mehš šinam, ka no tahda šabru-
kuma tauta jau istitufi ahrā. Šas bija toreif, kad Vermondš bij pee Rigas wahrteem un kad muhsu tauta šahjās tam pretim, zeredama us to, ka wina eeguhš brihwibu un semi. Ar scho zeribu ta kà weens zilweks šahjās Vermondšam pretim un šahawa wina leelo armiju. Ja mehš tautai dotu us semi ne tikai zeribu ween, bet pašu semi par ihpaščumu, tad neweenam mehginajumam no walšts eenaidneeku pušes nebuhtu weifšmes. Es gribetu fazit, ka muhsu eenaidneeks, kas gribetu tautai doto semi atnemt,

tiftu pee muischam tika pahr muhsu tautas kauleem. To eewehrojot, es gribu teift, ka mums leelaf swars japeeschkir muhsu tautas eefschejai balsij un newis tam, kas atskan Parise, Londona, Berlinē waj zitur ahrsemēs. Tikai usklaufot tautas eefschėjo balsi semēs jautajumā, mehš radisim meeru un kahrtibu, nahksim pee walsts neatkaribas un nodroschinasm to us wiseem laikeem. (Applausi. Gauzeens no sozialdemokrateem: „Beigas!“).

Presidents J. Tschafste: Wahrds peeder Menderam.

Jr. Menders (sozialdemokrats): Augsti godatee Satwerfmes Sapulzes lozekli! Par agrarjautajumu ir til dauds debatets un Satwerfmes Sapulzei, fewischki muhsu frakzijai, no dascheem pilsonisko partiju preeksch-stahwjeem un preses „kasurageem“ ir taifti til leeli pahmetumi, ka mehš ar sawam runam kawejam swarigo jautajumu, kas stahw Patwijas preekscha, ka man ne ar fewischku patilshanu nahkas sche usstahtees un aiskawet juhsu dahrgo laifu. Tomehr tee usbrukumi muhsu partijas pozizijam schini swariga jautajuma, kuri nahkschi no schi augsta nama wairafuma, peespeeda ari mani teift daschus wahrds agrarreformas leeta. Wisas debates, ka te jau pareisi norahdija preekschrinataji, galwenam kahrtam ir konzentrejuschas un pareisi konzentrejuschas us 3 pamatjautajumeem: pirmahrt, ta faulto priwatihpashumu waj dsimtsleetoschanu, otrahrt, finamas semēs dakas atstahshanu lihdschinejeem semēs ihpashneekem-muischneekem, no kureem semi atfawinas un, treschahrt, us atlihdsibas jautajumu.

Schinis debatēs ne pilnigi pee leetas tizis eewilts pirmais jautajums par priwatihpashumu waj dsimtsihpashumu, jo, zil man sinams — un to sineet ari juhs — tagadeja likumprojekta dala, kas mums stahw preekscha un par kuru buhs jalemj, jautajums par semēs peeschkirshanu no semēs fonda — waj par priwatihpashumu waj dsimtsleetoschana — naw nemaf aisskarts. Wisas garas debates mehš warejam leetderigi west tad, kad muhsu preekscha stahwēs tahlaf agrarreformas dala, kur buhs runa, kahda weida peeschkirama seme teem, kuri to wehlas. Ja tagad ir eewilts debatēs schis jautajums, tad jafonstatē, ka tas ir sinams politifts manews: te ir domats wehrst pret sozialdemokrateem, jafaka gan, deesgan strupu dunzi, nostahdot tos ta leelafos priwatihpashuma pretinekus. Ta ka priwatihpashums efot „tautas bals“, tad isnahktu, ka sozialdemokrati ir tautas pretineeki. Mani preekschrinataji no muhsu frakzijas jau norahdija, ka jautajums til breefmigs nemaf naw un wisas garas runas pret sozialdemokratiju grib konstruet neefoschu bubuli. Ja juhs priwatihpashumu us semi saproteet ta, ka tas teifts waldibas projekta 10. punktā, ka us semēs newar ustaisit weenu smuku obligaziju, ka to gribeja kahds kungs no demokratu saweenibas, ka winu newar dalit, newar eefihlat, newar pahrdot bes waldibas atlaujas — kas tad paleef no priwatihpashuma atributeem? (Alhwe no weetas: „Ar waldibas atlauju war!“). Ja, bet waldiba ir kungs.

Presidents J. Tschafste: Luhdsu nesarunatees personigi! Mendera kungs, turpineet!

Jr. Menders (turpina): Ja leelafas teefibas grib dot ne tam, kas semi apstrahdas, bet waltij, kura stahwēs pahri par apstrahdataju, tad tatschu pehdejam palifs tilai teefiba semi apstrahdat, kas buhs ari dsimtsleetotajam. Jehdseeni „priwatihpashums“ un „dsimtsleetoschana“ krafi schkiras juridiska teorija, bet prafse tos war tuwinat. Un tee smagee eerobeschojumi,

furus juhs leezeet priwatihpafchumam, starpibu starp wianu un dsimtsleeto-
schanu padara prafse par nulli.

Birmais punktis, ar kuru juhs gribejat muhs „sakaut“, ta tad bija
papira duntischa wizinafchana.

Klaufotees Alberinga funga runa, ar kuru winsch eewadija scho leelo
karu, klaufotees wina usfaizinajumā uf brahlibu ar lihdsfchinejeem leel-
gruntneekem, man nejaufchi eenahza prahta weenas wehsturisfas personaš,
proti Kentischa runa „Mehrneeku laiku“ goda swehtfos — ari sawa sinā pee
semes dalischanas. Kenzis runaja: „Rā fazit, jafata, leela mihlestiba ir
pahrnehmufi grehzigās pafaules nefaderibu un tee tchetri semes wehji puhfch,
kurp katrs grib, lai nahf no kura stuhra kursch nahfdams schai isnihzibā un
raudu eelejā; tā fazit, jafata, jo zil wairs truhtst, ka zeenigtehws ehstu
lihds ar ischangaleefchu un slahataweefchu leelmaneem.“ Wajaga aistahf tās
300 puhrweetas muifchneekem un zeenigee tehwi ehdis kopā ar schis deenas
ischangaleefchu un slahataweefchu „leelmaneem“ pee weena galda un Latwijas
patstahwiba tiks nodroschinata, tā Rlihwes kungs teiza, par spihiti teem, kuri
ahrsemēs agitē pret Latwijū.

Te mehš pahrejam pee otra punkta, pee 300 puhrweetu atstahfchanas
lihdsfchinejeem semes ihpafchneekem=muifchneekem. Rlihwes kungs loti
bilfchainedi mehginaja peerahdit, ka naw wehrts zihnitees deht ta weena
prozenta semes, kas paleefot wifseem lihdsfchinejeem muifchas ihpafchneekem.
Rlihwes kungs loti bilfchainedi teiza, ka semneeku saweeniba atnemot muifch-
neekem tatschu wifus fwahrkus, atstahjot tikai pogas, kuru deht neefot
wehrts plehstees. Pat bes wihges lapas nu muifchneeki pehz semneeku
saweenibas „breesmu darba“ fkraidis pa Latwijū, ja tizet Rlihwes fungam.
Winsch isrehklnajaja, ka 450 muifchneeku dsintam paliks tikai weena prozente
Latwijas semes. Bet no waldbibas eefneegtais likumprojekts nerunā par
„dsintam“, bet gan par „semes ihpafchneekem“. Tapehz semkopibas ministra
kungs, ari semneeku saweenibas beedrs, teiza, ka scho ihpafchneeku, kam
300 puhrweetas buhs jaatstahj, buhschot ap 1000. Tā tad paschā semneeku
saweenibā ir domu starpibas.

Nelaimigais skaitlis aug ar katru deenu un Rlihwes funga skaitis sta-
tistika sabruhl. Mums nu wairak tatschu jatiz semkopibas ministra skaitleem.
Mani fungi, semes reformas jautajums naw tikai fainneezibas jautajums
ween, bet loti leelā mehrā — politikas jautajums. Un to norahda ari schis
debates. Ja mums tagad buhtu jaatrisina muhsu agrarreformā tikai fain-
neeziskais jautajums, ja agrarreformai buhtu tikai fainneeziskā puse, tad
mēs tiktu winai dauds weeglaki pahri. Bet winai ir ari otra un ne mafal
fwariga puse un ta ir politiskā puse. Rlihwes kungs mehginaja apgalwot,
ka ja atstahfim lihdsfchinejeem leelgruntneekem waldbibas projektā paredseto
semes dahu, tad mehš nenostiprinafim reakziju, jo reakzija tatschu neefot tanis
300 puhrweetas. Reakziju nerada seme, bet tee zilweki, kas uf tās semes
fehds. Tas ir pilnigi pareisi. Bet zilweki to rada un radis jo stiprafu, jo
stiprafu buhs wianu fainneeziskee pamati. Reakzija tatschu nerodas kahdā
retortā, no kuras wifis politiskais gais ispumpets, bet uf sinama fainnee-
ziska pamata. Jo stipraks ir winas fainneeziskais pamats, jo leelakas bree-
fmas. Tee jaunee Latwijas leelgruntneeki ar sawam 300 puhrweetam — tee
buhš reakzijas dihgli, kas Latwijas walsti desorganises. Rlihwes kungs
apgalwoja, ka tani gadijumā, kad mehš atstahfim 300 puhrweetas, ka tad

mehs atnemsim wineem eespehju ahrsemēs pret mums agitēt, un ar to mehš buhšim Latwijas walsti uš laiku laikeem nodrošhinajušchi. Utwehleet, mani lungi, tās ir behrniškligas domas. Ja Latwijas walsti war ſagraut agita-zija, to dſen ahrsemēs launprahtigi agitatori, kuri zelas no weenas ſchiras, tam Wafareiropā ſpehlē arweenu maſaku lomū, tad naw wehrts pee Latwi-jas demofratijas ušzelschanas ſtrahdat. Tad ta ir kahrſchu buhdina, to war ſagraut.

Wiſa juhfu argumentazija ir bubuliš un domata kà ſeijerwerkš preeſch plaſchakas publikas: „Luht, muishneeku agitazija ir wainiga, un ja mehš to iſnihzināsim, tad mehš wareſim buht droſchi, resp. meerigi gulet“. See Wafareiropas politiki, uš kureem juhš leezeet tik leelu ſwaru, no kureem juhš gaidēet ſawu atſihſchanu, kuru preeſchā juhš gribeet buht prahtigi jeb real-politiki; tee leelee paſaules politiki ir ſimtreiſ leelaki realpolitiki, nekā juhš, un ja winu intereſēs buhš Latwijas demofratiju atſiht, tad wini to atſihš tāpat, neſtatotees uš to, waj muishneekeem buhš 300 puhrweetas waj nē. Atſihš tāpat, kà wini atſihš tuwakā nahkotnē Padomju Kreewiju, kur muish-neekeem naw neweenas kripatas ſemeš.

Runojot par agraro reformu un par ſemeš iſmantošchanas waj iſdali-ſchanas weidu, wehl ſchodeen ſemneeku ſaweenibas runataji ar loti leelu nizinaſchanu norahdija uš Padomju Kreewiju, teikdami: „Redſet, kà tur ir, kur wiſa ſeme iſdalita! Kreewija eet pretim ſabrufumam ar ſawu agraro reformu“.

Newajaga ilgi dſihwot Kreewijā, lai redsetu, ka ſemneekš dſihwo Kree-wijā tagad dauds labaki nekā zara laikā. Semneekam tagad tur ſaktiſki pee-der wiſa muishneeku ſeme: waj wina palikš teem par ihpaſchumu, waj leeto-ſchanā, to teikš tahlakā Kreewijas politikiſtā attihſtiba, bet ſcho brihdi ſemnee-zibai wiſa ſeme peeder un wina dſihwo labaki kà agrar. Taiſniba, pilſehtas zeeſch badu. Bet ſapehž pilſehtneeki dſihwo ſlittaki un zeeſch badu? — Tapehž, ka ruhpnēziſtā dſihwe Kreewijā ir ſabrufuſi un Kreewijas pil-ſehta newar dot ſahdſchaj par labibu ruhpnēzibas produktus. Ja juhš wediſeet tahdu paſchu ihſredſigu ſaimnēziſku politiku, kahdu lihds ſchim, ja juhš nezentifatees atjaunot ruhpnēzibu, tad ari Latwijas pilſehtneeki zeeiſ badu, neſtatotees uš wiſu agraro reformu, lai wina buhtu ſchahda waj tahda.

Virms peewest peemehruš no Kreewijas, man leekas, wajaga paſiht un druſku uſmanigaki rihtotees ar ſakteem un neſtatitees tikai uš Kreewijas ruhpnēziſtās dſihwes ſabrufumu.

Pauluka lungš loti garā runā aiſrahdija, ka mums wiſas leekas un weetas jabuht mehreneem un ka wiſš taš, kaš komiſijas projektā un to grib iſweſt zauri ſozialdemofrati, eſot pahrmehriba. Pahrmehriba ir praſit, ka ſeme tiſtu atſawinata beſ maſkas, jo taš neſaejotees ar teeſiſkeem jehdſee-neem. Pahrmehriba ir uſſtahtees, lai ſemneeziſa nepeenentu ſemi priwat-ihpaſchumā. Ar ſozialiſtiſkeem prinziſeem pilnš eſot projektš, kurſch iſſtrah-dats no agrarās komiſijas. Man leekas, ka newajaga buht ſewiſchkam taut-ſaimneeziſbas paſnejam, lai teiktu, ka ſemeš ſonda dibinaſchana un dſimts-leetofchana ir loti tahlu no ta, ko mehš ſauzam par ſozialiſmu. Zeenijamee funkci, ir loti dauds pilſoniſtu tautſaimneeku, filoſofu, kuri ſtahw par ſemeš nazionaliſeſchanu. Eš atgahdinaſchu jumš anglu filoſofu Herbertu Spenseru. Wiſch bija pret priwatihpaſchumu uš ſemi. Klasiſtās tautſaimneeziſbas preeſchſtahwiš, anglu tautſaimneekš Dſchonš Stuarts Mills ari bija pret

privatīhpaschumu us semi. Wahzu tautsaimneekš, Adolfs Wagners, kursch radijš wefelu skolu, ari isteizees pret privatīhpaschumu us semi.

Jurists, kas loti zeenits juristu pasaulē, Rudolfs Sohms, ari ir isteizees pret privatīhpaschumu us semi. Wiši schee sinatnes wihri stahw loti tahdu no sozialisma. (Sauzeens no semneeku saweenibas sehdekkem: „Par wehlu!“). Nu ja, wišs, kas nahk no sinatnes, ir jums par wehlu. Minete sinatnes wihri buhtu nelaimigi, ja toš skattitu par sozialistēm, bet wini wiši stahw pret privatīhpaschumu us semi.

Tā tad es gribu teikt, ka zihnu wešt pret komisijas projektu, apgalwojot, ka katrs, kas stahw pret privatīhpaschumu, ir sozialists un no ta jafratas nost wišeem kristigeem basnizas tizigeem pilsonēm — tahdu zihnu wešt naw pamata un par tahdu zihnu kulturelā pasauļe, us kuru juhs atfauzatees, smejas. Wini loti labi saprot, ka usstahschandš pret privatīhpaschumu us semi wehl naw sozialisms.

Ja semes reformas jautajums buhtu tilai šaimneezikš jautajums ween, un ja mums buhtu darischana ar lojalu leelgruntneezibas grupu, tad es teoretiski waru eedomatees, ka pee sinameem apstahkleeim no šaimneezikša weedokla newaretu eebilsti pagaidam pret priwatām leelšaimneezibam. Bet muhsu konkretā stahwoški, stahwoški, kahdā mehš atrodamees, tas naw peenemams ne politikā, ne šaimneezikšā sinā. Mans frazijas beedrs jau norahdija deesgan skaidri, ka otrā apstahdamā prinzipā sinamas semes dalas atfawinašchana lihdschinejeem ihpaschneekēm — leelgruntneekēm issatas juhsu t. i. waldibas agrarreformas sozialas reakcijas garš, waldibas agrarreformas projekts, par kuru juhs lauschat schekhpus, ir fastahdits wadotees no sinamas schauras grupas interesem, no leelo šaimneeku interesem, kureem juhs gribeet radit atbalstu mirstoschā muischneezibā. Juhs, bes schaubam, ar šawu projektu radiseet Latwijā stipru leelšaimneezikšu grupu, kuras intereses buhs pretejas darba tautas, Latwijas demokratijas interesem un kura mehginās desorganizet jauno Latwijas demokratiju. Setahdā kahrtā juhs radeet šaimneezikšu pamatu tam, ko mehš esam pehz 16. aprila putšcha raduschī faukt par needrišmu. Juhsu agrarreformai ir Needras garš. Es labi atminu laikmetu pirms 16. aprila putšcha. Jhši preeksch 16. aprila putšcha Leepajas wahzu lapā šahla parahditees artikeli ar fetoschu filosofiju. Latwijas rewoluzijas atpluhdu laikmetā jamehgina wifas Latwijas politiskās un šaimneezikšās dshwes noteikschanu nodot weenai schkirai — Latwijas bagatai pilsonibai resp. leelšaimneekēm kopā ar Latwijas muischneezibu resp. wahzeetibas šapratisgo dalu, kura jau no laiku laikeem un pehdigi no Hindenburga laikeem esot bijusi ar meeru atdot weenu trescho dalu no sawas semes un tā radit kopibu starp semi un Latwijas pilsonibas bagato dalu. Se nu juhs gribeet iswest ar šawām prasibam to, par ko šapnoja 16. aprila putšchisti, tilai šapnoja, warbuht, zitadā weidā. Se nu juhs gribeet iswest legalā kahrtā, usspeesdami wirsū demokratijas seegeli, teikdami, ka Latwijas tauta to griib. No schi weedokla šlatotees, juhs agrarās reformas šifumprojektu, t. i. waldibas projektu, kuru juhs, fungi no semneeku saweenibas, aistahweet, war nosaukt par sociali reakzionaru un Latwijas demokratijai kaitigu, kaitigu tapehz, ka šamehrā wehl jaunā demokratiskā organišmā juhs gribeet radit politisku, un es teikschu, politiski wairaf peedsihwojuschu grupu, ar interesem, kas ir naidigas Latwijas demokratijai. Tapehz mehš esam pret juhsu jeb pareisaki teikt, waldibas projektu 10. punktu jeb to prinzipu, ko juhs

te tik karsti aistahvejāt, ka 300 puhrweetas atstahjamas muischu tagadejeem ihpafchneeteem.

Utteezibā uf mafsu Ulberinga kungs leetu nostahdija loti sentimentali, skatidamees no jau pasihstamā brahlibas weedofla. Mums neefot teesiba laupit, tā winsch teiza, winas schkirai winas ihpafchumu; muhschibas taisnibas teesifsee prinzipi prasot, lai mehš dodam atlihdsibu.

Rewoluzijās un leelās reformās, mani kungi, scho reformu noteikumus leelās walstis leelā politikā faktiski nemehds apstatit no muhschigas taisnibas waj pastahwofchi teesifto normu weedofla. Leelas reformas lausch pastahwofchās teesibas. Bet ja ari mehš nostahtos uf „muhschibas taisnibas“ pamateem, tad tatschu taisni mums buhtu jafaka, ka teem, kas reis semi latweeschu semneeteem nolaupijuschu un to, man leelas, neapstihdēs neweens — teem to bes mafsas war atnemt atpakal. Tā sauzamā „земская лавность“, noilgums, ar furu netaisniba buhtu dsehsta, tatschu no „muhschigās taisnibas“ weedofla nepastahw.

Wifas leelas reformas, mani kungi, apstata no leetderibas weedofla. Juhš, warbuht, buhfeet dsirdejuschu, ka sozialdemokrati tur, kur Wakareiopā winu preefchā stahjas pateescham sozialisma isweschana dshiwē, kur sozialdemokrati jau ar likumprojekteem grib panahst raschoschanas lihdseltu sozialisaziju, tur socialisti faka, ka raschoschanas lihdselli jaatsawina par mafsu. Rapeh3 tas tā? Tapeh3 pee patahpenistas sozialisazijas atsawinat bes mafsas raschoschanas lihdselkus weenai dalai ruhpneeku un atstah toš otrai — tas nosihmetu tur fagraut faimneezifko organismu, kurfch stipri faistijis weenu ruhpneezibas nosari ar otru. Mums leeta pawifam zitada. Waj muhfu muischneeziba ir faistita schodeen ar muhfu tautfaimneezibu? Waj pehdejā fagruhs, ja mehš iskemsim muischneezibu no muhfu faimneezifkās apgrofibas, nemafajot winai par semi? Tatschu nē.

Sabrufufē Latwija, stahjotees pee faimneezifkās dshiwes atjaunoschanas, ari nemas newar, nemas nespeh3 samafsat par semi muischneeteem pilnu wehrtibu.

Es ar leelu interesi noklausijos barona Girtska runu un man leelas, ka wina runa no tām runam, kas nahf no labā spahrna, bij leetischakā, protams, no leelgruntneeku weedofla. Winsch teiza, ka runas par taisnigu samafsu ir tufschas frases, jo Latwijas tautfaimneeziba nespeh3 schahdu upuri nest. Pareisi! Latwijas tautfaimneeziba naw tik stipra, lai waretu leelgruntneeteem dot atlihdsibu peh3 kapitalistiskas mehtrauklas, ja juhš negribeet rihkotees peh3 faimneezifkās leetderibas, nedot nekahdu atlihdsibu. Uftraut „taisnigu“ „kapitalistisku“ mafsu par semi Latwijas tautfaimneezibai nosihmetu uftraut winai tahdu nastu, kahdu ta pateescham nespehtu nest. Juhš gribeet, atswabinadami semi par mafsu, rahdit Wakareiopai, ka efeit leeli realpolitiki un nogatawojuschees preefch de jure atfihschanas. Mani kungi, Eiropas politiki loti labi sin un faprot, ka juhš par semi newareet samafsat pilnu wehrtibu, nepalikdami par muischneeku wehrgeem. Bet pat juhfu paschu, t. i. semneeku faweenibas frafzija naw skaidribas pat to, ko juhš ihsti gribeet. Weens no jums stahw par „taisnigu samafsu“, Zelmira kungs turprelim, zil atminu, apgalwoja, ka mehš mafsam tikai muischu paradus, un kas pahri par paradeem, to nemafsam. Es atschkiru komisijas likumu un lasu, ka ari tur teiktis, ka par hipotekarifko prasibu dsehshanu buhš runa zitā likumā. Tā tad par to spreedisim tad, kad minetais likums nahfs

preekschā, tagad tas nestahw us deenas fahrtibas. Hipotekariskās prasības war aisskart juhtami fainneezisko mehanismu un tapehz par winām jarunā fewischki. Mums šhe runa eet tikai par atlihdšibu pašcheem ihpašchneekem. Semneeku faweenibas lozeklis Zelmina kungs apgalwoja, ia juhs gribeet maksat tikai par paradeem. Juhfu ministrs runā weenu walodu, juhfu frakzija otru.

Pirms runā par atlihdšibu, šfaidribas labā buhtu jaišchkir diwas leetas: weena — par ko mums schodeen pehz schim debatem buhs jalemj — ir atlihdšiba semes ihpašchneekem — muischneekem un otra — kahdā fahrtā mums likwidet toš hipotekaros paradus, kuri gul ne us ihpašchneekem, bet us ihpašchumu. Par to mehš apspredisim wehlat, par to mums tagad naw jarunā neweens wahrds. Mehš sinam tikai to, ka weenā waj otrā weidā schee semes apgruhtinajumi buhs jadsehšch, bet tas neetilpst tai jehdseenā, ko sauz par atlihdšibu semes ihpašchneekam.

Tā tad, fanemot kopā wifus eebildumus, kuri wehrsti pret agrarās komišijas likumprojektu, pret wina prinzipeem, es neatradu neweena, kas waretu augsto šapulzi peespeest agrarkomišijas eefneegto likumprojektu atraidit, waj peespeest peenet tās 9 teses, kuras eefneedša Ulberinga kungs. Schis 9 teses mums eefneegtas resoluzijas weidā itkā mašu šapulzē. Pret tahdām tatschu juhs ufstahjatees. Pehz muhsu fahrtibas rulla pirmā lasijumā schis teses mehš nemas newaram balsot, jo tee ir wehšeli 9 pahrlabojumi, par kureem jarunā pee otrā lasijuma. Muhsu leelakai frakzijai, kura runā par kulturu, par peesleeschanos Giropas parlamentarišmam, tad ari wajadsetu „peesleetees“ Satweršmes Šapulzes fahrtibas rullim, kas norakstits no Giropas parlamentu dokumenteem. Tā tad teem 9 punkteem, kuras ar loti leelu brawuru eefneedša Ulberinga kungs, teem pateesiba tagad naw weetas ari no formelās pušes. Ulberinga kungs jawas teses, ja Satweršmes Šapulze winas nenodotu kā materialu agrarkomišijai, war eefneegt pee atfewiškneem komišijas likumprojekta punkteem kā pahrlabojumus.

Juhs loti leelu šwaru leezeet us to, ka deklareseet, ka Latwijas walsti paleef špehkā priwatihpašchuma teesiba us semi. Waj tad namus war nemt nost? (Šauzeens no labās pušes: „Mehš spreescham par agrarjautajumu!“). Juhs gribeet isdot šatweršmes likumu, isdot winu negrošamu us laiku laikeem un nostiprinat šatweršmes weidā agrako eefahrtu. Ša, mani kungi, ir utopiija. Ja laiks peenahks, kad sozialisms pašaulē ruhpneeziski attihštītās semēs nobreedis — Latwijā kā samneeziski šagrauta seme neeweedis pirmā sozialisstisku eefahrtu — tad kā wehja nestas lapas ijušs juhfu teses par muhschigo priwatihpašchumu. Tagad demokratiskā kapitalistiskā Latwijā priwatihpašchums pašahw un pašahwēs. Juhs tapehz šawā tēš konstatejeet šaktu. Šas neder likumā. Juhs konstatejeet, kas tagad Latwijā ir un kas pašahwēs, protams, šinamu laiku us preekschu. Kas nahkotnē buhs, to juhs newareet nowehrst ar to, ka konstatejeet pašahwofcho.

Man beidsot wehl jaatbild wišā ihšumā zeenitam latgaleeschu runatajam, kursch bija weenis prahtis ar Ulberinga kungu un teiza, ka mehš gribot radit Latwijā jaunu proletariata grupu, dodami semi dsimtsleetoschanā. Semneeks, kuram dsimtsleetoschanā 60 puhrweetas semes, proletareetis naw. Un tatschu ari semneeku faweeniba šaka, ka tas, kas grib, war fanemt semi dsimtsleetoschanā. Tā tad semneeku faweeniba ir ari lihdswainiga par tā šauktā „proletariata“ t. i. dsimtsleetotaju radišchanu, ko grib mums usfraut kā

fewischtu afins grehtu. Ulberinga kungs sawa pehdejâ runâ wehl pawairoja sawas pirmâs runas ahrfabrigas dusmas un draudeja, ka nahtschot ar dokumenteem, ka mehš, sozialdemokrati, gribot kopâ ar muischneezibu bessemneeteem atneimt semi, ko teem semneeku saweeniba dewuſi. Ulberinga kungs no schis augstas tribines nahf ar draudeem, kuri muhs loti usjautrina.

Juhs sakeet: „Es jums, sozialdemokrateem, waru peewest dokumentus, bet man winu naw lihdsi“. Tas jau loti weegli. Es tâpat waretu teift: „Man ir dokumenti, ar kureem es waru peerahdit, ka semneeku saweeniba ir noslehguſi ar baronu Firkfu lihgumu par bessemneeku aprahpschanu, bet man winu naw klahf!“ Man leekas, ka schahdu polemiku no schejeenes newajadsetu west. Es juhs luhdsu sawas frazijas wahrda nahft ar scheem dokumenteem klaja un winus publizet, peerahdot sozialdemokratu afinsgrehtu agrarjautajuma. Mehš tikai loti schaubamees, waj tee dokumenti, ja wini wispahri ir, naw tahda pat gara, ka sinamee dokumenti, kuras sawa laikâ ifbasuneja „Brihwâ Seme“, ka esot mehš baroneem samaksajuschy 8000 markas, kas pehz tagadeja kursa ir loti leels kapitals.

War jau runat loti skaitas runas un teift, ka Latwijas semneekeem priwatihpaschums ir jau eedſimts pirms Adams laikem, ka to eefahka semkopibas ministrs, Zelmina kungs. Bet wisas schis leetas, kuras otrreis mehginaja pazelt Ulberinga kungs, nepeeder pee debatem un prakſe domu starpiba schini jautajuma naw leela. Kad Satwerfmes Sapulzei buhs jakeeras pee likumprojekta pahrstrahdaschanas par semes leetoschanas weidu, tad mehš pazelfim jautajumu par priwatihpaschumu waj par dsimtsleetoschanu, tad buhs leetischks pamats, lai jautajumu apspreeſtu, un newajadſes to pazelt neleetischki partiju demagogijas un agitazijas labâ. Agrarai reformai Latwijâ — tas ir wisš winas faturs — jaisnihzina ta wara, par kuru tif gari debatets, par kuru bes gala dauds runats, pret kuru usstahjuschees — jaisnihzina muischneeziba. Waldibas projekts un ari semneeku saweenibas eebildumi grib scho pateeso un weenigi realo eefchejo eenaidneeku Latwijâ atstahf neisnihzinatu. Loti patihfami un loti atklasti bij dsirdet no Rihwes kunga, aif kahdeem politiskeem eemesleem to dara. Rihwes kungs atrada par taktisku no schis augstas tribines draudet baronam, waj, ka winsch teiza, efselenzei Firkfam. Es personigi negribu neweenam draudet, bet raksturigi, ka Rihwes kungs teiza: „Mehš neefam aismirfuschy Latwijas muischneezibu un wifu to, ko wina darijufi, bet mehš neefam aismirfuschy ari juhs, sozialdemokratus, un juhsu plahnus!“ Pilnigi pareift! Juhs newareet aismirft muhs mehš esam jums breeſmigi eenaidneeki, juhs meflejeet few draugus pa labi. Tas ari ir juhsu agraras reformas politiskais faturs. Juhs weenmehr teizat, ka sozialdemokrati radot ſihlfaimneezibu un paschi ſewi gribot nonahwet. Ja tas pateescham ta, kapehz tad uſtrauktees? Utkaujeet tatschu mums isdarit scho paschnahwibu, reis mehš tahdi mulki esam. Juhs ar sawu agraro reformu gribet radit ſihfsemneekam ka pretſtatu jaunû leelgruntneeku grupu, kura ſtahwes pret konſekwenti demokratiskam idejam un grupam, pee kuram peederes tee jaunee ſihlfaimneeki, kuras galu gala agrara reforma radis. Schi jaunâ ſoziali-reazionara leelgruntneeziba ir juhsu preeſchlikumu realais faturs un loti labi, ka Rihwes kungs tif ſkaidri sawa runâ to iſteiza. Juhs neefet aismirfuschy muischneezibu. Saprotama leeta, juhs neaismirfeet ari to, ka jums jafaro pret sozialdemokrateem un ka kara pret sozialdemokratiju jums jawell katra ſchnorite, kura Latwijâ wehl palikufi.

Pauluka kungs ſawā runā teiza, ka ſozialdemokrati uſſwerot arweenu to, ka wini bijuſchi tee, kaš pirmee pazehluſchi agraro jautajumu; bet tā tad eſot iſſſtaidrojams taš, ka ſozialdemokrati 1905. gadā ar tiſ leelām duſmam wehrſuſchees pret Latwijāš ſaimneekēem un kā iſſſkaidrojams taš, ka pehdejee loti leelā mehrā zētūſchi no ſozialdemokrateem. Man leekāš, te buhš Pauluka kungam notizis mašš miſekliš, jo faktiſki tā 1905. gadā, tā ari 1906. un 1907. gadā jau latweeſchu ſihſſemneekēem un widejeem gruntneekēem nahzāš zeeſt tā, kā wini to wehl tagad atmin, newiš no ſozialdemokratijaš, bet gan no Latwijāš muiſchneezibaš, no ſoda eſſpedizijam, kuraš nahza ar muiſchneezibaš ſwehtibu, kuraš dedſinaja, kakra un ſchahwa. Ja Alberinga kungš neredſeja iſſſchiribu ſtarp muiſchneekēem un ſozialdemokratiju, taš winam pee= dodamš, jo winſch gruhti atſchkihra ſawā runā wehſturi no geografijaš. Winſch, protamš, wareja teitt, ka ſozialdemokratija ſarihloja ſoda eſſpedizijaš un pati ſawi pehra. Bet Pauluka kungam wajadſeja gan leetu pareiſi ſa= praſt. 1905. gadā zihnijāš lihſ ar ſozialdemokratiju ſem wināš politiſkāš wadibaš Latwijāš mašgruntneeziba un Latwijāš widejā ſemneeziba. Juhš, mani kungi, mehš uſ zihnaš lauka neredſejām. Un ja ir kaħdš agraro jautajumu kuſtinajis no ſahſta gala, ir par winu zihnijēš un lehjiš aſiniš, tad ta ir latweeſchu ſtrahdneeziba un ta politiſtā partija, kura repreſentē Latwijāš ſtrahdneezibu un beſſemneezibu. Tapehž wehſturiſki nepareiſi un netaiſni buhtu noſtahdit leetu tā, ka taš, kaš neš kulturu, kaš dod Latwijai ſemi, eſam mehš, ſemneeku ſaweeniba, kaš eſam pee warāš, kaš eeſneedſam wal= dibaš projektūš waj toš ar pilnu kruhti atbalſtam. Jau par to wēen, ka juhš te wareet runat un domat par agrarāš reformāš iſweſchanu dſihwē, jumš japateizaš Latwijāš ſtrahdneezibai, kura ſem ſozialdemokratijaš wadibaš ir panahkuſi to, ka juhš tagad wareet te ſpreeſt. Un ja Reſeknē neſtahw pahriš diwiſijaš freewu ſaldatu, tad atkal pateizoteeš tai paſchai Padomju Kreewijai, kuru juhš tā nolahdeet. Tai brihdi, kur Maſkawā ſehdetu Wrangels, juhš buhtu maſaki par maſineem, un par agraro jautajumu ſpreeſtu barors Firkiš. Tapehž, pirms mehginēet dot generalkauju Latwijāš ſtrahd= neezibai ſemeš jautajumā, aſſinateeš ſawu mašo lomu wiſā Latwijāš pa= nahkto politiſko zihnu wehſturē, aſſinateeš, ka wiſu, ko juhš dareet, juhš dareet ſem beſſemneezibaš un proletariata zihnu paſpahrneš. (Applauſi).

Preſidentš J. Tſchakſte: Wahrđš peeder J. Burgalam.

J. Burgals (kriſtigā nazionalā ſaweeniba): Augſti godatā ſapulze! Agrarreformāš likumprojektiā, kuru iſſtrahdajuſi agrarkomiſija, parahdaš wiš= leelakā mehrā taš eeſpaidš, kaħdš ir Satwerſmeš Sapulzeš kreiſajam ſpahr= nam uſ muhſu likumdoſchanu. Schiš ſewiſchkaš eeſpaidš iſſkaidrojams ar to, ka agrarkomiſija pehž ſawa ſaſtahwa naw pareiſš Satwerſmeš Sapulzeš ſaſtahwa atſpogulojumš un pa dalai ar agrarkomiſijaš darbibaš ſawadibam. Ja mehš aſſatam ſcho likumprojektu par ſemeš fondu, tad mums uſſriht taš, ka ſhini likumprojektiā truhkſt ſkaidribaš. To atſina ari runataji no kreiſā ſpahrna, ſewiſchi Zeelena kungš, kuſch iſteizāš, ka neeſot wiš ſkai= dribā, bet ka neſkaidribaš waretu nowehrſt. Wiſeem jaatſiſhi, ka ſchiš likum= projektš ir zaur un zauri neſkaidrš. Kaš ir ſkaidrš? Škaidrš ir taš, ka ſchiš likumprojektš ir wehrſtš pret priwatihpaſchumu, pret to pamatu, uſkura paſtahw muhſu tagadejā ekonomiſkā eekahrta. Kad juridiska komiſija dabuja aſſpreeſchanai agrarkomiſijaš projektu, tad ſchi projekta pirmā pantā bij, ka agrarāš reformāš iſweſchanai jadibina walſiš ſemeš fondš. Sahka praſit,

kahds šchis semeš fonds buhš; waj tas buhš wišas agrarāš reformas mehrkšis, waj tilai lihdselkšis, no kura mehš nemšim semi un došim teem, kam wina ir jadod? Tikai tad wišī tee, kas šcho projektu bij agrarkomisišā aifstahwejušchi, šahka eewehrot, ka tā palikt newar, ka wajagot teikt pirmā weetā, kamdehl fonds wajadšigs, ko ar to grib panahft, kam grib peeschkirt semi un kà to grib peeschkirt. Tikai tad radāš pirmāis pants tahdā weidā, kahdā wiņsch tagad ir tai projektā, kūršč eefneegts Satwersmes Sapulzei. Somehr bij jaatšihst, ka newar radit semeš fondu nenofatot, kahdam noluhkam tas wajadšigs, tikai tad tifa isteiktš, ka semeš fonds teef dibinatš jaunu fainneezibu radišchanai, massainneezibu un fihsfainneezibu paplašchinaschanai un zitām kulturelām un labeerihzibas wajadsibam. Bet par to, kà šchis fainneezibas eerihkoš, kà to semi isdališ, pirmajā projektā naw ne wahrda. Ta ir ta nelaimē, kapehž mehš newaram tift uš preekšču muhfu debatēs par šcho projektu. Ugrarkomisišā nebij atraduši par wajadšigu, waj ari nebij turējuši par eefpehjamu weenotees par noteikteem prinzipeeem, uš kuru pamateem wišu turpmašo atrifinat. Uri tagad, žif mehš ari nepuhlešmees, mehš ne-tikšim ar šcho likumprojektu uš preekšču nedelam un mehnescheem, ja netikš atrasti noteiktī pamata prinzipi. Tas ir nepeezeešchami, bes teem mehš nekahdā sinā newaram šcho likumprojektu apšpreeft un winu peenemt. Ja nu mehš gribam praft, kamdehl ihsti šchis projekts ir wajadšigs, no ta stahwolke, ka wiņsch ir domats semeš fonča radišchanai, tad jaatbild, kas no wišām pušem ir aifrahditš, ka ir sinama wajadsiba, kuru ar šcho likumprojektu grib šafneegt. Wišpirms jaapgahdā bessenneeki ar semi un bes tam jadod seme ari fihsfainneekēem. Tas ir šchis reformas galwenais noluhkš. Kadehl tas jadara, par to motiwi ir šfaidri: lai reiš tiftu raditš sozials meerš, kūršč wišeem wajadšigs. Rà tas ir jadara, to wišī atšihst, jo to praša walstis dšihwes wajadsibas. Dtrfahrt, tas wajadšigs, lai pazeltu laukstrahdneeku gruhto materialo stahwolli, kahdā wini pašchreis atrodas un tapehž wineem ir jadod patšahwiba. Ta ir nepeezeešchama wajadsiba, jo tikai patšahwiga fainneeziba war buht par to pamatu, uš kura war usbuhwet walstī. Es gribu aifrahdit uš 60 gadeem, kad Latwijas semneeziba šahka eeguht šawas mahjas par dšimtu. Tà radāš fainneezikša patšahwiba un tikai fainneezikšā patšahwiba bij tas awotš, no kura nahza muhfu latweešchu tautas atmosferāš. Tas bij zehls laikmets, kad muhfu semneeki tifa par patšahwigeem fainneekēem un semneeku fahrtā pahrwehrtāš par tautu. Šchi semneeku fahrtā weizinjaja tautas rašchanāš eefpehjamibu un nodibinjaja patšahwigu Latwijas walstī; tā tad pateesi semneeki bija weenigee, kas lika walstij pamatus. Šcho patšahwibu war ari bessenneekš eeguht tikai tad, ja winam semi peeschkirs par ihpašchumu. Tas naw tulkchi wahrdi, priwatihpašchums ir teefikš eestahdijums, kūršč peerahdijees dšihwē par wišstipraško un nefatrizinamako pamatu. Šchis nefatrizinamais pamats kà likuma, tā teorijā nostiprinajees dšihwē tapehž, ka wiņsch šaetas ar wairakuma uffstateem, un to newar i-nihzinat ne ar kahdām teorijām. Ja reiš weens ufflats šaetas ar dšihwes wajadsibam, tad to newar grofit. Tas ir tas pamats, kadehl mums seme jadod par priwatihpašchumu. No otras pušes, šcho pašchu prinzipu mehgina drupinat. So darija ari dašchadi runataji. Semi wajagot dot par ihpašchumu, bet kas atteezas uš teem semeš ihpašchneekēem, par kureem te wiš-wairaf runaja, par muišchneekēem, tad neefot no šwara rehkinatees ar ihpašchumu. Tur wajagot rihtotees pehž patikas, tur to wajag tad nemt pehž

warbuhtejâm wadjadfibam, neras nereknotees ar sekam. Mums wajaga semi nemi, kâ to teiza agrarkomissijas referents: „Satwerfmes Sapulzes usdewums ir eezelt tautu atpakal winas fenâs teefibâs, atdodot tautai to, kas winai nolauptis“. Tâ tad jaatnem dala teem, kas scho semi nolauptifuschi. (P. Kalninsch no weetas: „Juhš jau sineet, kas!“). Ulf schi prinzipa seme jaatnem tapehz, ka ta nolauptita. Tas mums atgahdino, fungi, eewehrojama frantschu publizista un anarchisma teorijas nodibinataju Prudona isteizeenu atteeziba us priwatu ihpashumu, ka „katrs ihpashums esot sahdsiba“. (P. Kalninsch no weetas: „Juhš sineet, kam ta peeder!“).

Presidents J. Tschafste: Es luhgtu runataju nesarunatees ar Kalnina fungu un Kalnina fungu luhdsu nekawet runataju!

J. Burgals (turpina): Kas ir tee laupitaji un kas ir tee, kam seme jaatfawina? Ja mehš sahffim analiset, tad mehš atradisim, ka tee ir ihpashneeki, kuri semi eeguhst us likuma pamata, teefistâ kahrtâ. Seme ir tahda pat preze, kâ kura katra. Kapehz gan weens newar likumigâ kahrtâ eeguhst semi, kuru, warbuht, winu sensenee preefschtetfchi netainâ zelâ eeguwaschi? Râ juhš, fungi, wareet apgalwot, ka spehjeet ismeklet pa wiseem 700 gadeem, kurfch semes gabals eeguhts itkâ laupifchanas zelâ, kurfch likumigâ? Tas ir absoluti neespehjami un neweens ari negribes to analiset un eet tahlaku par agrarkomissijas referentu. Egot tahlak jafafa, ka tas ir mehginajums atnemt semi bes atlihdsibas, turpretim muhsu teefiftee eestati, muhsu notefkumi, runâ pawifam zitu walodu, jafa, ka newar peelaut to, ka semes atnefchanu motiwê ar brutalu waru. To newar darit, jo muhsu teefiftee eestati ir tahdi, ka mums ir jaturas pee walstifkâs taifnibas prinzipem, pee tās teefifkâs atinas, kahda walda muhsu tautâ. Muhsu tautâ ir skaidra atfina, ka neweenam newar netaisni atnemt to, ko winsch likumigâ kahrtâ eeguwis. Ja mehš atnemfim semi bes atlihdsibas, tad ta buhtu tautas azis semes konfifkazija. Schis jehdseens „konfifkazija“ ar jawu swefcho nosaufumu warbuht tautâ naw faprotams, bet tauta labi fin, ko nosihmê, ja atnemt semi bes atlihdsibas; tas ir fods. Konfifkazijas jehdseens sewi eetwer ari foda jehdseenu. War teefifkâ zelâ atnemt semi, ja kahds ir ifdarijis noseegumu, war atnemt walts, ja schis noseegums ir fodams, bet bes eemefta atnemt, konfifzet semi — to newar. Tâ tad newar buht runas par to, ka waretu semi atnemt bes atlihdsibas; par semi ir jamakâ un to ir atfinufchi wif, kas daudsmas grib turetees pee teefifkeem pamateem. Sozialdemokrati pa leelakai dalai usbruhl fewifchki semneeku faweenibai, bet wispahrigi usbruhl pilfonifkam labajam spahrnem tapehz, itkâ wini gribetu aifstahwet muifchneezibu. Se ir atfal tas pats jehdseenu apjukums, kahds ir, ja jafa, ka jaatnem seme tapehz, ka ta ir nolauptita. Muifchneezibu kâ tahdu te neweens naw aifstahwejis, winas teefifbas ir anuletas, un ja tahdas wehl buhtu palifufchas, tad tās itkâ anuletas. Se naw runa par muifchneezibas aifstahwefchanu — te ir runa par leelgruntneeku pilfonu teefibu aifstahwefchanu. Kahda gan tad ir starpiba stary neleelas muifchas un lauku mahjas ihpashneeku, ja muifchneezibai wifas priwilegijas teef atnemtas un paleef itkâ seme, pee kuras winai tapat jastrahdâ, kâ strahdâ masgruntneeziba? Sche starpibas naw nekahdas. Kapehz wajaga ifnihzinat leelgruntneezibu, kapehz wajaga atnemt winai wifu semi un lihds ar to wifu leelgruntneezibu pilnigi ifflauf? Se, mani fungi, atlaufet man pakawetees pee ta, kas schini sinâ noteef Wahzijâ un us fo jau sozialdemokratu liders aifstrahdija, kâ Wahzijâ sozial-

demokrati isturas pret agrarjautajumu un patru muischneezibas semes atjau-
noschanu. Wahzija sozialdemokrati ir pret muischneezibas semes besmaksas
atsawinaschanu. Wahzija sozialdemokrati ar agrarjautajumu ir nodarbo-
juschees ilgaki nefa muhsu sozialdemokrati, wini nodarbojuschees jau no
1870. gada, kad Bebelis usstahjās ar referatu, kurā aistahweja tikai Wahzijas
leelgruntneezibu un neko zitu. No ta laifa leelgruntneeziba ir atradusi ari
zitus aistahwjus. Sozialdemokrati ir nodarbojuschees ar leelgruntneezibu
daschos sawas partijas kongresos, bet wini naw fazijuschi, ka leelgrunt-
neeeem wajaga atnemt semi un dot to bessenneeem un massenneeem; to
wini naw riskejuschi. Wini neatnehma leelgruntneezibai semi tapehz, ka tas
nesagahjās ar winu programu. Pat lihds 1912. gadam, tad, kad pilsoniskās
partijas gribeja leelgruntneeeem atnemt semi un dot to masgruntneeeem,
sozialdemokrati tam pretojās; tapehz tad neisdalot ari wifus leelos tirdsnee-
zibas namus Berlinē siktirtogatajem. Seme jaapstrahdajot tā, tā tas nahktu
wispahribai par labu. Ari tagad wehl sozialdemokrati pehz tam, kad Wah-
zija ir pahrdstihwojusī faru un agraree apstahkli ir loti gruhti, neeedroschi-
najas nemt un pehz schablonas atsawinat wifas leelfaimneezibas. Wini ir
nahkuschi pee atsinas, ka te naw no swara politiskais moments. Gadu
desmitus sozialdemokrati ir zihnijuschees pret junkureem, bet naw atnehmuschi
teem semi tadehl, ka tas naw bijis eespehjams skatotees no faimneeziskā
stahwolka. Mehš newaram pehz schablonēs eewest tikai massaimneezibu waj
tikai widejās faimneezibas, wajaga buht wifada tipa faimneezibam tapehz,
ka seme naw weenada un apstahkli naw weenadi. Tas ir nepeezeeschami no
ekonomiskā stahwolka un to atsina ari Wahzijas sozialdemokrati. Es
atsaukschos tikai us wahzu sozialdemokratu laufstrahdneeku saweenibas preesch-
stahwi Georgu Schmidtu, kusch eeteiz saweem beedreem — Genossen: „Ap-
domajeet to, ka, ja juhs faskaldiseet wifas faimneezibas sikhos gabalinos, jumš
buhš leelš istruhkums labibā, fewischki graudos.“ Tas ir peerahdits un
tur nelihds nekahdas eerunas. Ir skaidrs, ka massaimneezibas war tikai tur
pastahwet, kur ir dabiski apstahkli preesch tam, bet kur seme ir lihdsena, loti
stipra waj weegla, kur, lai pazeltu raschigumu, wajadfigas maschinas, un kur
darba spehls ir dahrgs, tur maschinas war isleetot tikai pee sinama leeluma
massaimneezibam, tur tikai war isdewigi wifus modernas tehnikas darba
rihtus peemehrot un isleetot. Tika aisrahdits, ka labumi, kurus bauda leel-
faimneezibas leetojot maschinas, esot fasnedsami ari sikhfaimneezibam, ja
tikai protot eerihkot kooperatiwus. Kooperatiws eegahdajotees tahdas ma-
schinas, kahdas esot leelgruntneezibam, un tad sadalot starp kooperatiwu
dalibneeeem ismantoschanai. Rungi, ko tas nosihmē — nemt, isnihzinat wi-
dejās un leelakās faimneezibas un labumus, ko tās dod, no jauna radit ar
kooperatiwu? Mehš loti labi sinam, ka wifu ar kooperatiwu newar eerihkot
tapehz, ka kooperatiwa dalibneeki naw weenis prahtis, naw wifur weenadas
wajadibas, weenadi eestati un weenadi apstahkli; ar kooperatiwu ween neko
newar ispalihdset. Tadehl pee schi projekta apspreechanas jaewehro ne
tikai tas, ka mehš apmeerinatu sawas politiskās teeksmēs, mehginam iskaupt,
isnihzinat sawus eedomatos waj, warbuht, ihstos politiskos pretineekus, ka
ar to jau wifš ir fasneegtš. No leela swara ir tas, waj agrarreforma pazels
muhsu semes raschigumu waj nē. Ja ar scho reformu nepazels raschigumu,
bet tikai pa dalai uslabos to bessenneeku stahwolli, preesch kureem projekts
ir nodomats, tad ar to ekonomiskā sinā buhš loti mas kas panahkts. Eto-

nomistlâ sinâ buhš no šwara taš, ja mehš pratistim weizinat rašhigumu. Jaaisrahda uš kahda wahzu publizista isteizeenu: „Taš, kaš waretu agrar-reformâ šafneegt to, ka tajâ weetâ, kur tagad aug weenš labibaš steebrš, iſaugtu diwi, taš šafneegtu wairaf nekâ leelakaiš walštš wihrš, leelakaiš karawadoniš.“ Ja buhš walsti maiſe, ja to warèš rašhot daudš un lehti, tad mums buhš ari ſozialaiš meerš un tad warèš wišpahr muhſu kultura ušplaukt. Tâ ari ſchini ſinâ man japeekriht teem iſmehginateem prinziſeem agrarreformâ, kuruš te zehla preekſhâ Ulberinga kungš. (Ušplauſi pa labi).

Preſidentš J. E ſ h a k ſ t e: Wahrđš peeder J. Trafunam.

J. Trafunš (darba partija): Godatee deputatu kungi! Jau pagahjuſhâ nedelâ weenš no Satwerſmes Sapulzeš lozſkeem, ja nemaldoš, Rempa kungš, iſteiza wehleſchanoš, lai drihſaf tiftu pahrtrauktāš debates un raditš liſumš, ka beſſemneeki tiftu apgahdati ar ſemi. Eš gribetu winam peekriſt, ja nebuhtu dſirdejiš wina runāš gala flehdſeenu, ka liſumš nododamš atpaſal komiſijai kâ nepeemehrotš muhſu apſtahkkeem. Gewehrojoť wehl otra latgaleeſchu preekſhſtahwja, baſnizkunga Traſuna runu, kurſh ari iſteiza, ka ſchiš liſumš eſot neſkaidrš un neeſot peemehrojāmš Latgalei, iſteizāš ari par liſuma atliſſchanu un pahrſtrahdāſchanu, eš kâ latgaleetiš tomehr tam newaru peekriſt un gribu iſteikteeš ſchim liſumam par labu. Eš negribu greeſteeš pee wehſtureš, eš gribu tiſai atgahdinat daſchuš neſen pahrđſihwotoš momentuš no muhſu dſihweš. Rungi, eš gribu atgahdinat neſen pahrđſihwotoš Vermondta breeſmu laiſuš. Sedomajoteeš toš laiſuš, eš atzeroš ſarunu ar kahdu ſemneeku ſaweeniſaš wihru Zehſiš, kurſh teiza, ka tuhlin jaiſdodot rihtojumš, ka wiſa muſiſhneeku ſeme pahreetu walštš ihpaſhumâ un tiftu iſdalita tautai. Dtrš momentš, kuru gribu atgahdinat, ir taš, kad mehš wiſi gahjâm tautâ Satwerſmes Sapulzeš wehleſchanu laiſâ un tauta newareja iſwehleteeš, kura partija ta labakâ, jo wiſaš ſolija ſemi, un neweenš newareja domat eet wehleſchanu ziñâ beſ tam. Starpiba bija tiſai ta, ka weena partija ſolija ſemi par priwatihpaſhumu, otra — dſimtiſleetoſhanâ. Tad ſtahwołliš bija tiſ nobreediš, ka tautai, kura ar ſawâm aſinim bija iſkarojiſti ſemi, iſdſinuſi Vermondtu un ari uš auſtrumeem, no Latgaleš, iſtreekuſi leelineekuš, bija tiſai weenš eeſpaidš, ka beſ ſemeš wina newar buht un nebuhš. Eš gribu atgahdinat wehl to laiſu, kad pat walštš ofiſialâ eeſtahde, informazijaš birojš, iſplatija broſhuraš un ſludinaja, ka ſeme ir pateeſi muhſu un ka mehš gaidam tiſai Satwerſmes Sapulzi, lai ta noteiktu tuwaki, uš kahdeem noteikumeem ſeme pahreeš leetotaju rokaš. Jautajumš bija tiſ ſkaidrš, ka par to nebija diwu domu, bet eš, warbuht, biju tiſ naiwš, ka pateeſham domaju tiſ labi par muhſu labo ſpahrnu, ka pee ſemeš jautajuma ſtrihduš paſelſeeš tiſai par to, kâ ſemi iſdalit, bet ka walštš ſemeš ſondš tiſ raditš tuhlin. Tagad, ſagaidijuſchi pehž ilgeem iſchetreem mehneſcheem liſumprojektu, mehš redſam, ka tiklihdš mehš ſtahja-meēš pee wina apſpreeſhanaš, mehš jau dſirdam leeluš eebildumuš no otraš puſeš. Tagad man ir ſkaidrš taš punktiš, uš kura ſemneeku ſaweeniſa jahj kâ uš ſirdſina, par to kahdreiš atſauzāš ſkalbe, runadamš par ſozialdemo-krateem, t. i.: ſawš faktiſch, ſawš ſtuhritiſ ſemeš. ſchiš jehdſeēš wairš neteeſ iſleetotš tur, kur war buht runa par to, ka ſeme tiſ doſa beſſemnee-keem, bet gan pee liſuma pirmāš dałaš apſpreeſhanaš, kad runa eet par to, kahdaš ſemeš tiſ iſdalitaš un no kahdam ſemem tiſ ſaſtahditš ſemeš ſondš. Tagad kungi no labāš puſeš peewed wiſaduš argumentuš par labu tam,

ka mehš nekahdâ sinâ newaram isdarit tahdu warmahzibas darbu kâ semeš atfawinašhanu, newaram ņewi israhdit par semeš laupitajeem, kura tatschu ešot ņwehtš privatihpašchums, newaram atnemt to beš malfas, bet waram kertees pee tās tikai par taišnigu atlihdšibu. Bruscha kungs mehginaja ņhe braukt eefšhâ ar etiku un peerahdit, ka tas, ja mehš keršimees pee ņhšis semeš, nemafšadami winas ihpašchneeem nekahdu atlihdšibu, neistur nekahdas moraliskas kritikas. Man te jagreeschas pee zeenijamâ Bruscha kunga un jaatgahdina tas brihdis, kad winsch braukaja pa Latgali un apgaismoja latgaleešcheem laika situaziju tâ, ka Latwiija ir eekarofuši ņawu semi, ņaņawuši semeš eenaidneekus rihtoš un wakaroš, un ka seme jadabû tautai, jagaida tikai Satwerimes Sapulze, kura iņfludinâš noteikumus, kâ semei japahreet tautas rokâš. Toreiš par ispiŗšchanu neweens nerunaja. Man wehl jafaka, ka beeschi ween demokrats ņamainija ar sozjaldemokrateem un laba dala balsu, kas nodotas par demokrateem, ir nodotas kâ par sozjaldemokrateem. Ja wiši tee momenti buhtu atminâ, tad, eš domaju, weenam otram no runatajeem wajadsetu nostahtees pawisam zitadi. Se tika aisrahdits no Bruscha kunga, ka mehš nekahdâ sinâ newaram nolaupit ihpašchneeem kam wina ihpašchumu, jo ņamehr mehš paturam un aistahwam pilsonisko eekahrta, nekahdâ sinâ newar aistahwet to, ka weenam waj otram nolaupa wina ihpašchumu. Bet eš gribetu jautat, kahda bij eekahrta tad, kad ta seme, kurâ dšihwoja latweešchi un kura teem peedereja, tika wineem nolaupita? Waj ta bija sozjalistiska eekahrta? Nê, tas bija waras darbš, ar waras lihdsleem ņwešchineeki mums nolaupija muhšu semi! Ugrakos laikos waras lihdsekli tika leetoti stiprakâ waj miħstakâ weidâ, nekatotees nemas uf eekahrta, nekatotees pat uf to, ko prasa tautas intereseš. Jautajums, kuru tagad atteezibâ uf muišchneezibu gribam iņņkirt, ir tik nobreedis, ka tas zitadi newar tikt iņņkirts, kâ tikai atfawinot semi. Mehš tautâ newarejam eet ar ziteem ņolijumeem, kâ weenigi ar teem, ar kureem mehš gahjam wehleschanâš — ka seme jaatdod tautai.

Runajot par semeš daudsumu weens otrs kungs peeweda datuš, ziņ beņsemneeku mums ir, ziņ semeš mums ir u. t. i. Noklaustiieš Gailiņcha kunga aisrahdijumus, eš redseju, ka lai ar semi pateešham tiftu apmeerinati wiši, kam ta wajadņiga, jaņeras pee wiņas muišchneeku semeš atfawinašchanas. No otras puņes Alberinga kungs aisrahdija, ka tikdaudš semeš mums nemas newajagot, un tapehž baiditees par to, ka semeš peetruħņņot, neefot nekahda pamata. Wišnoteiktak ņhini jautajumâ ustahjâš weens no Latgales deputateem. Tas bija Zelmina kungs, kursch, nekatotees uf to, ka tika eewehlets no partijas, kuras losungs bija: „Wišu basnizu un muišchneeku semju atfawinašhana!“, tagad to jautajumu iņņkaidroja pawisam zitadi. Winsch aisrahdija, ka mums tâš semeš azumirkligâ stahwofli ir tik daudš, ka tâš mums nekad newar peetruħft un mums ar semeš ņadalischanu naw ko steigtees. Mani kungi, mehš ņinam, kâ tas, kas nodarbojas uf ņewu, ir apmeerinats ar tagadejo eekahrta. Kungi, waj ir apmeerinats beņsemneekš, par to juhš nemas negribeet padomat. Wiņa lihdschinejâ kuštiba ņkaidri peerahdâ, ka tauta naw apmeerinata ar to eekahrta, kahda mums lihds ņchim pastahw. Tauta alkft pehž semeš. Bet jums wajag ari ņinat, ka apgahdajot ar semi par to zenu, kahdu juhš leezeet preekšhâ, tas ņazels wehl netik ņen pahrdšihwotâš nekahrtibas un tâš, warbuht, turpinasees ari uf preekšchu, ja beņsemneeki un maffemneeki newarâš tikt pee semeš. Žihna par semi turpinasees.

Es runāju te kā weenfahrschs Latwijas pilsonis tapeh3, ka gribu, lai Latwijas nahkotne buhtu stipra. Ne reisi ween un schis augstās weetas tika aishahdit3 par agrarreformas jautajuma swarigumu. Klihweš kungs usfwehra, ka agrarjautajums neefot pats swarigakais jautajums, bet ka mums esot ari daud3 zitu swarigu jautajumu. Es, gribedams runat tautas wahrda un pasihdams tautas psichi, gribu sazit, ka tauta usfkata agrarjautajumu par paschu swarigako. Es nesaku, ka walsitij naw zitu swarigu jautajumu, bet tikai aishahdu, ka azumirkli tik swariga jautajuma ka agrarjautajums mums zita naw, jo no schi jautajuma isfchirchanas stipra mehrā, ja ne wifā wifumā atkarajas wifas Latwijas walsit3 nahkotnes drofchiba.

Bet es gribu sche teikt pahris wahrduš ari ka latgaleetis un greestees pee muhsu Latgales leelakam frakzijam, kuras eegumischas Satwersmes Sapulze wairaf weetu. Paskatatees, kungi, us to, ko juhs esiet folijusch, un ko juhs tagad aistahweet Satwersmes Sapulze. (Wahrsbergs no weetas: „Par to juhs wareet runat Latgalē.“) Pagaideet, Wahrsberga kungs, tuhlin jums atbildeschu. Kad Klihweš kungs, juhsu partijas preefchstahwis, isteizās, ka mums ir jaisfchir jautajums tā, ka to tauta grib, tad taisnibas labā man jakonstatē, ka tauta ir iswehlejusī sawus deputatus newis ka galwas, bet ka preefchstahwius, kuri aistahw sinamu partijas programu un sinamus prinzipus. Juhsu moraliskais peenahkums ir ispildit un aistahwet to, ko juhs esiet folijusch, un ja tas neteef darits, tad es esmu speests runat. Bes schaubam, par to meh3 Latgalē ari runasim, bet atlaujeet man pahris wahrduš teikt ari sche. Babehrsa kungs us Buschewiza kunga pahmetumeem, ka wina partija naw ispildijusi sawus folijumus, dewa atbildi, un es, turedams azu preefschā semneeku saweenibas programu, klausijos us gala flehdseeneem, kuras taisis winas preefchstahwis, manigi skatidamees, waj te nebuhs kahda kluhda. So es atradu. Es domaju, ka partija neufdrofchinasees noet no sawa zela, kuru wina bij spraudusi ka wisradifalako, wiskreifako Latgalē, un pateizotees furam, pateizotees dau-dsajeem folijumeem tai isdewās eeguht tik daud3 weetu, ka wina wareja wehl pahris kandidatu aisdot semneeku saweenibai. Tagad tee daudsee folijumi neteef sche aistahweti. Te gribot negribot man jaatgahdina, ka wifas Latgales weetinas ir nolipinatas ar fotografijam, proklamazijam, kurās teikt3, ka „wifas krona muischu un bafnizu semes isdalamas massaimneekeem un bessemneekeem par ihpashumu“ un ka kungeem par semi naw jamakā. Te skaidri un gaischi tas teikt3 un te ir ari Babehrsa, Laisana un Rindsula fotografijas. (Kahda wehlefchanu usfaukumu ar bildem. Sahlē stipri smeekli un applausi).

Teem wjadsetu wismas ispildit sawus folijumus. Wini ir tautai folijusch un tauta pateescham gaida, ko tee dos. Ja tas neteef no semneeku partijas darits, tad, es domaju, par to augstā kapulze pati taisis sawus flehdseenus. Juhs esiet ar tautu runajusch un juhsu peenahkums ir aistahwet to, ko jums tauta ir ustizejust. Ja juhs to nedareet, wina usfkatis juhs ka tautas nodewejus. (Balsis kreifajā pusē: „Pareisi!“).

Bet man jagreeschas ari pee otras leelakas latgaleeschu frakcijas, kuras wahrda runaja bafnizkungs Trafuns. It ka ar draudeem oponedams pret scho likumprojektu un pret teem runatajeem, kas wina aistahw, bafnizkungs Trafuns aishahdija, ka schis likumprojekts, skatotees no Latgales stahwofka, naw peenemams; no weenas puses wjadfigs wairaf skaidribas un no otras puses wjadfigs eewest atfewisklus punktus, kas sakristu ar Latgales inte-

refem. Starp zitu wiņsch aīsrāhdija uš basnizu semem, kuras naw peewe-
nojamas pee semes fonda, jo tauta ir tik noteikti pret to, ka tur newar buht
diwu domu. Basnizungs Trafuns runaja ne basnizungu wahrda, ne Lat-
gales semes ismantotaju wahrda, bet gan Latgales kristigās draudses wahrda,
kura itā wehlotees, lai basnizas semes netiktu atfawinatas un paliktu uš
teem pašcheem noteikumeem, lahdi pastahweja lihds schim. Es gribu teikt, ka
schini jautajuma Latgales draudse stahw uš pawisam preteja weedotka un
skatas uš basnizas semem tā, lai winas tiktu atfawinatas. Uš Uglones bas-
nizas eefwehtschanu fabrauzā 60.000 tizigo lauschu, bet es esmu pahrlee-
zinats, ka wini wiši ilgojas pehz semes un ari pehz tam 300 defetinam,
kuras peeder Uglones basnizai. Basnizas seme newar tikt uffatita ari tā
juridiskas personas seme. Wispirms muhsu lihdschineja basnizu pahrwalde
tahlu stahw no demokratisma prinzipecem, jo tur walda tahda eefahrta, kura
loti lihdsiga tai, ko basnizungs Trafuns nosauza par „сoмoдepжaвie“.
Pati draudse pee basnizas semju pahrwaldes nekahdu dalibu nenem. Katrs
basnizungs sawā draudse ir pilnigs patwaldneeks un wiņsch, neskatotees uš
to, ka tura semes gabalu no kura dabu prahwu eenahkumu, arweenu usleek
kristigai draudsei nastas, kuras ispildit uskata par neapšchaubamu peenahkumu.
No draudses pufes naw nekahdas kontroles pee basnizas faimneeziskās
dsihwes weščhanas. Agrakos laikos basnizungs dabuja sinamu atlihdsibu
no walsts, winam bij seme ar dahrseem, un katru gadu wiņsch apbraukaja
kristigo draudsi, salafot daschadas nodewas, tā rudsus, meeschus u. t. t.
Basnizā draudse nesa upurus, kuru daudumu gruhti noteikti. Wiš tas ne-
tika nedš reguleits, nedš kontroleits. Beidsot, wehl weenai otrai schahschai tifa
usdotš apstrahdat to semi, kura peedereja basnizungam. Tahdā stahwofli
atradās muhsu basnizas eefahrta, un ja es usstahjos tā basnizas senju at-
fawināschanas aīstahwis, tad es to daru Latgales tizigās draudses labā.
Es domaju, ka tahdas semes, kuras neteek isleetotas no pašcheem ihpašč-
neekem, katrā sinā peeskaitamas pee tam, kuras jaeeskaita semes fonda.
Pee semes fonda radischanas mehš par pamatprinzipu esam likusch to, ka
Latwijas seme ir nododama winas leetotajecem, ka bessenneekem un mas-
faimneekem, kas semi tagad apstrahdā, wagu dsihdami šweschā laufā, ir ja-
dsen waga sawā un newis zita lihrumā. Tapehz ari wisa basnizas seme
buhtu peeweenojama semes fondam un isdalama starp teem tizigecem laudim,
kas jau tagad wini apstrahdā. Domat par to, ka tas sazeltu pee latga-
leeschecem leelus stihdus, pat weselu rewoluziju un draudetu ar Latgales
atschelschanoš, naw nekahda pamata. Pawisam otradi: latgaleeschi alkst
un newar sagaidit to brihdi, kad augstā sapulze pasludinās, kad seme nodo-
dama teem, kas to apstrahdā. Par to jau ne reis runaja Kempa kungs, bet,
par noscheghloščhanu, kad wajadseja runat par pašču likumprojektu, wiņsch
isteizās, ka to wajagot nodot atpafal komisijai, lai tā wehl kahbus ischetrus
mehneschus nowilzinatos ar wina galigu isstrahdashanu. Tahdam jauta-
jumam, kad wiņsch nahk no partijas, kurai agrarkomisiја ir saws preekšč-
stahwis, kas war dot aīsrāhdijumus, naw nekahda eemesla. Bet es saprotu
juhsu eebildumus. It sewischki labi to paslaidroja un mums lika pee sirds
Purgala kungs, kura runai applaudeja wiš labais spahrns, un kusch, ja-
domā, isteiza wisa labā spahrna domas. Pee teem es gribu peeskaitit ari
Latgales kristigās semneeku saweenibas preekščstahwjus. No Purgala kunga
runas mehš skaidri redsam, ka tagad domat par massaimneezibu radischanu

naw nekahda eemeſla. „Rungi, apſchehlojatees, par fo tad mums wiſas leelâs ſaimneeziſas jaisnihzina!“, wiſch teiza: „Mums jaet mehrenais zekſch. Agraro reformu newajaga iſweſt tiſ ſtrauji.“ Semneeku ſaweeniba, kura aiſſtahweja to, ka mums par pamatu jaleef maſgruntneeziſa, tagad pehz Purgala kunga paſſaidrojumeem, kuraam bij weenbaliſiga labâ ſpahrna peekriſchana, ſtataſ uſ to pawiſam otradi, ka mums naw ſeme japahrwehrſch maſſaimneeziſâs, bet ka war palikt ari leelſaimneeziſâs. To paſchu aiſſtahw ari latgaleeſchu kriſtigo ſemneeku ſaweeniba, kura repreſentè mantigako latgaleeſchu ſchkiru. Wina domâ ne par wiſas tautas labklahjibu, bet par ſawa ſtahwoſla nodroſchinafchana. Taſ ir pilnigi dabikſi, ka wina to aiſſtahw, un eſ galu galâ pret to nezeltu leeluſ eebildumuſ. Bet eſ neſaprotu weenu: kâ juhſ uſdroſchinajatees muhſu preekſchſtahwuſ, kaſ eegahja darba partijâ, weenigâ partijâ, kura ir kandidati no wiſeem Latwijâs apgabaleem, apwainot par ſchjulmaneem, par Latgaleſ lectu pahrdewejeem. To eſ neſaprotu. Rungi, Latgaleſ ſeparatiſti, uſ to eſ jumſ gribu teikt tikai weenu: ja juhſ neiſwedifeet tahdu reformu, kahda ir ſolita tani lapâ, kuru eſ rahdiju, ka wiſas krona, baſnizâs un muſchneeziſas ſemeſ tiſ iſdalitaſ beſſemneekeem un maſſaimneekeem; ka wiſi, kaſ alſt pehz ſemeſ, tiſ apgahdati ar to, — ja juhſ to neiſwedifeet, bet aiſſtahweſeet to ſchkiru, kuraſ preekſchſtahwi jumſ ſehſch blaſuſ, tad pateeſcham latgaleeſchi pa wezam buhſ ſpeeſti eet linuſ kulſiti ſchwiſeem, par fo tiſ daudſ runaja Kempa kungſ, un pa wezam ſtaigat baſam kahjam, kâ to mineja baſniſkungſ Traſunſ. (Uplauſi pa kreiſi).

Prèſidentſ J. ſch a l ſ t e: Wahrds peeder Paulukam.

R. P a u l u k ſ (ſemneeku ſaweeniba): Eſ negribu atbildet uſ wiſeem teem pahrmètumeem, kuru tika iſteikti pret ſemneeku ſaweenibu un wiſepahrigi labâ ſpahrna pilſonibu, jo tee ir jau atſpehſkoti ar agrar doteem paſſaidrojumeem. Man jadod atbilde daſchòſ prinziſieloſ jautajumuſ, un ſewiſchki uſ teem pahrmètumeem, kaſ tika wehrſti teeſchi pret mani. Man tika pahrmèſtſ, ka eſ nepareiſi eſot eeteiziſ mehrenu un apdomigu agrarreformu, un nepareiſi eſot apgalwot, ka ar agrarreformu wajagot riſkotees lehnâ un apdomigi. Pat Roma eſot gahjuſi bojâ zaur to, ka winaſ likumdoſchana un ſewiſchki agrarliukndoſchana bijuſi par daudſ apdomiga. Eſ neſinu neweena wehſturneeka, kaſ buhtu apgalwojiſ, ka Româ agrarliukumſ ir bijiſ par apdomigu un ka tapehz wina gahjuſi bojâ. Taiſni Româ likumdoſchana, ſewiſchki winaſ klaſiſkoſ laiſkoſ, ir ta konſekwentakâ un logiſkâ, kahda mums ir, un ne par welti mums tagad laſa Româ likumuſ wiſâs augſtkolâs. Waj gan tamdehl to dara, lai peerahditu, ziſ nekonſekwenti ta darijuſi? Eſ domaju gan tapehz, lai peerahditu, ziſ logiſti ir gahjuſi pee romeeſcheem likumdoſchana. No otras puſeſ, laiſam no Buſchewiza kunga, tika aiſrahdiſ, ka wina agrarforma bijuſi par daudſ mehrena. Graſchſ iſweda agrarreformu tahdâ garâ, kâ meſ to leekam preekſchâ, t. i. neatſawinaja leelgruntneekeem wiſu ſemi, bet atſtahja teem ſinamu daſu. Graſchſ krita ne tapehz, ka wiſch bija mehrenſ, waj ka wina iſdotaiſ likumſ bij par mehrenu. Waj juhſ domajeet, ka wiſch tad nebuhtu gahjiſ bojâ, ja buhtu iſdewiſ ſcho likumu radikalakâ formâ? Beſ tam ſche naw no ſwara, ka weenſ otrſ wadoſchſ walſtſ wihrſ ir gahjiſ bojâ, bet gan ir no ſwara taſ, ka wina likumſ palika ſpehâ. Ja ſchis likumſ buhtu iſdots radikalakâ weidâ, tad ſareſchgiſumi,

bes fchaubam, buhtu bijuschi leelafi. (Besfihme no weetas: „Nepalita fpehka!“). Palika gani fpehka. Man aifrahdiya, ka es esot nepareifi muhsu lifumprojektu nosauzis par sozialistisku. Tas ta naw. Es tikai aifrahdiyu, ka schis lifumprojekts nefaeetas ar pilsonisfeem prinzipecem, t. i. ka lifumprojekts atfawina weenai fchirai wifu semi un bes maksas. Tas naw pilsonisks panehmeens. Kas winsch ir, to mums fchodeen teiza Mendera lungs. Winsch atfinas, ka sozialistu prasibas ir atfwinat semi bes maksas. Es jau uf to aifrahdiyu un teizu, ka lifumprojekta ir manams sozialistisks panehmeens, ta tad neko nepareisu es neefmu isteizis. Tahlaf tika teifts ka neefot nefahda eemesla pee schis lifumprojekta dalas runat par priwatihpafchumu, jo par to buhschot runa wehlat, kad runaschot par semes fonda dalifchaniu. Man jafafa, ka leels truhfums ir tas, ka schis lifumprojekts naw mums zelts preefcha pilniga weida un ka daschas loti fwarigas dalas mehs nesinam. Schis ir tas fwarigakais lifumprojekts, kahds mums lihds fchim nahzis Satwerfmes Sapulze preefcha, un taifni tas, zil es atzeros, ir weenigais, kursch naw dots galiga forma. Tas loti apgruhtina lifumprojekta apspreefchanu. Mehsh newaram fchirt fonda dibinaschaniu no fonda ifleetofchanas. Ja mehsh nosalam, ka fonds ifleetojams uf priwatihpafchuma pamata, tad mums janostahjas uf tahda pat pamata ari pee wina dibinaschanas. Mehsh newaram weenai fchirai atnemt wifu semi bes maksas, t. i. neatfihht winai pat pascha prinzipa priwatihpafchuma teefibas uf to un pehz tam atdot to ziteem uf priwatihpafchuma teefibam. Bes tam ir ari nepareifi, ja mehsh atnemam wifu semi un pehz tam dodam to atfal atpakal. Waj tad naw logiflafi, ja mehsh wispirms weenojamees, waj dot semi par priwatihpafchumu waj ne? Ja mehsh atfihhtam, ka ta ir jadod, tad jaatfihht, ka priwatihpafchneefceem, to starpa ari muifschneefceem, war atfawinat tikai tifdauds semes, zil wina pahrfneeds normu, bet pahreja buhs jaatstahj. Tahlaf aifrahda uf to, ka mums latra fina wajagot muifschneezibu ifnihzinat. Waj tad par to kahds strihdas? Wajagot ifnihzinat muifschneezibas waras pamatus. Waj tad ari par to kahds strihdas? Strihdus zelas weenigi par to, waj tas daschas 100 puhrweetas semes, kuras no labas pufes teef projektets atstahht muifschu ihpafchneefceem, waj tas ir muifschneezibas waras pamats. Ja tas ta, tad jau leeta loti weenfahrfcha. Tomehr mums jaewehro tas, ka wineem pretim stahw wairaki desmitti tuhftofchi zitu, fureem ir leelafi ihpafchumi, neka schis daschas fimts puhrweetas. Ja ari to muifschneeku buhtu wewels tuhftois un newis, ka teifts waldbibas projektâ, 5 lihds 600, tad tomehr winu wara neatkarafees no ta, waj mehsh atstahhtim wineem to neleelo daudsumu semes, kuru mehsh domajam wineem atstahht, ifesot no pamatprinzipa, ka mehsh newaram wineem atnemt to, fo atstahhtim ziteem. Ja jau muifschneeki ir tif reakzionari, ka apdraud wifu walsti, un ka tadeht mums no teem jabaidas, tad nepeeteef ari ar to, ka mehsh wineem atnemam wifu semi, jo tad wini tif un ta paleef muhsu starpa. Tad mums jagahda, lai wispahrigi schis kaitigais elements turpmat nepaliftu muhsu semê. Atnemdami semi ween, mehsh to nepanahftim. Pilnigi nedibinatas ir ari domas, ka wini war padarit muhs par reakzionareem. Es nedomaju, ka latweefchu faimneeziba tiks no wineem ta eespadota, ka paliks reakzionara. Ra muhsu faimneeki naw tif reakzionari, to fkaidri rahda tas apstahklic, ka daudsi no wineem fehsh sozialdemokratu fehdefkos. Ja muhsu faimneeki ir

dewuschî preefschshahwjuš sozialdemokrateem tahdâ mehrâ, kâ tas te ir, tad mums no tam naw jabaidas un eebildums friht nost.

Paleef wehl jautajums par atmakfu. Schodeen Mendera funks pilnigi peekrita schini jautajumâ barona Firksa domam, ka neefot eespehjams makfat par semi tapehz, ka tas par dauds apgruhtinot muhsu walsti. Sawadi, ka Mendera funks, kursch zitadi nepeekriht barona Firksa domam, sche tam peekriht; laifam gan til tadehl, ka ar to war motiwet sozialdemokratu praifibu. Bet to tagad atmetifim.

Uymehram 50% no semes jau tagad peeder semneefeeem. See ir semi pirkuschî un makfajuschî par to sinamu atlihdſibu, un wini tomehr no tam naw zetuschi ne materieli, ne kultureli. Tas bija tajos laikos, kad wini semi pirka uf brihwa lihguma pamata un bij pilnigi semes pahrdeweju warâ, tã ka beeschi ween pirka pat par spekulatiwam zenam. Tagad mehš mafſam ihpaſchneefeeem par semi tahdas zenas, kahdas mehš atſihſtam par taiſnam un newis ſpekulatiwâs tirguš zenas. Man gribetos aiſrahdit, ka ſchi maſã atlihdſiba par semi nepadaris neweenu ne nabagatu, ne bagataku. Ja mehš semi atſawinatu un atdotu par welti, tad mehš beſsemneefus zaur to ſewiſchi laimiguš nedariſim. Man leekas, ka tauta ir tad ſtipra, kad winai ir ſaws ſpehks un kad wina ar paſchas darbu nodibina ſawu mantas ſtahwofli. Ir ſinami momenti, kad walſis ir ſpeesta tautai dot par welti, peemehram fara un behglu laikos. Bet ari tad teef dots par welti tikai teem, kas ir darba neſpehjigi, waj beſ darba, bet ne teem, kas ſtrahdã. Kurſemê ir zeemi, fur ſemneeki eguwuschî semi pilnigi par welti un blafus teem ziti, fur ſaimneeki makfajuschî par to deesgan leelas ſumas. Suwafi toš apſtatot, juhs newareet teift, ka pirmee buhtu bagataki waj attiſtitaki, nekã otri. Beſ tam, kungi, dabut semi beſ makfas ir noſihme til preefsch pirmã semes eguweja, bet ne preefsch wina pehznahzejeem. Nemſim gadijumu, kad semes ihpaſchneekš mirſt un atſtahj mantineefus. Tam, kas uſnems semi, buhs ziteem mantineefeeem jaiſmakfa; tã tad winam seme par welti jau wairš nebuhs un tapehz atlihdſibas jautajums nemas til breeſmigs naw, kã daschi domã, bet eedomajatees toš ſareſchgijumus, kahduš war radit tas, ja mehš weenai dakai doſim semi par brihwu un ziteem par to buhs jamakfa. Juhs ſakeet: „Uſlikt nodokli!“ Bet kã juhs to nodokli iſdaliſheet? Beſ tam, ko tas ari lihdses? Waj ihpaſchneekam naw weenalga, waj wiſch makfa nodokli waj iſpirkſhanas makfu? Tas tatschu ir weens un tas patš. Sewiſchi gruhti buhs paſchwaldibas eestahdem pee nodoklu klaſeſchanas; buhs muhschigi ſtrihdi un arweenu teiſ: „Tu eſt dabujiš par welti, tew ir jamaſã wairaf u. i. t.“ Pee ſchi paſcha gadijuma grihu aiſrahdit uſ to, ka tad, kad runa eet par atlihdſibu, newar eet atpaſal neſ kahduš gadu ſimtenus un atſauktees uſ to, ka agrafais semes ihpaſchneekš eeguwiš semi ſahdreis par welti. Ja kahds preefsch gadu ſimteneem eeguwiš semi par welti, tad zaur mantoschanu wina pehznahzeji ir jau semi ſamakfajuschî, jo neweens naw mantojiš, neiſmakfajiš ſaweem lihſmantineefeeem. Sagadejais ihpaſchneekš naw semi par welti eeguwiš, un kas ir no-tiziš ſenaf, par to wiſch newar atbildet. (Sozialdemokrati no weetas: „Un majoratu ihpaſchumi?“). Majoratu ihpaſchumi ir bijuschî pilnigi priwat-ihpaſchumi, jo majoratus wareja dibinat tikai tee, kureem muſchas peedereja pilnigi kã priwatihpaſchums. Majorati til noſaka ſinamu manto-

ſchanas fahrtibu, un tad ſchee noteikumi iſbeidsās, tad muiſcha palika atkal par pilnigu priwatihpaſchumu.

Tad wehl ir jaſaka pahris wahrdu par pilſonifko partiju, ſewiſchki ſemneezibas atteezibam pret muiſchneezibu. Gandrihſ kaſtrā runā teef pahrmestiſ, ka ſemneeku ſaweeniba tikai tadehl aiſſtahwot priwatihpaſchumu, ka wina gribot iſlihgt ar muiſchneezibu. Nē, fungi, wina aiſſtahw priwatihpaſchumu newiſ tapeh3, ka grib iſlihgt ar muiſchneezibu, bet gan tapeh3, ka wina ſtahw uſ priwatihpaſchuma pamateem. Semneeku ſaweeniba un ari zitaſ pilſonifkās partijas grib iſweſt priwatihpaſchuma jehdseenu konſekwenti zauri. Buhdamas konſekwentas, winas iſwed ſcho priwatihpaſchuma prinzipu zauri tiklab atteezibā uſ beſſemneekeem, kā ſemeſ ihpaſchneekeem. Tadehl winas ari newar taiſit ſtarpibu ſtarp ihpaſchneekeem, bet winām jaatteezina ſchiſ prinzipſ uſ katru, waj taſ buhtu leelgruntneekſ, waj muiſchneekſ, waj ſozialdemokratiſ, waj pat komuniſtiſ un anarchiſtiſ. Ja nu reiſ priwatihpaſchumſ paſtahw, tad mehſ winu ari aiſſtahweſim, un aiſſtahweſim tapeh3, ka pee muhſu walſtiſ un ſozialāſ eefahrtas taſ zitadi naw domajams. Schiſ prinzipſ jaiſwed zauri ar wiſām konſekwenzem. Mehſ ſakam, ka aiſſtahwam priwatihpaſchumu, un tadehl atſtahjam ari muiſchneekeem tahdu ſemeſ platibu kā ziteem, bet ſozialdemokratiſ apgreesh leetu apfahrt. Wini apgalwo, ka mehſ gribam dot muiſchneekeem ſemi un tadehl aiſſtahwam priwatihpaſchumu. Wiſā kulturelā Eiropā, wiſā paſaulē, walſtiſ un ſozialā eefahrtā dibinaſ uſ priwatihpaſchuma teeſibam. Waj juh3 gribheet apgalwot, ka tur ar taſ noteef weenigi tadehl, lai iſtaptu muiſchneezibai? Ir ſinamſ, ka Norwegijā, kur nemaſ naw muiſchu, agrareefahrtā tāpat dibinata uſ priwatihpaſchumu. Ja jumſ ir kaſhdi leetiſchki argumenti, tad peewedeet toſ, bet neapgalwojeet, ka mehſ aiſſtahwam reakzionaro muiſchneezibu. Strihdteeſ ſinamſ war par katru leetu un war apgreesh katru leetu apfahrt. Saka, zilwekſ ehd tapeh3, lai wiſch dſihwotu, bet ſoſiſti war ari teikt, ka zilwekſ dſihwo tapeh3, lai ehſtu. Tā war ſoſiſti riſkoteekſ, bet tā nawar leetiſchki debatet. Man jaatbild Mendera fungam, kurſch aiſrahdiſja, ka agrarāſ eefahrtas reorganifeſchana, atſawinot no muiſchneekeem ſemi, neefot latweeſchu pilſonibas mehrkiſ. Taſ ir weenmehr bijiſ un buh3 pilſonibas mehrkiſ. Tāpat wiſch nehareiſi apgalwoja, ka 1905. gada leelā agrarā kufſtiba, kuraſ preeſchgalā ſtahweja ſozialdemokratiſ, neefot bijuſi wehrſta pret ſaimneekeem. See neefot no tāſ zeetuſchi, bet eſot zeetuſchi 1906. un 1907. gadā no ſoda eſpedizijam, kuraſ ſariſhoja reakzionarā kreewu waldbiba un pee kuraſ dalibu nehma ari weetejā muiſchneeziba. Man jaaiſrahda, ka latweeſchu ſaimneeki zeeta 1905., 1906. un 1907. gadā. 1905. gadā wini zeeta no ſozialdemokrateem, jo ſtatifiſtiſta rahda, ka naw neweena pagasta, kur nebuhtu kaſhdi ſaimneeki ar ſawu mantu bojā gahjuſchi. Taiſniba, ka ari 1906. un 1907. gadā latweeſchu ſaimneeki atkal zeeta, un ſchoreiſ no ſoda eſpedizijam. Wini formeli tika noſtahditi kā ſozialdemokratu kufſtibas aiſſtahwi, bet pateſiſibā toreifejā reakzionarā waldbiba kopā ar reakzionaro muiſchneezibu wairaf iſgahja newiſ uſ ſozialdemokratu, bet uſ nazionalāſ kufſtibas apkarofchanu.

Weidsot man wehl reiſ jaafahrtu, ka tikai konſekwenta apdomiga likumdofchana muh3 wediſ pee paſtahwigas agrarāſ eefahrtas. Katra pahrfteigſchanas muh3 nahſamibā war loti apdraudet. Pamata praſibas ir diwas: atſawinat lihdi ſinamam minimumam leeloſ ſemeſ gabaluſ, kuri atrodas nedaudſo leelgruntneeku rofāſ un ar ſcho ſemi apghdat muhſu

bessenneekus, kuri zenschas pehz semeš, grib un war to apstrahdat. Tif radikala un tif tablu ejofcha prašiba prašis tif daudš darba un lihdselku, ka ašnems wišus spehkuš, kas šchimbrišcham ir walsti un tautâ. Ja nu mehš wehl reisê ar to gribesim fatrizinat teesifkos pamatus, uš kureem dibinas muhfu seme, t. i. priwatihpašchumu un eewest prinzibu, kurfch wišmaš pa dalai fatrizinâš priwatihpašchuma teesibu pamatus, tad mehš eesim pahri muhfu spehkeem. Ratra pahrmehriba war buht mums katastrosala, jo ta war aiskawet pirmâš prašibas iswešchanu dšihwê, t. i. bessenneeku apgahdašchanu ar semi. Sika ašrahdiš, ka semneeku šaweeniba apluhkojot šcho agraro reformu tikai no šaimneeku, bet newiš no wišpahrejâ strahdneeku weedofla. Mani fungi, katram lišumam ir šawa špeziela nošhme. Ugrarais lišums pirmâ šahrtâ šhmejaš uš semi, winâš ihpašchneekeem un teem bessenneekeem, kas semi wehlaš eeguht. Naw domu starpibaš muhfu starpâ par to, ka mehš katram bessenneekam gribam semi dot, t. i. gribam padarit to par šaimneeku. Saprotams, ka tahdoš apstahkloš mums jaapluhko, zif laimigš jutifees tahdš bijuščais bessenneekš kâ šaimneekš. Tadehl mums šchis lišumprojektiš jaapšpreešch ne tif ween no strahdneeka, bet ari šaimneeka šahwofla, paturot ažiš minetâš 2 pamata prašibas un atmetot noš wišu, ko šchi agrarreformu teeschi neprašâ, jo taš war šcho reformu tikai aiskawet.

Presidentš J. Šchakste: Wahrđš Pabehršam.

J. P a b e h r š s: (Latgaleš semneeku partija): Zeenijamee Satwerfmes Šapulzeš lozekli! Eš esmu speeštš šchodeen runat otru reis, lai ušstahtoš pret to, ka mehš, išpreešchot šcho šwarigako no muhfu lišumeem, nepahšwehrstu šawas runâš par agitazijaš runam, par kahdu eš ušlatu Šrafuna kunga runu. (Applauši). Warbuht wišč wehl naw ašmirišis tâš šahpeš, kuras tam zehlâš tapehš, ka wišč šchai šapulzê naw wiš leelakâ, bet gan masašâ frakziâ un tapehš, warbuht, grib šagatawotees uš nahkofcham parlamenta wehlešchanam (Applauši). Rungi, mehš ešam šuhiti šchury newiš lai dšihu agitaziju, bet lai daritu walstifku darbu. Eš ar to waretu apmeerinatees, bet Šrafuna kungs ašrahdija, ka mehš, Latgaleš semneek: frakzija, neefot pilnigi godigi, jo ešot wehlešchanu zihnâš tautai šolijufchi semi bes maffâš, un tagad no šaweem šolijumeem atšafotees. Man jašaka, ka patš runatajš naw godigš, jo godigš runatajš eetu tahlat un nolafitu lihds galam to, ko wišč te eesahka. Muhfu programâ ir šazits: „Semneekeem seme dodama pret daudšgadigu šamafku. Waj šchodeen eš to nerunaju pat no šchis ažištâš weetas? Bet Šrafuna kungs šaka, ka mehš ešot šolijufchi semi bes maffâš un tagad peenehmufchi atmaffâš prinzipu. (Applauši). Juhs to wareet išlafit tai paščâ programâ, no kuras lašija Šrafuna kungs. Semneekeem bija seme šolita tâ, ka wineem nebuhs kungeem jamaffâ. Ja juhs gribet peefertees un tullot burtiški, ari tad tâ išnahš — par semi wini maffâš walstij, bet ne kungam. (Daščadi starpšauzeeni un trošknis).

Presidentš J. Šchakste: Eš luhdsu atlaut runatajam runat!

P a b e h r š s (turpina): Bessenneekeem un massenneekeem seme dodama par atlihdšibu, par išmafku. Išmafka atteezinama uš paradeem, kuri gul uš semi, un toš paraduš neatšiht mehš newaram. Bet šolijumeem, kuri tika tautai doti wehlešchanu laikâ, ir wehl šinami noteikumi, kas muhš šaista un tee ir konferenzes lehmumi. Šahda konferenze tika šafaukta no darba grupâš un winâš lehmumi bija tahdi, ka darba grupa bija peespeesta atšiht priwatihpašchumu. Wehlešchanu laikâ Šrafuna kungs teiza, ka priwatihpaščums naw

peelaischams, bet tagad winsch un ari Behrsina funks no tās pašchas partijās faka, ka priwatihpaščhums peelaischams tur, kur semneeki to prasa (Applausi pa labi). Tā tad ari juhs, Trafuna funks, efeit lausufchi toš prinzipus, toš solijumus, kuruš efeit dewufchi tautai wehleschanu laikā. Konferenze bija ari pee mums 23. augustā, kurā ta platforma, uš kuras mehš nostahjamees, tika apstiprinata. Ja weenai frakzijai ir peelaischams ismainit uš konferenzes lehmuma pamata šawu stahwofli weenā otrā punktā, tad tas patš jaatlauj ari zitām frakzijam. Es ufaizinu augsto šapulzi stahtees pee leetifchka darba, bet newis nokawet laiku ar agitazijas runam, kurām ir weeta til tautas šapulzē, kas teel farihtotas no daschām frakzijam.

Presidentis J. Šchakste: Genahzis preekschlifums, runataju šarakstu flehgt. Parafstijufchees: Gailits, Buščewizs, Lihbeets, Osols, Štujeneeks, Liebtals u. z. Wahrds Rlihwe.

A. Rlihwe (semneeku šaweeniba)! Es liktu preekschā, lai eefneedseji šawu preekschlifumu nem atpakal, jo ar winu preekschlifumu runataju šaraksts tiks flehgts un peeteifufchees runataji nedabūs isteiftees. Otrfahrt, mehš jau bijām weenojufchees debates pee agrarā lifuma šchodeen isbeigt un pahr-eet uš pantu lasifchanu. Tas naw warejis notikt tapeh3, ka daschi runataji ir runajufchi ilgaki, nekā frakzijas to bij paredsejufchas. Egot normalu gaitu mehš panahšim rihtu, ka debates wišadā sinā beigsees. Pee tam atlaujeet man konstatet, ka ar ši lifuma peenemšchanu mehš nedosim eefpehju mafa-kuma frakzijam isteiftees, jo winas to wehl naw darijufchas un mums ne-wajadsetu ar šcho preekschlifumu apzirpt agrarjautajumu, bet dot brihwi isteiftees wišam frakzijam. Es esmu pahrlēezinatš, ka preekschlifums par runataju šaraksta flehgšchanu ir leeks, jo riht debates beigsees pašchas no fewis.

Presidentis J. Šchakste: Wahrds Menderim.

Jr. Menders (sozialdemokrats): Man leekas, ka Rlihwes funga arguments nekriht šwarā; no šwara waretu buht tas, ka naw isteifufchās wišas mafakuma frakzijas. Runataju šaraksts newarēs isbeigtees rihtu glufchi tāpat kā šchodeen, ja ufstahsees kahds runatajs ar garaku runu. Es gribu konstatet, ka par debatu turpinafchanu ufstahjas semneeku šaweeniba, bet ne zitas frakzijas un ar to es nahku atfal pee ta pašcha flehdseena, ka sem-neeku šaweeniba grib wilzinat agrarjautajuma iščhifšchanu.

Presidentis J. Šchakste: Waj juhs ustureet šcho preekschlifumu? (R. Liebtals: „Ja!“). Es luhgtu pazeltees toš, kas ir par šcho preeksch-lifumu — runataju šarakstu flehgt. Es luhgtu pazeltees toš, kas ir pret šcho preekschlifumu. Weidsot luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balso-šchanas. Par šcho preekschlifumu nodotas 65 balsis, pret winu 63, atturas 2; tā tad winsch atraidits. Winsch buhtu atraidits ari tad, ja pret to buhtu weena treschdala preekschstahwju. Presidijš leek preekschā fehdi flehg un debates turpinat riht pulksten 5. Sehde flehgta. t

(Sehdi flehdi pulksten 9.45 wakarā).

I. sēfijas 27. sēhde 1920. gada 1. septembrī

(Atkļahņa pulksten 5.40 pēc pusdeenas)

Agrarās reformas likums (wisapbreju debatu turpinajums).

Presidents J. Šchafste: Satweršmes Sapulzes sēhde atkļahņa. Deenas fahrtibā: debates par agraro likumu — turpinajums.

Bes tam Latgales kristigo semneeku šaweeniba kopā ar Latgales bloku pašino, ka wina delegē Pawula Laisana weetā juridiskā un sozjalās likumdošchanas komisijās Antonu Welkmi. Gebildumu naw? Peenemts.

Wahrds peeder Ašchmanim.

P. Ašchmanis (bespartejisko grupa): Augsti godajamā Satweršmes Sapulze! Agrarai reformai ir diwi galwenee usdewumi: pirmais usdewums — isnihzinat nenormalo agraro eekahrtu, kura bijuši par pamatu wisām likstam, kahdās bijuščas Latwijā; gan tai nabadšibai, kurā atradas leelakā daļa no eedšihwotajeem; gan wiseem teem agrareem nemeereem, gan ari zitām nenormalām parahdibam. Dirs agrarās reformas usdewums ir — isnihzinat weetejās wahzu muischneezibas waru. Agraf wahzu muischneezibas wara, kā politiskā, tā ekonomiskā, dibinajās galwenām fahrtam us winas leeleem semes ihpafchumeem, us winas muischam. Šhi wara faktiski gan ir jau isnihzinata, bet tagad Satweršmes Sapulzei wajadsēs tikai juridiski sanktionet šchis waras isnihzinafchanu.

See ir galwenee usdewumi, no kureem mums jaiseet, apskatot agrarās reformas likumprojektu. Mums jarada tahda agrarā reforma, kura isweidotu tahdu semes eekahrtu, kas wispirms nodrošchinatu eedšihwotaju labkļahjibu walsti un lihds ar to nodrošchinatu ari Latwijas walstis stahwofli. Man šchkeet, ka šchis pamats teef garantets zaur masgruntneezibu. Atklatisimees drufku atpakaļ pagahntē us to, kahdu lomu ir spēhlejuši Latwijā masgruntneeziba. Masgruntneeziba, nefkatotees us gruhstajeem apstahkleem, kahdos wina atradās, nefkatotees us tā šauzameem gruhsteem laikeem, kas faistijās ar ekonomiskām krisem Wakareiropā un Amerikā, ir dewuši stiprako wamatu muhfu tagadejai walstij, dewuši ari tautai winas seedu — muhfu inteligenzi. Lauku masgruntneeziba bij šchis inteligenzes raditaja. Pilsehtas preefšch muhfu inteligenzes ir spēhlejuščas loti masu lomu un war teift, ari tagad spēhle loti neewehrojamu lomu. Masgruntneezibai ari wehlaķ, kad nodibinajās walstis, peekritis loti šwarigs usdewums. Wispirms jau zaur inteligenzi mums ir bijis eefpehjamš organifet Latwijas walsti dauds labaki, nekā tas notizis daudsās zitās jaunās kaimiņu walstis. Tauta muhfu walsti aifargaja, bet masgruntneeziba nodrošchinaja walsti ekonomiski. Ruhpneeziba

bij ispostita, tapat ari tirdšneežiba. Ari namneeku šķķira materiali maš wa-
reja pabalstīt walsti. Weenigi mašgruntneežiba bija ta, kaš uš ņaweem ple-
zeem isneša to materialo šlogu, ko prašija jaunā walstš. Tapehž ari maš-
gruntneežibai jabuht nahtotnē par walstš ekonomiskās dšihweš stuhra atmeni
un ta japaplašķina uš leelgruntneežibas šemju rehķina. Agrarā reforma ir
jaiswed radikalī, tad nodibinafees, kà eš jau teizu, wišas tautas labķlahjiba,
tad issudis pamats nemeereem un nabadsibai, kurā atrodas leelā dala no
muhsu tautas. Ir šinams, ka bessemneeku prozents pee mums ir daudš
leelaks nekā zitās šemēs.

Waj ir eespehjamš iswest šķo reformu un šaškanot ar jau mineeem
usdwumeem? Man šķeet, ka špreeschot pehž teem šķaitleem par šemes
platību, kuru mums šneedša šemkopibas ministrš, mums winu ir eespehjamš
apmeerinosķi iswest. Mineja ari agrarās komišijas referents no šawas
pušes šķaitlus; bet wišķ toš šķaitlus, kaš šihmejās uš šemes platību,
reduzeja pehž eespehjas šemu un taš, kaš šihmejās uš bessemneeku šķaitu,
kuri apgahdajami ar šemi, wišķ to pazehlģ pehž eespehjas augsti. Gailišķa
ķungs peenehja bessemneeku šķaitu uš 85.000. Wehlaķee runataji mums
peerahdija, ka pat šķo šķaitu waretu peeteekofķi apgahdat ar šemi. Še tai-
šiti ari ziti eebildumi, bet tee nebij pamatoti uš šķaitleem un tapehž teem
leelas praktikšas nošihmes naw.

Šejot no apstahķleem, kašdos mašgruntneežiba atrodas, mehš nonah-
ķam pee tam, ka radot jauno mašgruntneežību waj šihķgruntneežību, japee-
turas pee teem pašķeem prinzipeeem, uš kašdeem šahw lihdsķinejā maš-
gruntneežiba, t. i. japamato ta uš priwatihpašķuma teesibam. Priwatihpa-
šķums ir wišpahriģi muhsu modernās kulturas pamats. Šeešķķee jehdšeeni,
wišpahriģi lihdsķinejās teesifķās normas šaštas ar šemes priwatihpašķumu.
Šķee prinziģi newar buht mums weenaldšigi pee muhsu reformas isweido-
šķanas. Mums jaewehro ari, ka latweešķu tautā pastahw špezielas teek-
šmes eeguht šemi par priwatihpašķumu, taš ir par šawu dšimtsihpašķumu.
Šahdas teekšmes mehš redšam ari latweešķu literaturā, ne tikai wezajā, bet
ari jaunakajā. Agrarkomišijas referents ziteja wakar Blaumani. Wina
„Šndrani“ ir labš peemehrs, kur Blaumaniš loti špilģti ištehlo to leelo
mihleštību, kašda latweešķu šemneekā pastahw uš šawu dšimto šemi. Priwat-
ihpašķums nodrošķina ari šemkopibas progrefu. Par to un par kreditu
tika wakar runats. Gailišķa ķungs zentās kreditjautajumu notušķet, aštrah-
didams, ka ja buhs teesiba eekihlat šemi, tad šeme newarēs šašneegt kultu-
ras augštumus. Bet muhsu pagahņe rahda, ka taišni zaur to, ka mašgrunt-
neežibei bija teesibas ašņemtees naudu uš šemi, wina wareja eeguht lihdsē-
ķlus, ar ko iswest melioraģijas darbus, eeguht mašķinas, wišpahriģi pazelt
šemes kulturu. Mums jadod eespehja teem, kaš wehletos eeguht šemi uš
rentes teesibam, lai wini to tā eeguht. Bet ir jau tagad mums labi pee-
mehri, kuri rahda, ko nošihmē priwatihpašķums un ko nošihmē rente šemes
kulturas šinā. Ja mehš šalihdsšinam rentes mahjas ar dšimtsihpašķuma
mahjam, tad mehš redšam, ka kulturas šinā ir loti leela šarpība.

Dašķi no runataju ķungeem apgalwoja, ka šemes priwatihpašķums
prašot leelu kapitalu un tapehž neefot wehlams. Šķiš arguments neštur
kritiķas. Naw jaaišmiršt, ka teem, kaš eeguht šemi uš renti, teem wajaššes
mašfat šemes renti un ari progrefiwo eenahķumu nodokli. Šā tad rentes

femei naw nekahdu preefšhrozibu. Gluschi otradi, winai ir gan dauds flittas pufes, falihdsinot to ar semi, kas atrodas priwatihpashumâ.

Pret priwatihpashumu, protams, wiswairaf usstahjas sozialdemokratu frazija. Tas loti labi šaprotams, jo tas šaskan ar sozialdemokratu teoriju. Bet naw jaaimirst, ka sozialdemokratu teorija semes jautajumâ jau ir banfrotejuši. Juhs sineet, ka Karlis Marksšs peeturejās ari agrarjautajumâ pee konzentrazijas teorijās, t. i. ka semei japahreet no masafeem ihpashumeem arween leelakoš un beidsot jakonzentrejas tikai daschu nedaudsu ihpashneeku rokās. Tad šhee nedaudsee ekspropriatori tilšhot eksproprieti un seme pahreeshot walšs ihpashumâ. Tahda bij Marksa un ari zitu sozialdemokratu teorija. Marksšs pat paregoja, ka 19. gadu simtena beigās pašaulē waldisšhot sozialisms. Zif šhee paregojumi peepildijushees, to mehš tagad redsam, kur jau peektâ dala no 20. gadu simtena tikpat kâ nostaijata, bet seme wehl naw sozialiseta. Semes jautajumâ mehš redsam gluschi preteju tenzenzi: ta newis konzentrejas weenās rokās leelakoš ihpashumos, bet gluschi otradi, zensčas pehz eespehjas šadalitees. Mehš esam nonakuschi tiktahl, ka sozialdemokratu pamata tesei par semes konzentraziju jawell pahri krustiš. Un pašchi sozialdemokrati ari well tagad to krustu pahri, peelaisdami muishchu šadališhamu šihšaimneezibās. Protams, wini wehl no zitam sozialisma pamata tesem neatfakas un zensčas, lai wismas jaunee sikhsemneeki, sikhsee semes ihpashneeki neeguhtu semi par priwatihpashumu, lai wineem seme paliktu us renti. Tas ir wehl weens ahkitiš, aiš kura sozialisms grib aiskertees. Es nerunashchu par to, ka tas dod isdewibu preefšh agitazijas sinamâ wirseenâ. Tas ir zits jautajums, kas azumirkli pee leetas nepeeder un ko mehš waram atstah blakus.

Nesaprotama šhini jautajumâ man isleekas darba partijas situacija. No darba partijas šescheem deputateem weens, kursch atrodas ministru kabinetâ, balsoja par wal dibas agrarprojektu, resp. par prinzipeeem, us fureem wal dibas projekts usbuhwets. Bes wina ir kabinetâ wehl diwi ziti darba partijas beedri, ari tee balsoja par projektu. Tâ tad trihs bija par to. Pahrejee darba partijas lozekli isteizās pret to, wismas tâ isteizās Behrsina kungs, usstahjotees jautajumâ par priwatihpashumu. Behrsina kungs gan wehla peelaida, ka semi war isdot us renti un ari us priwatihpashuma pamata. Ja Behrsina kungs šhai jautajumâ wehl wairaf peekahpseeš, tad mehš, pilsoniskās partijas, warešim šaprastees ar pušsozialistisko darba partiju ari zitoš prinzipielos jautajumos (Antons no weetas: „Naw pareišs zitejums!“). Antona kungam tas zitejums nepatihk. Es aishradishchu us ziteem darba partijas prinzipeeem. (Šauzeens no weetas: „Uš programu!“). Ja, us programu. Darba partijas programa šafa, ka semi wajagot isdot us nazionalisazijas prinzipeeem, bet kas sikhmejas us nameem, tad priwatihpashums tur paleek muishcham špehkâ. Tas, protams, isšaidrojas ar tām aprindam, kas darba partiju fastahda. Warbuht, ka pehdejâ kongresâ programa ir rewideta — man par to nekās naw sinams —, bet Šatweršmes Šapulzes wehlešanās šchi partija gahja ar tahdu programu. Pirmee partijas dibinataji bija namšaimneeki un šabrikanti, un ar to isšaidrojas, ka teem semes ihpashums ir bijis pušlihds weenaldisšs.

Ja mehš atstahjam priwatihpashumu us semi, tad lihds ar to tahlaš šaistas atlihdsibas jautajums. Par atlihdsibu us semi es nerunashchu dauds, bet šafaka, ja mehš atšihstam priwatihpashumu, mums prinzipâ ir jaatšihst

atlihdēfiba par semī. Tas ir loģiski. Atlihdēfibaī gan katrā finā uf semī jā-
 buht peh3 eespehjas semai. Kas sīhmejas uf paradeem, tad sozīaldemokrātus
 līdērs ari atfīhst, ka hīpoteku parādī mākājami, un ja Mēndera kungs ees
 wehl weenu solī tahlaf, tad meh3 katrā finā ar sozīaldemokrāteem šapratīfī-
 mees. Tad, kungi, neaīsmīrsteet, ka Wahzījā, kur wairafuma sozīalīsteem
 bīja pahrsvars, kà wīnu wahrds ween jau norahda uf to, newīs tautā ween,
 bet ari parlamentā, wīnī nebuht nepeeturejās un nepeeturas pee nazonālī-
 sazīzas prīnzīpa, par kuru karo muhfu sozīalīfī. Kas sīhmejas uf semes at-
 līhdēfības jautajumu, tad zītešhu šhe tahda latweešhu sozīalīfī domas,
 kura wahrdu eš šhe nemīnešhu, bet teīfšhu, ka tas deesgan redsams sozīal-
 demokrātu darbīnees un no partījas wīnšh tīka sūhtīs ari Tautas Pa-
 domē. Wīnšh par agraro jautajumu raksta šchahdī:

„No agrarreformas īšwešchanas dauds kas atkarajas. Latwījai ir nepee-
 zeešchama radīkala reforma kà polītīfīs solīs. Tai pašchā laīkā uf radīkalu
 agrarreformu lotī šchīhbi škatas ahrsemēs. Weenīgā īseja buhtu — neuslīkt
 agrarreformai pahraf škalas etīketes. Kreīfajā Satwërfmes Sapulzes špahrnā,
 par noschēhlošchanu, pahraf leelu wehribu peegreesh īfkahrtnei, aīf kuras
 dāschreīf atrodami nekaitami īšnehmumi. Tadehl buhtu jaraud, ja prokla-
 metu semes atšawīnāschanu bes šamafšas un rezultātā par atšawīnato semī
 šchahdā waj tahdā weīdā tomehr dauds šamafšatu. Tad walstīs buhtu du-
 bultī šaudējufi.“

Tas ir, wīna buhtu tā kà tā šamafšajufī par semī un buhtu šaudets
 polītīfīkās kredīts, par kō wīrakī runatajī jau beedīnaja sozīaldemokrātus.
 (Kustība pee sozīaldemokrāteem). Kungi, eš peewedu šchō zītatu ar atlauju,
 tā ka juhs man nekahdus pahrmētumus tāīfīt newareet. Kà juhs redseet no
 zītata, tad ahrsemēs tā leeta tomehr tīhri weenaldsīga naw. Tapeh3 ari ešam
 špeeštī rehīnatees ar atlihdēfības prīnzīpu, laī ar to atnemtū muīschneežībāī
 īfdewīgo agitazījas weelu. Muīschneežībāī ari wehl tagad ir sīnams eespaīds
 ahrsemju dīplomātīfīkās aprīndās, jo naw jaīsmīrst, ka senafās Kreewījas
 dīplomātu škātā Baltījas muīschneežībāī fastahdīja 70%. No šwara ir, laī
 muīschneežībāī, zīf tas ir eespehjamās, īsnemtū no rokām agitazījas eerotšhus.
 Eš pīlnīgī peefrīhtu runatajeem, ka muīschneežībāī ari tagad agītē un agītēs
 līhdē beīdsamai eespehjamībāī, bet agitazījas eerotšhī, kà jau teīzu, peh3
 eespehjas ir jaīnem. (Šauzeens no sozīaldemokrāteem: „Šee kapītālī ari!“)
 Ja, ari tee kapītālī, ja wīnī eet pret mums kà agitazījas līhdēfīkās.

Ugrarkomīfījas referents teīza to špahrnoto frafī, ka mums wajagot aīf-
 darīt aūfīs un azīs, nekātītees ne uf rīhteem, ne uf wakareem un īšwešt
 semes reformu tā, kà referents un wīna domu beedri to atfīhst. Tā meh3 uf
 to leetu newaram škatītees. Muhfu walstīs naw okeana šala; kurai naw ne-
 kahdu šafaru ar ahrpafauī. Meh3 dšīhwbjām polītīfīkās un ekonomīfīkās
 šaitēs ar pahrejām walstīm un tapeh3 mums kà polītīfī, tā ari ekonomīfī ir
 no šwara, kà ahrsemēs uf mums škatas. Šaīfni ekonomīfīkā finā pee walstīs
 aīšnehmumeem meh3 ešam lotī eeīnterefeti, kahdas ir atšaukšmes par mums.
 Tapeh3 no šchī weedofla raugotees, mums ir jafkatas ari uf to, ka atlihdēfības
 jautajums kaut ari tīkai prīnzīpā tīktu peenemts. Besmāfšas nazonālīfīzīja
 naw nekur īšwesta, īsnemot Kreewīju. Pret sozīalīfīzīju wīšpahrigī ir ufstahjees
 beīdsamāīs, otrš sozīalīfīstu kongrešs Ģenšē. Šur, kà awīšes raksta, ir peenemts
 šchahds lehmmums:

„Otrās internazonales sozīalīfīstu kongrešā Ģenšē Holandes preefšstawīs

aistahwejis usftatu, ka sozjalistiskajai internacionalei janoraida leelineeziftee panehmeeni un metodes, kuras prasa atsawinaschanu bes atlihdsibas, jo sozjalistiskās internacionales noluhks naw eegrust postā un padarit par nabageem laudis, kuri tagadejā eefahrtā fabeedribai isdarijuschi swarigus pakalpojumuš. Kongresš schahdu atsimunu aptiprinaja." (Sahlē smeekli, trofknis pee sozjal-demokrateem).

War jau buht, ka juhs pee ta kongresa nepeedereet, bet juhs nepeedereet art pee treschā kongresa. Juhs kahdreis otrā kongresā bijāt, bet tagad stahweet ahrpušē, kautschu us trescho juhs nedrihksteet eet. Wafar Mendera funks tehloja, zif jauki efot semneefem Kreewijā un tā wini semi eeguwschi. Bet lai rauga kahds atnemt scho semi kreewu semneefam un nodot to komunā, sozjalisazijā waj nazionalisazijā. To nespehj neweens, ari padomju waldiba ne. Kas sihmejas us to „labo“ dsihwi, kahdu bauda kreewu semneeks, tad itin pareisi weens Latgales preefschstahwis wafar raksturoja scho dsihwt ar starpsauzeenu: „Lai Deews muhs pafargā no ta, ko zeesch kreewijas semneeki!“ Sarkonarmeeschi ir atnehmuschji semneefem pat fehllu. Wairaf gubernās kahdschās jau ir pahrtikas truhkums. Kalugas gubernā, peemehram, ir tif leels bads, ka semneeki dodas prom us teem apgabaleem, kur paredsama labafa rascha. Tahdu stahwokli par labklahjibu mehš newaram faukt. (Balsis no sozjal-demokrateem: „Slikta informazija!“). Slikta informazija gan, bet ne man.

Lihds ar to mehš nonahkam pee treschā prinzipa — par sinamas normas atstahchanu. Schini jautajumā wisi sozjaldemokrati naw weenās domās ar teem sozjaldemokrateem, kas sche usstahjas. Muhfu zildinatais sozjaldemokratu sinatru wihrs, Balodis, ari atsiht, ka wifas muifchas nekahdā sinā naw fa dalamas, jo muifchu sadalifchana ir neween politifks, bet ari ekonomifks jautajums. Jaewehro, ka pirmos gados jaunās massaimnezibas newarēs raschot tirgum, bet warēs raschot tikai fawai pahrtikai un lopeem. Wismas pirmos 5 waj 10 gados massaimneefam nebuhs labibas, ko west us tirgu. Zeetis galwenā fahrtā pilsehtas. Man schteet, pilsehtu strahdneeku interesēs ir, lai nepeetruhtu tirgū pahrtika. Mehš newaram palautees us to, ka labibu eewedis no zitureenes par lineem un mescheem. Par wineem mums wajaga eeguht raschoschanas lihdselkus, toš pahrschahdat, bet newis linus un meschus apmainit pret ahrsemju maifi un to opehst. Ja lihds schim mehš bijām speesti to darit, tad tas ir nenormali, bet ar eepreefchejeem fara gadeem at-taisnojami. Turymat mums jagahdā par to, lai muhfu lauki waretu raschot no fawām faimnezibam labibu peeteefoschi pilsehtu strahdneefem. Weens no scheem raschoschanas faktoreem buhs tās jaunās 500 faimnezibas, kas radisees no atstahdās normas; tās warēs raschot un atlizinat dalu maifes pilsehtu apghdashanai. Rā profesors Balodis us to leetu skatās? Uri winsch atsiht, ka lauffaimnezibas produktiwitate sinamā mehrā waretu zeest. Winsch faka sefoschi:

Es wäre freilich nicht angebracht, sämtliche Güter aufzuteilen, an Landlose zu vergeben; die Gebäudeverluste wären dabei zu groß auch werden viele Landlose den Boden weniger intensiv bestellen, als dies bisher auf den Gütern der Fall war, die Produktiwität könnte also sehr sinken.

(Lettland (Latwija) von Prof. Dr. C. Ballod.)

Tā tad, fungi, skatatees us scho leetu drusku nopeetnaki, bet nerunajeet tikai skaitstas frases.

Tagad, apstātot šīs reformas no sīkiem principiem, mums jāvaicā, vai projekts, kuru iştirādāja un eesnešs agrārkomisija, attaisno viņas šīs prasības? Tā jau aizrautība, un arī man jāpārbauda, ka agrārkomisijas projekts ir daščadū principu sajaukšana. Tas īsfaidrojams ar agrārkomisijas fastahwu. Jūs sīneet, ka agrārkomisija neatpogulo Satwerfmes Sapulzes fastahwu. No daščām frakcijām, kuras fastahw no 2 lozekleem, abi diwi ir agrārkomisija, no daščām, kurām ir 6 lozekli, ir tikai weens agrārkomisija. Protams, to waretu īslabot ar to, ka īfdarītu agrārās komisijas fastahwā rewīsiju. Bet tas ir eespehjamš arī ar to, ja mehš eenesam sīnamus korektīvus tāni likumprojektā, kurš mums teef lītš preeščā. Ka agrārkomisijas fastahws waj darbība ir bijušī loti beeschī nejauschī, to war īlūstret ar fekošo: Daščī lehmumi agrārkomisija peenemti ar 18 balsim pret 17 un 19 pret 18. Ja weenreis atnahf kreisam spēhrnam weens masaf, tad uswara ir labam spēhrnam un tas īfwed šawus principus. Nahfšchā sehde, kad ir atnahzīs kreisam spēhrnam weens wairaf, tad teef īfwesti atkal zīti principī. Agrārās reformas I. daļa, kura mums teef lītā preeščā, ir mīstrojumš, kurš mums jāīslabo un kurš jānowehrfch. Principī ir sfaidrī īsteikti waldības projektā. Ja mehš tagad gribam muhfu swarīgo agrārreformu īfwest us principiem, kahdus es mīneju, tad mums wīni ir atteezīgi preeščā lītā projektā jāeewed. Ja Satwerfmes Sapulze šchos principus realīšes un īfwedis dšhwē, tad tīs panahfšs tas, ko es šahumā teizu: tīs nodroschīnata wīzleelafā daļa wālšs eedšhwotaju, kas atrodas truhzībā; tīs apghdati wīfī beesmneeķī; tīs us wīseem laīkeem īfnīzhīnata mīschneeziabas wara un nodībīnata eefahrta, kas buhš par drošču pamatu Latwījas wālštī. (Wespartejīfkeē applaudē).

Prezidents J. Šchafste: Wahrds peeder Rainim.

J. Rainis (sozialdemokrāts): Mani kungl! Jūshu preeščā noteef jau daudš deenas no weetas džīhtsī ap jautajumu, kas mums gandrīh ir dšhwes jautajums. Es dšrdeju sfaištas runas, es nedomaju to ironīstī, bet waru teescham teift, tās ir bijušās sfaištas pehz formas un pehz šatura labī pahrdomatas. Es nahfu no šweschuma un mani pahrsheids šchī parahdība, kā arī Latwījas kulturās pazelščanas sīhme. Bet no tām daudšām runām ar wīfu wīnu labumu un sfaištumu tomehr galu galā paleef pahri, warbuht, deesgan leelš nekaidrums, jo daščās runas ir turetās tikai ar noluhfu darīt leetu nekaidru. Leeta tomehr ir tīf swarīga, ka jābuht par wīnu wīzleelafā sfaidrībā. Tadehļ es negribu kawetees pee sīhkumeem waj polemīset, kā wīspahri naw manā dabā nodarbotees ar polemiku. Kā mana partija, tā es īsejam tikai us leelām pahrgrosībām leelos wīzleens. Kawetees pee līkumeem man nepatīh. Šchīs jautajums ir tīf leelš un swarīgs, ka ar polemīfšām runām naw daudš kas panahfams. Ja mehš šchīni leelā jautajumā, kurš īseet us wīšas Latwījas jānbuhwī, apmeerīnāfīmees tikai ar polemiku, tad mehš wīnu neīschkīrsim. Mums ir jāapfīnas ne tikai tā leelā sfarpība, kas ir sfarp atfewīschšām partijām un šchīram, bet mums jāapfīnas arī tā leelā weenība, kas šatur muhš wīšus kopā. Tadehļ es gribu runāt arī te par galweeneem jautajumeem.

Pats galwēnais ir, waj īfnīzhīnata mīschneeziabas wara Latwījā waj ne.

Šchīs jautajums ir mums gadu sīntemu jautajums. Ar wīnu šahfufees muhfu wehšturu un wehšturīfšā zīhna beigfēes labī tikai tad, kad šchī launā wara, no kuras šahfās muhfu nelāime, tīs īfnīzhīnata. Es jau pašchā šah-

kumâ teifschu, kâ es us to leetu ftatos: muifchneezibas wara ir jainihzina. Daschi no runatajeem aifrahdiufchi: fo juhs tif dauds ruhpejatees ifnihzinat muifchneezibu; mehš nemas neefam tam pretim, mehš ari gribam muifchneezibas waru ifnihzinat. Saini fchos wahrduš teiza runatajš, turfch wišâ wišumâ aifstahweja femneeku faweenibas prašibas, un bija wišâ wišumâ pret beffemneeku prašibam. Râ to war faffkanot? Tas patš runatajš teiz, ka ari wina partiija gribot ifnihzinat muifchneekuš, bet aifstahw to, ka muifchneekem teef atstahhta leelata dala femez, peejaš, feščaš reifeš leelata, nekâ normalam femneefam. (Peešihme no femneeku faweenibas). Waj par to war buht domu ftarpiba, femneeku faweeniba tatfchu atstahja muifchneekem 300 puhrweetas, waj ne? Tâ tatfchu ir! (Trofkniš pa labi).

Preffidents J. Tſchafſte: Runatajš, turpineet!

J. Rainiš (turpina): Es domaju, ka gruhti turpinat, ja pat fchini mafaja jautajumâ newar weenotees. Preekfch muifchneekem 300 puhrweetu un preekfch normaleem femneekem 50 puhrweetas femez, es domaju, taš ir peezi lihdi feščaš reifeš wairaf. Tee, kaš grib ifnihzinat muifchneeku waru, nodod teem 300 puhrweetas, nodod teem wišaš ehkaš, kaš ari ir leelš kapitalš. Waj taš naw kapitalš? (Peešihme no labâš puſeš: „Kaš to teiza?“)

Preffidents J. Tſchafſte: Luhdſu nepahrtrauft runataju!

J. Rainiš (turpina): Mani brihnumi weenmehr aug. Paſchi femneeku faweenibas lozekli neſin, kašds ir winu projektš. Ja ta nemama kâ peeſchafpſchanâš ſihme, tad es labpraht runaju tahlaf. (Trofkniš pa labi). Waj juhs, warbuht, labaf gribeet runat? Treſchfahrt, tee, kaš grib ifnihzinat muifchneeku waru, grib lai muifchneekem par atnemto ſemi maſſâ iſmaſſu. Taš noſihmê, ka muifchneekem palikš leela femez platiba, ka wineem palikš ehkaš un ka wini dabuš klaht kapitalu, ar kuru wini warêš rihtotees. 300 puhrweetas ir apmehram taš patš platibaš mehrš kašds Pruffija un ari zitur Watar-eiropâ teef fauktš par leelgruntneezibu. Ja pee ſchi platibaš mehra nahf klaht wehl ehkaš, tad taš ir leelš kapitalš, un ja nahf klaht wehl ſkaidra naudaš peemafſâ, tad ar to teef nodibinataš atfal jaunaš leelgruntneezibaš. Protamaš, winaš nebuhs tif leelaš kâ agrafaš. Tagad, kad ſeme ir iſpoſtita, leelaš platibaš buhtu deefgan gruhti apſirahdajamaš, peeſchuhſtu kapitala. Bet ſcho faſchaurinato femez platibu — 300 puhrweetas ar gatawâm ehkam apſtrahdat ir loti ehrti. Un ka te tiftu dibinata jauna muifchneeziba — ir nedaudſ gadu jautajumaš. Juhs nodibinaſeet 500 lihdi 1000 jaunu muifchu, kuraš beſ tam buhs wehl ſweſchtauteefchu rokaš. Buhs gan ari latweeſcheem muifchaš ar 300 puhrweetu platibu, pee kam daſcham buhs ari gatawaš ehkaš, bet tifdaudš kapitala wineem netikš doſš un pahrſwaraš buhs wahzu muifchneekem. Taš teef daritš no femneeku faweenibaš tapeh3, lai ifnihzinatu muifchneezibaš waru!?

Kaš teef daritš, lai nodibinatu jaunaš ſihlfaimneezibaš, lai pazeltu ſaimneezibu, uš kuraš kâ dſirdam no femneeku faweenibaš, waretu dibinatees wiſa latweeſchu tautas nahkote? Râ teef apgahdata ſchi ſihlfaimneeziba? Weenfahrt, latweeſchu femneefam dod platibu no 50 lihdi 60 puhrweectam. Uš ſchiš platibaš ehku nebuhs, taš beffemneefam paſcham buhs jazel. Kapitala peemafſaš, kašdaš muifchneeki dabuš, ari beffemneekš nedabuš. Wehl mafaf: wiſch netikween nedabuš kapitalu, nedabuš ehkaš, winam buhs wehl jamafſâ no ſawaš femez. Winam buhs jamafſâ par ſawu ſemi iſmaſſa

muischneekam; warbuht nu ne teefchi muischneekam — tas ees zaur waldbibas rokam —, bet nauda tomehr nahks muischneeka rofa. Ta semneeku saweeniba pabalsta jaundibinamo fihfsemneezibu, uf kuru teef liktas leelas zeribas.

Bet mani apmeerina ar to, fa fafa: latweefchu semes ruhks — tas ir pahrats par wifem muischneekem; fur muischneeks newar tift, tur winsch teef bagats. Dodeet latweefchu semneekam purwu, winsch tiks bagats; dodeet muischneekam labu semi, tas tiks nabags. Un teefcham, bij jau tahds preefchlikums, kad labas semes peetruhfschot, wjadefschot semneekem dot purwus, lai wini mehgina fchajos purwos tift par bagateem wihreem un fonkuret ar muischneekem. Ja ari purwu nepeetifschot, pilfonifko partiju wihri tad fafa, fa latweefchu semneeks esot loti fpehjigs garigi, newajagot jau winam dot tikai semi ween, esot jau ari peeteefkofchi uhdeno, lai winsch ejot uf juhru. Tahds uhdenains preefchlikums nahza no mana drauga Skalbes. Un ja ari ar to wehl nepeetifschot, tad jau gais wehl paleekot pahri un gaisa platiba esot leela. (Applausi). Latweetis naw wairs tahds, fas pee semes ween peelipis. Winsch jau pasifst wifu pasauli. Lai eet un mekle laimi pasaulle, gan jau atradis. Es nu nesinu, ja winsch to war atrast tepat, fapehz winsch lai eet to pa pasauli meklet. Un ja nu ar to wehl nepeeteef, tad lai fihfsemneeks urbjas dsiluma, ari tad winsch waros pahwaret muischneekus. Tahdi ir apmeerinajumi fihfsemneekem.

Man jamin ari wehl, fa semneeku saweeniba esot jagahda par to, lai muischneeki dabutu „taifnigu“ atmaksu. Ja semi dod semneekam, bet maksu par to atdod muischneekam, tad to fauz par „taifnigu atmaksu“? Ja ruhpejas ta par „taifnigo atmaksu“, tad nepeetiks ar to ween, fa latweefchu semneeks tiks atkal nolikts agrata rentneeka fahrtu, bet tad winsch buhs fpeests tapat, fa wezos klauschu laifos, strahdat tikai preefch tam, lai waretu nomakfat sawus paradus un sawas nodewas fungam.

Ari ar to war buht wehl nebuhs wif famakfats, fas kungeem nahkto. Makfat muischneekem nosihme, atraut kulturelam wjadafbam. Mehso jau tagad redsam, fa wifa muhsu kulturela dsihwe teef fashaurinata tamdehl, fa naudas truhfst. Truhfst naudas, lai makfatu skolotajeem algas, truhfst naudas preefch mahkflas, truhfst naudas patwerfmem — wifur winas truhfst, bet makfat muischneekem wjadafes. Pee skolotaju atalgotchanas bija isstrahdats projektis, fa skolotaji dabu algu no walstis, jo muhsu agraf bagatee pagasti ir til nopluzinati, fa wini naw fpehjigi algot skolotajus. Skolotaji fuhdsas par to it wifur, fur wini til fanahl kopu. Wini fuhdsas pirmfahrt, fa naw ehdufchi un naw ehdufchi tapehz, fa naw algu dabujufchi par 2 lihds 3 mehnescheem un pat par pusgadu. Skolotaju algas wispahri naw bijufchas leelas — winas ir bijufchas tikai strahdneeku algas, un tas paschas wini wehl naw dabujufchi. Protams, wainigi ari pagasti, jo daschreis tee isleeto wairaf naudas zitam wjadafbam, nekà preefch skolotajeem. Bet leelata waina tomehr negulfees uf pagasteem, jo pagasti ir teefcham nabagi. Tapehz walstij wjadafsetu nahkt wineem paliga un usnemtees uf fewi skolotaju atalgotchanu. Par to bija isstrahdats projektis, bet tagad no ta jaatteizas, jo truhfst naudas un uf preefchu tas truhks wehl wairaf, jo buhs jamakfa muischneekem.

Tagad fafa, fa preefch muischneekem strahdajot semneeki, bet nu isnahks, fa preefch muischneekem buhs jastrahda ari skolotajeem. (Sauzeens no labas pufes). Es nesinu, kam wehl. Waj jums? Taischu laifam ne.

Man leekas, ka preefchâ liktais projektis, ar kuru juhs gribeet muischneekem atstahst leelo dalu semes ar ehkam un wehl gribeet samakfat par afsawinato semi, wed newis us jaunu fainneezibu radischanu, newis us tautas nostip-rinaschanu, bet us postischanu.

Japrasa, ka tas nahfas, ka weena tautas partija, kas stahw par semneezibu, par semneezibas radischanu, wareja zelt preefchâ schahdu projektu. (Smeekli). Es to jautajumu neusklatu par smeekligu; es jautaju gluschi nopeetni: Ra tas nahfas? Man tas leekas sawadi tamdehl, ka es juhfu dsihwei stahweju tahlat un kad es nahzu schurpu, tad tas mani teescham pahrsheidsa, Zitur tas naw parasts, juhs efeet aishgahjuhchi preefchâ zitam tautam. (Sauzeens no weetas: „Progress!“). Warbuht progress. Es negribu, fungi, ar jums ironiset, es prasu nopeetni, ka tas nahfas, ka teeschi tautas preefchstahwi, semneeku saweeniba, ta skatas us to leetu. Semneeku saweenibai wajadseja aistahwet newis leelos un widejos gruntneekus, tai wajadseja stahwet tuwakos sakaros ari ar masgruntneekem, tai wajadseja aistahwet wifas trihs schkiras. Newar leelfainneeziba pastahwet weena pati, bes widejäs un masäs semneezibas. Ja ari, warbuht, leelfemneeziba domä, ka masos fainneekus wajaga aprobeschot, lai wehlat wineem nepeetruhktu proletariata roku, tad ari ar to tas naw issklaidrajams, jo pehz tagadeja projektä roku teescham paliks deesgan dauds pahri. Tapehz kafot, ka 50 puhrweetas semes jadod tikai teem bessemneekem, kureem buhs saws inwentars, sawa eerihziba, teef domats dot ne wiseem bessemneekem, tad weenai dalai ta ka ta buhs japaleef par darba rokam, kurqs leele fainneeki waräs isleetot sawä labä.

Somehr te ween ari naw tas eemesls, kapehz schis projektis zehlees. Wistuwakais, warbuht, buhtu, un tas jau beeschi ir tizis aishrahdits — domat, ka aprehkins ir skaidri politisks, skaidri parlamentariski politisks. Protams, man nepatihf ta domat par leelu partiju, kurai ir bijusi un buhs leela nosihme muhsu fainneezibas widu, ka ta waretu waditees no schaureem politiskeem un parlamentariskeem aprehkineem ween. Parlamentariskais aprehkins buhtu tahds, ka preefch nodroschinaschanaš tagadejai waldbibai wajadsigas wairakuma balsis un kad semneeku saweeniba newar atrast tas latweeschu starpä, tad täs jameklä nelatweeschos, jameklä muischneezibä. (Sauzeeni no labäs puses: „Waj dokumenti ir?“). Tahds ir tas issklaidrojums, ko beeschi dabu dsirdet no awisem. Schis, warbuht, ir tas pareisais. Es negribetu winam tizet, jo schis usskats ir pahrat schaurš. Politiska partija nedrihst tik schauri skatitees, winai jaruhpejas par wifu semi, wismas par to schkiru, kuru wina aistahw. Es domaju, ka ari täs schkiras interesēs naw nospeest bessemneekus, bet gan radit jaunu fainneezibu. Se daschi runataji teeschi par to runä, un pat ta, ka weens un tas pats runatajs weenreis runä par to, ka jarada jauna fainneeziba, un otreis, ka japabalsta muischneeziba. Ra winsch to war saweenot? No tahda usskata leelai partijai buhtu teescham jaatsafas. (Trofknis labaja puse). Es nesinu, waj tika protestets pret wahrdu „leela partija“, ez nedsirdeju, bet es gribu to issklaidrot. Sinams, wina ir relatiwi leela, lai gan wina ir no manas partijas tikai puse, tomehr par zitam partijam wina ir leelaka un bes tam waldošchä partija,

Man teiks, ir jau gluschi zitadi ideali eemesli. Par scheem idealeem eemesleem runä praktiskee semneeku saweenibas laudis. Birmais ideals ir

privatihpafchuma fwehtuma fargafchana. Par to jautajumu tifa dauds runats. Es gribu konstatet, ka nekur un nekad privatihpafchums naw iswests ka absoluts fwehtums, isnemot tikai romeefchu teesibaš, bet ari taš romeefchi pafchi ir fahfufchi miħstinat. Pafchi projekta rakstītaji, kuri grib pirmā weetā likt pantu par privatihpafchuma neaīstaramību, wīfus zītus pantus raksta preefch privatihpafchuma aīstarkchanaš waj eerobefchofchanaš.

Tad buhtu janoweħrfch wehl weens pahpratumš, kurfch weenmehr atfahrtojaš. Muħfu programā naw teiktš, ka privatihpafchums ka tahdš buhtu atzelamš, mehš neatsīstam tikai privatihpafchumu uš rafchofchanaš lihdsleekem, uš leelām fabrikam, uš leeleem semeš ihpafchumeem, taš naw priwats, bet fabeedribas ihpafchums. Runa ir par to, ka waretu īsleetot leetderīgi leelāš dabāš dotāš bagatibaš, kuraš nepeezefchamaš preefch wīfaš tautas labklahjibaš ušturefchanaš. Eħi leelā bagatiba ir seme. Wina leetderīgi jafadala, lai tautas leelakā dala guhtu no winaš labumu. Mehš efam peedfīhwojufchi ilguš gadu ſimtenuš zefchanaš no semeš nepareīfaš fadalīfchanaš. Nu mehš gribam wīnu pareīfi īsdalit semeš ſtrahdneekem un darba tautai. Mehš gribam ſemi nodot teefchi tanīš rotāš, kuraš wīnu apſtrahdāš. Eħe par privatihpafchuma fwehtību runat ir gruhtī, jo juħš pafchi labī ſīneet, ka ſchīš fwehtums atteezibā uš ſemi nekad naw tīzīš eewehrotš ari pee mums. Sweedru laikā mums te bija leelas „redufzijaš“, kur muīfchneekem tifa atnemtāš taš muīfchaš, kuraš wīni bij eeguwuſchi nepareīfā zelā. Sweedri deemſchehl newareja īsweft lihds galam ſcho fwehtigo reformu. Un eewehrojot to, ka ſweedri toreiš, 300 gaduš atpafak, nebīj ſozialīstī, ari eħi praſiba naw nebuht. ſozialīstīka.

Otrš eemeflš, kadehl ſemneeku ſaweeniba ſtahw par ſamafku muīfchneekem, ir itkā taīfnibaš prinzipš. Pirmāis bija fwehtums, otrš — taīfniiba. Taīfniiba, ka katram ihpafchneekam wajaga dabut ſamafku par to mantu, kura pahreet no wina rofam zītāš. Tā tad te buhtu domatš pirkums. Waj mehš efam tahdā weħſturīfkā ſtahwołkī, ka te war buht runa par pirkumu? Waj mums teefcham wehl reiš japeħrf atpafak no muīfchneekem seme, kaš jau reiſu reiſem pirkta, maſakāiš 18. gadu ſimteni pirkta un 19. gadu ſimteni pahriš reiſeš pirkta? Pat 20. gadu ſimteni ir pirktaš teesibaš uš ſemi, t. i. degwīhna dedſinafchanaš teesibaš, kuraš bij ar ſemi ſaīstitaš un ir uſſkatamaš par semeš peederumu. Par tām muīfchneeki dabuja atmafku daudsu miljonu weħtribā. Taš notīka wehl itīn neſen atpafak. Es nemaš nereħkīnu wehl to, ka ar ſaweem ſweedreem ſemneeki ir eeguwuſchi teesibaš uš ſcho ſemi un ſweedru teesibaš ir leelakaš par wīfām weħſturīfkām un laupīfchanaš teesībam. Ta ſeme ir mums nolauptīta seme. Wahrdu laupit eš leetoju tadehl, ka taš beefchi ir minetš tīzīš no pretejāš puſeš, kaš muħš ir ſaufuſi par aſtateem un laupitajeem. Taš patš Vloids Dſchordſchš, kuru juħš laīkam negribefeeet faukt par laupitaju, atteezibā uš Wahzīju ir teizīš, ka naw netāīfniiba laupitajeem atnemt laupījumu. To pafchu mehš waram ſche teikt. Mehš nemam atpafak to, kaš mums peedereja un naw netāīfniiba, ja mehš par to nemafſajam weħreiš. Taīfniibaš prinzipš naw taš, kaš īſſchētrš ſcho jautajumu par labu muīfchneekem. Taīfniiba ir muħfu un ſemneeku puſē.

Es atgreefchoš wehl reiš pee jautajuma, kadehl ſemneeku ſaweeniba grib eet kopā ar wahzu muīfchneezību un kadehl ne labakī ar latweeti un beſſemneeku, kurfch ari grib tapt ſemneekš? Waj naw ari te kahdī pſicholoģīkī zehloni? Waj teefcham ari wehl tagad muħfoš dīhwoš taš garš, kaš

mums ceaudzinats gadu simtenos kalpibas gars? Weens mās peemehrs, kas us to aistrādija, ir, ka mehš nedrihstam muischneezibai atnemt semi bes māsas, nedrihstam aisskarti baronus, jo tas esot spēhs, par furu stahwot wisa Ciropa. Schis usskats isskaidrojams weenigi tā, ka mehš tā pele skattam par wisleelako swehru kaki. (Applausi pa kreisi). Muischneeziba Ciropā par til bihstamu swehru nemas neteef usskatita. Ciropā muischneezibas wara grimst ar katru deenu. Juhš pat schodeen eseet lasijuschi, ka Anglija negrib atsiht ihsto muischneeku Wrangeli, ar ihsteem muischneezisfeem panehmeeneem un ihsteem muischneezisfeem mehrkeem. Wina nemas nebaidas neatsiht wina, kaut gan Wrangels ir neapschaubams muischneeks. Wis-pahrigi jasata, ka pee mums ari ahrešā politika ir ar pahraf schauru aploku. Uri wina usskata muischneezibas waru par pahraf leelu, kahda ta Ciropā wairs nemas naw. Juhš teikfeet: „Franzija pabalsta Wrangeli“. Bet wina pabalsta ne Wrangeli, wina pabalsta nedalamo Kreewiju, kura samakšās tai wisus paradus. Schini sinā Franzija ir konserwatiwaka nekā Anglija, bet ka wina baiditos no wahzu muischneezibas, ka wina raudatu asaras, kad mehš aisskartu wahzu muischneezibu, to es teefcham nedomaju. Wisas leelās walstis sawā leelā politikā nerehkinās un nerehkinasees ar to, waj mehš muischneekeem atnemsim semi par maku waj bes māsas. Winām paschām sawi aprehkini, kuri ir tam dauds tuwaki nekā wisu muischneeku raises.

Es wehl gribu aisskarti kahdu blakus jautajumu, kas gan ir māsaks, bet furu tomehr buhtu wehrtis peeminet un kursch ari man stahw tuwu. Weena runataja wehsturiskā effkursija tika minets, ka romeeschi paturejuschi sawu patstahwibu ilgaki nekā greeki tapehž, ka wini sawu semes reformu isschkiruschi lehnaki. Te ir mās pahpratumš. Romas walstis nepastahweja wis ilgaki tā greeku walstis, bet winas muhschš bija par 1000 gadeem ihfaks, jo wina pastahweja lihds 400. gadam pehž Kristus, turpretim greeku walstis lihds 1400. gadam pehž Kristus. Tas ir mās pahpratumš no 1000 gadeem. (Rahds starpsauzeens). Waj ne? Naw pahpratumš? Es newaru neko darit, wehsture to faka. Tika teiktš, ka Roma paturejusti sawu waru ilgaki tapehž, ka wina semes jautajumu isschkirusi lehnakā garā. Es domaju, ka Rajs Grakhs, zilweks, furu Plutarchš tehlo par breesmoni, nebija lehns jehrs. Kad wina uswareja, tika nokauti 3000 wina peekriteji. Jau tas ween rahda, ka wina leeta naw tikusi eeskaitita par lehnu, ja tikdauds asinis ir bijuschas wajadsigas, lai nogahstu Grakchu; tad tas ir bijis rewoluzionars. Schis rewoluzionars nebuht ari negribeja lehnu reformu, winsch gribeja wisu semes jautajumu apgreest. Rajs bija leelaks rewoluzionars nekā wina brahliis Siberijs. Tas ir pahpratumš, ka te runā par Libertiju. Ja runā par semes reformu, tad jarunā par Raju Grakchu. Rajs bija neween semes reformators, winsch bija ari leelš politiks darbineeks. Winsch bija tik leela politiska galwa, ka otras leelakas naw romeescheem. Uri Zesars stahw us Raja Grakcha plezeem. Raja reformas isgahja us semneezibas nodibinaschamu, bet isgahja laikā, kad attihstiba jau bija gahjusti tahlak, nekā winsch to bija aprehkinajis. Winsch dewa semi semneekeem, pirmā kahrtā saweem karawihreem; bet winsch nespehja muischneekeem atnemt wisu semi un bija speests teem atstah 500 akru, t. i. apmehram 300 puhrweetas. Tadehl, ka winsch atstahja muischneekeem semi, winsch aisgahja bojā un pehdigi aisgahja bojā ari Romas walstis. (Sauzeens pa kreisi: „Semneeku saweeniba ari aisees bojā!“). Semneeku saweeniba neaifees bojā tapehž, ka

wina dibinajas uf pamateem, kuruš newar apgahst pat ne deewi. Juhš finat: „Gegen . . . kämpfen selbst Götter vergebens“.

Zahlat wehsturiskā ekfuršija tika teiktš, ka Grakča reformas tikuščas iſwestas galā. Wina reformas netika iſwestas galā. Pehz Grakča nahza rewoluzija, kura iſnūhzinaja latinuš un apflazija ar aſnim wiſu italu nazijas ſemi. Zesars pehz wareja uſnemtāš reformas turpinat, bet daudš maſakoš apmehroš, neſā Grakčš bij gribejis. Muuſchneezibas latifundijas wiſch neiſnūhzinaja un tadehl aiſgabja bojā romeeſchu ſemneeziba, aiſgabja bojā romeeſchu kara ſpehšs un beidsot wiſa romeeſchu walſtš. Ja Grakčš buhtu bijis wehl rewoluzionaraks, warbuht, wiſch buhtu paſpehjis attahlinat poſtu, bet wiſch to neſpehja. Eš mineju to tikai tadehl, lai man miſku perſonu — Raju Grakču, kuſch bijis weenš no rewoluzionarakeem zilwekeem, neiſtaifitu (P. Kalniſch no weetaš: „Par ſemneeku ſaweenibas wiſru!“) — ja, par ſemneeku ſaweenibas wiſru, par jehru. (Smeekli ſahlē un balſis: „Taš bij ſozialiſtš!“). Nē, miſklaiš kuņģš, toreiš ſozialiſtu wehl nebij. Waj man buhš atkal jataiſa maſa ekfuršija un japastaidro, kaš ir ſozialiſtš un kaš ne? Šchiſ ſtarpſauzeenš man jaatſihst par wehl maſat ſinatniſku, neſā pirmaiš par Grakču. Bet, deemſchehl, jaſaka, ka taiſni ſchi neſinaſchana ir ſemneeku ſaweenibas ſtiprā puſe.

Eš gribu teikt, ka pamatoš taſchu mums ir jaatſihst tee leelee taiſnibas prinzipi, kuri runā par labu ne ſtipreem, bet wahjeem. Eš domaju, ari muſu pretejāš puſeš leelakām partijam wajadsetu ſchoš prinzipuš atſiht. Ari tām buhtu labi, ja wināš ſauktu par brahleem newiš baronuš, newiš ſtiproš, bet ſawuš maſakoš brahluš — beſſemneekuš. Un neween ſauktu par brahleem, bet iſturetoš pret teem kā pret brahleem. Naw labi un maitā weenibas garu, ja pee mums brahloſchanoš un brahluš meklē ahrpuš muſu tautāš. Mums wajadsetu paſcheem ſawā eekſcheenē juſtees par brahleem, neſtatoteeš uſ wiſeem ſtrihdeem. Eš toš nenoleedſu, teem wiſeem ir ekonomiſkš pamatš. Taš ir idejiſkš ſtarpibas. Eš toš nebuht nenoleedſu, kađ runaju par weenibu. Tautāš weeniba taſchu aptwer wiſu. Ja juhš kā peemehru nemeet zilweku, tad ari tajā ir tikdaudš preteſchibu, tik daudš poſtigu ſpehku, tik daudš bazilu, kaš weenš pret otru karo, tik daudš ſlimigu organu, bet waj tadehl mehš noleegſim zilwekā wina idejiſto un wina organiſto weenibu ſaſkanu? Tāpat tauta ir leelš organiſmš; ari winā ir jauſtur ſchi weeniba augſtat par preteſchibam, kaš tajā ir. (Balſiš pa labi: „Weenigaiš nazionaliſtš ſozialdemokratoš!“). Eš domaju gan, ka nazionaliſmš ir ari ſozialdemokratoš. Taš wahrđš nebuht naw tik aplamš, kā wiſch iſklaufaš ſemneeku ſaweenibas mutē (Smeekli). Eš domaju, ka teeſcham neeſmu weenigaiš, kaš runā par naziju.

Mani beedri! Daſchi ſtarpſauzeeni ſche aiſrahdija, ka ſemeš jautajumuš neeſot ſaimneezijš jautajumuš ween, bet taš eſot ari kulturelš un nazionalš jautajumuš. Pilnigi pareiſi! Mehš gribam naziju, mehš gribam redſet latweeſchuš kā naziju. Eš domaju, ka maſat naziju grib tee, kaš grib balſtiteeš uſ ahrpušneekeem, uſ wahzu muuſchneekeem. Waj ſchee ahrpušneeki grib muſu naziju? Waj wini grib mums palihđſet? Latweeſchu kulturu wini weenmehr kawejuſchi, un ja wineem buhtu rokā ſpehšš, wini buhtu to pawiſam nonahwejuſchi. Nedodeet ſpehku atkal winu rokāš. Nedodeet wineem ſemi. Šchiſ ſpehšš winu rokāš iſgaņš leelš un atkal muhš nahweš. Mums no teem wajaga praſit, lai wini ne tikai atſiht muſu walſti prinzipā, bet lai

atšihst muhs kà naziju. Wahzi to lihds šchim naw darijusch, bet grib buht muhsu waldneeki. Man jaaiſrahda uš peemehru, faš man ſlahw wištuwal. Neilgi atpakal tee praſija, lai wineem dodot latweeſchu nazionalo teatri ſ deenu iſrahdem, tà tad latweeſcheem paliktu tikai weena deena nedelà preeſch iſrahdem (Sauzeeni: „ſaiſniba!“). Waj tee ir muhsu brahli, waj uš teem mehš waram zeret ſawà kulturaš attihſtibà? Deemſchehl, ir tendenzeš, faš eet uš to puſi, faš grib balſtiteeš uš wahzeem un muſchneekeem. Ir iſſrahdatš projektš, kurſch eewed wahzu walodu kà obligatorikſu no ſweſchwalodam, eewed wahzu walodu frantſchu walodaš weetà. Te ari redſam, ka ir griba balſtiteeš uš wahzu un newiš uš Wafareiropaš demokratikſo kulturu. Eš eſmu tam pretim, jo muhsu nazija ir dibinata uš darba tautu un demokratiju un ſchaj darba tautai wairaf wajadſiga ſawa demokratikſa walſtš. Muhsu tauta pati ir deeſgan ſpehzigà kulturelàš dſinàš, winai naw jaet ſweſchàš, apſpeedejaš, nedemokratikſaš tautàš aiſgahdibà. Mums darba tautai latwee-tiba wairaf wajadſiga nekà bagatajeem, kureem peeejamaš ſweſchàš walodaš.

Eš gribu wehl beigàš teikt daſchus wahrduš ſawcem tuwineekeem, kuri man mihli neween kà tautàš brahli, bet kà manàš dſimtàš ſemeš laudiš. Eš runaju par latgaleeſcheem. Latgaleeſchi ir, kà leeſàš, neſinaſchana, kà wineem buht ſemeš jautajumà. Weeni itin ſkaidri ſinaja, ka winu partija ſolija ſemneekeem gahdat ſemi beš maſkaš. Wakar tika rahdita portreja no wiſreem, kuru bij gan tikai trihš, bet tee laiſam daudſus atſwer. Tee bij ſawu gihmi likuſchi ſem ſchi ſwehtà ſolijuma dot ſemneekeem ſemi beš maſkaš, bet tagad wini ſchaubaš par to. Waj teeſcham jumš ir eemeſlš ſchaubiteeš par to? (Pabehršš no weetaš: „Mehš nekad neeſam ſolijufchi dot beſſemneekeem ſemi beš maſkaš!“). Eš wakar patš laſiju ſcho lapinu. Tur teiktš: „Semneekeem dot ſemi beš maſkaš“. (Pabehršš: „Wajag iſlaſit wehl reiſ un pamatigal!“).

Preſidentš J. E ſ c h a f ſ t e: Luhgtu neſarunateeš! Raina kuſgš, tur-pineet! Perſonigaš ſarunaš wehlaſ.

J. R a i n i š (turpina): Latgalè ſemeš wehl maſak nekà mums. Ari teem ſaimneekeem, kureent ir 15 puhrweetaš ſemeš, winàš ir daudſ maſak, nekà pehž ſche paredſetà widejà mehra. Un tomehr juhš gribeet muſchu ſemi nemt tikai par maſku, juhš gribeet ar waru maſkat. Jumš no Latgaleš ſchurp atnahlot, ſahdš beſſemneekš teiza: „Atnahzeet ar ſemi beš maſkaš“. Kad juhš tagad aiſeefeet mahjàš un jumš buhš rofaš tulkſchàš, ko tad wini teiktš? Waj tad wini nenemš waſdu un nedſihš juhš atpakal?

Wehl ir runa par baſnizaš ſemem. Tàš juhš negribeet atſawinat. Juhſu baſnizu ſemeš ir teeſcham loti maſaš un par to atſawinaſchana mehš nerunajam. Mehš runajam par leelaku mahzitaju muſchu atſawinaſchana, Tahdu Latgalè naw, tà tad te ari jautajumš ſkaidrš.

Paſchàš beigàš eš gribu atgreeteeš pee ta, no ka eš iſgahju: gribu atkal teikt, ka ſchini leelà jautajumà nepeeteel ar polemiku un wajaga dſitaku ſapraſchanaš neween prahtà, bet ari juhtàš. Pee ſchi jautajuma iſſchkirſchanaš wajadſiga tahda ſajuhſma, ſahda bija pee ſemeš eekaroſchanaš wehl paſchà pehdejà breeſmu brihdi pee Vermondta uſbrukuma. Toreiſejà ſajuhſma ir apſlahpuſi, bet preeſch ſchi leelà jautajuma iſſchkirſchanaš wina ir waja-dſiga. Ja ſchitš eekſchejàš ſajuhſmaš beſſemneekeem nebuhš, ja wini netizèš, ka tee dabùš ſemi un ka warèš dſihwot, tad ſemeš jautajumš palikš neiſſchkirſtš. Ja beſſemneeki netizèš, ka tee dabùš ari inwentaru, ka dabùš pee-

matfū, ka wineem newajadsēs maffat par fawu semi, kura teem no pašča purwa jaiskopj, ja wineem tās pahrleezibas nebuhs preefš jaunās Latwijās zelschanaš, tad nebuhs labi. Juhš, warbuht, nesineet, fahds gara stahwoflis ir us laukeem; warbuht, juhš to par semu wehrtejeet, bet gara stahwoflis ir nelabš. Ja nebuhs zeribas un fajuhšmas, tad war illausteš newehlamas parahdibas, kuras neweens newarēs fawaldit. (Sauzeens no weetas: 8. augusts!). 8. augusts bij taifni tadehl farihots, lai eedwestu bessennee-keem zeribu, ka wini dabūs semi bes maffas. (Applausi pa kreisi). Bes muhsu 8. augusta juhfu leeta buhtu wehl dauds launaka. (Sauzeens no labās pufes: „Tad buhtu revoluzija!“). Juhš fakeet to til weegli? Ar 8. augustu fche un us laukeem to ween daram, ka eedwescham zeribu bessenneeem un fakam: „Juhš dabuseet semi, kura jumš wajadsiga, lai juhš fawu dsihwi waretu pazelt un Latwiju usbuhwet“. Mehš weenmehr teizām un ari teifsim, ka gribam jaunu Latwiju. (Wehtrains applausi pa kreisi, dascheem pazelotees).

Presidents J. Tschafste: Wahrds peeder Seila jaunfundsei.

W. Seil (Latgales semneeku partija): Zeenijamā Satwerfmes Sapulze! Galwenais leelgabals, fahdu sozialdemokrati istumj pret pilsoniskām partijam, ir wajajums par sinamas semes normas, sinamas semes platibas atstah-šchanu muischneeeem. Sozialdemokrati faka, ka ar tahdas normas atstah-šchanu Latwijā us preefšču teef pabalstita leelgruntneeziba — wismas wafar Mendera lungs tā teiza. No fcheem wahrdeem buhtu jataifa flehdseens, ka sozialdemokrati ir pret leelgruntneezibu un grib winu isnihzinat.

Es jautaju, waj pateesi wini to grib? Peegreeschot wehribu tam, kā sozialdemokrati isturejās komisijā pret weenu no latgaleefcheem eefneegto preefš-likumu, man jafaka, ka sozialdemokrati negrib leelgruntneezibas isnihzināšchanu. Ka tas tā ir, to es pamatoschu us nahkoscho.

Muhsu frakzija bija eefneegust preefšlikumu, ka aprobeschojama semes norma ne tīfai muischneeeem, bet ari rentneeeem un teem semneeeem, kureem ir semes platiba leelaka par sinamu normu. Par noschehlošchanu jafaka, ka muhsu frakzija palika weena; ne kreifais, ne labais spahrns muhs neatbalsstija. No ta es taifu flehdseenu, ka griba isnihzinat leelgruntneekus pee sozialdemokrateem naw til leela, kā wini to tagad grib parahdit. Sinamas semes normas atstahšchana muischneeeem ir bihtama, bet ne tamdehl, ka neisnihzinās leelgruntneezibu. Semesli jameklē kaut kur zitur. See ziti eemefli, kā sozialdemokrati faka, ir muischneeku nostahdichana sinamā priwili-geetā stahwofli, jo bessenneeekem seme tiks ifdota no fonda, bet muischnee-keem seme jau eepreefšch apdrošinata. Man jafaka, ka ta naw nekahda muischneezibas priwilegija. Buhtu pilnigi konfekwenti to teift tad, ja abso-luti wiša seme, neisnemot neweenu semneeku semes defetinu, buhtu eefkaitama walts semes fondā. Bet semneeku semes tatschu neteef eefkaititas semes fondā. Tā tad te neeet runa ne par muischneezibas priwilegijam, bet eet runa par ko zitu — par priwatihpafchumu. Ja semneekam seme ir tā ihpa-šchums, kas walts semes fondā naw eefkaitama, tad stahwot us priwatihpa-šchuma pamata, atstahjama sinama norma ari muischneeeem. Ta ir ne muischneeku priwilegija, bet weenlihdšibas eewehrošchana, kā atteezibā us semneeeem, tā ari us muischneeeem.

Tagad tahlak. Nisrahdija, ka ja mehš atstahsim muischneeeem sinamu normu semes, tad buhs wehl jabaidas, ka muischneeki fahšs farihlot wiswifa-dus putšchus. Mehš domajam, ka ar to, ka juhš semi atnemfeet waj neat-

nemfeet, juhs no putšheem neisglahbsatees. Putšhi war nahft, bet mehš zeram, ka Latwijas tauta, kura ne reisi tahdus putšhus ir likwidejusti, likwidēs ari tos, kuri wehl nahftu. Mehš ūtatamees us scho lectu tā, ka wiſi Latwijas pilsoni, kas dšihwo Latwijā, bauda weenadaš teefibāš, pret wineem wiſeem mehš iſturamees weenadi. Ramehr muifchneekš naw iſdarijiš ſinamu noſeegumu, mehš nēwaram winu par to teefat; ja wiſch iſdaris kahdu noſeegumu, tad mehš ſaukſim winu pee atbildibaš. Rā dehlš newar atbildet par tehwa grehkeem, tā ari mehš newaram ſaukt wiſus muifchneekus par wainigeem pehz putšha, kuru ſarihloja atſewiſchkaš grupāš. Ja juhs galigi gribeet iſnihzinat wiſu jaunu putšhu eeſpehjamibu, tad ir tikaſi weena iſeja — taš zelſch, pa kuru ir gahjuſt Kreewija, kura ſaka: „Lai iſnihzinatu muifchneezibu, wajaga iſnihzinat wiſaš perſonaš, t. i. noſchaut, pafahrt u. t. t.“. Eš domaju, to nedaris ari ſozialdemokrati. Muifchneekēem ir wiſaš Latwijas pilſonu teefibaš un pee atbildibaš ſaukſim winus til tad, kad wini buhš noſeegufchees pret Latwijas walſti kā tahdu.

Tad otrš jautajums, otrš leelgabals, kuru iſwelt ſozialdemokrati, ir ihpaſchuma jautajums. ſozialdemokrati aiſrahda, ka ſeme jadod dšimtsleetoſchanā, jo ja ſeme buhš eedota ne leetoſchanā, bet ihpaſchumā, tad war iſnahft, ka pehz kahdeem gadu deſmiteem mehš nonahkſim no jauna pee jautajuma, pee kura mehš ſtahwam tagad, un mums no janna buhš jaſpreeſch par ſemeš reformu. Eš domaju, ka taš tā naw. Waj mehš atdoſim ſemi leetoſchanā waj ihpaſchumā, ir weena alga; ja mehš neewe-diſim ſewiſchku likumu pret ſemeš ſpekulaziju, tad jau ta war ſanahft weenāš rofāš, un lai pahrlēezinatos, ka taš tā war buht, wajaga pameklet peemehruš XIII. gada ſimtena Kreewijaš wehſturē. Man rahdaš, ka jautajumā par priwatihpaſchumu, waj leetoſchanu, mehš pilnigi konſekwenti ſtahwam uſ ta, ko praſa tautas wairakums; eš neſaziſchu ka wiſi, bet loti leelš wairakums. ſozialdemokrati to loti labi apſinaš, bet aiſrahda mums: iſſchkireet jautajumu zaur referendumu. Man japafkaidro, ka referendums ir wajadſigš tur, kur mums jadabū ſinat, ko domā leelakaiš tautas wairums, ja naw ſpehjamš un zela iſſinat to zitadi. Sche jautajumā par referendumu jaſaka, ka ir zitiš zelſch, kurſch brihwaiš un ka tapehž referendums naw wajadſigš. Taš ir taš zelſch, kuru leel preeſchā pilſoniſkāš partijaš, kaš grib ſemi priwatihpaſchumā, lai nem priwatihpaſchumā un kaš grib dšimtsleetoſchanā, lai nem leetoſchanā. Ur to attriht otrš maſak brihwaiš zelſch, un ka wiſch ir maſak brihwš, to eš konſtateju tapehž, ka ar referenduma iſweſchanu loti notawetos reforma un zeltos loti ſtipra agitazija. Pehž referenduma ſawahktām ſinam jautajums tiftu iſſchkierts pehz wairakuma domam; maſakuma domāš un griba netiftu eewehrotāš. Iſſchkirot jautajumu tā, kā to leel preeſchā pilſoniſkāš partijaš, mehš eewehrojant kā wairakuma, tā ari maſakuma gribu.

Tahlak nahft jautajums par atmaſu. Liebtala kungs, kurſch grib tift tuwat ſozialdemokrateem, draudeja mums, ja mehš iſſchkiertu jautajumu tā, kā to leel preeſchā pilſoniſkāš partijaš, ar putšhu un dumpju ſahkſchanoš. Man jaſaka, ka ſemi beſ atmaſaš negrib dot neweenš, ari ſozialdemokrati to negrib. Wini ſaka, ka ſeme naw jadod par walti, bet jaiſrentē. Tā tad rente buhš ſinama iſmaſka. Mehš ari iſmaſku taiſam ilggadigu. Starpiba ſtarp renti un iſmaſku buhtu tikaſi ta, ka pee ilggadejaš iſmaſkaš ſemneekš war zeret, ka reiſ peenahkš taš brihdiš, kad maſkat wairš newajadſeš, bet

pehz preekschlifuma, kahdu leef preekschâ freifais spahrns, schi zeriba teef atnenta us nuhschigeem laikeem. Ja juhs sakeet, ka atmaksas dehl war zeltees putschi, tad man jafaka, ka wini war zeltees ka pee jautajuma isschiroshanas weenâ weidâ, ta pee otra. Sozialdemokrati loti baidas, ka ja no-tiftu kaut stahda frontes maina waj mainitos apstahkli muhsu walsti, tad waretu nahkt brihdis, kad muishneeki nonem semneekem wifu semi. Ja tahds brihdis peenahktu, tad, protama leeta, ka semneeks buhs wairaf no-droschinats, un tam buhs wairaf zeribu, ka seme no wina rokam neaiffstrees, ja semes reforma tiks iswesta, ka mehs to wehlamees, ja semi winsch buhs fanehmis par atmaksu un ihpashumâ. Kas eedots ihpashumâ, tas naw tif drihst atnemams ka tas, kas isdotts tikai us renti.

Weldsot sawu runu es grihu tikai aifrahdit, ka Raina funks, runadams schodeen greesas ari pee mums, latgaleescheem, aifrahdidams, ka mehs esam semneekem solijuschu semi bes maksas. Mehs to neefam solijuschu. Es biju ne weenâ ween sapulze un runaju ne weenâ ween weeta, bet ne reises un nefad to neefmu teikufi, un waru apgalwot, ka to naw teizis ari neweens no manem beedreem. Ra tas ir ta, tas redsams ari no muhsu programas, kuras 9. punktis taifni faka, ka semneekem seme dodama sawumâ pret daudsgadigu atmaksu fromam. Ta tad semes solischana par welta nefad no muhsu pufes naw bijufi. Ja Trafuna funks, runadams, gribeja ar to agitet, tad winsch war to darit ari us preekschu, bet tas buhs pilnigi nepamatotu un nepareisu leetu isplatischana. (Applausi pee latgaleescheem).

Presidentis J. Tschafste: Wahrds peeder Wahrdsbergam.

J. Wahrdsbergas (semneeku saweeniba): Augsta sapulze! Mums likta preekschâ apspreedei agrarreformas projekta pirmâ dala par semes fondu. Man rahdas, ka wehrojot pehz wispahrejâm debatem, tas nemas neiseet us likumprojekta apspreeschanu, bet mehs debatejam ari par dauds ko zitu. Tas dabigi faprotams. Mums preekschâ zelta tikai projekta pirmâ dala un schi pirmâ dala stahw zeeschâ fatarâ ar pahrejâm dalam. Somehr es redsu, ka mehs ar schim wispahrejâm debatem tehrejâm loti dauds laika un blakus aisskaram ari tos jautajumus, kuri schi projekta pirmâ dalâ naw paredseti. Mums likta preekschâ semes jautajuma likumprojekta pirmâ dala un tamdehl, ta it dabigi faistas ar jautajumâ paredsetâm zitâm dalam.

Sekams pahreju pee debatem wispahri, man gribetos pakawetees pee weena zeenijama runataja, kas schodeen usstahjâs un kursch pehz wina pascha issteizeeneem esot nahzis no ahreenes. Es domaju no fahuma, ka winsch eenefis islihdstinoscho taifnibu, to sapraschanos paschu tautâ, par kuru runaja. Kad winsch usstahjâs ar sawu runu, tad sinadams, ka winsch nahkt no ahreenes, es domaju, ka winam buhs plaschs neitrals stats, kas aptwers wifu kopsumâ un dos wispahrejus norahdijumus, ka mums jarikhojas. Bet, par noscheloschanu, man jafaka, ka ta apfina, kas bij mani radusees par runataju, isnihta. Winsch pats to isputinaja, wina runa bija buhweta us to, lai mehginatu uslabot sozialdemokratu posizijas, lai nemtu sem Raina sposchâ wahrda wifu to, ko sozialdemokrati farunajuschu. Grihu aifrahdit us to, ka schis no ahreenes nahkuschais zilweks, kas te runaja loti noteikti, aifrahdija, ka semneeku saweeniba pastahwot us to, lai muishneekem atstahtu 300 puheweetas semes. Ja winsch buhtu darbojees agrarkomisija, ja winsch buhtu eepasinees ar semneeku saweenibas domam, tad buhtu sinajis, kahdu preekschlifumu eenesa agrarkomisija semneeku saweeniba. (Wezsalns no weetas:

„450 puhrweetas!“). Ne 450, ne 300 puhrweetas semneeku saweeniba naw likusi preekscha atstah muischneekem. Ir gan waldbibas projekts, kura teiktis, ka seme muischneekem atstahjama lihds 300 puhrweetam. Schis 300 puhrweetas ir nemtas ka augstaka norma un tas wehl nenoshime, ka muischneekem jaatstahj 300 puhrweetas. 300 puhrweetas nemtas ka augstaka norma un par to nemas nebuhtu sche sewischki jauffwer. Es gaidiju no sozialdemokratu runutaja Raina bespartejisku spreedumu, un nedomaju, ka winsch sche nahks apkarot semneeku saweenibu. Isnahza otradi. Wifu laifu bija pahmetumi semneeku saweeniba, ka wina aistahwot muischneezi bu un tamlihdsgi. Bet turpat ari Rainis fazija, ka muischneezi bu Wakareiropa nemas neesot tik bihtama, jo wina tur atrodotees pee ziteem apstahfleem. Ja mehs radisim schahdus wakareiropejiskus apstahklus, tad ari mums no muischneezi bus nebuhs to baiditees. Rainis nogahja pat lihds kuriosumam; wisi usbrukumi tika wehrsti tikai pret semneeku saweenibu un pat, kad kahds no zentra taitija starpsauzeenu, tad Rainis tuhlin peeschkibra scho starpsauzeenu semneeku saweeniba. Wareja redset, ka winsch ka sweschneeks ir uskuhdits pret semneeku saweenibu. Winsch runaja tikai pret semneeku saweenibu un neisschibra pat to, no kuras pufes starpsauzeens nahzis.

Pahrejot teekhi pee pascha likumprojekta, gri bu wehl ihumã apstahtees pee teem pamatprinzipeem, fureem tika peegreesta galwenã wehriba wispahrejãs debatãs. See bij: jautajums par priwatihpashumu, par leelgruntneekem atstahjamo normu un atlihdsgibu par atfawinato semi.

Kas sihmejas us priwatihpashumu, tad te jau tika aifrahdits, ka priwatihpashumã semes leetoshana ir bijuã tas pamats, kas weizinaja laufaimneezi sko raschoshanu; tas ir bijis tas labakais dsenulis, kas pabalstija laufaimneezi sko raschoshanu. Sa ka tautã ir teekmes pehz sawas semes, un pee tagadejas atsinas muhsu laufaimneeki wislabaki apstrahdãs sawu semi, tad latra sinã priwatihpashuma teesibas us semi ir jaatsihst. Priwatihpashums ir jaatsihst ka pee esofsheem masgruntneekem, ta ari turpmat, jo ar to, ka wifas partijas ir weenbalsigi pret semneeku semes aifstarshanu, ari priwatihpashuma prinzipi ir atsihti. Mehs esam jau sinamus wekselus isdewuschki, solijuschki turpmat dot semi priwatihpashumã.

Wifuleelako trazi fazehla jautajums, kad apstahjãs pee pascha semes fonda fastahdishanas, kad runaja par to, kur nemt semi bessemneeku apghdashana. Naw domu starpibas par to, ka ta nemama no leelgruntneekem, radãs tikai jautajums, ka mehs lai winu nemam un zil leelos apmehros. Se ir diwi wirseent: weeni domã, ka wajaga atfawinat wifu leelgruntneezi bus semi, bet ir ari tahdas domas, ka wajadsetu leelfaimneezi bam atstah sinamu normu. Neaifstarot masgruntneeku faimneezi bus, atsihtot priwatihpashuma teesibas us tam, mehs newaram schis normas neatsiht pee leeleem ihpashumeem. Mums winas jaatsihst un jaatsihst tik tahlu, zil tahlu mehs atsihtam tas pee masgruntneeku faimneezi bam. Ja mehs no leelgruntneekem nemam leelafus semes gabalus, tad tas teef darits tikai walsts lablahjibas labã: mehs leefo dalu semes atnemam, sadalam un dodam teem, sam winas naw. Se ir jaatstahj sinama norma teem bijusheem muischas ihpashneekem. Lai nepahrahptu prinzipu, furu mehs pee semes fonda radishanas wispahrigi eewehrojam, lai nenahktu sadurfmã ar priwatihpashuma teesibu jehdseenu, tad bijusheem muischu ihpashneekem sinama semes norma ir jaatstahj. Jaitrahda, ka pee. schi jautajuma pahrunashanas

izjetas leeli strihdi un wifas debates grosas ap weenu degpunktu, t. i. ap muischneezibu. Ja mehš runajam par semes fondu, par wina fastahdischanu, par awoteem, no kureenes winsch nemams, tad mums jaiseet no teem objekt-teem, kahdi muhsu walsti pastahw. Mums ir leelfaimneezibas, sikhfaimneezibas un masgruntneeku faimneezibas; mehš esam atsinuschi, ka leelfaimneezibas jalkwidè un tadehl mums jaruna par faimneezibam, un ne par muischneezibu. Zaur to mehš noejam tikai us blakus zekeem, aismirstam semes fonda mehrkus un dodamees politiska zihna pret muischneezibu. Man rahdas, ir nepareisi aistrautes zihna ar muischneezibu, man rahdas, ka winai naw tas swars, kahds agraf bijis. Mums naw wajadsigs winu leelu darit, ja ta naw leela. Ir nepareisi, ja mehš winu esam fajaufuschi ar semes fonda fastahdischanas jautajumu. Man rahdas, schee strihdi jaischkir zitada weida un zitada zela. Ne wisi muischu ihpafschneeki ir muischneeki, ne wisi muischneeki lihds pehdejam buhs noseedsneeki. Pat ja wini tahdi buhtu, tad mums jaiseet no faimneezibu weenibam un ne no winu ihpafschneekeem. Ir pawifam zits jautajums, ja mehš runajam par muischneezibu. Par to te nebuhtu weeta runat. Mehš waretu, runajot par muischneekeem ka noseedsneekeem, wineem blakus peewillt agraf pastahwofchàs zunstes, kuras trauzeja attihstit un nostiprinat usnehmejeem-latweescheem faimneezisko dsihwi. Man rahdas, ka ir wairaki daschadi elementi un ne tikai muischneeki, kas ir bijuschi noseedsigi pret walsti un pret kureem Latwijas walsts eenehmusi stahwokli bes agrarlikuma zaurstatischanas. So sche peejaukt nebuhtu wajadsigs un tas buhtu neweeta. Ja mehš isejam no schahda redses stahwokla, tad mehš esam nowirsijuschees us nepareiseem zekeem un semes eefahrtas likuma appreeshana newar buht objektiwa, ja mehš peejuhdsam muischneezibu, ka te daudsi runataji to darija.

Es gribetu aifrahdit us to, ka mehš newaram buhwet pastahwigu likumu, kas ir domats preefsch wairakam paaudsem, kas usstatams sinama mehrà ka fatwerfmes likums un ischkirt ilgstofchas dabas jautajumus us pastahwofcho azumirkligo apstahllu pamateem. Newar buhwet likumu us negataweem pamateem, us isnehmumeem. Walsts noseedsneeki ir isnehmumi walsts fabeedriba. Wisi tee ka tahdi ir pretwalstiski noseedsneeki un tee dabà sawu fodu. Semes likumu mehš nekahda sinà newaram pahrwehrft par foda likumu. Ir zita weeta, kur scho jautajumu ischkir, kur nebuhtu jaaprobeshojas ar muischneekeem ween, bet jafoda wisi walsts noseedsneeki, kas trauzejuschi Latwijas politisko un faimneezisko attihstibu. Ja mehš buhtu palikuschi stingri semes likuma apstatischanas robeschàs, nebuhtu aifrahwufchees warbuht no personigas fajuhfmas, aifrahwufchees no weena otra eerofinajuma, preefschlikuma, tad katrà sinà mehš buhtu dauds ahtraki tikufchi galà ar wispahrejàm debatem, buhtu ahtrak tikufchi pee pascha likuma zaurstatischanas. Tad nebuhtu neweenam jateepjas par to, ka semneeku saweeniba waj ziti grib ar waru muischneekus pabalstit, nebuhtu weenam otram jausstahjas un jafaka, ka semneeku saweeniba paschlait eewed Latwijà seodalisma fahrtibu.

Ja mehš atfihstam, ka seme ir wajadsiga bessenneeku apgahdaschanai ar semi, ja mehš sinamus semes awotus esam atradufchi, tad mums seme ari jadod tahlaf. Tika polemises pee schi likuma apstatischanas, ka semi dot. Weeni faka, ka wajadses dot semi priwatihpafchumà, ziti — dsimtsleetoschanà. Priwatihpafchuma jehdseens katrà sinà paliks un seme buhs

jadod priwatihpaschumâ. Ja kahds negribes nemt semi priwatihpaschumâ, tad winsch warës to nemt us nomu.

Wehl schodeen aissfahra jautajumu, waj dot semi par maffu, waj bes maffas. Daschi aistradhija, ka latgaleeschi ir solijuschu semneefeeem semi bes maffas; bet latgaleeschi to atspehkoja un ari man rahdas, ka neweens nedomâ, ka semneefeeem dos semi bes maffas. Ja mehsh runajam par dsimts-nomu, tad ari noma buhs maffa par semi; maffa weenâ waj otrâ weidâ weenmehr buhs. Man rahdas, ka taifni tahdâ weidâ japeeet tuwaki schim likumam, jastahjas pee likuma ustahditâ temata istirsaschanas, neaisraujotees no ta, kas jr bijis. Sinama korporazija t. i. muischneeziba wairs nepastahw, tapehz naw weetas, ka mehsh muischneezibai, tai noreetoschai swaigfnei, kas jau aifgahjust aif mahfoneem, peeschkiram tif leelu nosihmi pee schi tif swarigâ likuma apstatifchanas.

President's J. S f c h a k s t e: Preekschlikums ir — pahrtraukt fehdi us 10 minutem. Presidijs ari no sawas pufes leef preekschâ pahrtraukt fehdi us 10 minutem.

(Pahrtraukums no 7.38 lihdi 7.55).

President's J. S f c h a k s t e: Satwersmes Sapulzes fehde turpinas. Wahrds peeder Zelmam.

J. Z e l m s (Sozialdemokrats): Augsti godatâ sapulze! Jr gruhti oponet pret sikhumeem, ir gruhti apgahst nedibinatu nepateesibu, ir gruhti isschirt swarigu jautajumu, ja to applahj un aiffeds ar weselu rindu sikhumu, kureem pee schi jautajuma isschirtschanas ir mas swara. Jr gruhti isschirt kardinaljautajumu, ja schi kardinaljautajuma weetâ teef simulets zits jautajums. Pateesi jafaka, ka agrarjautajuma weetâ mehsh dsirdam no schi augstâ katedra wisu ko: dsirdam pamahzibas etikâ, estetika, dsirdam pamahzibu obligaziju isgatawoschanâ, dsirdam wehsturifkas pamahzibas par romeeschu teesibam, dsirdam par wisu ko, bet wismasaf dsirdam to, ka schis jautajums ir agrarjautajums un ka agrarjautajuma isschirtschana wedama sakarâ ari ar politiskeem jautajumeem. Es neapstahschos pee sikhumeem, neoponeschu pret atfewischkam personam, kuram naw eespehjams oponet tahdâ gadijumâ, ja scho agrarjautajumu nostahda tikai kâ priwatihpaschuma jautajumu. Pateesi, ja scho jautajumu nospize tikai us priwatihpaschumu, tad, saprotams, war skatitees wisadi. War skatitees tâ, kâ Purgala kungs, kas priwatihpaschumu nostahdija par sakramentu un preeksch kristigeem zilweeem pilnigi neapschambamu leetu. Protama leeta, ka preeksch kristigâs nazionalâs partijas beedreem tas war buht sakraments, bet waj preeksch pahrejâm partijam ari tam jabuht sakramentam, tas ir zits jautajums. Es gaidiju no Purgala kunga, ka winsch, runadams kristigâs nazionalâs partijas wahrdâ, paliks ustizigis saweem bibeles prinzipeeem un teiks, ka tam, kam ir diwi swahrki, jadod weeni tahdam, kam to naw. Bet winsch pastrihpoja, ka tas ir Deewa eestahdijums, ja weenam ir 20 swahrki un otrsh ir bes swahrkeem, jo ir „laupischana“ pirmam nemt nost un dot otram, kas staigâ kails. Tâ tad te ar logiskeem argumenteem pahrleezinat newar.

Es gribu jautajumu nostahdit zitadi. Es scho jautajumu, ap kuru

mehs lauscham schlehpus wairakas deenas, šaprotu, ka winsch naw isschli-rams pilnigi atfewischi no ziteem jautajumeem un šaprotu to ka weenu no teem daudseem jautajumeem, kas raduschees wehstures prozesa ka sinama wehsturiska akta nosleh gums. Schis jautajums ir nostahjees muhsu preeschah newis tamdehl, ka latweeschu semneeks eedomajees eet pee wahzu muish-neeka pa pakaldurwtinam un luhgt semi. Ne, schis jautajums ir nostahjees schis augstas šapulzes preeschah zitada weida, un, proti, tahda weida, ka schi augsta šapulze pati šaka, ka mehš newis luhgim to semi, bet usstatam to jau par tahdu objektu, ar kuru mums ir sinama teesiba rikhtees; par tahdu, par kuru noteizoschais wahrds peeder newis wina senakam ihpasch-neekam, bet schai augstai šapulzei. Ur to priwatihpaschuma teesibas, us furam laba špahrna runataji atfauzas, jau ir leela mehrā laustas. Schis jautajums ir nostahjees augstas šapulzes preeschah ka weens no nosleh guma akteem tani leela wehsturiska prozesa, kusch iswiršija i neatkarigo demokra- tistko Latwiju, i Latwijas Satwerfmes Sapulzi, i beigās scho swarigako jautajumu — Latwijas semes reformas jautojumu. Tadehl newar scho jau- tajumu pareisi isschirt, ja grib wina isdalit no schi wehsturiska prozesa un apstatit ka atfewischi isoletu jautajumu.

Latwijas, t. i. neatkarigās, patstahwigās Latwijas wehsturi war dalit, pawiršchi nemot, diwoš posmos. Pirmais posms eesahkas 1905. gada un noslehdsas 1918. gada ar Latwijas patstahwibas proklameshanu. Tas bija weens akts, kusch apstiprinaja leela mehrā priwatihpaschuma teesibu saude- šchanu us leeleeem teritorijas gabaleem. Latwija. atdalidamās no Kreewijas, proklamameda šawu patstahwibu, atšina, ka schi teritorija wairš naw wezās Kreewijas priwatihpaschums, bet ir jauna fainneeka priwatihpaschums, tas ir „priwatihpaschums“ ne tahda nosihmē, tahda to parasti šaprot pirzejs un pahrdewejs, priwatihpaschums ne ka pirschanas un pahrdoschanas objekts, ar kuru sinama persona, kas scho ihpaschumu pahrwalda, war rikhtees pehz šaweem eestateem. Šapehz es gribetu jautat jums, kungi no laba špahrna, ja jums ir tif šwehtas schis priwatihpaschuma teesibas, šapehz juhs neatfau- zatees un neašrahdeet, ka juhs, proklamdami neatkarigo Latwiju, atdalidami scho Latwiju no Kreewijas šwehtitās paštagas, eseet pahrschpuschi schis pri- watihpaschuma neapschaubamās teesibas, eseet to atrahwuschi no Kreewijas peederibas, absoluti nerehkinadamees ar to, ko teiks ahrsmees, ar kuram juhs muhs tagad baideet. Juhs sineet, ka Amerika juhsu laba špahrna preesch- stahweem ir noteikti pateikusi, ka juhs ar eseet pahrschpuschi priwatihpaschu- ma teesibas. Ja juhs gribeet buht neleekuloti priwatihpaschuma aistahwi, tikpat tizigi, ka Burgala kungs, kusch scho priwatihpaschumu uskata par šwehtu šafamentu, tad eseet ligiski lihds galam un šakeet atlahti, ka juhs gribeet atkal atdot priwatihpaschumu teem, no ka juhs eseet to panehmuschi. (Šrofnis pa labi. Pauluks no weetas: „Tas ir publikas teesibas!“). Žitas išejas te naw. Ja, mehš runajam scho par publikam teesibam, ka to pilnigi pareisi ašrahdija Pauluka kungs. Šahlak es ašrahdischu, ka ari agrarais jau- tajums naw tikai priwats teesibu jautajums, bet tas ir publiko teesibu jau- tajums. Runajot par scho publiko teesibu jautajumu, newar to apstatit no pri- watihpaschuma teesibu weedofka. Un scho jautajumu ari newar isschirt, išejet reise no šcheem abeem prinzipeeem, nostahjotees ar weenu kahju us weenu no wineem, bet ar otru kahju — us otru. Rahds eepreeschejais runatajs aš- rahdija us priwatihpaschumu neaškaramibu, us ta šwehtumu. Gribu ašrah-

dit, ka absolūti priwatihpaščumu wehsture nefad naw pasinuft un es esmu pahrleezinats, ka ari nefad nepafihš.

Newar ari argumentet ar tahdeem panehmeeneem, ar fahdeem argumente-ja Uščmana lungs un ziti winam tuwu stahwoščhi runataji. Sawelfot kopā atšewiščkās israusititās zitates no firmā Bebekā, no Rudolfa Blaumana un ziteem rakstneekēem, wini mehgina nostahdit jautajumu tā, itkā tee wift buhtu pret kreifā spahrna usfkateem, tee wift esot par labu pilsonisko preekščstahwu usfkateem. Es Uščmana lungam tāpat ar atšewiščkām zitateem no bibeles peerahdiščhu, ka patš Deewš ir bijis pret priwatihpaščumu. Ar atšewiščku šaurausitu zitatu palihdsibu no bibeles es jumš waretu peerahdit, ka juhš, tee kas eekahrojuschi priwatihpaščumu, eseet pelnijuschi — nahwi. (Smeekli).

Es negribu dibinat šawu logiku, šawu domu gahjeenu us tahdeem panehmeeneem, bet es gribu runat par tām priwatihpaščuma teefšbam, par furām šhe runā. Ja šho jautajumu usfkata ne kā priwatihpaščuma jautajumu, apfkata to ne no priwatihpaščuma teefšbu weedokla, bet no publisko teefšbu weedokla, tad šchis jautajums nostahjas pawifam zitadi, nostahjas zitadi tamdehl, ka ir wehstures laikmeti, kur weze jehdseeni par teefšbam teef lausti un to weetā teef eenefti ziti. See ir tai finā rewoluzionari momenti, ka eepreekšhejee jehdseeni teef strihpoti un winu weetā teef likti jauni. Ja ir radusees kahda jauna wara, kas šhos jehdseenus padara par obligatoriskeem preekšč wifseem, tad wini ari top atšihiti sinamā mehrā par nepahrkophjameem. Es gribetu teift, ka par tahdu momentu mehš usfkata ari Latwijas atdalifchanaš momentu, ko isweduft sinama wara, kas ari šankzionejufti to, ka wezo teefšbu prinzipti us sinamu priwatihpaščumu pahrkahpti un ir pahrkahptjami. Tapehž, ja mehš šchai prozefā, kurā ir dšimufi, weidojusees un radusees tagadejā Latwijā, ja mehš gribefim rehkinatees ar teem špeheem, kuri noteifuschi jaunos teefifkos jehdseenus, tad mums jafahf ari runat no publisko teefšbu weedokla un no šchi weedokla ir isščkiramš ari agrārais jautajums. Tad, kad noslehdšās pirmāis atš — tagadejās Latwijas nodibinaščhanaš atš, fursch fāiftis ar leelo Kreewijas rewoluziju un noslehdšās ar Latwijas patstahwibaš proklameščhanu — tuhlin tas patš šabeedrifkaiš špehš latwju darba tautā kēhrās pee šho teefšbu nostiprinaščhanaš, dibinaja šawu brunotā špehtu un peerahdija to, ka šchi wara ir šankzionejufti jannuš teefifkos jehdseenus, furuš ta aifstahw, ka šchis priwatihpaščums naw Kreewijas priwatihpaščums, bet ka us winu ir publiskās teefšbas kahdai zitai sozjalai grupai. Tā noslehdšās Latwijas dšimščhanaš pirmāis pošms.

Gešahkās otrāis pošms. Gešahkās tas ar 16. aprila puščhu un noslehdšās ar oktobri-nowembri pagahjuschā gadā. Pehž tam, kad Latwija bij ahreji atdalijusees un publiski šankzionejufti šho aktu ar šawu waru, radās eekšheja zihna pret otru eenaidneeku un ta nebija zitada weida, kā ta garā zihna, kas eekahkās 1905. g. un noslehdšās 1917. g. Šchai zihnai bija tas patš raksturs, wina bij wehrsta ne pret wifseem Latwijas eedšihwotajeem, bet pret weenu sozjalo grupu Latwijā — pret Latwijas muiščneezibu. Šchi zihna, fura ilgeem gadeem turpinajās kā šaimneezifki ekonimifka zihna, beidlot ispaudās brunotā zihnā, un ari šhe eenaidneekš tifa šakautš. Pehž eenaidneeka šakauschanaš nostahjās atkal jautajums, ja nu šchis šakautāis un politifki šagruhštāis eenaidneekš ir ari apbrunotš, ja šchim politifki šagruhštāam eenaidneekam wehl rokās ir sinami zihnas eerotški — waj tad tee winam ari turpmaf jaatstahj kā „šwehtš priwatihpaščums“?

War daschadi statitees uf scho jautajumu. Es gribetu teitt, fa tee, furi zihnijschees ar scho eenaidneeku, waj pret scho eenaidneeku — fa darba tauta, kura ta brunots spehks, ta Latwijas armija ir zihnijschees pret scho eenaidneeku, nefapratis to, fa eenaidneeks, kurfch ir faguhstis, teef apschelots tahdas „augstafas taifnibas“ — swehta priwatihpafchuma wahrda tifa taphez, fa wina rofas ir schis priwatihpafchums, ar kuru winsch rikhojees ta ar eerozi. Kad atnemam uswaretam eenaidneekam, kurfch zihna faguhstits, wina eerofschus, nefahda priwatihpafchuma wahrda par scheem eerofscheem nefahdas „taifnigas atlihdsibas“ neefam malfajufchi. Pehz uswaras un eenaidneeku faguhstifchanaas feko eenaidneeku atbrunofchanaas atts. Uri pehz schis zihnas ar Latwijas muifchneezi bu feko atts par Latwijas muifchneezi bas atbrunofchenu. Uifrahda, un atkal no laba faparna, uf to, fa muifchneezi bu ir jau atbrunota, fa wina ta sozjala grupa wairs neefstis, fa winai juridifkas teefibas atnemas un tahlaf ifraida, fa ja tas tagadejds semes platibas tuhftots puhrweetas ir par leelam, tad nefahda fina 300 puhrweetas neefot bihstams eerozis. Es schini sofistika eelaistees negribu tapehz, fa ta mehsh waretu „peerahdit“ ar sofistikas palihdsibu ari to, fa 3000 puhrweetas naw bihstamas. Ja 300 puhrweetas naw bihstamas, tad, ja peeleef weenu puhrweetu flah, bef schaubam, schis 301 puhrweetas ari nebuhs bihstamas. Ta peelikdami pa puhrweetai ar schahdu sofistikas palihdsibu mehsh waram deefin fur aifet. Es nefaku, fa tahda waj zitada norma kriht swara. Te kriht swara weens no prinzipeem: fa tas politifkais eenaidneeks, pret kuru Latwijas darba tauta wedufi nefaudfigu zihnu, ir tagad fanemts politifka guhta un ir speests rehkinatees ar ziteem teefifteem jehdfeeneem. To peerahda kaut ari tas, fa schis politifkais pretineeks ir speests rehkinatees ar demokratifku eefahrtu, kuru winsch naw atfinis; fa winsch speests atfihht tahdus prinzipus, pehz kureem winsch wairs naw noteizejs sem, bet te ir zits noteizejs un likuma preelfcha rakstatajs. Winsch ir speests rehkinatees ar jauneem teefifteem jehdfeeneem un buhs speests rehkinatees ari ar ziteem jauneem politifkeem un fainneezi fkeem jehdfeeneem, kuru rakstis preelfcha ta politifka un fainneezi fka wara, kura lihds schim weidojufi wifu Latwiju.

Runajot par priwatihpafchuma neaifkaramibu, es gribu aifrahdit wehl uf to, fa ari labais faparns bef ifnehmuma wifos gadijumos ir bef schelastibas ifnihzinajis priwatihpafchumu faweem politifkeem pretineekeem tad, kad winsch atfinis tos par faweem politifkeem pretineekeem. Naw noslehpums, fa leelas naudas sumas politifkeem pretineekeem ir konfizetas, nefatotees uf to, fa tas ir bijufchas priwatihpafchums. Ir dauf zitu tahdu gadijumu. Jufs eefet politifkeem pretineekeem atnehmufchi pat weenigo neafawinamo ihpafchumu — zilweka dshwibu. Tas weenmehr notizis tanis gadijumos, kad juhs faguhstito eenaidneeku eefet atfinufchi par fawu politifko pretineeku. Ja nu juhs schaubatees waj „wifaugstafas un swehtafas taifnibas wahrda“ wajadsetu atbrunot faguhstito eenaidneeku, tad tas peerahda un apleezina, fa juhs to sozjala grupu, kuru wifa Latwijas darba tauta ir uffatijufi un uffata par fawu breefmigako eenaidneeku — juhs to par fawu politifko eenaidneeku neaifhsteet. Ja juhs wina atfihhtu par bihstamu politifku pretineeku, tad juhs neweenu azumirkli nefchaubitos par to, fa schis priwatihpafchums ir jaatawina publiku teefibu wahrda. To peerahda atfawifchi momenti. To peerahda tee momenti, kad fchi eenaidneeka breefmas bij pahraf taustamas un realas un likas buht pahraf draudofchas, juhs bijat ar

meeru proklamet un pasinot tautai, ka juhs efeit ar meeru eenaidneekam scho erozi israut no rokam bes atlihdšibas. So juhs tagad efeit aismiršufchi, eš gribetu domat, ka newiš neapšnigi, bet ar noteiktu nodomu. Proti, dauds jau tika ašrahdšs uš to, ka ja ūhi ūozialā grupa, pret kuru Latwija ir weduši til nešaudšigi ilgu un gruhtu zihnu, ja wina isnihs kā ūoziala grupa un ne kā fišika persona, tad, warbuht, ūinamos gadijumos jums nebuhs atbalsta, kuruš jums tagad no winas ir. Tapeh3 eš domaju, ka juhs tagad to aismiršufchi pilnigi noteikti, ar pilnigu pahrleezibu un nošimigi. Juhs aismiršteet to mehrauflu, kuru juhs leetojāt pret wišeem politiškeem pretineekeem. Zitadi weseliga logika newar šaprast to, kapeh3 dašheem politiškeem pretineekeem juhs atnemeet wišu. Nemsim kaut toš pašchus komunistus. Ja pee kahda no teem juhs atrodeet 5000 rublus, juhs toš konfišjeet bes ūhehlastibas. Un ja otram eenaidneekam, muišneekam, juhs atrodeet wairak kā 100.000 defetinas semeš, tad to juhs baidatees konfišzet ūwehtā priwatihpašchuma wahrdā. Te eš logiškās konfekwenzes neatrodu un ūhi konfekwenze ir meklejama zitur.

Jr teesibu jautajumi, kuri wehšturiškā gaitā no priwatām teesibam pahrwehršchās publiškās teesibās. Par ūheem juridiškeem momenteem eš te negribu strihdetees. Eš neesmu jurists, bet eš gan domaju, ka tahdeem jurišteem kā Burgala kungam to wajadsetu šaprast labaki. Wehšturiškā prozešā ūhee jehdšeeni teef mainiti uš katra šola; tas, kas bija atšewiškku personu waj grupu ihpašchums, kluht par publišku un ūabeedrišku ihpašchumu. Eš ašrahdiju, ka ari Latwija ūawās wehštures pirmās deenās bija atšewiškku personu ihpašchums, atšewiškku latifundiju ihpašchums; wehla3 wina kluwa par zariskās kreemu walšis ihpašchumu. Bet tagad ir peerahdijees, ka Latwijā ir ūinama ūoziala grupa, kurai ir ūabeedriškais ūpehšs ūhos wezos jehdšeenus laust un wina weetā stahdit zitus: priwatihpašchuma weetā stahdit publišku ihpašchumu. Kas ūho jautajumu grib iūūkirt, dibinotees weenigi uš ūwehtām priwatihpašchuma teesibam un ūho priwatihpašchumu teesibu wahrdā grib muhs baidit ar dašhadām ahreenes waram, tam eš ūaku: Juhs efeit atrahwufchi, dibinot ūawu walsti, wezai Kreewijai ūinamu dalu teritorijas, tā tad juhs nebuht nerehkinajatees ar „priwatihpašchumu“, bet gan atrodeet par wajadšigu baidit muhs ar to, ka ahreenes waras iūsurefees pret mums loti nelabwehligi, muhsu rubla kuruš kritiš, un wišadas Egiptes mozibas nahšs pahr Latwijū, ja tikai ūho priwatihpašchumu pahrkaps. Tas, kas radees wehšturiškā prozešā, eet publiško teesibu zelu un tas ari jaiūūkirt kā publiško teesibu jautajums.

Nostahdot jautajumu ūchahdi, mums nebuhtu weltigi jastrihdas tikdauds par priwatihpašchuma teesibam. Ja to jautajumu nostahda tā, tad man japrāsa, waj Latwijas ūabeedribai un Latwijas walštij ir publiškās teesibas uš ūho semeš ihpašchumu, kuruš lihds ūhim juridiski naw bijis Latwijas ihpašchums? Man ūkeet, ka atbilde uš to jau ir dota ar to, ka Latwijas walšis weidojās un ir iūweidojusees kā neatkariga un demokratiška walšis, nekatoees uš to, waj tas kahdam patišk, waj nepatišk. Latwijas walšis rehkinajas tikai ar ūawu zeesho un nelokamo gribu un ūhi griba ari ūhini publiškā teesibu jautajumā ir tahda pat.

ūhi ūabeedriški organizetā griba nerehkinasees ar to, ka juhs gribeet nostahdit ūho jautajumu kā atšewiškku personu jautajumu, bet ne kā diwu atšewiškku ūozialu grupu jautajumu. Ja mehš nostahdam jautajumu tā,

tad mehš newaram strihdetees par neapschaubamām teesibam us personu priwatihpafchumu, mehš newaram swaiditees ar wahrdeem, kahdi tika mestti pret manu frafziju, ka mehš dsenot laupifchanaš politiku u. t. t. Es gribu aifrahdit, ka tā to nesaprot ari tauta, kuras wahrdā juhs safatees te runajam. Muhsu frafzijai beidjamās deenās eenahf milligi dauds peeprafstjumu, fewifchki dauds no kareiwjeem, ka wini nesaprotot, ka teem, kas sem Vermondta flagas ir nahkufchi pret Latwiju, lai noslihzinatu to asinis, pehz tam, kad kareiwji ir tos uswarejufchi, juhs augstfirdigi gribeet teem atdot rokās wīnu wezos eerotschus un fazit: „Ejeet, turpineet sawu darbu!“. Latwijas darba tauta scho jautajumu saprot ka politifkas waras jautajumu, ka publifku teesibu jautajumu, un ja wina to tā saprot, tad winfch ari ifschkirfees ne tā, ka mehš to weenā otrā gadījumā nobalfofim, bet tā, ka sabeedrifkā wara schis teesibas pratis un warēs aifstahwet. Tapehz, man schkeet, ka newajadsetu baidit ar mihtinu runam, par kurām tif dauds te runats, ar kurām mehš itfā fakurinatu tautu us Latwijas walsts pamatu ahrdischanu, ar kurām tiffshot eewestas wifadas Egiptes moziabas, pat bads.

Mehš esam dsirdejuschi pa Satwerfmes Sapulzes wehleschanu laiku un ari zitā laifā, ka muhs baidija ar to, ka mums nedoshot baltmaisi, ja mehš neklausifshot sinamām ahrejām waram. Es kahdreif aifrahdiju, ka ir ahrfahrtigi nezeenigi nostahdit Latwijas eefschejo politiku atkaribā no kaut kahda miltu maifa. Ta Latwija, kura pateesi zihnijusees dehl Latwijas neatkaribas un demokratijas, ta to nesaprot.

Ishwehle ir tikai weena: waj juhs gribeet tultot scho jehdseenu ka priwato teesibu jehdseenu, jeb waj juhs gribeet saprast to ka publifko teesibu jehdseenu, un tad schis garās debates atkriht paschas no fewis.

Ja juhs scho jautajumu gribeet saprast ka publifko teesibu jautajumu, tad mums ir jasin, waj ta sabeedrifkā wara, kura lihds schim, nerehkinadamās ne ar kahdām waram ne ahreenē, ne eefscheenē, ir weidojusi tagadejo Latwiju, waj ta sabeedrifkā wara gribēs scho jautajumu, kuru wina usfkata par eetilpfotofchu sawā kompetenzē, ari saprast tā, ka juhs to saproteet — par aiffewifschku priwatpersonu jautajumu, kuru intereseš sche teef aifstartas semi leelafā mehrā atnemot. Ja juhs wīnu gribeet saprast ka publifko teesibu jautajumu, tad war prasit tikai weenu: teem, kuri lihds schim ir bijufchi leelakee un nahwigakee neatkarijās Latwijas eenaidneeki un kuri ari turpmaš newar buht zitadi — wajaga wifus zihnas eerotschus no rofam isnemt. Newar schos zihnas eerotschus aifstahf scheem eenaidneekeem rokās tani laifā, kad wini atrodas pee jums politifkā guhstā. Tas, ka wini politifkā guhstā ir peenehmufchi juhsu eefschejās dsihwes reglamentu, wehl nenofihmē, ka wini sawā eefscheenē, sawā firdi sankzione scho reglamentu. Tas nenofihmē, ka schis pats politifkaiš guhsteknis sinamos apstahklos newaretu tapt bihstams, fewifchki tad, kad juhs winam kneedseet palihdsfigu rofu un padareet to par weenu no stiprakām grupam Latwijā, stiprafku pat par tagadejo Latwijas leelgruntneezibu. Tadehl wifū eerotschi jaisnem no rofam tai naidigai sozialai grupai, pret kuru Latwijas darba tauta lihds schim arweenu ir zihnijusees. Ziti jautajumi ir tikai blafus jautajumi, pee kureem azumirfki apstahtees naw wajadsfigs. Tapehz es ari saprotu, ka waldiba sawā projektā usstahdijusi par pirmo punktu priwatihpafchuma jehdseenu, tulkodama scho jehdseenu taisni ka priwatteesibu jautajumu, un ne ka publifko teesibu jautajumu. Mehš nostahdamees tam pretim — un ari agrarā komifija tā ir

nostahjušes — nostahdam šhim priwato teesibu jehdšeenam pretim tautas publiskās teesibas un tā mehš tikai noslehdšam Latwijas weidošchanas otru aktu, noslehdšam ar to, ka šhis publiskās teesibas teet eemeesotas. Par wolti juhs to armiju, kurai juhs zenshatees medu uš luhpam smehret, gribeet atstahst bes semes.

Semkopibas ministrs, Zelmina kungs, pat atrada, ka pee mums šhis jautajums de facto nemas neekšistejot, ka mums tās semes esot wairak nelā wajadšigs. Tad ir jautajums, par ko tad mehš tik ilgi strihdamees, kapehž agrarā komišija tik ilgi strahdajuši? Pehž garās škaitlu rindās, kuru te isflahstija semkopibas ministrs, israhdijs, ka semes ir peeteekofhi un tā Rainis aishrahdija un burtiski to tulkoja, ja tās semes wišem nepeetifšot, tad lai tik rokotees dšilak semē, lai breenot tahlak purwos un semes buhšot wišem deesgan. Tā šhis jautajums tautai naw šaprotams. Tauta šaprot to kā politifku jautajumu pirmām kahrtam un kā šawas teesibas jautajumu otrām kahrtam. Ja šhis tautas publiskās teesibas juhs tā šajauzeet ar atšewifšku peršonu priwatām teesibam, gribeet winas šaimot, tad es šchaubos, waj tauta to gribdš jums peedot (Applausi).

Presidents J. Šchalste: Wahrds peeder Zelminam.

H. Zelminkš (semneeku šaweeniba): Augsti godatee tautas weetneeki! Pabehrša kungs no Latgales semneeku fratšijas aishrahdija, ka es, peewesdams škaitlus par semes fondu, esot peewediš nepareišus škaitlus. Ja pehž wina domam škaitli nepareiši, tad es wehl reis atgahdinu, ka es peewedu tos škaitlus, kuri mums pašahw kā ofižieli un kuruš aprehinajis walšis statistifkās pahrwaldes špezialifšs Bokaldera kungs. Wehl tika aishrahdits, ka es negribot peefšhirt latgaleešheem semi pahrejās Latwijas dalās — Kursesē un Widsemē. Es newaru šhe atkahrtot otrreis to, ko esmu šajijis; ja kahds wehlaš eepašihtees ar to, tad war eekšatitees štenogramā.

Gribu aishahdit, ka škaitli, warbuht, naw glušhi pareiši, bet tee ir weenigee, kuruš mums dewuši lihdsšhinejā statistika. Es peewedišhu wehlreis pehž Bokaldera kunga rehšina, ka Latgalē mums ir 370.000 dešetinas semes, kuras eekšaitamas semes fondā. Šaprotams, ka šhi naw weenigi aramā seme, winā eeet ari zitas semes šhširas. Neweens nedomā, ka pee mums ir tahda — atlahujeet man leetot wulgaru wahrdu — lejputrija, kur wiša seme buhs pilnigi šagatawota un bessemneekeem to tikai nahkšees šanemt. Neweena pilšonifkā partija, un ari semneeku šaweeniba, nedomā, ka semneeki dabūs tikai aramo semi ween. Bessemneekeem tahdas semes ween nepeetifš. Mums buhs wineem jadod ne tikai arama seme ween, bet ari pahrejās semes, kurās eetilpšt plawas, ganibas un dala nederigas semes. Pehž dateem redšams, ka weetejeem massaimneekeem-latgaleešheem, kureem tagad jau ir 3aurmehrā 8 dešetinas semes, no šhi fonda war peedalit wehl klah 6 lihds 7 dešetinas, tā tad wineem kopā isnahšs 15 dešetinas jeb rehšinot muhšu mehrā, 45 puhweetas. (Šauzeens no zentra: „Pušotra širga šaimneeziba!“) Es domaju, ka katrs, kas ar statistiku pašihštams, šin, ka tur aprehkina ne tikai weseleem un puš, bet pat ar $\frac{1}{10}$ širgeem. Rā jau aishrahdiju, ja mehš weenu tresho dalu no šaimneekeem isdalitu pawišam laukā no šahdscham un wineem buhtu jaet meklet zita dšihwes weeta, tad no šhi Latgales fonda wnahktu wineem pa 18 dešetinam semes. Ja winas Latgalē nepeetifktu, tad iaaldiba ir loti plaschi eewehrojuši šhis wajadšibas un mehš katrā šinā peešidšim — ja tas wahrds „kolonifazija“ buhtu pareišs — peelaidišim koloni-

faziju ar latgaleescheem plaschā mehrā Rurfemē un Widsemē. Lai latgaleeschi naht, eenem wefelas muifchas un wefelus apwidus, fur wini waretu peefopt wifas fawas ihpatnejas nazionalas un religifas wajadsibas un paliktu zeeschata fagara ar pahrejo Latgali. Es pastrihpoju, ka praktiski semes reforma buhtu iswedama, ka tapehz naw pamata runat, itka semkopibas ministrs buhtu pret iszeloschanu, itka tas gribetu atstahst Latgales semneekus besifejas stahwolli winu purwos un meschos — tas nebija domats. Es pastrihpoju, ka jautajums tikai netika un neteek usstatits tik asi, ka dascha laba weeta Rurfemē un Widsemē. Latgaleescheem naw ihstu bessemneeku, teem wiseem ir kaut masas fainneezibas un tee tadehl war pagaidit pusgadu waj gadu. Schis jautajums ir atrifinams otra rinda.

Te nahza wehl usbrukums no Pabehrsja funks — un winam peeweenojas ari Trafuna funks jaunakais — ka to warejis eedroschinatees fazit Latgales deputats, kursch no Latgales eewehelets. Es waru fazit, ka es esmu eewehelets ari no Widsemes apgabala, bet no ta atsazijos. No Latgales es tiku eewehelets us Latgales semneeku partijas beedru wehleschanos, kuri gribeja usstahdit kandidatus no Widsemes robeschu apgabaleem, lai buhtu preefsch-stahwji ari teem latweeschu eedsihwotajeem, kuri ir eezelojuschi Latgalē no Widsemes un no Rurfemes un kuru Latgales wakaru dalā ir loti dauds. Ta bija latgaleeschu prasiba, us kuru latweeschu semneeku partija eegahja. Kau-netees, ka es nebuhtu aisstahwejis latgaleeschu wajadsibas, es neatrodu nekahda pamata. Grihu teikt, ka esmu aisstahwejis un grihu aisstahwet lat-galeeschu wajadsibas ar wiseem faweem spehkeem, bet man lekas, ka katra deputata peenahkums ir aisstahwet pirmā weeta wifas Latwijas wajadsibas drusku plaschata masschabā un newajaga buht schauram lokalpatriotam.

Es wehl reis pastrihpoju, ka neesmu gribejis Latgales wajadsibas famasinat un winas atstahst neeweehrotas, bet, zil tas manos spehkos, esmu tas aisstahwejis. Es esmu domajis praktiski semes reformas leetu west tā, ka latgaleeschi buhtu pilnigi ar semi apmeerinati.

Pee Mendera funga runas buhtu jaatsihne tas, ka winsch teiza, ka es buhtu isteizees atlihdsibas jautajumā weenā weidā, bet zitas pilsonifas par-tijas un semneeku faweeniiba zitadā weidā; es buhtu domajis, ka atlihdsinami tikai paradi, bet tee pahrejee runajuschi par taisnigu atlihdsibu. Es grihu atsihmet to, ka waldibas projektā paredsets atlihdsibas jautajums tā, ka winas leelumu noteiz fewischks likums. Agrarkomisija ari to peenehma, bet lika atlihdsibas weeta „warbuhteju atlihdsibu“, kuru nosaka fewischks likums. Lai scho atlihdsibu noteiktu, tad wajaga eewahkt datus, kas tagad jau teek darits. Weenas sinas buhtu tas, kas lika eewahktas par paradeem, kuri gul us muifcham. Sozialdemokratu frakzija atsihst, ka ja waretu buht runa par at-lihdsibu, tad tikai par scho paradu atlihdsibas uskemschanos, kuri gul us muifchneezibas semem. Schee paradi buhtu pirmais faktors, ar kuru schini fewischkaja atlihdsibas likumā jarehlinajas. Otrs faktors buhtu sinu eewahschana par semju ihsto wehrtibu. Schis sinas semkopibas ministrija wahz un darbs ir jau eewadits. Tas dos materialu, pehz kura warēs rihkotees un aprehkinat, zil ismaksas weena puhrtweeta waj desetina semes pee winas at-fawinaschanas. Schis jautajums naw isschirts tadehl, ka naw wehl nekahdas skaidribas un wajadsigee materialu naw eewahkti.

Beidlot, muhsu augsti godatais dsejneeks Raina funks ari aiskehra manu runu, aifrahdidams us to nesapraschann, kuru radijust semkopibas

ministra runa šafarâ ar semes fondu. Winsch šafa, ka es esot lizis semes fondâ tika purwus un nahzis ar „uhdenainu“ preekschlikumu, tad es aishrahdiu, ka mitrâ juhraz klimata dehl mehs waram šamafinat ari meschu platibu; beidsot, lai wairotu semes fondu, es esot aishrahdiis, ka esot wajadsigs eet newis semes plaschumâ, bet gan dsilumâ. Raina lungs wifus šhos apgalwojumus nostahdija us smeekliga stahwolka. Es nefaprotu, tadehl tas bija wajadsigs. Man bija nopeetna griba aishrahdit us semes awoteem, kas waretu pawairot semes fondu. Ja mehs jautajumu isfchiram ne šchai deenai, ja štatamees tahlat un domajam par to, ka pehz 10 un 20 gadeem ari buhs bessenneeki, kuri buhs apgahdajami ar semi, tad tas ir jautajums, kusch buhtu reali debatejams. Es waretu peelaišt tika tahdu domu, ka augsti godatais dsejneeka lungs til tahlu aishgahjis us šawa Pegafa Olimpa augstumos, ka winsch newar nolaištees lihds praktiskam semes leetam un winas nefaprot.

Kas atteezas us wina aishrahdiuju, ka semneeku šaweeniba brihnifchtâ šahrtâ neinteresejas par bessenneekeem, bet interesejas par muifschneekeem, tad es gribu aishrahdit, ka šazialdemokratu partijai šen buhtu laiks atteiktees no mahntizibas, ka wina ir weenigâ darba tautas un šhini gadijumâ bessenneeku un massenneeku aishstahwe. Uri semneeku šaweeniba, šinadama, ka semneeziiba ir wišas Latwijas špehts un winas ekonomiskais pamats ir laufšaimneeziiba, ir ruhpejufees lihds šchin un ruhpešees weennehr, lai nebuhtu bessenneeku, lai buhtu šaimneeki, semes ihpafschneeki, kas šemi wišlabaf prot ismantot. Wiša partijās lihdsšchinejâ darbiba, winas kongresš, darbs, šo wina peelika pee agrarâ likuma isstrahdaschanas, tee runataji, kuri šhini augstâ šapulzê aishstahweja pamatprinzipus, norahda us to, ka semneeku šaweeniba grib nostahdit bessenneekus kâ šaimneekus, pawairot šaimneeziibas peekriteju un semneeku šaweenibas lozeku štaitu. Ka tas teefcham tâ, tas wehl buhtu atbalštams ar manu aishrahdiuju, ka muhsu semneeziiba šaprot un paredš škaidri dabisko wehsturisko agrarâs eelahrtas attihštibas gahjeenus, paredš, ka 4 un 5 širgu šaimneeziibas ar laiku šadrups un pahrwehrtrifees par mafakam šaimneeziibam. Leelo mahju weetâ buhs tahdas mahjas, furas apšaimneekos šaimneeki ar šawas gimenes darba špehtu. Ramehr mums ir bessenneeki, kuri newar usreis šanemt šawas šaimneeziibas un ir peefšpeesti palikt laufstrahdneeku stahwolki, semneeki usturês šawas šaimneeziibas. Šillihds apštahli mainifees, šhis šaimneeziibas šadrups un bessenneeku nebuhs. Buhs tika semneeki. Buhs tahds stahwolkiš, kahdâ atrodas tagad semneeziiba un kuru wina tadehl aishstahw.

Wehl tika dsejneeka Raina lunga runâ aishertš, ka ir netaišni, ka mehs peefschiram semi tika teem, kam jau ir inwentars. Es jau aishrahdiu, ka tur naw išejas — walštš naw špehjiga bes semes dot ari wehl pilnigu inwentaru, kapitalu, uszeltas ehlas — winai naw preeksch tam peeteekofchu lihdselku. Šapehz reforma ir jaišwed pakahpenifki, dodot semi wišpirms teem, kas jau war kertees pee winas apstrahdaschanas.

Prešidents J. Š f c h a k s t e: Wahrds peeder Rihwem.

U. Rihwe (semneeku šaweeniba): Zeenijamee Šatweršmes Šapulzes lozeku fungi! Šepafihštotees ar šho likumprojektu tuwaki, gribot negribot jakonstatê, ka šinamas prinzipielas škaidribas likumprojektâ naw — tas tika atšihš no wišeem fraziju runatajeem. Uškrihtofchi bija tika tas, ka agrarâ komifšija nahza zaur šawu referentu šchai augstai šapulzei preekschâ ar preeksch-

likumu apspreeft scho likumprojektu, aistaisot azis un ausis, neklatotees ne us seemeleem, ne us deenwideem, ne rihteem, ne wakareem. Ja jautajums teef ta nostahdits, tad, gribot negribot, bija wajadfigs weenai waj otrai frakzijai eenest sinamu skaidribu, usstahdit sinamus prinzipus, lai par teem tiftu debatets un jautajums noskaidrots. Semneeku saweeniba iadehl zaur sawu pirmo runataju Ulberinga fungu eefneedsa atteezigas tefes, lai frakzijas par tam isteiktos. Tika noskaidroti galwenee prinzipi, proti, par priwatihpafchumu, par sinamas normas atstahfchanu un par sinamu atlihdifibu. Schee jautajumi tika apfatti un par teem leelaka waj masaka mehra ir jau panahkta faprafchanas. Par priwatihpafchumu no sozialdemokrateem tika aifrahdits, ka nekur priwatihpafchums neteef atzeltis. Ta tad weens no scheem prinzipeeem jau ir noskaidrots.

Runajot par to, ka lihdfschinejeem semes ihpafchneekeem ir atstahjama sinama semes norma, tika konstataets, ka pret to neweenam nefas naw pretim. Trefchais pamatprinzipis, par atlihdifibu attal ir wedis pee sinamas domu ifmainas un noskaidrojuma, ka par to, kas atteezas us paradu dsehfchanu, eerunu naw. Ar to es atlaujos konstatat, ka preefchlikumeem, kuri nahza no semneeku saweenibas pufes, ir bijuschi sinami panahkumi. Frakzijas ir ifteikuschas, ir eenehmufchas sawu stahwokli un ir panahkta sinama skaidriba, kahdus prinzipus schi augsta fehde grib eeturet pee likumprojekta apspreefchanas. Sawas frakzijas usdewuma man japasino, ka frakzija atrod debates par apmeerinoscham, newehlas agruhtinat scho zeenito fapulzi, lai listu nobalsot par prinzipeeem un eefneegs atteezigos pahrlabojumus pee pantu lasifchanas. (Applausi pee sozialdemokrateem.) Es esmu loti aifkustinat is par scho usmanibu. (Applausi freifaja pufe.) Kas atteezas us prinzipeeem, tad tee buhtu noskaidroti, bet kas atteezas us fahrtibas rulli, tad par to war buht domu starpiba. Wehlfreis konstateju, ka semneeku saweeniba nonem sawu resoluziju.

Presidentis J. T f c h a f t e: Ir eenahzis preefchlikums, kurfch fkan: „Leekam preefcha runataju farakstu flehgt.“

Man japasino, ka wehl ir peeteikuschees pee wahrda 5 runataji. Preefchlikums ir runataju farakstu flehgt. Es peelaidifchu weenu par preefchlikumu un oturu pret. Sa ka neweens nepeeteizas, tad es listchu preefchlikumu us balsofchanu un luhdsu pazeltees tos, kas buhtu par runataju faraksta flehgfchanu. Luhdsu pazeltees tos, kas ir pret preefchlikumu. Sagad luhdsu pazeltees tos, kas atturejuschees no balsofchanas. Naw. Sa tad weenballigi nolemt is runataju farakstu flehgt.

Man japasino, ka presidijis list sawa laika preefcha pahtraufumu us 10 minutem, lai waretu apspreestees starpfrafziju birojs. Schimbrihscham wahrds peeder Wezfalnem.

U. Wezfaln is (sozialdemokratis): Neweens no runatajeem, kuri sche usstahjuschees, naw argumentejis 300 puhrweetu semes atstahfchanu muifchneekeem ar to, ka mums buhtu semes par dauds. Ari semkopibas ministra fungs to mums newareja peewest. Ja ari weens ot is no sawahrstiteem skaitteem to aifrahdija, ka azumirkli semes mums buhtu peeteekofchi, tad tas konstatejams ta azumirkla parahdiba. Tas ir weens un no ta ifreet pahrejais, ka argumenti, kuru dehl atstahjamas muifchneekeem schis 300 puhrweetas, bij zias dabas. See ir waj nu teefiskais, pilsoniskais likumigais

weedoklis, bihščanās no ahrejam waram un zitas tamlihdšigās parahdibas. Par to jau šhe ir deesgan plaschi runatš.

Interesanti bij, kad šhe uštahjās preekšstahwi no Latgales. Eš ar intereš klaušjos Latgales preekšstahwi, kursch uštahjās šhodeen un teiza, ka waretu ari likt tautas referendumā jautajumu, waj nodot semi dsimtsleetoschanā waj dsimtsihpaschumā, bet tā ka tas naw tik weegli iswedamš, tad islihdsitees tahdā zelā, ka dod katram semi tā, kà winsch grib, waj nu par dsimtsihpaschumu waj dsimtsleetoschanā. Eš gaidiju tās konsekwenzes un domaju, ka Latgales preekšstahwe teiks, ka jadod tautas referendumā ari jautajumi par to, waj wišas muišneeku semes atšawinat un waj atšawinat beš maksas. Bet par šheem diweem šwarigakeem jautajumeem, no kureem atkarajas wiša muhsu semes reforma, godatā Latgales preekšstahwe nokluseja un negribeja tos likt uš referendumu. Tikai to blafus jautajumu, kursch ir dauds masal šwarigs, to ir ar meeru likt referendumā. Ta ir loti raksturiga parahdiba no Latgales preekšstahwes, kura šhodeen uštahjās. Tapat, laikam, domā ari pahrejee, jo par referendumu šhajos diwos kardinalos jautajumos — par wišas semes atšawinašchanu un par atšawinašchanu ar waj beš maksas — wini naw isteikushees. Tā tad weens ir škaidrš, ka šhajos diwos galwenos jautajumos negrib greestees pee paschas tautas, bet grib tos isškirkt kaut kahdā zitā zelā. Tas bija ismayams no wišu pahrejo runataju runam.

Tahlak ušbruka plaschos apmehros muhsu frakzijas runatajeem fewišchi kahds runatajs, kursch pehz tam uštahjās, muhsu beedrim Rainim un aishrahdija, ka winsch kà no ahreenes eenahkuschais neefot nostahjees uš ta augstā weedokla un neefot runajis, kà runatajs to bij gaidijis. Laikam augstais weedoklis buhtu tahds, ka winsch nostahtos uš semneeku šaweenibas weedokla un ari teiktu, ka tās 300 puhrweetas muišneekeem ir wjadšigās, tapat wjadšiga ari ta ispirkšchanas maksa lihds beidsamai kapeikai. Tas laikam buhtu tas augstakais weedoklis. Bet reis kahds nostahjas uš zitada weedokla, reis nostahjas uš ta, kas ir tautas wairakuma griba, tad tas pretejai pusei nepatihf un ta ar to naw apmeerinata.

Wahršberga kungs teiza, ka muiššneeziba neefot wairs tik bihtama un neefot wairs tik stipra, ka winai newaretu to neezinu dot. Ja wina azumirkli buhtu stipra un tik bihtama, kahda wina bija, tad mehš šhe neshdetu, tas ir weens, ja šhis 300 puhrweetas un leelā ismaksā, kà Wahršberga kungs teiza, feodalisma neradis, tad tomehr ta to nostiprinās un muiššneezibai buhs dota eespehja tapt par stipru un špehzigu škiru, kà tas te jau tika aishrahdits.

Ušmana kungs un ari ziti aishrahdija, ka newajadeschot maiši pirkt no ahreenes, ja mehš atdotu semi muiššneekeem un newis šihsemneekeem, jo muiššneeki itk efot špehšigaki un werot intensiwaki semi apstrahdat un apgahdat muhs wairak ar maiši un produkteem. Waru aishrahdit, ka muiššneeki pee mums jau no okupazijas laika faktiski nepastahw, un mehš, dodot wineem semi, gribam atkal tos radit, lai wini waretu atkal šhe špehlet organifatora waj waditaja lomū. Teescham, ja muiššneekeem tagad grib atdot atpakal muišchas ar ehtam un inventaru, tad wiššwarigakais no tam ir, ka inventars un darba rihti nenahš teefchi bessemneeku rokās. Luhk, tahdā kahrtā muiššneekeem paliktu rokās inventars, un ja šhe godatais ministra kungs, Zelminsch, domaja, ka nebuhšchot eespehjamš drihsumā apgahdat beš-

semneekus ar darba rihkeem, tad, ka stahwes tad, ja mehš muišchneekem atstahjam darba rihkus un nedodam tos teem, kam semi peeschfir — kalpeem, bessemneekem waj massaimneekem. Muišchneeki pašchi semi apstrahdat newarēs, jo neweens pee wineem strahdat ari neees, un tā tad faktiski isnaht muišchneezibas waras stiprinaschana us semeš. Pee tagadejeem apstahkleem wini schis 300 puhrweetas pašchi apstrahdat newarēs un, protams, wineem peeschkirtee leele semeš gabali paliks neapstrahdati, kas naht tikai walstij par sliktu. Ja wehl peenem klaht, ka pee ispirkschanaš maksas paredsams peelikt klaht leelas nodewas, tad war isnaht, ka tas speedis lauzineekus, furi dabujuschi semi, behgt no laukeem us pilsehtam waj pat us tuwakam kaiminu walstim. Zaur to war rastees mums laufstrahdneeku truhkums, un teeschee Latwijas pretineeki war kertees pee sen pašistamā lihdselka — pee koloniseschanaš. Ur scho mehš tikai rikhsimees Latwijai par sliktu un tapehz waldbibas eesneegtaiš agrarprojekts, pabalstis no semneeku saweenibas, naht plaschos apmehros muišchneekem par labu. Tā tas zelsch preeksch Latwijas nahkotnes buhtu wisneisdegakais un wisnepeenemamakais. Mums pahmet to, ka mehš šafaukuschi 8. augustā daudsas šapulzes un greesuschees pee tautas. Es nestinu, waj tautas preekschstahwi to waretu usklatit par nosceegumu. Man leekas, ja tee ir Satwerfmes Sapulzes preekschstahwu lungi, furi 11. waj 8. listē ir nobildeti, furi ir folijuschi semneekem bes maksas semi, furi folijuschi ne tikai muišchneeku, bet ari basnizas semeš atšawinašchanu, kā es to lašiju melnu us balta, ja tee buhtu isgahjuschi pee saweem wehletajeem waj nu 8. waj zitā datumā, tad man leekas, wini neatrasos tur labajā špahrnā un neaistahwetu tās 300 puhrweetas un pirschanaš maksu. Wineem buhtu jarunā ta waloda, kahdu wini runaja toreis, tad wini greesas pee tautas un gribeja, lai tauta winus eewehl schini augstajā namā. Bet tas tikai bija wajadšigs, lai westu agitaziju, lai tiktu ewehleti, bet pehz tam — lai waj uhdenspluhdi. Kad wini buhs gahjuschi kompromisā ar wahzu muišchneekem, protams, muišchneekem par labu, pehz tam lai buhtu, kas buhdams. Tā statas schee lungi. Tautas balis ir zitada, un ja sche peewesti kā argumenti etiskee un taisnibas prinzipi un it sewischi Romas likumi, ka newar no tahdeem taisnibas prinzipeeem pee semeš peecet un to atšawinat, tad es gribetu prafit, ar kahdu teesibu juhs wispahrigi špaidu zelā gribeet sinamu dalu atšawinat. Tahdas teesibas jums nemas naw, ko Alberinga lungs ar plaschu kruhti teiza un ar pilnu balši aistahweja, kaut gan pahrejeem runatajeem bija stipri japeekahpjās. Man leekas, ka mums masaf jastatas schini gadijumā us Wakareiropu, jo mehš peewedam ari gadijumus, fur Wakareiropā us scho jautajumu statas zitadi nekā pee mums. Pee mums ir bijuschi ahrfahrteji apstahkli. Mehš sinam, ka muišchneeki pee sawam semem plaschakos apmehros ir tikuschi newis zaur eepirschanu, bet zitadā fahrtā; sinam ari, ka latwju darba tauta ir wairakfahrt schis muišchas ispirkusi un aismakajusi, un tās mahjas, kurās muhsu semneeki dshwo, wini ir wairakfahrt ispirkuschi un atkal ispirkuschi.

Naht un peesolit tahdu dahrgu ismaksu, til augstas sumas, kuras ir pahri muhsu spehkeem, kuras mehš newaram ismaksat, tas ir par dauds; un man leekas, ka schahdu nastu uslikt latwju darba tautai us ilgeem laikeem mehš newaram un nedrihstam. Ja schis jautajums newar tikt isšķirts til radikali, lai mehš neeejuhgtos jaunās nastās, tad sche jaiswed diwos kardinalpunktos tautas nobalsošana: waj wina grib semi dsimtsihpaschumā waj

dsimtsleetoschanā. Man leekas, ka ſche newajadseja buht diwu domu pehz wiſa ta, ko mehš pahrdſihwojuſchi, pehz ta, kad latwu tauta puſapbrunota un puſapgehrbta iſpirka ſcho ſemi ar ſawām aſinim, kad mehš pee Daugawmalas ſtahwedami atſitām toš, kaš mums ſemi gribeja pawiſam nonemt. Rungi, juhš nedrihkſteet runat zitadi, kà tikai likumigà kahrtà apſtiprinat to, ko latwu ſemes ruhkiš ar ſaweem ſaktiſkeem ſpehkeem panahziš, ar eerotſcheem rotà noſtahdameeš preim eenaidneekam. Mums atleek apſtiprinat to, kaš notiziš, proti, muiſchneezišas ſemes atſawinat un nodot ſemes ſondam, nodot ſemi teem, kaš to apſtrahdā. Ne graſcha naudaš, ne pehdaš ſemes muiſchneezišai. (Applauſi).

Preſidentš J. Tſchakſte: Wahrđš peeder Jeſupam Traſunam.

J. Traſunš (darba partija): Godatee deputati! Ubi runataji no Latgaleš ſemneeku partijaš, Pabehrſa kuņš un jaunkundſe Seil, aiſſtahwedami ſawu ſtahwokli un weenbalſigi atſihdami ſolidaritati ar pilſoniſtām partijam, proti ar to, ko repreſentē ſemneeku ſaweenišba, atſina manu wafardeenaš uſſtahſchanoš par negodiġu. Lai uſſwehrtu taiſni pretejo un lai ſcho epitetu groſitu uš otru puſi, uš ſemneeku partiju, eewehrojot winaš iſtureſchanoš, eš eſmu ſpeeſtš ſazit pahriš wahrduš. Rungi, ne naidu eš gribeju zelt, kad wafar augſtai ſapulzei paſſaidroju par to, ko juhš bijāt ſolijušchi tautai un ko juhš gribeet aiſſtahwet. (Kindsuliš: „Agitazijaš noluhkà!“). Uri ne agitazijai, Kindsula kuņš, jo juhš ſineet, ka mums laiſkraſta naw, kaš ir jumš, un mehš ſawaš runaš newaram nodrukāt no ſahkuma lihđš beigam. Laiſkraſti atſihmē tikai pahriš wahrdoš, ka tahđš un tahđš runajiš. Pawiſam ne agitazijaš noluhkà, jo tahdu laimigo ir maš, kaš war drukāt ſawaš runaš awiſeš un proklamazijaš; un neſinu, waj juhš ſawaš awiſeš ſlejāš ari muhſu runaš ušnemſeet. Rungi, eš pilnigi apſinoš, ka mehš weenā otrā jautajumā, peemehram, nazionalā jautajumā, wareſim ſapraſteeš, un ka weenā otrā gadijumā mums wajađšēš kopigi karot pret Latgaleš kriſtigiem, kureem nepawiſam naw pa ſpalwai Latwijāš demokratiſkà eekahrta un kuri paſtahw; ka ir wajađſiga latgaleeſchu norobeſchoſchanāš. Tur mehš wareſim ſapraſteeš; bet, kungi, juhſu lihđſſchineja un tagadejā iſtureſchanaš peeſpeeſch mani ne tikai kà deputatu, bet kà weenkahrſchu Latwijāš pilſoni teikt pateeſibu. Mehš wiſu laiſu klufejam un neteizām neweena ſliſta wahrda, neſtatoteeš uš to, ka juhš kopā ar ſemneeku ſaweenišu drukajāt proklamazijaš. Mehš, kungi, klufejam, neſtatoteeš uš to, ka juhſu partija, kura tiš daudš ir eeguwiſi balſiš, tai weetā, lai dibinatu nodalaš Latgalē un ſtrahdatu kulturelu darbu, organiſē afziju ſabeedribu, nodibina linu eepirſchanaš punktuš; mehš par to, kungi, nerunajām. (Sozialdemokrati applaudē). Mehš tagad eſam ſpeeſti to teikt, kad redſam, ka juhš toš ſolijumuš, ko eſeet dewuſchi tautai ſemes jautajumā, neeſeet iſweduſchi un aiſſtahwejuſchi. Ša bija priwata leeta, kad juhš ſtiſpirinajeet ar kungu peepalihđſibu ſawu ekonomiſko ſtahwokli. Tanis leetāš mehš nemaiſijameeš. Bet weena leeta ſkaidra: Latgaleš tauta wiſuš toš labumuš neredš, ko laiſam weenš otrš no jumš ir peedſihwojiš uš winaš rehkiņa un tahduš juhš eſeet ſolijušchi ſhini augſtā ſapulzē aiſſtahwet preeſch winaš. Eš eſmu ſpeeſtš teikt...

Preſidentš J. Tſchakſte: Šaš neatteezaš uš agraro jautajumu, tāš ir partijaš dariſchanaš.

J. Traſunš (turpina): Loti ihſi, preſidententa kuņš! Juhš aiſrahdeet uš programu, kuri juhš no ſabatāš eſot iſwiltuſchi un tur weenš otrš punktiš

nosaka pawisam ko zitu. Tauta to juhsu programu neredseja un neredf, un ta, warbuht, ari bij nodrukata tad, kad jau balsis bija fasskaititas un tika konstatets, ka no juhsu partijas teel eewehleti wefeli 17 zilwefi. Tauta sin tas proklamazijas, ar kuram nolipinati wisi Latgales stabi. Juhs aishrahdiyat us konferenzi, kura war grosit juhsu lehmumu. Es domaju, ka konference newar grosit partijas programu.

Presidentis J. Tschakste: Es luhdsu runat par agrarjautajumu, bet ne par konferenzi.

J. Trafunis (turpina): Es domaju, ka schis jautajums stahw loti tuwa sakara ari ar agraro jautajumu.

Presidentis J. Tschakste: Es luhgtu juhs, padotees tam, ko es teizu un pahreet us agrarjautajumu.

J. Trafunis (turpina): Atfahrtoju to, ka pee schi swariga jautajuma apspreechanas wiss buhs atkarigs no latgaleeschu semneeku partijas. Muhsu peenahkums ir nosklaidrot atteezibas pret latgaleeschu semneeku partiju, ja eewehro winas folijumus tautai un winas istureschanas schai augsta sapulze pee agrarlikuma apspreechanas. Ta tad tas ir loti tuwa sakara ar agraro jautajumu un tapehz es gribu usswehrt, ka tee jautajumi, kuri tika eekustinati no Babehrsa un Seila jaunkundses... (P. Ralnisch: „Luhdsu!“).

Presidentis J. Tschakste: Es luhdsu, Ralnina kungs, juhs neefet te presidejoschais. (P. Ralnisch: „Es nepresideju, bet tikai luhdsu runat!“). Juhs nedrihsteet luhgt, waj ari preteja gadijuma es liskhu us nobalkofchanu sapulzei par juhsu isflehgofchanu. (P. Ralnisch: „Man ir teesiba! Luhdsu, luhdsu!“). Es luhgtu tagad runataju turetees pee leetas.

J. Trafunis (turpina): Es tikai gribu atbildet us teem punkteem, kuri tika aiskustinati no maneem preefchrunatajeem. Babehrsa kungs aishrahdiya us konferenzi, un par to es gribu dot paskaidrojumu.

Presidentis J. Tschakste: Es luhdsu newest polemiku ar juhsu partiju.

J. Trafunis (turpina): Rungi, juhsu paschu beedri saka, ka konference fastahweja no 5 zilwefeem, un runat par to, ka ta war programu grosit, naw nekahda parmeta. Beigas, eewehrojot runas turpinaschanas neespehjamibu, es gribetu tikai weenu teift. Tos no juhsu semneeku partijas widus, kuri wakar til karsti man speeda roku, teikdami, ka es esot taisnibu teizis, un kuri te ir speesti isturetees ne ta, ka juhs foliyat tautai, es usaizinu tos ispildit sawu peenahkumu godigi un aistahwet to, ko juhs efet tautai folijuschy. (Applausi pa kreisi).

Presidentis J. Tschakste: Wahrs peeder Jr. Trafunam.

Jr. Trafunis (Latgales kristigo semneeku saweeniba): Es negribu zeenijamo sapulzi daudf aiskawet. Par agrarleetu ir tikdaudf runats, ka wiseem peeteef. Es gribu, ta sakot, ihfi atbildet. No kreisas puses tika aishrahdits, ka dsihwe naw nosklaidrots, kas ihsti ir priwatihpaschums, ka mums naw sklaidras fajehgas par priwatihpaschumu. Ja mums naw sapraschanas, kas ir priwatihpaschums, tad mums wajadses atzelt wifus likumus, wajadses tos likwidet. Tad nebuhs ne sagschanas, ne laupischanas. Ziwilteefu wajadses atzelt un palikkees tikai kriminalleetas. Es saprastu no kreisas puses priwatihpaschuma apstrijdeschenu, ja wini gribetu to atzelt pilsehtas us mahjam, us algu par darbu, us swahrkeem u. t. t., ja gribetu eewest pilnigu komunu — tad es saprastu. Ja welk strihyu pahr priwatihpaschumu, tad wajaga wilft pahr wifu. Te wifu laiku tika runats wairaf

par leelgrunineekeem. Man muischneeki maš ruhp, bet man ruhp semneeki, ruhp, lai seme tiktu wineem dota. Man ruhp, waj wini paliks rentneeki, tā lihds šchim, tikai ar to starpibu, ka lihds šchim bija muischu rentneeki, un tagad buhs walsts rentneeki; lihds šchim bija muischu kalpi, un tagad buhs walsts kalpi, — waj buhs otradi: wini buhs pateesi fainneeki un ihpashneeki uš fawas semeš. Sche tika fajaulta šaprašhana starp ihpashumu un teesibam uš ihpashumu. Katram ir teesiba uš ihpashumu, bet ne katram ir ihpashums. Ur scho atbildi kreisajeem eš gribe:u apmeerinatees. Mans noluhšs bij eenest ari šklaidribu programā, kuru pašneedsa semkopibas ministrs par Latgales agrarleetam. Wina programa man naw šklaidra. Neskatotees uš wišu zeenibu, ar šahdu eš isturoš pret semkopibas ministra personu un wina amatu, man daschā sinā buhs jarunā winam pretim. Mums tika pašklaidrots, ka Latgalē nebuhšchot semeš peeteefochi, bet tuhlin pehz tam tika atbildets, ka leelako daku no semneekeem wares apghdat turpat Latgalē. Eš tairu šlehdseenu, ka pateesi statistiske dati par Latgali naw drošchi un tee ari newar buht drošchi. Statistiski dati ir par muischu semeš platibu, par semneeku semeš platibu, par meschu platibu, par aramo semi, bet zif ir Latgalē bessemneeku un massemneeku, kuruš wajadsēs apghdat ar semi, par to šklaidri noteiktu statistisku datu naw. Un eš bihstos, ka tad, tad mehš praktiski stahšimees pee agrarreformas iswešchanas, tad mehš tā freewi šaka: „сядемъ въ калошу“. Semkopibas ministrs isteiza domas, ka latgaleeschu massemneekeem esot loti wahji širdšiai, fainneezibas loti masinas, ka wini leelakas semeš platibas newares apstrahdat. Masakais eš semkopibas ministra wahrdušs tā šapratu. Tas nu gan ir teesja, ka Latgalē fainneezibas ir loti masas un dascham fainneekam ir loti wahji širgi, bet, mani kungi, semkopibas ministrs nepeemineja to, ka teem bessemneekeem, kuri ir Widsemē un Kursēmē, dascham naw neweena širga, ne tikai širga — naw neweenas gowš, neweenas wuščkas, un tomehr winam ir zeriba, ka winšch doto semi apstrahdas un špehs apstrahdat. Sinams, wini, warbuht, nešpehs eegahdatees pašchi šawu inwenturu, tur wajadsēs nahht walstij palihgā. Bet ja mehš zeram, ka mehš widsemneekem un kursemneekem waresim dot esfehju semi apstrahdat, tad mums ir pilniga teesiba zeret, ka ari latgaleescheem ta tiks dota, jo wairak, kur inwentars jau ir. Pehz tam, sinams, mani pilnigi apmeerinaja semkopibas ministra pašklaidrojums, ka latgaleeschi netiks apeeti, ka wiši latweeschi tiks nostahditi uš weenas linijas. Tā šakot, nebuhšs pirmās un otrās šchiras pilšonu; ka semeš norma, kas tiks dota, buhs weenada tā Latgalē, tā Widsemē un Kursēmē. Ja tas pateesiba tā buhs, tad newajadsēja pehz manām domam par to inwentaru, širgeem un 8 lihds 17 desetinam wehl leeki runat, newajadsēja runat par to, ka Latgalē buhs 17 waj 18 desetinās, ka Widsemē buhs 40 puhrweetas un Kursēmē 60 puhrweetas. Weidsot, paleef wehl weena leeta. Agrarā reforma jau praktiski teef iswesta zauri Kursēmē un Widsemē; bessemneeki jau teef apghdati ar semi. Tas nu tairni ir tas, kas pee mums latgaleescheem šazel bailes. Kas buhs ar latgaleescheem, ja agrarā reforma papreeschu tiks iswesta Widsemē un Kursēmē un tikat pehz tam ari Latgalē? Tad tomehr isnahšs, ka latgaleeschi buhs tahdi otrās šchiras pilšoni, kureem paliks tikai atleetas, paliks wiššlittakais, un mehš newaram buht garanteti, ka tad Latgalē mums semeš netruhšs. Eš par to nemas nešchaubitos, ja mums buhtu pilnigi noteikti statistiski dati, ka mums ir massainneeku tik un tik; ka mums ir bessemneeku

tif un tif, un ka mums ir tif un tif defetinas semes, ko list semes fondā. Ja mums semes buhtu pilnīgi peeteefošchi, tad man nebūhtu nekahdu ņchaubu un bailu un es waretu ņazit, ka man ir weenalga, kam papreeņņhu dalitu semi, kur agrarforma tittu papreeņņhu iņwesta, waj papreeņņhu Kursemē un Widsemē un tad Latgalē, waj otradi—papreeņņhu Latgalē un tad tittai Kursemē un Widsemē. Es pat gribetu ņazit, ka Kursemē un Widsemē agrarforma buhtu jaiswed papreeņņhu, jo tur ir semneekem kahds semes stuhritis, bet te bessemneekem nemas naw. Latgalē ir masas bessemneeku, ka pahrejā Latwijā, tur katram ir ņawš gabalinsch semes. Bet mums truhņst droņņhu statistisku datu, un ja mehš iswedam papreeņņhu agrarformu Kursemē un Widsemē, tad waram titt pee ta, ka latgaleescheem semes peetruhņs. Tas ņazeltu weenā tautas dalā nemeeru un to ņaruhgtinatu. Tā tad agrarforma jazewed paraleli weenā laikā wiņā Latwijā. Un es gaidiju, ka waldiba pafudinās ņawā programā, ka agrarforma wiņtuwakā laikā paraleli titts iņwesta ari Latgalē. Es ņafu, to wareja gaidit, un es gribu zeret, ka waldiba pateesti to zelu ees, jo zitadi waldibai tittai zels nepatitschanas paschu mahjās un ņaruhgtinās tautu.

Presidentis J. Šņchakste: Wahrds peeder Rubulim.

J. Rubulis (Latgales semneeku partija): Godatee Satwerfmes Sapulzes lozekli! Sepreeņņhejās debatēs ņchis jautajums ir deesgan pilnigi apgaismots un es neturu par wajadsigu daudņ par to runat. Gribeju tittai atbildet runatajeem, kuri nepareisti usņwehra daschuņ prinzipus pee agrarformas iņweņchanas. See pa dalai nepareisti usņwehra partijas programu.

Presidentis J. Šņchakste: Waj juhs runafeet par partijas programu?

J. Rubulis (turpina): Ne, es atwainojos. Es gribeju atbildet eepreeņņhejam runatajam, semkopibas ministra kungam, kursch aisrahdija, ka latgaleescheem peetittu ņawas semes, jo wineem peeder widusmehrā ap 8 defetinas us ņaimnezibas un ja ņadalitu fonda semi, tad isnahktu wehl 6 defetinas ņaht, t. i. 45 puhrweetas us ņaimnezibas. Bet wajaga ņinat, kahda ta seme ir. Tur ir purwi un meschi, kadehi lauffaimnezibai ņchi seme ir loti mas ismantojama. Tahlak no agrarā likumprojetta redņams, ka rentes mahjas buhs atstahtas nedalitas lihdsņchinejeem ihpaschneekem. Tā tad semes fonds ar to masinasees un latgales semneeku widejā norma buhs ne 8 waj 6 defetinas, bet wehl masaka. Tadehl, eewehrojot preeņņchā zeltoš ņkailus, waru teikt, ka wiseem ir deesgan ņkaidrs, ka semes peetruhņs Latgalē 25000 gimenem. Ja mehš apmeerinasim ar semi pirmām kahrtam bessemneekus Widsemē un Kursemē un tad tittai Latgales bessemneekus, tad ņaktisti isnahņs, ka latgaleeschi solito semi nedabus. Otrkahrt, zitt man ņinams, wiņas partijas, kuras reprezentetas Satwerfmes Sapulzē, atstihst Latgales ihpatnibas. Eewehrojot to, buhtu wajadsigs, lai latgaleeschi, kuri titts pahrzelti no Latgales us Widsemi un Kursemi, buhtu nometinati weenkopus. Ja mehš to nedarisim, tad isnahņs, ka faktiski seme buhs ņadalita Widsemes un Kursemes bessemneekem, bet latgaleeschi buhs isņwaiditi pa wiņu Latwijū un to ihpatnibas netitts eewehrotas. No walsņs redņes stahwolla semkopibas ministra kungs aisrahdija, ka latgaleescheem ir masas ņaimnezibas. Ur to ir ņazits, ka wineem ir firgs un gowš, ko mehš, wahrbuht, neatradisim pee labas dalas Widsemes un Kursemes bessemneekem. Tapehž ir wajadsigs, lai tas dshwais inwentars, kas atrodas Latwijās walsņi, tittu isleetots pee semes apņrahdaschanas, jo zaur to pazelos radscha.

Mehs, latgaleeschi, eewehrojot semeš truhkumu, gribam runat par rentes mahjam, jo mehs atrodam staryibu stary rentes mahjam un priwatihpafchumu. Priwatihpafchums ir juridisks jehdseens un es domaju, tas katram ir flaidrs. Ta tad mehs atstahjam teem, kam ir priwatihpafchums, semi neatfawinatu, un teem, kam seme naw priwatihpafchuma, kas to rente, seme tiks atstahta tikai tahdos gadijumos, ja wini us tas nodsihwojuschi ne mafak la 25 gadus. Kas sihmejas us trim pamatprinzipeem: atlihdstibu, ihpafchumu un waj muischneefceem seme atfawinama, par teem, es atrodu, sche buhtu leefi rnnat, jo manas frakzijas beedri par to ir jau isteikufchees. Es ihfos wahr-dos gribeju atbildet, ja buhtu atkauts, eepreefschejam runatajam, Trafuna fungam. Par teem wahrdeem sche nebuhtu weetas runat, bet la negodiga melu ispaufchana ta buhtu perfoniga leeta. Muhfu programa bij nodrukata preefsch wehleschanam. Faktiski tas, ko zehla preefscha Trafuna fungs, ir flaidri meli.

Presidents J. Tschafste: Neleetojeet tahdu wahrdu la „meli“, leefojeet parlamentariskafu isteizeenu!

Rubulis (turpina): Es domaju, presidenta fungs, „negodigums“ ari naw parlamentarisks isteizeens.

Kas sihmejas us partijas konferenzi, tad es domaju, ka tur Trafuna fungam nebuhtu kompetenzes par to spreed, bet gan tautai. Es domaju, ka pamahzibas ari nebuhtu weeta.

Ur scho es gribu beigt un aifrahdit Trafuna fungam, ka programas jautajums naw schodeen us deenas, manas fahrtibas Satwersmes Sapulze, jo ta ir sche agitazijas leeta. Warbuht, mehs to warefim pahrspreest zita weeta, bet ne sche Satwersmes Sapulze. (Applausi).

Presidents J. Tschafste: Runataju faraksts isfmetls. Referentam peeder pehdejais wahrds.

Referents M. Gailits: Tautas weetneeki! Pehz wifam garam debatem, kuras turpinajuschas 7 deenas, man atleekas mas to teikt. Se no weenas puses ir isteikta wehleschanas atraidit schi likuma pamata prinzipus, no otras puses, turpretim, wehleschanas nelawejoschi un teeschi pahreet us leetifschu darbu — likuma lasifchanu pa punkteem. Newar palikt neatbildejais runatajam no minoritatem, Tirkfa fungam, kurfch isteizas, ka dati, kuras es peewedis la peerahdijumu par muischneeku neleetigu nama tureschanu, esot sawa gala resultatā peerahdijuschu pretejo: runajuschu par fliktu nama tureschanu taifni no muhfu semneeziabas puses Tirkfa fungs peeweda la apstiprinajumu sawam apgalwojumam to, ka plawu un ganibu leela platiba us semneeku semem neleezinot par razioneleu fainneeziabas wefchanu, kamehr leelas nederigas semes platibas muischu fainneeziabas leezinot weenigi par to, ka semneefceem pee mahju eerahdifchanas tikufi eerahdita jau eestrahdata seme, bet nederiga palikufi pee muischam. Mehs, kas efam araju dehli, finam, ka ta ta leeta naw. Laufi, kuras apstrahda muhfu semkopji, nebija tahdi, kad winus muhfu tehwi fanehma no muischneefa. Latwijas semkopju druwas ir darba rezultats, gruhda zihna raditas no teem lihduemeem un plehfumeem, us meschu semem. Tas wimu plawas ir raditas un iskoptas no nederigam semem un, pats par sewi faprotamis, lai nederigu semi pahrwehrstu plawas un ganibas, wajadsigi bij gruhdi preefschdarbi, jo newar jau meschajs — purws usreis tik pahrwehrstis par druwu. Ra zihnijuschees muhfu tehwi, peerahda ari tas, ja fatihdsinam wezo daldera

wehrtibu ar tagadejo, wina ir wairaf kà dubultojušees. Muišneeki newar peerahdit, ka wini šawu druwu platibu muišchu zentru šaimnezibās buhtu pawairojušchi. Ra muišchu plawu un ganibu platiba šamehrà masa, tas peerahda weenigi to, ka wini šew atstahjušchi labafās plawas, kuras war nosaukt par plawam šchi wahrda ištā nosihmē, turpretim šemneekem eerahdijušchi kà plawas un ganibas beeschi nederigu šemi. Debatēs tifa pazelts un runats par agrarkomisišjas šastahwu, ka tas neašpogulojot špehku šamehru Satwerfmes Sapulzē. Man atleekas tikai ašrahdit uš to, ka agrarkomisišu šastahdot peeturejās pee prinziņa, lai pehdejā buhtu preekšstahwi no wišam frakzijam. Warbuht, winas šastahws naw tahds, kà to šagaidiņa weena, otra grupa waj partiņa, ka weenas, otras grupas agrarkomisišjā šuhtitee preekšstahwi maš interešejas par leetu, neattaišno šawas frakziņas zeribas, ka tiftu išwesta winu programa. Šahdā gadijumā paščas frakziņas naw šapratuščas to, ka agrarais šifums preekš Latwiņas walšis ir tas šwarigatais un to frakzijam wajašjeņa šinat jau eepreekš. Utlaujos atgahdinat labam špahram: „Рускій человекъ крѣпокъ заднимъ умомъ“.

Šad par deklaraziņas šifteni agrarkomisišjā. Kad agrarā komisišņa šanahza, tad wina šawā pirmā šehdē pazehla jautajumu uš eerošinajumu no kreišam grupam, ka Satwerfmes Sapulzei darbibu uššahkot, janahk ar deklaraziņu tautai agrarā jautajumā, janahk ar deklaratiwi noteikštem lehmumeem. Šifa eezelta komisišņa, kas šcho deklaraziņu lai iššrahdatu. Kad pehdejā nahza agrarkomisišjas plenarā šehdē ar šawa darba rezultatu, tad plenums atšina ar labā špahrna balšu majoritati, ka ta neefot deklaraziņa, jo te efot dots šfelets paščam agraršifumam. Šeeščam, deklaraziņa nebij tuščhu wahrdu šawahršifumš Deklaraziņā, kuru iššrahdaja apakškomisišņa, nebij weetas šrasem, jo apakškomisišņa bija taiš domās, ka Satwerfmes Sapulzei jabeids paust tautai tuščhus wahrduš, bet šawos deklaratiwos lehmumos noteikti un šfaidri janošprauš želšč, pa kuru ees Satwerfmes Sapulze, iššrahdajot agraršifumu. Šas bij eetehrpts deklaratiwo lehmumu 30 pantos; un tee bija štabi, kuri lai nošprauštu agraršifuma želu. Šchi iššrahdata deklaraziņa tifa atraidita no tam paščam grupam, kuras šche eeneša šinamo pahrežas šformulu, kura wehlat tifa nemta atpakaļ un nodota apakškomisišjai pahršrahdaščanai. Kad apakškomisišņa neatrada par eepšehjamu atšahptees no šaweem prinziņeem un pehž weenas šehdes šaiššinatā weidā neša to pašču tekstu agrarkomisišjā, noštrihpojot winā eewada dalu, uš kuru labais špahrs ar ššanām šrasem greesa galweno wehribu, un daščus mašak nošihmigus pantus, tad agrarkomisišjā nolehma šchos deklaratiwos lehmumus nepawišam neenešt Satwerfmes Sapulzē, bet išnemt tos zauri tikai preekš šewis un stahtees pee agraršifuma iššrahdaščanas. Ja toreiš buhtu tiziš peenemts apakškomisišjas preekššifums un nahkts ar teem deklaratiweem lehmumeem Satwerfmes Sapulzē, tad wareet buht pahrlēezinati, ka agrarās reformas šifums wišā pilnibā šen jau buhtu peenemts.

Šagad eš pahreeschu uš pašču agrarās reformas šifumu, kas no agrarkomisišjas iššrahdats un želts preekšhā juhšu atšinumam. Pret winu tifa želti daščadi eebildumi. Pee wišeem buhtu leeki pašawetees, tomehr uš daščeem eš gribu atbildet. Šerunas galwenām šahrtam tifa želtas par to, ka šhis šifums efot nešfaidrs, wišč runajot tikai ar paragraseem, bet nerunajot dšihwā walodā, dšihwu wahrdu Latwiņas tautai. Man tomehr jaaišrahda, ka šifumam jabuht noteiktam un weenigi tapehž winā ir uššaititi tee

panti, jo wisrazionalati tomehr ir nemt sinama likuma pantus, kuros atšawinamās semes ir juridiski noteikti fitfetas, semes, kuras agrarkomisiija atrada par nepeezeeschamu eeskaitit semes fondā. Weenigi aif schein eemfleem ir peewesti Kreewijas likumu panti, wīnu faturs tulkojumā ir isdalits wiseem Satwerimes Sapulzes lozefleem. Wehlat, kad likums buhs peenemts, scho pantu faturu tulkojumā wardes peewenot likumam. Tapat tas weids, kahdā atšawinama seme lihds tās pahrnemšanai paleef lihdschinejo ihpafchneeku leetofchanā, commodatum, ir peewests, aifrahdot us atteezigeem likuma panteem, un es domaju, juridiskā komisiija buhs likusi nowilkt un isdalkit ari scho pantu tulkojumus. Tita aifrahdits no runatajeem, ka likumprojekta neefot noteiktibas, neefot apdomibas. Daschi runataji nosauza wīnu pat par sozialistisku un walsti apdraudofchu. Pret schahdeem apgalwojumeem us wisstingrafo japrotestē, jo schai likumprojekta skaidri un gaischi redsams, ko wīnsch grib panahkt. Schi likuma mehrkis tak ir radit fondu, no kura mums jaapgahdā muhsu bessenneeki, no kura mums buhs jarada massaimneeku schkira, schkira, kura Latwijas lauffaimneezibu zels us drofcheem un stingreem pamateem, radit scho fondu peeteefofchi leelu, isnihzinot latifundijas. Likumā stingri un gaischi ir noteiktas semes, kuras teef eeskaititas semes fondā. Se noteikti redsams, ka agrarkomisiija nahkusi pee flehdseena, ka semes jaeeskaita fondā pehz kategorijam, jaeeskaita wifas semes, isnemot eepirtās semneeku semes, kuras eepirtas no Latwijas semkopjeem. Geskaitot schis semes, teef radits peeteefofchi leels semes fondā, no kura warefim apmeerinat Latwijas bessenneeku wajadsibas un nodrofinat muhsu lauffaimneezibas un lihds ar to walsts stahwolli. Es newaru paeet garām, neatsihmejis weenu leetu. Kad mums komisiijas sehde bijuschais semkopibas ministrs un ari tagadejais kabineta lozeklis refereja par waldibas usfateem agrarās reformas jautajumā, wina wahrdos isskaneja newis tas, ko mehš dsirdejām no waldibas un semneeku šaweenibas preefchstahwju pufes, bet gan kas zits. Wīnsch toreis nahza pee flehdseena, ka wajadseschot atšawinat wifas krona, kabrtu un šabeeebru, bahnizu, klosteru un draudifchu, priwatas un pilsehtu muifchas un zitas lihdsigas semes u. t. t. Schis semes wifas wajadseschot nepeezeeschami eeskaitit walsts semes fondā. Es waru peewest gandrihs stenografiski wina wahrduš. Somehr wīnsch baidotees, ka ari tad wehl semes nepeetifschot un, warbuht, nahfchotees kertees pee pahrejām, t. i. semneeku semem, kuru platiba pahrfneegtu noteiktu semes maksimuma normu. See bija agrafā semkopibas ministra wahrdi agrarkomisiija. Semes reformu mehš waram iswest diwejadi: waj nu laifchot semes, kuras nahf atšawinamas, pilnā kopplatibā zaur semes fondu, waj laifchot zaur semes fondu it tās platibas, kuras faktiski teef atšawinatas fondam. Pehz agrafā semkopibas ministra eeskata wajadsigs illais pilnā kopplatibā wifas tās semju kategorijas, kuras aifker atšawinašana, kaut ari it pa dalai, zaur semes fondu, tā derigās, tā nederigās, kuras nahktu atdomamas atpakal agrateem ihpafchneekem un kuras jaatstahj walsts ihpafchumā. Se ir iseikti preteji usfati teem, kuras sche esam dsirdejuschī 7 deenas no muhsu labā šahrna un dalas zentru runatajeem. Se redsam, ka par kahdas normas atstahšanū, neatsawinašanū muifchneekem ari waldiba wehl nelgi atpakal nebija domajusi. Leefas, ka toreis waldiba bija tais pareisās domās, ka semes dofšana peeder likuma otrai dalai, kura runās par semes peefschiršanū. Utteezibā us paradeem un atlihdsibu ari toreisējais ministrs bija zitās domās. „Atlihdsiba buhs wajadsiga, jo walstij buhs jausnemas hypo-

tefu paradi, bet zits jautajums ir, waj bes ſcheem hipoteku paradeem mehš wehl ko maffafim ſemeš ihpaſchneefeem; wiſpahr atlihdsiba wehlama jo mafa, lai neapgruhtinatu jaunoš lauffaimneekuš ar leeleem paradeem“. Tā apmehram ſkaneja agrakā ſemkopibaš ministra wahrdi agrarkomiſijaš ſehdē.

Utteezibā uš priwatihpaſchuma ſwehtumu, kurſch te tif daudš ſkandinatš, ari ſkaneja zitaš notes. Tāš ſkaneja, ka eerobefchojumi buhš jaewed, jo priwatihpaſchumu weidš ſen jau groſſieeš; taš groſſieeš jau preefch kara. Abſoluta priwatihpaſchuma neeſot un newarot buht un ſchai wirſeenā japrogreſē ari muhſu agrarlikumam. Ur ſcho gribeju aiſrahdit, ka ari agrakaiš ſemkopibaš miniſtrš agrarkomiſijaš iſteiža apmehram tahduš pat uſſtatuš, tahdi likti agrarkomiſijaš likumprojekta pamatoš.

Noteiktiba ſhini projektā ir tajā ſinā, ka mehš ar winu tikai ſinamu kategoriju ſemeš eelejam ſemeš fondā. Warbuht, daſchā no jumš pazelfeeš jautajumš, kamdehl neteef atſawinatas ſemneeku ſaimneeziibu ſemeš. To mumš dikteja leetderibaš prinziptš. Aiſkerot ſemneeku ſaimneeziibaš, mehš beš nepeezeefchamaš wajadſibaš ſatrizinatu deſmiteem tuhſtofochu ſaimneeziibaš, kuraš uš ſaweem plezeem iſnefuſchaš walſti gruhtoš brihſchoš, pee kam neeguhtu nekahdaš leelafaš, leetderigi iſleetojamaš ſemeš platibaš, bet gan tif neleelaš iſkaiſitaš ſemeš lupataš. Agrarkomiſija peecturejāš pee prinzipa, ka fondam nemamaš ſemeš, kaš ſatrizina pehž eefpehjaš maſaku ſkaitu ſaimneeziibu un dod pehž eefpehjaš leelafu platibu ſemeš. Tahdaš ir muhſu leelgruntneeziibu ſemeš.

Tika pazeltš jautajumš par pilſehtu ſemju atſawinaſchamu. Projektā ſkaidri un gaiſchi paredſetš, ka neteef atſawinatas weenigi tahdaš pilſehtu ſemeš, kuraš ir nepeezeefchamaš pilſehtu teeſchām wajadſibam. Baſnizu ſemeš teef atſawinatas, jo mahzitaja tā baſnizaš kalpa uſdewumš naw ſemi iſmantot lauffaimneeziſkeem noluhfeem, bet gan kautfaš zitš. Mahzitajam jabuht weenam no diweem — waj nu ſemkopim, waj draudſeš ganam. Abuš amatuš apweenot naw eefpehjaš un taš nahktu abeem par launu.

Pahreeſchu uš pehdejo eebildumu un atbildeſchu, kamdehl tāš katego-rijāš ſemju, kuraš eefkaitamaš ſemeš fondā, jaatſawina pilnoš apmehroš un laiſchamaš zaur ſemeš fondu pilnā kopplatibā. Nerunaſchu par politiſko momentu, kurſch te tā jau deefgan ſkaidri attehlotš no daudſeem runatajeem, bet gribu juhſu wehribu greeft wehl reiſ uš leetderibaš prinzipu. Leetderibaš prinziptš te pilnigi nepeezeefchami praſa atſawinamo ſemju kategoriju atſawinaſchānu beš atlikuma, jo pee agrarreformaš iſweſchanaš tam walſtš organam, kurſch pahrfināš ſemeš fondu, noteikš wina atdaliſchānu un iſleetoſchānu, jabuht brihwām ſwabadām rokam. Aiſtahjot neatſawinatu ſinamu, kaut ari neleelu normu ſemeš ihpaſchneefeem — muſchneefeem, kuru ſkaiſtš neſinamš, mehš ar to weenigi jauktu agrarreformaš plahnweidigu ahtru iſweſchānu dſihwē. Otrš, ko uſſwehru ari ſawā eewada runā, bet ko Rlihwēš kungš ar nodomu nebija dſirdejiš, jo winam bija wajadſigi eemeſli polemikai ar ſozialdemokrateem, ko aiſina ari ſemkopibaš miniſtrš Zelmina kungš, ir, ka ſtrahdneeka truhtuma dehl tāš ſaimneeziibaš, kuraš leelafaš par jaundibinamām darba ſaimneeziibam, leelafaš par 60 puhrweetam, nebuhš uš preeſchu ekſtitenzeš ſpehjiigaš un tamdehl paredſamš, ka winaš paſchaš ſadrupš maſakāš, waj ari buhš ſpeeſtaš atdot dalu ſemeš fondam labprahtigi preefch ſadalifchanaš un peeſchkiſchanaš beſſemneefeem. Pee ſchi grandioſā likum-

projekta isweschanas teescham nebuhtu weeta radit fainneeziabas, kuru stundas til un ta flaitas, radit tas weenigi, lai fargatu priwatihpaschuma wihges lapu.

Se tika plashi usbruktis likumam, ka winsch neefot teesifsti pamatots, ka Latwijai jabuht teesifskai walsitij, bet wifas semes atfawinaschana muischnee=feem esot laupischana. Se taisni ussweru — muischneekeem, jo ir sinams, ka 90% no semes ihpaschneekeem Latwijā ir muischneeku fahrtas. Peewesti tika pat tahdi falihdsinajumi, kur latwoju tauta bij peelihdsinata afinainam Wilumam, bet „nabaga muischneeziaba“ — ismozitai Belgijai; to darija, ja nemaldos, Alberinga kungs sawa runa. Man leefas, ka pareisi gan buhtu peelihdsinat muischneekus Wilumam un Latwijas tautu list tai lomā, kahda bij Belgijai, kad Wilums winā eebruka. Wehl reis gribu usfwehrt, ka muhsu tautas atteeziabas pret muischneeziabu un muischneeziabas pret Latwijū ir pilnigi noteiftas.

Rungi, mehš sawu semi esam eekarojuschi no muischneekeem atpakaļ. Mums ir bijis atklastis karsch ar muischneeziabu schis muhsu semes dehl. Es gribu atgahdinat jums, kad 1918. gada rudenī dibinajās un fastahdijās landeswehrs un kad katrs wahzeetis tika usaizinats eestahtees winā zihnitees „für das teure Heimatland“ un kas neestahjās, tika boikoteti. Tā tad landeswehrra apweenota bij ne tikai wifa wahziftā muischneeziaba, bet gan wifa muhsu semes wahzeetiba. Schis landeswehrs gahja muhsu waldibu, muhsu fuwereno tautas waru — Tautas Padomi Leepajā, atklasti fazelda=mees pret Latwijas walsiti. Winsch wehlaft taisija atklastu eebrukumu Seemellatwijā, tas bija lihdsigš Wiluma eebrukumam Belgijā. Waj tas nebija atklastis karsch? Kad Eberhards usnehmās wirspawehlneeziabu par wahzu karaspehku Vermondta laika, waldiba, man leefas, peeteiza karu Wahzijai, bet kad Latwijas walsis neaifkaramibai Seemellatwijā usbruka ar atklastu karu landeswehrs, tad Latwijas waldiba aif strausa politikas motiweem laifam neprata proklamet atklastu kara stahwofli ar muischneeziabu. (Stipri applausi kreisā pusē). Ja pehdejais buhtu notizis, waldiba buhtu sawu peenahkumu ispiditijusi un tad Zehsu kaujās schis muischneeku jautajums jau buhtu galigi tizis isfehirts. Jaktis tomehr naw noleedsams, mehš esam sawu semi atkarojuschi atklastās kaujās pret sawu nahwes eenaidneeku un tagad lai mehš winam maksajam wehl nodewas, nodewas, kas muhsu tautai usmet zilpu kalla? Vai scho naidneeku laistu ar weenlihdsigām teesibam us Latwijas semes, ar latwoju tautas dehleem=arajeem, kuri lehjuschi sawas afinis par scho semi? So latwoju tautas eewehletee weetneeki newar darit un nedaris.

Ar gandarijumu man atleef atfihmet, ka eefneegtās pahrejas formulas ir nemtas atpakaļ. Ar gandarijumu ir jaatfihmē tas, ka pehdejā diwpadfmitā stundā Latwijas tautas preefchstahwji ir atraduschi kopeju walodu un baronu preeki buhs welti. Gribu zeret, ka pee schi agrarlikuma galigas peenemfchanas mehš, Latwijas tautas weetneeki, kuras latwoju mahte ir nefusi sem sirds, ari atradisim kopeju walodu un eezelfim tautu atpakaļ winas teesibās, tais teesibās, kuras wina ar sawam afinim sen eekarojuschi Latwijā. (Stipri applausi).

Presidents J. Tschafste: Runataju faraksts isfmelts. Referents dewa sawas atfaukfmes. Es liffchu us balsoschānu pahreju us pantu lastfchānu. Luhdu pazeltees tos, kas ir par pahreju us pantu lastfchānu. (Applausi). Tagad es luhdsu pazeltees tos, kas ir pret pahreju us pantu lastf-

šchanu. Naw. Pahreja us pantu lašišchanu weenbalfigi peenemta.
(U. Klišwe: „Nu wajaga applaudet!“ Applausi.).

Lihds ar to man japasino, ka riht Satweršmes Sapulzes sehde notifs
pulksten 4 pehz pusdeenās prezisi, pee kam us deenas lahrtibas buhs
meera lihgums ar Kreewiju un turpinafees debates par agrarliskumu pehz
panteem.

Sehde flehgta.

(Sehdi flehds pulksten 10.05 wafarā).

Satweršmes Sapulzes isdewums

Krahjumā pee U. Gulbja, Rīgā.

J. Peterfona drufatawa, Rīgā, Suworowa eelā Nr. 20/22.

26 7 21

Handwritten signature or initials in the bottom right corner.

